EMIL DUMEA

CRONOLOGIA BISERICII ANTICE ȘI MEDIEVALE

IAȘI 2019

Prezentare

Textul acestei cărți se dorește a fi o culegere a principalelor probleme, personaje, evenimente și locuri care stau la baza creștinismului antic și medieval, cu referințe reprezentative în lumea internetului. Intenția autorului este de a oferi celor interesați atât o trimitere la ceea ce este esențial în evoluția creștinismului până la începuturile timpurilor moderne, cât și la ceea ce s-a publicat în spațiul cibernetic. Dată fiind înglobarea la scară planetară a lumii actuale în lumea virtuală și nenumăratele rețele de comunicare de acest fel, am considerat că poate fi de un real folos să evidențiem și ceea ce s-a scris și s-a publicat referitor la istoria Bisericii antice și medievale și se găsește în internet.

Oferim în cele ce urmează informații de bază, dar și sugestii pentru o căutare și aprofundare personalizată, în funcție de preferințele cititorilor. Aceste pagini, în afară de faptul că pun în prim plan ceea ce aparține esenței creștinismului și Bisericii, oferă multe piste de lansare a unor viitoare căutări și aprofundări, căci istoria deși aparține trecutului, creează prezentul și proiectează viitorul, în funcție de dorințele și aspirațiile oamenilor prezentului. Istoria este mereu aceeași și totuși mereu nouă, mereu deschisă spre noi orizonturi. Ca atare, și ceea ce oferă aceste pagini sunt nu doar fundamentele bimilenare ale bisericii, ci și zidurile unui edificiu mereu în construcție.

În prezentarea surselor bibliografice din internet, am urmat o serie de criterii selective. În primul rând, am dorit să oferim cititorilor acele site-uri sau titluri de opere care redau principala bază documentară, adică izvoarele istorice. Urmează apoi studiile și articolele relevante, ca și site-urile oficiale sau reprezentative pentru o determinată perioadă istorică, pentru marile evenimente, idei sau personalități care au marcat istoria bisericii antice și medievale.

Suntem conștienți de caracterul de pionierat al acestei opere și ca atare ne asumăm limitele ei. În viitor, este posibilă o

ediție îmbunătățită a acestei lucrări pe care o dedicăm cu drag tuturor. Ne-ar face plăcere să știm că a folosit cuiva și ne-ar fi de un real folos sugestiile și completările la ea.

Ca bază pentru selectarea personajelor, evenimentelor, locurilor și problemelor importante ne-am folosit de schemele (în format provizoriu) elaborate de Marcel Chappin și oferite studenților Universității Pontificale ”Gregoriana” din Roma.

Autorul

PARTEA ÎNTÂI

BISERICA ÎN IMPERIUL[1] ROMAN ŞI ÎN REGIUNILE LIMITROFE (30 – 700)

[1] http://www.gornahoor.net/library/IdeaOfEmpire.pdf

Capitolul I

Lumea cu care se confruntă Biserica până în anul 700

1100 ***Imperiul Roman[2]: extindere***

1110 Din anul 30 până în anul 400 teritoriul rămâne imperiului, în general, acelaşi (expansiunile lui Traian,[3] † 117, nu sunt păstrate):
- Europa continentală până la Rin - Dunăre, cu unghiul între cele două fluvii;
- Anglia şi Ţara Galilor;
- Coasta Africii de Nord, uneori în profunzime (Egipt);
- Orientul - Mijlociu occidental;
- întreaga Asie Mică.

---

[2] E. M. Hausteiner, S. Huhnholz, M. Walter, *Imperial Interpretations: The Imperium Romanum as a Category of Political reflection,*
http://www.gsi.uni-muenchen.de/personen/wiss_mitarbeiter/huhnholz/download/huhnholz_imperial.pdf,
Cristopher Kelly, *The Roman Empire: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2006,
http://home.lu.lv/~harijs/Macibu_materiali/Gramatas_Seno_Laiku_Vesture/Rome/TheRoman%20Empire%20a%20Very%20Short%20Introduction%202006.pdf
Margaret M. Mitchell, Frances M. Young, *Cambridge History of Christianity Volume 1: Origins to Constantine,*
Cambridge 2008, p. 69,
http://home.lu.lv/~harijs/Macibu_materiali/Gramatas_Seno_Laiku_Vesture/Early_Christianity/Cambridge%20History%20of%20Christianity%20Volume%20I.%20Origins%20to%20Constantine%202008.pdf,
Un website dedicat Imperiului Roman: http://www.unrv.com/empire.php

[3] Roberto Paribeni, Mario Pelaez, „Traiano", *Enciclopedia Italiana,*
http://www.treccani.it/enciclopedia/traiano_%28Enciclopedia-Italiana%29/

1120 Numărul locuitorilor: 50? 70? 100? milioane, cu tendinţa de micşorare în secolul al III-lea.
Partea orientală este cea mai populată şi cea mai bogată.

1130 După anul 400 teritoriul imperiului se reduce. Autoritatea imperială începe să se destrame, mai ales în Occident (populaţia primeşte noi conducători: regii germanici [conform ## 1700 şi următoarele]); Africa septentrională este pierdută în anul 429; legiunile părăsesc Britania în anul 442; continentul european – şi aceeaşi Italie cu Roma (între anii 410 şi 463 este asediată de opt ori, ocupată de șase ori, jefuită în anul 410 şi în anul 455) – este sustras autorităţii imperiale, cu excepţia Balcanilor meridionali. După anul 476 nu mai există un co-împărat pentru Occident.

1140 Un episod deosebit este incursiunea Hunilor aflați sub conducerea lui Attila în anii 451-452[4]; Germanii şi Romanii au colaborat pentru apărarea Occidentului (misiunea papei Leon I)[5].

1150 Împăratul Iustinian († 565) reuşeşte să restabilească autoritatea imperială în Italia, în Africa septentrională şi într-o parte a Spaniei, slăbind însă hotarele Balcanilor şi din altă parte.

---

[4] „The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe", *Oxford University Press Journals (English Historical Review,* 1995*)* http://ehr.oxfordjournals.org/content/CX/435/4.full.pdf,
Carl Waldman, Catherine Mason**,** *Encyclopedia of European Peoples,* https://books.google.ro/books?id=kfv6HKXErqAC&pg=PA395&lpg=PA395&dq=the+huns+under+attila+a+study&source=bl&ots=_y0DL9wX5E&sig=VKlOlSxjkqjvyJc2fLo7otR00L0&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjPz9LOysrMAhUHyRQKHVFzDW8Q6AEIRDAH#v=onepage&q=the%20huns%20under%20attila%20a%20study&f=false

[5] *Leo I and Atilla*, http://legacy.fordham.edu/halsall/source/attila2.asp,
P. Stockmeier, „Leo I. des Grossen Beurteilung der kaiserlichen Religionspolitik", *Byzantinische Zeitschrift*, München 1961, http://byzantinorossica.org.ru/sources/vizant/BZ/BZ_54(1961).pdf

După moartea sa, din nou prăbuşirea: în Italia, Longobarzii preiau o mare parte a teritoriului.[6]

1160 După anul 600, nu sunt numai pierderile occidentale, dar şi cele orientale; Persia este învinsă în anul 628, dar odată cu anul 634, începe cucerirea arabă[7] şi imperiul roman de răsărit pierde Siria, Palestina, Egiptul, Africa de Nord. Constantinopolul este asediat, dar oraşul rezistă.
În jurul anului 700 imperiul se reduce la Asia Mică, Tracia – Macedonia - Grecia, Coasta Dalmaţiei, Ravena, Roma, Calabria, Sicilia.

1200 ***Imperiul Roman: sistemul politico-social***
În perioada lui de dezvoltare se pot distinge următoarele faze (o astfel de diviziune rămâne întotdeauna subiect de discuţie).

1210 Până în anul 180: ***Monarhie Moderată (Principat) şi Autonomie Locală[8]***

---

[6] *Europa şi Orientul Apropiat în Evul Mediu (secolele V-XIII)*, Editura Universității „Lucian Blaga" Sibiu, 2006, http://www.academia.edu/10225702/EUROPA_%C5%9EI_ORIENTUL_APROPIAT_IN_EVUL_MEDIU_secolele_V-XIII_

[7] Timothy E. Gregory, *O istorie a Bizanțului*, Editura Polirom, https://books.google.ro/books?id=SVwpAgAAQBAJ&pg=PT288&lpg=PT288&dq=cucerirea+araba+634&source=bl&ots=8qOEJuNZ1w&sig=g8XD6nD0Jc3K5KZDSIkksUHAjiU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjBgbrF0crMAhVDthQKHYOzBFYQ6AEIVDAH#v=onepage&q=cucerirea%20araba%20634&f=false

[8] Martin Goodman, Jane Sherwood, *The Roman World, 44 BC-AD 180*, Londra/New York 1997, https://books.google.ro/books?id=lP2cE3ONmEkC&pg=PA3&lpg=PA3&dq=roman+empire+from+the+beginning+until+180&source=bl&ots=sG5KTxCcv5&sig=QgSNeF1pJwMIv4igp2MakZ6RqEE&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjxhfXtsu3MAhUDOhQKHXJpBVsQ6AEIRDAH#v=onepage&q=roman%20empire%20from%20the%20beginning%20until%20180&f=false

1211 După războaiele civile (130 – 30 î.C.) Republica la origine aristocratică (Senatul ca centru de autoritate) trebuie să accepte prezenţa unui nou centru de putere.[9]
În anul 27 î. C., omul puternic al momentului, Gaius Octav – numit în mod polemic Octavian de către ceilalţi -, fiu adoptiv al lui Iulius Cezar, primeşte titlul de August[10], împreună cu o bază legală a puterilor sale extraordinare; după moartea sa, în anul 14 d.C., fiul vitreg Tiberiu este învestit cu aceeași putere.
De-acum Republica va avea *princeps-ul* său (titlul neoficial).

1212 Evangheliile vorbesc despre „Cezar", deoarece *principes-i* iau acest nume; istoriografia vorbeşte de împărat, alt titlu al lui Gaius Octav.

1213 Noul sistem poate fi numit ***Monarhie***[11]:
princeps concentrează tot mai mult puterea în persoana sa, chiar şi pe cea legislativă; ca simbol, „staff"-ul său personal devine parte a administraţiei publice – astfel se naşte birocraţia imperială.

Transmiterea prin moştenire, ca şi caracteristică esenţială a monarhiilor actuale, nu se dezvoltă complet pentru o serie de regiuni. În practică, au fost puţine succesiuni din tată în fiu.

1214 Noul sistem poate fi numit Monarhie ***moderată***:
nu este absolută, în mod formal Republica continuă şi Senatul ocupă încă un rol politic (chiar dacă schimbat)[12]; în general este evitată arbitrarietatea.

---

[9] Imanuel Geiss, *Istoria lumii din preistorie până astăzi*, Editura All, București 2012,
http://www.all.ro/assets/books_files/2012/09/21/geiss_book_v3.pdf
[10] http://www.roman-empire.net/emperors/augustus-index.html
[11] http://www.forumromanum.org/history/morey23.html
[12] Catherine Steel, „Introduction: The Legacy of the Republican Roman Senate", *Oxford University Press Journals,*
http://crj.oxfordjournals.org/content/7/1/1.full

1215 Împăraţii perioadei[13]:

1215/1 Dinastia iulio - claudiană:
- „Octavian" August, † 14
- Tiberiu, † 37
- „Caligula", † 41
- Claudiu, † 54
- Nero, † 68

1215/2 Anul celor patru împăraţi: 69
- Galba, † 68
- Otto, † 69 (aprilie)
- Viteliu, † 69 (decembrie)
- Vespasian

1215/3 Dinastia flaviană:
- Vespasian, † 79
- Titus, † 81
- Domiţian, † 96

1215/4 Împăraţii adoptivi:
- Nerva, † 98
- Traian, † 117
- Adrian, † 138
- Antoninus Pius, † 161
- Marc Aureliu, † 180 (dinastia Antoninilor)
- Comod, † 192 (idem)

1216 O altă caracteristică a acestei perioade este *Autonomia locală*.

---

sau în format pdf: http://crj.oxfordjournals.org/content/7/1/1.full.pdf+html
[13] http://www.roman-emperors.org/ Pe acest site găsiți informații despre toți împărații Imperiului Roman de Apus

Trebuie să se facă distincţie între provincii[14], unde guvernatorul reprezintă guvernul central şi are responsabilităţi administrative (activităţi publice, provizii de hrană), fiscale, jurisdicţionale (ordine publică, armată) şi *civitates*[15] care-şi menţin propria formă de guvern pentru a avea grijă de afacerile locale; în practică, adesea oligarhia locală predomină.

Civitas: unitate administrativă de bază; nu întotdeauna un oraş, poate fi şi un ansamblu de centre rurale.

În viaţa obişnuită, locuitorii nu prea aveau contact cu „Roma"; în domeniul religios şi cultural, nimic nu este impus de sus; din punct de vedere economic, este loc pentru societăţi private; guvernul central, care în secolul al II-lea îşi măreşte oricum intruziunea la nivel local, este interesat de taxe şi de ordinea publică.

1217 Această perioadă este numită *Pax Romana*[16]: absenţa războaielor civile sau a revoltelor continue şi absenţa ameninţărilor graniţelor (către anul 180 situaţia însă se deteriorează).

1218 Din punct de vedere social, se poate observa o profundă inegalitate.

Există sclavii fără drepturi (cel puţin 10% din populaţie); între cei liberi, doar o minoritate are iniţial cetăţenia romană (10% ? din populaţie); cetăţenii romani sunt împărţiţi în nobili şi ne-nobili, cu mari privilegii pentru cei relativ puţini nobili (1% din populaţie este încă subdivizată în ranguri). Afară de aceasta,

[14] http://www.britannica.com/topic/province-ancient-Roman-government

[15]http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Civitas.html

[16] Klaus Wengst, *Pax Romana and the Peace of Jesus Christ*, https://vk.com/doc172075671_410675644?hash=8a1b0277d7ee2c59e9&dl=8771bc3d9b0f6834f4,
http://www.unrv.com/early-empire/pax-romana.php

există diferenţa enormă între cei mulţi, săraci şi cei puţini, bogaţi.[17]
Dar există în această perioadă, mobilitate socială: o familie poate trece, în puţine generaţii, de la o categorie socială joasă, la cea superioară.

1220 Din anul 180 până în anul 284: ***Monarhia militară, apoi Anarhia – marea Criză***[18].

1221 Către anul 180 se ivesc probleme pentru Imperiu: presiune la graniţe, stagnare economică, (în 180) succesiune de împăraţi incapabili. Pentru unele decenii, situaţia se salvează datorită unui mijloc „clasic", dar periculos: un regim militar, iniţiat de Septimiu Sever, † 211[19].

---

[17] http://www.roman-empire.net/society/society.html,
http://home.apu.edu/~jwinston/Session%203%20Social%20Class.pdf
R. Rilinger, „Moderne und zeitgenossische Vorstellungen von der Gesellschaftsordnung der romischen Kaiserzeit", în *Saeculum* 26 (1985), 299 – 325.

[18] http://www.homolaicus.com/storia/antica/roma/anarchia.htm,
Giovanni Battista Garzetti, *Della storia e della condizione d'Italia sotto il governo degli imperatori romani,*
https://books.google.ro/books?id=uNlcAAAAcAAJ&pg=PA72&lpg=PA72&dq=anarchia+militare+dell%27impero+romano&source=bl&ots=tTUkwx8sZW&sig=-x8PYa6GiBmQ3EOGEGIvWnWy9Xk&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjp68LV4tLMAhUkK8AKHcHMB3U4FBDoAQgxMAQ#v=onepage&q=anarchia%20militare%20dell%27impero%20romano&f=false

[19] Edward Gibbon, *The History of the Decline and Fall of Roman Empire*, vol. 2, Londra 1777,
https://archive.org/stream/historyofdeclinex02gibb#page/494/mode/2up,
„The Life of Septimius Severus", *Historia Augusta*, 1921,
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Septimius_Severus*.html

1222 Se poate vorbi de ***Monarhie militară:***
- monarhie: concentrarea puterii în mâinile împăratului (în mod formal, Republica continuă să existe).
- militară, adică:
> „ne-civilă" [chiar dacă *principes* aveau comanda supremă a armatei, aceştia erau consideraţi magistraţi, mai mult decât generali]
> primul scop al politicii este formarea unei armate puternice (necesară pentru apărarea graniţelor, acum ameninţate)
> militarii domină tot mai mult administraţia publică şi astfel armata devine baza vieţii publice.

1223 Sub Septimiu Sever lucrurile merg destul de bine, dar mai târziu, pericolul inerent al noii sistematizări, iese la suprafaţă. Începând cu anul 235, există o serie de revolte militare şi lovituri de stat. Aceasta duce la o instabilitate instituţională, tocmai într-un moment de mare pericol din cauza incursiunilor continue ale triburilor germanice şi altele; are loc şi colapsul finanţelor.
Problemele economice: productivitatea scade şi transportul devine dificil, din cauza invaziilor şi a instabilităţii politice.

1224 *Cel de-al treilea secol, este mai ales, un secol de criză*; criză care se face simţită la toate nivelele şi are repercursiunile sale asupra vieţii culturale şi religioase (şi pentru Biserică).[20]

1225 Împăraţii perioadei:

[20] Philip Schaff*, History of the Christian Church*, *Volume II: Ante-Nicene Christianity. A.D. 100-325,*
https://www.whitehorsemedia.com/docs/HISTORY_OF_THE_CHRISTIAN_CHURCH_02.pdf,
Geza Alfoldy, *The Crisis of the Third Century as Seen by Contemporaries*
http://grbs.library.duke.edu/article/viewFile/9021/4625,
Dr. Harry Sidebottom, „Rome in Crisis", *BBC History Magazine*,
http://www.historyextra.com/article/romans/rome-crisis

1225/1 Dinastia Severilor:

- Septimiu Sever, † 211
- Caracala, † 217
- [Macrinus, † 218]
- Eliogabal, † 222
- Alexandru Sever, † 235

1225/2 Împăraţii-soldaţi:

- Maximin, 235 – 238
- Gordian I, Gordian al II-lea, Balbinus, Pupienus, 238
- Gordian al III-lea, 238 – 244
- Filip Arabul, 243 – 249
- Deciu, 249 – 251
- Gal, Volusian, 251 – 253
- Emilian, 253
- Valerian, 253 – 260
- Galian, 253 – 268
- Claudiu al II-lea, 268 – 270
- Quintillius, 270
- Aurelian, 270 – 275
- Tacit, 275 – 276
- Florian, 276
- Probus, 276 – 282
- Carus, 282 – 283
- Carinus, 283 – 285.

1230 Începând din anul 284: ***Monarhia absolută şi sacră, apoi şi creştină***[21].

[21] William C. Morey, *The Reorganisation of the Empire*, http://www.forumromanum.org/history/morey28.html, K. Loewenstein, *The Governance of Rome*, https://books.google.ro/books?id=DDkP8IjhBQsC&pg=PA403&lpg=PA403&dq=absolute+monarchy+year+284+roman+empire&source=bl&ots=hFNqS8ifGC&sig=GR5jtO1IskB8lNs3X3n0ar6qEaU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKE

Dezvoltarea acestei perioade este complexă; pentru istoria Bisericii, sunt de reţinut următoarele informaţii:

1231 Un general (!) victorios, Diocleţian[22], pune capăt anarhiei; cu el începe o reformă profundă instituţională şi socială.
Prefăcătoria republicană este abandonată; împăratul este un monarh absolut: el singur deţine toată puterea şi toată autoritatea, care are caracter divin (transpunere a monarhiilor orientale). Cetăţenii au devenit supuşi. Dar stabilitatea este regăsită.

1232 Pentru a remedia problemele practice ale guvernului, Diocleţian creează o nouă diviziune administrativă şi militară. Face experienţa *tetrarhiei*: singura funcţie imperială (din punct de vedere formal) este exercitată de:
- doi Augustus (unul în Orient, altul în Occident) şi de
- doi Caesares (succesorii lor desemnaţi).

1233 Experienţa dă greş după Diocleţian şi duce la lupte între adversari, dintre care, în cele din urmă va ieşi învingător Constantin; în anul 324 va rămâne ca unic împărat[23].
După el, a fost reluată practica co-împăraţilor care – împreună cu fondarea Constantinopolului în anul 330[24] – pregăteşte viitoarea împărţire a Imperiului.

---

wiU3ZjC59LMAhWB2BoKHe4nDmQ4ChDoAQgxMAQ#v=onepage&q=absolute%20monarchy%20year%20284%20roman%20empire&f=false
[22] Henry Chadwick, *The Church in Ancient Society. From Galilee to Gregory the Great*, http://ixoyc.net/data/Fathers/513.pdf
[23] http://cronologia.leonardo.it/mondo09m.htm
[24] Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453*, https://books.google.ro/books?id=EXiWAwAAQBAJ&pg=PA59&lpg=PA59&dq=constantinople+fondation+330&source=bl&ots=Xd33bHsfbt&sig=DjPWJwDvOqi6S9Vm9g3UC_3k4fs&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiSwdGYyMzMAhUH1xQKHbhpBPo4ChDoAQgtMAQ#v=onepage&q=constantinople%20fondation%20330&f=false

Sistemul tetrarhiei și dinastia lui Constantin[25]

A. Prima „grupă”.
> în Occident:
augustus Maximian, 286 – 305, *caesar* Constanțiu Chlorus, 293 – 305
> în Orient:
augustus Dioclețian, 284-305, *caesar* Galeriu, 293-305.
B. A doua “grupă”: în anul 305 *caesares* devin *augusti*
> în Occident:
augustus Constanțiu Chlorus, † 306, *caesar* Sever
> în Orient:
augustus Galeriu, † 311, *caesar* Maximin Daia
C. Urcarea dinastiei lui Constantin[26]:
în anul 306 Constanțiu moare
> în Occident:
augustus Sever
dar contestat de trupele lui Constanțiu, care l-ar fi vrut pe Constantin (fiul lui Constanțiu) ca *augustus*; înţelegerea: *caesar* Constantin.
Urmează contestaţia din partea lui Maxențiu, fiul celui ce era deja *augustus* Maximian, care doreşte să fie *augustus* al Occidentului. Urmează ani de lupte.
- în anul 312 Constantin îl învinge pe Maxențiu şi rămâne singurul împărat în Occident.
> în Orient:
- Liciniu îl contestă pe Maximinian Daia.
- în 313 Liciniu îl învinge pe Maximin Daia şi rămâne singurul împărat în Orient.

---

[25] Charles Matson Odahl, *Constantine and the Christian empire,* Londra și New York 2004, http://ixoyc.net/data/fathers/502.pdf,
William C. Morey, *Outlines of Roman History*, New York 1901, (cap. XXVIII. The Reorganization of the Empire),
http://www.forumromanum.org/history/morey28.html
[26] http://cronologia.leonardo.it/storia/anno306a.htm

- În anul 324 Constantin îl învinge pe Liciniu şi rămâne singurul împărat;
- în anul 337 Constantin moare; îi succed cei trei fii ai săi:
* Constantin al II-lea - guvernează parte din Occident, moare în anul 340;
* Constant - guvernează o parte şi după anul 340, întregul Occident, moare în anul 350;
* Constanțiu al II-lea - guvernează Orientul şi după anul 350 şi Occidentul.

1234 Alte soluții ale lui Dioclețian pentru problemele de pe planul politico-social: centralizarea guvernului cu abolirea autonomiei locale, birocratizarea Imperiului, „somarea" tuturor supuşilor : este abolită libertatea de alegere a propriei profesii, decizia aparține statului; nobilii sunt constrânşi la funcţii de administraţie publică. Se micşorează mobilitatea socială. Diferenţa deja existentă între *honestiores* şi *humiliores* se accentuează şi se consolidează legal.

1235 Cu Constantin începe protejarea Bisericii: succesorii săi – cu excepţia lui Iulian „Apostatul" (361 – 363) – sunt creştini; pentru aceasta Imperiul, personificat de împărat, este de principiu creştin; sub Teodosiu[27] († 395) restricţiile păgânismului şi ale ereziilor, cresc[28]; catolicismul devine religie a Imperiului[29].

1236 Caracterul creştin al autocraţiei se consolidează ulterior, în acest imperiu în care catolicismul (creștinismul universal) este

[27] *Teodosiu,* http://www.newadvent.org/cathen/14577d.htm
[28] *Banning of Other Religions Theodosian Code XVI.i.2* , https://legacy.fordham.edu/Halsall/source/theodcodeXVI.asp
[29] Jaimie Joosten, *Theodosius and the Relationship Between Church and State* http://www.sau.edu/The_Academy_for_the_Study_of_St_Ambrose_of_Milan/Students_and_Scholars/Joosten.html

religia statului; începând cu anul 457 împăratul este încoronat de patriarh, ca a doua persoană a imperiului; în secolul al XVII-lea, încoronarea se mută de la palat, la biserică. Cristos este considerat adevăratul împărat care devine la rândul său, nimic altceva, decât vicarul ei.

1237 Se păstrează caracterul absolutist al sistemului; împăratul are toată puterea, curtea sa este centrul guvernamental. Dar rămâne latura sensibilă a problemei succesiunii; nici acum nu este vorba de o monarhie strict ereditară – succesorul este desemnat de împăratul care domneşte sau de militari (şi demnitarii imperiului); se vorbeşte totuşi de dinastie în măsura în care adesea, succesorul este ales din cadrul aceleiaşi familii; de observat însă numeroasele lovituri de stat şi influenţa armatei în această succesiune.[30]

1238 Figurile cele mai interesante între anii 400 şi 700, sunt Iustinian[31] († 565) şi consoarta sa Teodora[32] († 548). Această

[30] J. B. Bury, *History of the Later Roman Empire,* 1923, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/BURLAT/1*.html

[31] Asterios Gerostergios, *Iustinian cel Mare, sfânt şi împărat*, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Asterios%20Gerostergios%20-%20Iustinian%20cel%20Mare,%20Sfant%20si%20Imparat.pdf, Carmelo Capizzi, *Sul Cesaropapismo di Giustiniano*, http://pgsartori.altervista.org/cesaropapismo.pdf *Procopius: Secret History, extracts*, http://legacy.fordham.edu/halsall/source/procop-anec1.asp, K. Gantar, „Kaiser Justinian als kopfloser Dämon", *Byzantinische Zeitschrift*, München 1961, http://byzantinorossica.org.ru/sources/vizant/BZ/BZ_54(1961).pdf, Despre Iustinian şi Teodora în: Jiu-Hwa L. Upshur, Janice J. Terry, Jim Holoka, George H. Cassar, *Cengage Advantage Books: World History: Before 1600: The Development of Early Civilisations, Volume 1,* https://books.google.ro/books?id=_mZAx5rXT_oC&pg=PA265&lpg=PA265&dq=Jiu-Hwa+L.+Upshur,+Janice+J.+Terry,+Jim+Holoka,+George+H.+Cassar+justi

domnie este marcată de recucerirea Italiei, codificarea legilor (*Corpus Iuris Civilis – Codex Iustinianus*)[33], de un nou sistem administrativ al provinciei (guvernatorii militari primesc şi autoritate în domeniul civil), o politică ecleziastică „agitată".
Pentru „lumea obişnuită", sistemul este însă, apăsător: presiunea birocraţiei, eforturi pentru războiul de recucerire, probleme în Biserică, taxe ridicate.

1239 După Iustinian, noua perioadă de criză este rezolvată în cele din urmă, de Heracliu[34] (Herakleios, † 642). Imperiul pierde teritoriu, dar reforma administrativă continuă; în afară de aceasta, micşorarea teritoriului facilitează apărarea.
Deşi se numeau „Romani", locuitorii imperiului, unde după anul 600 limba oficială devenea greaca, au intrat într-o nouă perioadă a istoriei.

1300 Imperiul Roman: climatul cultural-religios până în anul 400

1310 Caracteristicile generale ale ***elenismului târziu***[35]:

- are multe elemente;
- limba greacă predomină,

---

nian+byzantine+emperor&source=bl&ots=NvR8EFrzC7&sig=SqgpPD9JQWGuWVwlw40giVoV54M&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjkj7yI5c_MAhXL3SwKHS5KAfoQ6AEIHzAB#v=onepage&q=Jiu-Hwa%20L.%20Upshur%2C%20Janice%20J.%20Terry%2C%20Jim%20Holoka%2C%20George%20H.%20Cassar%20justinian%20byzantine%20emperor&f=false,

[32] http://www.roman-emperors.org/dora.htm

[33] https://archive.org/stream/corpusiuriscivil02krueuoft#page/n5/mode/2up

[34] Angelo Pernice, „ERACLIO, imperatore d'Oriente", *Enciclopedia Italiana,* http://www.treccani.it/enciclopedia/eraclio-imperatore-d-oriente_(Enciclopedia-Italiana)

[35] Peter Green, *Alexander to Actium, The Historical Evolution of the Hellenistic Age*, University of California Press, https://www.scribd.com/read/295628053/Alexander-to-Actium-The-Historical-Evolution-of-the-Hellenistic-Age

- este un fenomen urban,
- duce la cosmopolitism,
- generează un individualism crescător.

1320 Elenismul târziu: filosofiile.

1321 Problematica de fond: s-a produs o „elenizare" a creştinismului, adică mesajul „simplu" al lui Isus din Nazaret, a fost deformat sau de-a dreptul substituit de un gând filosofic?[36] Răspunsul va fi căutat în 3 momente:
- în prezentarea filosofiilor timpului [# 1323]
- în prezentarea iudaismului „elenist" [# 1335]
- într-o serie de observaţii ce vor fi făcute la sfârşitul capitolului 5 [# # 5300 şi următoarele]

1322 Filosofie şi filosofii

1323 Curente/sisteme majore:[37]

---

[36] Timothy M. Youngblood*, Hellenistic influence on Christianity***,** http://www.masters-table.org/pagan/hellenism.html
Martin Hengel, *The 'Hellenization' of Judea in the First Century after Christ,* https://books.google.ro/books?id=aOVKAwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=an+hellenisation+of+the+christianity&source=bl&ots=opg1L9tp16&sig=jpdKslNRBbeagF5ScCMsLBfVCok&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjv75SC-9PMAhWKAcAKHSq2C2Q4FBDoAQhGMAk#v=onepage&q=an%20hellenisation%20of%20the%20christianity&f=false,
Adolf Harnack, *History of Dogma*, volumul II (II. „Fixing and Gradual Hellenising of Christianity as a System of Doctrine"), http://www.ccel.org/ccel/harnack/dogma2.pdf

[37] Dorothea Frede, André Laks, *Traditions of Theology. Studies in Hellenistic Theology, its Background and Aftermath,*
http://www.uff.br/helenismo/sites/default/files/ebooksclub.org__Traditions_of_Theology__Studies_in_Hellenistic_Theology___Its_Background_and_Aftermath__Philosophia_Antiqua___Philosophia_Antiqua_.pdf,
Despre filosofiile eleniste: Oswald J. Reichel, *The Stoics, Epicureans and Sceptics*, Londra 1880,
http://learningsources.altervista.org/Stoics_Epicureans_and_Sceptics.pdf sau

- **Epicureismul**[38]

> S-ar putea spune că este, mai ales, o formă de viaţă destul de populară. (Aluzie şi în *Faptele Apostolilor* 17, 18)

> Născut dintr-un pesimism, acesta vrea să ofere o consolare şi un medicament care să vindece duhul de rele şi să facă viaţa perfectă, sau măcar suportabilă. Sfătuieşte să se accepte mortalitatea radicală a lumii, asupra căreia zeii, divinităţile – deşi există – nu acţionează. Trebuie să se trăiască după tetrafarmakos lui Epicur[39] († 270 î. C.):

- divinitatea nu este un lucru înspăimântător;
- moartea este ceva despre care nu vom fi conştienţi;
- binele este uşor de dobândit;
- durerea este uşor de suportat.> Se caută, într-o moderare a vieţii, ceea ce place ; nu atât plăcerile de moment, cât absenţa durerilor; deci seninătate şi cumpătare. Se doreşte dreptatea, raţiunea, prietenia[40].

* Cuvântul cheie pentru atitudinea existenţială: resemnare.

- **Stoicismul**[41]

în: Lane, Melissa, "Ancient Political Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy,* 2014 edition, Edward N. Zalta (editor), http://plato.stanford.edu/entries/ancient-political/#Epi

[38] http://www.epicurus.net/en/history.html, http://cronologia.leonardo.it/storia/grek043.htm

[39] Konstan, David, „Epicurus", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2014 Edition, Edward N. Zalta (editor), http://plato.stanford.edu//entries/epicurus/

[40] David Conan Wolfsdorf, *Epicurus on the Telos of the Mind,* http://astro.temple.edu/~dwolfsdo/Epicurus%20on%20the%20Mental%20Telos%20%286.10%29.pdf

[41] William B. Irvine, *A Guide to the Good Life. The Ancient Art of the Stoic Joy,* Oxford 2009, https://archive.org/stream/pdfy-bCZ9aW16m6rB2dNs/A_Guide_to_the_good_life#page/n3/mode/2up

> Este vorba despre o interpretare intelectuală a realităţii, care se transformă într-un stil de viaţă; mai degrabă pentru un grup restrâns.
> La originea acestui curent se află Zenon de Citium[42], care în jurul anului 300 î. C. înfiinţează o şcoală filosofică într-un portic multicolor.
> Câţiva reprezentanţi ai Porticului Mediu sau Nou, sunt:

- Seneca din Cordoba, învăţător al lui Nero, † 65,
- Musion Rufus, † 100,
- Epictetus/Epictet, † 138,
- Marc Aureliu, împărat 161 – 180[43].

> Idei centrale: realitatea este una singură; o înrudire originară şi universală – care exclude însă orice transcendenţă divină – leagă între ele toate fiinţele într-o minunată unitate cosmică; lumea nu este ceva mort sau haotic, ci o fiinţă vie şi bine organizată; deşi în întregime materială, există în ea o diferenţă între materia pasivă şi un principiu, un element activ, care este dintr-o materie mai fină – Logos; ceva creează ordine în întreg
şi-i dă coerenţă şi direcţie; se vorbeşte şi despre Dumnezeu, Providenţă, natură, sufletul lumii.
Într-o viziune optimistă, se caută să se trăiască după principiul intern, sămânţa Logos-ului, adică scânteia Focului pe care fiecare o poartă în el. De aici şi un sens de fraternitate.
* Cuvântul cheie pentru atitudinea existenţială: integrare.

- **Neo-platonismul[44]**

---

[42] *Zenone di Cizio*, http://www.treccani.it/enciclopedia/zenone-di-cizio_%28Enciclopedia_Dantesca%29/
[43] Frances and Henry Hazlitt, *The wisdom of the Stoics. Selections from Seneca, Epictetus and Marcus Aurelius,* Boston 1984, http://www.mises.ch/library/Hazlitt_Wisdom_of_the_Stoics.pdf, A. A. Long, *Epictetus , A Stoic and Socratic Guide to Life*, http://www.uff.br/helenismo/sites/default/files/Epictetus%20-%20A%20Stoic%20and%20Socratic%20Guide%20to%20Life.pdf, *Gli Stoici*, http://cronologia.leonardo.it/storia/grek044.htm

> Este vorba de o speculaţie a caracterului religios.
> Chiar având rădăcini în îndepărtatul Platon, neo-platonismul celui de-al III-lea şi al IV-lea secol, adună multe alte elemente!
> Reprezentanţii cei mai renumiţi sunt:

- Ammonius Sacca, un docher din Alexandria, † 242,
- Plotin[45], un egiptean care înfiinţează o şcoală la Roma, 205 – 270,
- Porfirius, editor al operei lui Plotin, 232 – 305,
- Giamblicus, † 330[46].

> Idei centrale:
Adevărata realitate este Unicul, absolut transcendent, veşnic, invariabil, spiritual; nu acţionează, nu este „personal".
De la cel Unic coboară (emanaţie, ne-creaţie) Intelectul [Nous] veşnic şi ferice; de la Intelect coboară Sufletul superior, de la acesta, cel inferior, provin lumea materială şi multitudinea lucrurilor, incluzând sufletele individuale legate de materia corpurilor. Cu cât cineva este mai departe de cel Unic, cu atât este mai puțin real. Dar în om există, şi pentru aceasta el încearcă să evadeze către lumea divină, cu efortul virtuţii şi cu lumina contemplaţiei. Modelându-se pe Dumnezeu, se merge către unirea cu Divinitatea în extaz.
G. Turbessi*, Cercare Dio. Nell'ebraismo, nel mondo greco, nella patristica,* Studium, Roma 1980.
* Cuvântul cheie pentru situaţia existenţială: purificare.

---

[44] *Platon și Neoplatonismul*, http://documents.tips/documents/03-filosofie-antica-plotin-si-neoplatonismul.html
[45] Paul Kalligas, *The Enneades of Plotinus*, Princeton University Press, Princeton și Oxford 2014, https://www.scribd.com/read/284487764/The-Enneads-of-Plotinus-Volume-1-A-Commentary
[46] La adresa: http://plato.stanford.edu/ (Stanford Encyclopedia of Philosophy) pot fi găsite informații despre toți reprezentanții curentelor menționate.

1330 Elenismul târziu : **religiile**.
Imperiul roman este un imperiu păgân, dar nu este a-religios sau antireligios. Dimpotrivă, în imperiu se găsesc multe temple şi sanctuare care sunt frecventate; viaţa publică şi cea particulară sunt presărate de nenumărate ritualuri religioase.
Nu trebuie să înşele cinismul intelectualilor în faţa formelor tradiţionale şi în special mitologia; „poporul" este religios şi tocmai din această raţiune, este dispreţuit.
Se pot număra templele şi sanctuarele, dar este imposibil să se facă o hartă „confesională" pentru Antichitate; cu excepţia iudaismului (şi a creştinismului) nicio religie nu este exclusivă.
Realitatea religiilor Imperiului este complexă şi în continuă dezvoltare. (Şi cercetarea este mereu în mişcare; lipsesc sintezele recente). Să arătăm unele expresii.

1331 Cultul divinităţilor „tradiţionale"[47]
Aici se întâlnesc tradiţia romană pre-imperială şi cea greacă: a avut loc o identificare între forţele supranaturale pe care Romanii le vedeau în spatele fiecărui lucru, fiecărei familii, fiecărui proces natural şi fiecărei realităţi sociale şi zeii care figurează în mitologia lui Homer şi a altora. Divinităţile protejează fiecare familie, meserie, oraş, acţiuni şi evenimente; prin intermediul rugăciunilor şi sacrificiilor, se caută un rezultat benefic. Unii zei se bucură de o veneraţie specială; foarte căutat, potrivit învăţaţilor, este Asclepius[48], zeul care vindecă, salvează şi promite viaţa veşnică.

1332 Este puternică prezenţa magiei şi a astrologiei.[49]

---

[47] Sorin Pribac, *Socio-antropologia în analiza fenomenului religios antic. Delimitări conceptuale și de metodă,*
http://www.csiatim.uvt.ro/NOU/BHAUT/ro/pdf/2006_art23.pdf
[48] http://www.theoi.com/Ouranios/Asklepios.html
[49] Matthew W. Dickie, *Magic and Magicians in the Greco Roman World,* London/New York 2001,
http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH310/Readings%20for

1333 Zeii orientali: cultul public şi religiile privitoare la mistere[50].

Este vorba despre divinităţi care nu provin din tradiţia greacă sau latină, ci din Egipt, din Iran, etc. Are loc însă, o identificare treptată cu divinităţile „occidentale". O caracteristică a acestor divinităţi: semnificaţia lor cosmică şi existenţială.

Sunt divinităţi care privesc originea vieţii (Maternitate, Soarele dătător de viaţă[51], etc.) şi a morţii; viaţa nouă pe care o oferă, are o semnificaţie morală (noul stil de viaţă), uneori include promisiunea unei vieţi veşnice.

În măsura în care există un cult public al acestor divinităţi, caracterul acestuia este adesea „extatic" (şi pentru aceasta atrăgător).

În jurul acestor divinităţi, există chiar religii privitoare la mistere (păgâne), adică indivizi „aleşi" sunt iniţiaţi, prin intermediul unei serii de ritualuri, în misterul divinităţii şi aşa vor avea o viaţă nouă. Poate exista o gradaţie între fiinţa iniţiată şi celebrarea corespunzătoare.

Religiile privitoare la mistere oferă experienţa comunicării cu divinitatea; în afară de aceasta există conştiinţa de a fi special, chiar dacă eşti iniţiat.

Câteva nume:

%2022%20Dec%20and%2012%20Jan/Dickie%20Magic%20and%20Magicians%20in%20the%20Greco-Roman%20World.pdf

[50] Joseph H. Lynch, „The Greek and Roman Context of Early Christianity" în *Early Christianity: A Brief History,* Oxford University Press, New York 2010, pp. 24-36 , http://emp.byui.edu/SatterfieldB/Rel212/GreekRomanContext.pdf

[51] Irina Maria Manea, *De ce erau fascinaţi romanii de Orient - cultul Soarelui Neînvins,* http://www.historia.ro/exclusiv_web/actualitate/articol/ce-erau-fascina-i-romanii-orient-cultul-soarelui-ne-nvins

- Isis şi Osiris (cult public + religie privitoare la mister)[52]
- Cibele, Marea Mamă a Zeilor cu amantul său Attis (cult public + religie privitoare la mister) [53]
- Mitra[54] (religie privitoare la mister)

Mitra merită o atenţie specială; *cultul său pare să fie* foarte asemănător cu creştinismul; fără îndoială, Mitra a fost un „concurent" al lui Cristos.

La origine venerat în Iran, Mitra se identifică cu Soarele; s-ar fi născut pe 25 decembrie (!) dintr-o stâncă; păstorii îi aduc daruri; în timpul vânătorii loveşte un taur, îl duce într-o grotă şi îl omoară; din sângele şi sperma taurului provine viaţa nouă; din păcate, un şarpe bea sângele şi un scorpion otrăveşte sperma; soarele, luna, plantele şi cele patru vânturi, sunt martori; se face o alianţă între Mitra şi soare pentru a face să triumfe binele asupra răului.

Cultul cunoaşte 7 grade de iniţiere; între ritualuri există un fel de botez şi de mese sfinte; participarea la divinitate, impune o angajare morală; a fi un soldat al lui Mitra. Impresionează expresii ca: „ prin vărsarea sângelui, ne-ai salvat", „am renăscut din pâine şi vin", „Mitra este cununa mea".

---

[52] „Isis and Osiris" în Plutarch, *Moralia*, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Moralia/Isis_and_Osiris*/A.html
Hazel Butler, *The Cult of Isis and Early Christianity*, https://hilo.hawaii.edu/academics/hohonu/documents/Vol05x19TheCultofIsis.pdf

[53] *Kybele,* http://www.theoi.com/Phrygios/Kybele.html,
Kybele Cult, http://www.theoi.com/Cult/KybeleCult.html,
http://www.britannica.com/topic/Great-Mother-of-the-Gods,

[54] Manfred Clauss, *The Roman Cult of Mithras, The God and his Mysteries,* Routledge, New York 2001, https://books.google.ro/books?id=m9z2e7o9MXUC&printsec=frontcover&dq=mithras&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj5jvDe1czMAhXJbRQKHYdWBbIQ6AEIITAB#v=onepage&q=mithras&f=false

Cultul lui Mitra este rezervat bărbaţilor singuri; se bucură de mare popularitate printre soldaţi, care sunt mijloace pentru răspândirea sa. La Roma au fost găsiţi în jur de 100 de adepţi ai lui Mitra, la Ostia Antica 16.[55]
R. Merkelbach*, Mithras,* Hain 1984.

1334 Cultul imperial[56]
Legat de religiile tradiţionale, se organizează în multe locuri (cu excepția Romei) venerarea divinităţilor care-l apără pe împărat şi cauza sa, în unitate cu veneraţia zeiţei Roma; în Orient aceasta se prezintă chiar ca o continuare a cultului suveranului, văzut ca o apariţie divină. Nu toţi îl consideră pe împărat o divinitate, de-a lungul vieţii sale, dar statuii sale îi este acordată o veneraţie divină. Cultul imperial nu doreşte să substituie celelalte culturi, ci să le completeze; cultul exprimă în mod special, lealitatea faţă de autorităţi. [Astfel, poate deveni un element în persecutarea creştinilor].

1335 Iudaismul[57]

---

[55] Ionuț Teodor Dănilă, *Cultul misterelor mithraice – marcă a orientalizării Imperiului Roman?,*
http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/cultul-misterelor-mithraice-marc-orientaliz-rii-imperiul-roman
Panayotis Pachis, *Ugo Bianchi e il Mitraismo*, Roma 2002,
http://users.auth.gr/pachisp/pdf/ugo%20bianchi.pdf
[56] Ionel Chira, *Cultul suveranilor în Roma republicană târzie*,
http://teoradea.ro/pub/Cultul_suveranilor.pdf,
Donald L. Jones, „Christianity and Emperor Worship from Hadrian to Constantine", *Perspectives in Religious Studies,*
http://www.christmylife.info/Persecution/Persecution3/Christianity%20and%20emperor%20worship%20from%20Hadrian%20to%20Constantine..pdf
[57] N. Steinhardt, Em. Neuman, *Eseu despre o concepție catolică asupra iudaismului. Iluzii și realități evreiești,*
Editura Polirom, Mănăstirea Rohia 2011,
https://books.google.ro/books?id=PaoIAgAAQBAJ&pg=PT129&dq=iudaismul&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiarIHu1szMAhUEvxQKHU4RASU4ChDoAQgkMAI#v=onepage&q=iudaismul&f=false

1335/1 Între religiile Imperiului Roman, iudaismul este cea mai identificabilă.
Ce are în plus față de celelalte religii:
- are un conţinut dogmatic şi un cod moral (rolul Sinedriului la Ierusalim până în anul 70, apoi cel al academiei la Jamnia, cu patriarhatul ereditar în casa lui Hillel)[58],
- are un centru „afectiv" (Ierusalim),
- este legată de o naţiune,
- este înzestrată cu o realitate socială şi culturală;
- este exclusivă şi în acest fel şi cea mai numeroasă (probabil 1.000.000 în Palestina, 6.000.000 în Diaspora în Imperiu [2.000.000 în afara imperiului]; poate 10% din populaţia imperiului!).
- în afară de aceasta, este concentrată în oraşe:
  - la Alexandria 100.000 = 10%,
  - la Roma între 10.000 şi 50.000 = 2 până la 3%,
  - în Antiohia între 20 şi 40.000 = 2 până la 3%;

> R. Hann, *„Judaism and Jewish Christianity in Antioch: Charisma and Conflict in the First Century", în The Journal of Religious History* 14 (1987) 341 – 360.

- se bucură de o situaţie juridică ceva mai specială: în practică, iudeii se bucurau de anumite privilegii (întotdeauna revocabile!): scutire de serviciul militar şi de obligaţia de a depune mărturie în tribunale sâmbăta, etc.[59]

---

[58] *Judaism after the New Testament*,
http://www.tparents.org/Library/Unification/Books/WorldRel1/WorldRel1-1.pdf,
Isaac M. Wise, *The Origin of Christianity and a commentary to the Acts of the Apostles*, Cincinnati 1868,
http://collections.americanjewisharchives.org/wise/attachment/5367/origin_christianity_full.pdf

[59] R. Janin, „Les Juifs dans l'empire byzantine"(*Échos d'Orient*, nr. XV, 1912), în *Revue des Études Byzantines*,
pp. 126-133,
http://www.persee.fr/doc/rebyz_1146-9447_1912_num_15_93_3966,

J. Gaudemet, *„La condition juridique des juifs dans les trois premiers siecles de l'Empire",* în *Augustianum,* 28 (1988), 339 – 359.
Este o religie care atrage: are un cod moral serios, este o religie optimistă (conform lui Filon, *Ad Flaccum* şi *Legatio ad Gaium*).
Ştim că există cei interesaţi şi cei simpatizanţi, aşa-zişii cinstiţi de Dumnezeu [Faptele apostolilor 10, 2; 10, 22; 10, 35; 13, 16; 13, 36; 13, 43; 13, 50; 16, 14; 17, 4; 17, 17; 18, 7], care cred în singurul Dumnezeu, care merg la sinagogă, dar care nu respectă complet legea şi adesea nu sunt tăiaţi împrejur. Pe lângă aceştia există prozeliţii, care devin în întregime iudei.

1335/1 Iudaismul este o religie dogmatică, dar cunoaşte un pluralism.
Sunt indiscutabile monoteismul, interzicerea imaginilor lui Dumnezeu, profesiunea de credinţă despre eliberarea din Egipt şi despre creaţie, legea ca mijloc şi formă de existenţă socială, speranţa într-o viitoare eliberare prin intermediul unui mântuitor.
Dar există diferenţe de opinii asupra identităţii mântuitorului şi a caracterului libertăţii, asupra consistenţei revelaţiei (numai Pentateuh[60] sau mai mult), asupra importanţei relative a legii, a templului şi a pământului făgăduinţei (ce este mai esenţial?), asupra interpretării multor aspecte ale legii …
Pluralismul este vizibil în diferitele grupuri menţionate în Noul Testament (Farisei, Saducei) şi cunoscute altfel (Eseni), etc. Identificarea concretă totuşi nu este uşoară [Evangheliile nu oferă un studiu „sociologic"].

Archibald Robertson*, The Origins of Christianity*, 1954 (cap. IV The Jews in the Roman Empire),
http://www.ditext.com/robertson/oc4.html
[60] B. B. Edwards*, Remarks on the Divine Authority and Authencity of the Pentateuch,*
http://biblicalstudies.org.uk/pdf/bsac/1845_668_edwards.pdf

1335/2 Problema iudaismului „elenist”[61]
Pluralismul se mai prezintă şi într-un alt mod: cel puţin parţial, există și contactul cu influenţa culturii eleniste.
[Aici se reia problematica menţionată în # 1321].
A. – Acest contact şi această influenţă sunt evidente în iudaismul *Diasporei* (mult mai numeros în Palestina). Ar fi greşit, în afară de aceasta, să ne gândim că Vechiul Testament s-a format printr-o izolare sau printr-un antagonism cu religiile şi filozofiile prezente în Orientul Mijlociu; multe tradiţii sunt comune, dar este evidentă linia specială şi unică a revelaţiei.
B. – Elenismul este foarte prezent, mai ales în folosirea limbii greceşti, când în jurul anului 250 î. C. La Alexandria, se face traducerea aşa-ziselor Şaptezeci [LXX, *Septuaginta*[62]]. Este vorba nu numai de o traducere, ci şi de o transformare. Cineva nu poate folosi o limbă, fără a accepta cultura (filosofia) care este în spatele ei.

C. – Cel mai cunoscut reprezentant al iudaismului elenist în timpul lui Isus este Filon din Alexandria[63] († 40? 50?).

---

[61] Dorothea Frede, André Laks, *Traditions of Theology. Studies in Hellenistic Theology, its Background and Aftermath,*
http://www.uff.br/helenismo/sites/default/files/ebooksclub.org__Traditions_of_Theology__Studies_in_Hellenistic_Theology___Its_Background_and_Aftermath__Philosophia_Antiqua___Philosophia_Antiqua_.pdf
[62] C. Oprescu, *Septuaginta, expresie a iudaismului alexandrin*,
https://csea.wikispaces.com/file/view/7.+Septuaginta.pdf
[63] Jesus-Maria Nieto Ibanez, „Historia y mito en los ultimos historiadores greco-judios”, *Estudios Clasicos*,
nr. 107, 1995,
http://interclassica.um.es/var/plain/storage/original/application/0d47af456f0478387c65556db425bad2.pdf,
Philo Judæus, http://www.newadvent.org/cathen/12023a.htm,
„Philo of Alexandria (c. 20 B.C.E.—40 C.E.)”, *Internet Encyclopedia of Philosophy* (A Peer-Reviewed Academic Resource),
http://www.iep.utm.edu/philo/

Este ataşat de Scriptură şi de ortodoxia iudaică, admiră frumuseţea cultului ebraic şi sfinţenia asceţilor neamului său. Dar nu cunoaşte ebraica şi este un pasionat venerator al filosofiei greceşti şi un imitator fidel al literaturii eleniste (ca şi alţi iudei la Alexandria). În comentariile sale foloseşte interpretarea alegorică; perfectează elemente din Stoa (conceptul Logos-ului).

D. Runia*, „God und Man in Philo of Alexandria", în The Journal of Theological Studies,* 39 (1988) 48 – 75.

D. – Combinaţia unui iudaism ortodox cu elemente eleniste, se poate vedea în Paul, care provine chiar din Diaspora (din Tars, un centru intelectual al elenismului, sau din Damasc).

> Importantă este aceeaşi folosire a limbii greceşti.

> Se presupune influenţa retoricii greceşti în modul său de a se exprima:

* prezenţa discursului violent, modul de argumentare cinic - stoic;

Explicaţie: un discurs într-un stil familiar, cu un adversar fictiv; structura frazelor este scurtă şi în ele sunt intercalate întrebări; antiteze şi fraze paralele punctează relatarea. Romani 2, 1-10; 3, 1-9; 3, 27-31; 9, 19; 11, 19; 1 Corinteni 9.

[Multele antiteze (moarte/înviere; a dormi/a veghea; lumină/întuneric; lumea prezentă/ lumea viitoare; sclavie/libertate; etc.) sunt şi de stil semitic].

* prezenţa cataloagelor de obligaţii, asemănătoare acelora ale filosofilor şi retorilor: 1 Corinteni 5, 10-11; 6, 9-10; 2 Corinteni 12, 20-21; Galateni 5, 19-21; Romani 1, 29-31; 13, 13; Coloseni 3, 5-8; Efeseni 4, 31-32; 5, 3-5; 1 Timotei 1, 9-10; Tit 3, 3.

> Sunt multe imaginile şi terminologiile derivate din cultura orăşenească elenistă [vizibilă numai în textul grecesc!]:

* politica: Filipeni 1, 27; 3, 20; Efeseni 2, 19.

* teatrul: 1 Corinteni 4, 9; Galateni 6, 12.

* sportul: Filipeni 2, 16; 3, 12-15; 1 Corinteni 9, 24-27; 2 Corinteni 4, 8-9; 2 Timotei 4, 7-8; Galateni 5, 7; Romani 9, 16.

* comerţul: Filimon 18; Coloseni 2, 14; 1 Corinteni 6, 20.
* lumea juridică: Galateni 3, 15; 4, 1-2 ; Romani 7, 1-3.
* fenomenul sclaviei: 1 Corinteni 7, 22; Romani 7, 14.
> Este o psihologie de deschidere către ceea ce este bun şi frumos : Filipeni 4, 8.
> De observat aluziile la culturile mistice (îndeosebi la Mitra?); Romani 6, 1-11 ; Filipeni 4, 1 ; 1 Corinteni 10, 16 ; Coloseni 1, 20 (cfr. 1 Petru 5, 4 ; Iacob 1, 12 ; Revelaţia 2, 10).

> Folosirea anumitor concepte cum sunt:
* conştiinţa [prezentă şi în iudaismul elenizat înainte de Paul]
* cognoscibilitatea raţională a existenţei lui Dumnezeu: Romani 1, 18-23 [şi în iudaismul elenizat înainte de Paul; Cartea Înţelepciunii 13, 1-9].
* legea naturală a inimii omului: Romani 2, 14-15.
* binele comun: 1 Corinteni 12, 1-14.40.
« Câteva nuanţe:
* multe elemente „elenistice" erau deja prezente în iudaism.
* Paul evită termeni care ar putea genera confuzii doctrinale (Cristos nu este numit „învăţător"; absenţa cuvântului „inspiraţie"),
* există o profundă aversiune pentru păgânismul religios, dar este deschis valorilor umane ale umanismului,
* folosirea aceloraşi concepte nu implică întotdeauna aceleaşi conţinuturi sau viziuni de fond.
E. Rămâne întrebarea dacă şi caracterul Iudaismului în Palestina[64] este diferit, „mai semitic". În orice caz, nu trebuie să se construiască un contrast prea mare, există o osmoză continuă între iudaismul Diasporei (drumuri la Ierusalim) şi cel din Palestina; în afară de aceasta, comunitatea din Palestina coboarădin aceia care au fost chiar în Diaspora. În interiorul

[64] Steven T. Katz (editor), *The Cambridge History of Judaism: Volume 4, The Late Roman-Rabbinic Period*, Cambridge University Press, 2006, https://books.google.it/books?id=BjtWLZhhMoYC&pg=PA407#v=onepage&q&f=false

Palestinei sunt diferenţe de cultură; Iudeea este diferită de Galilea, etc.

Salvarea vine de la iudei (Ioan 4, 22)

Prea uşor se uită de caracterul fundamental iudaic al Bisericii de la începuturi[65]: din punct de vedere numeric şi teologic.

Notiţele noastre asupra primului sens nu vorbesc despre existenţa Bisericii în Siria, care era cu tărie iudaică, Faptele Apostolilor vorbind despre Asia Mică şi Europa. De altfel, aceleaşi Fapte arată convertirea atâtor iudei: 2, 41.47; 4, 4: 5, 14; 6, 1.7; 9, 42; 12, 24; 13, 43; 14, 1; 17, 10; 21, 20.

> J. Jervell*, „The Acts of the Apostles and the History of Early Christianity", în Studia Theologica,* 38 (1963) 17-32.

Pentru corecta interpretare a liturghiei şi a euharistiei, trebuie să se ţină cont de originea lor iudaică.[66]

C. Giraudo*, La struttura letteraria della preghiera eucaristica ... ,* Roma 1981*;* C. Giraudo*, „Conoscere la liturgia giudaica per comprendere la liturgia cristiana", în Rivista del Clero Italiano,* 66 (1985) 124-136.

---

[65] *Christian origins*, http://legacy.fordham.edu/halsall/ancient/asbook11.asp

[66] Piersandro Vanzan, „Ebrei ed ebraismo nel Cathechismo della Chiesa Cattolica" în *La Civilita Cattolica*, University of Michigan, anul 144, vol. IV, 1993,
https://books.google.ro/books?id=lAY5AQAAMAAJ&pg=PA449&lpg=PA449&dq=ebrei+e+nuovo+catechismo+liturgia+ebraica+e+liturgia+cristiana&source=bl&ots=bT5hrqUmLj&sig=zf1h-CTCsgyilsAUopNWWoCRFt4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwitgty4j83MAhXFlCwKHQrWD-kQ6AEIGjAA#v=onepage&q=ebrei%20e%20nuovo%20catechismo%20liturgia%20ebraica%20e%20liturgia%20cristiana&f=false,
M. D. Talbot, *The Catholic doctrine of the Eucharist: demonstrably proved from scripture, from tradition, and from the writings of some of the most eminent Catholic and Protestant authors who have treated on the subject,* Londra 1844,
https://ia801408.us.archive.org/31/items/a611202800verauoft/a611202800verauoft.pdf

Multe elemente ale spiritualităţii provin din tradiţia iudaică, cum este Iacob 2, 14-26; Luca 1, 49-55.

1336 Gnosticismul[67]

Este vorba despre o teozofie, care în mijlocul altor religii, are o atracţie specială a sa. Născută în acelaşi timp cu creştinismul, ia din acesta unele elemente, astfel că unii învăţaţi, văd gnosticismul ca o erezie în interiorul creştinismului. Prezenţa elementelor creştine o face foarte atrăgătoare, mai ales pentru membrii Bisericii.

Termenul „gnosticism" are ca rădăcină cuvântul gnozein; o semnificaţie a acestuia este „cunoaşterea lucrurilor ascunse, transcendentale, divine"; gnosticismul pretinde că poate oferi o oarecare cunoaştere, care va da o experienţă personală şi salvatoare a ultimelor lucruri şi o va face să participe la divinitate.

Diferitele sisteme şi speculaţii sunt numeroase; câteva nume:

- Vasilide din Alexandria, sec. al II-lea,
- Valentin, secolul al II-lea (la Roma, 135-160),
- mulţi alţii!

---

[67] Kurt Rudolph, *Gnosis. The Nature and History of Gnosticism*, San Francisco 1987, .https://www.scribd.com/doc/165250274/Kurt-Rudolph-Gnosis-The-nature-and-history-of-Gnosticism
Ioan Petru Culian, *Arborele gnozei*, Editura Polirom, 2005 https://books.google.ro/books?id=-vQjAgAAQBAJ&pg=PT86&lpg=PT86&dq=gnosticismul&source=bl&ots=B4lxzgBvDF&sig=5CsWt_HeoHgomXQkgr7l31ltNlM&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwisou60lc3MAhVE2CwKHTZbDDw4FBDoAQhKMAs#v=onepage&q=gnosticismul&f=false
Gerard van Groningen, *First Century Gnosticism: Its Origin and Motifs,* https://books.google.ro/books?id=kMgUAAAAIAAJ&pg=PA15&lpg=PA15&dq=an+hellenisation+of+the+christianity&source=bl&ots=P6lZblvhPQ&sig=CjaO0Bv9XgzgLsbRjDqxsj9oyxc&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwi1s43D_NPMAhUjCsAKHfabC_c4KBDoAQggMAE#v=onepage&q=an%20hellenisation%20of%20the%20christianity&f=false

În speculaţii – în care se află multe elemente de fantezie – în general, se găsesc aceleaşi elemente.
Dumnezeu este radical şi infinit depărtat de tumultul lucrurilor materiale şi transcende, în mod absolut;
Opusul radical este materia, crezută în mod intrinsec rea şi incapabilă de bunătate.
Materia a apărut din cauza unei devieri în procesul emiterii de la Dumnezeu a unei întregi serii de fiinţe; fiinţe de o perfecţiune tot mai degradată.
La un nivel destul de coborât, acest element a pierdut (iată devierea) elementele divine; nu vrea să se integreze în armonia dorită (un fel de cădere autentică).
De aici, lumea materială în care se găseşte şi omul, care are însă flacăra divină sau sămânţa divină; ca un alienat, caută eliberarea.
Această eliberare nu vine de la un Cristos care, ca un Dumnezeu întrupat suferă, ci prin intermediul unui Mântuitor – câteodată identificat cu Cristos care aduce dezvăluirea unor noi mistere.

Există ritualuri care promit participarea la mântuire; o mântuire pe care cineva o atinge prin intermediul unei gnose: să ia cunoştinţă de propria natură divină şi astfel să fie eliberat din alienare.
Nu tuturor le este dată acea gnosă, numai unor puţini aleşi; un gnostic nu este un simplu credincios, ci este un iniţiat. Din punct de vedere social, gnosticul oferă deci, ceva special!
Creştinii pot fi atraşi de folosirea anumitor texte biblice:

- Marcu 4, 34: „la o parte, Isus explica ucenicilor săi toate lucrurile";
- Ioan, 14, 26: „Mângâietorul vă va învăţa toate lucrurile"
- Ioan 21, 25: „mai sunt multe alte lucruri, pe care le-a făcut Isus, care, dacă ar fi fost scrise cu de-amănuntul, cred că nici în lumea aceasta n-ar fi putut încăpea toate cărţile care s-ar fi scris …".

Gnosticii spun: noi cunoaştem ceea ce nu se găseşte în Scriptură.[68]
> *Testi gnostici cristiani*, ediție îngrijită de M. Simonetti (Paris 1970); K. Rudolph*, Die Gnosis. Wesen und Geschichte einer spatantiken Religion,* Göttingen 1978 = *Gnosis. The Nature and History of Gnosticism,* San Francisco 1987.

1350 Imperiul Roman Creştin: climatul cultural, 400 – 700

1351 Există numeroase moşteniri: moştenirii existente i se adaugă un nou element, care apoi va avea o influenţă foarte importantă.

- Imperiul Roman după anul 400 este evident, continuarea „Romei", adică a tradiţiei militare şi, mai important încă, mai mult a celei culturale decât a celei juridice.[69] Ea cunoaşte o îmbogăţire importantă: codificările lui Teodosiu al II-lea[70], † 450 şi ale lui Iustinian[71], † 565.
- Imperiul Roman după anul 400 este şi continuarea „Greciei", în tradiţia sa literară şi filozofică: în teologie găsim noi „produse" care se includ în această linie.

---

[68] *Testi gnostici cristiani,* a cura di M. Simonetti*,* Paris 1970*,* http://documents.mx/documents/a-cura-di-manlio-simonetti-testi-gnostici-cristiani-laterza-1970censuradopdf.html
[69] Boudewijn Sirks**,** *Reform and Legislation in the Roman Empire,* http://mefra.revues.org/1871
[70] Benet Salway, *The Publication and application of the Theodosian Code* https://mefra.revues.org/1754;
Elio Dovere, *Epifania politica del Theodosianus. La pubblicazione romana del Codex*, http://mefra.revues.org/1742
[71] Gisella Bassanelli Sommariva, *Il codice teodosiano ed il codice giustinianeo posti a confronto,*
http://mefra.revues.org/1895

- Imperiul Roman după anul 400 este parţial şi Orientul şi Egiptul: se pare că ar trebui arătat mai ales, caracterul sacru al monarhiei, cu ceremonialul curţii.
- Imperiul Roman după anul 400 reprezintă tot mai mult Creştinismul, care oferă o viziune veşnică, o justificare divină şi un destin special pentru imperiu.

1352 Două tendinţe tot mai dominante: grecizarea şi creştinarea
- Grecizarea. Poate ar fi mai bine să spunem delatinizarea! Limba greacă era prezentă dintotdeauna, şi printre persoanele culte ale Orientului; continuă să se citească marii autori clasici, începând cu Homer.
Unele comunităţi creştine, de exemplu, cea din Roma şi cea din Lion, sunt la origine grecofone.
De acum, latina va fi tot mai puţin prezentă: Occidentul este pierdut pentru imperiu (recuperarea Italiei şi a Africii de Nord în secolul al VI-lea, este numai temporară); imperiul nu-şi mai află centrul la Roma, ci în alte părţi grecofone ale sale, la Constantinopol şi în alte oraşe.
Fapt semnificativ: Iustinian care codifică legile în *Corpus Iuris Civilis*[72] (543)

– simbol latin – trebuie să-şi publice legile, aşa numitele Novele[73], în latină şi greacă.

Momentul crucial decisiv are loc la începutul secolului al VII-lea: Heracliu introduce greaca în locul latinei în administraţia publică, în legislaţie, în tribunale, în armată.
- Creştinarea[74]

[72] *Corpus Iuris Civilis*, http://droitromain.upmf-grenoble.fr/corpjurciv.htm
[73] *Novele*, http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/Novellae_Scott.htm
[74] Peter Brown, *Aspects of the Christianisation of the Roman World,* http://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/b/Brown95.pdf, „History of late ancient Christianity", *World Heritage Encyclopedia*, http://gutenberg.us/article/WHEBN0025789277/History%20of%20late%20ancient%20Christianity

Prezenţa tot mai mare a creştinilor şi legislaţia inspirată de valorile evanghelice, schimbă caracterul societăţii şi a expresiilor culturale. Data semnificativă: anul 529, când va fi închisă Academia din Atena, ultimul centru păgân de studii.
Schimbarea este treptată şi continuă cu formele clasice (artiştii şi autorii clasici păgâni rămân maeştrii pentru forme); dar pentru anumite aspecte, creştinii condiţionează produsele artistice.
În literatură, condiţionarea este mai redusă; există un ansamblu de continuitate şi creativitate. Unii dintre Părinţii Bisericii (cel mai important în această privinţă este Sfântul Augustin[75]) scriu opere teologice care sunt chiar capodopere ale literaturii mondiale.
Climatul creştin nu mai suportă reprezentaţiile de teatru; distracţia pentru popor se mută „de la teatru, la teologie"; se vorbeşte pe străzi şi în pieţe, chiar în mod violent, despre probleme dogmatice.
În arta plastică, anumite lucruri nu mai sunt posibile (nuditatea); anumite reprezentări mitologice sunt adaptate la scenele biblice; rând pe rând, se impune un stil „spiritual" care nu caută să placă ochiului, ci să transmită un mesaj spiritual. În icoane, în mozaicurile din Ravena şi în general în arta „bizantină" întâlnim expresia acestei noi impuneri.
Să notăm, în sfârşit, că în arhitectură, exigenţele liturgice preferă anumite tipuri de construcţii, în locul altora.

[75] Randy Petersen, „The life and times of Aurelius Augustine" în *Christian History* Issue 15 in 1987, https://www.christianhistoryinstitute.org/magazine/article/life-and-times-of-aurelius-augustine/,
Irina Manea, „Sfântul Augustin, viața și opera" în *Historia*, http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/sf-ntul-augustin-i-opera,
James Ferguson, *Saint Augustine and the Christian Dialogue Against the „Pagan" Tradition and Popular Mentality*, http://www.international-relations.com/History/AugustineChristianDialogue.pdf,

1400 La orient de Imperiul Roman: o mare putere – Iranul
În perioada care ne interesează, istoria acestui duşman moştenitor al Romei, cunoaşte două momente cruciale.

1410 Momentul crucial din anul 226:
„imperiul Parţilor" cu dinastia Arsacizi, devine
„imperiul Sasanizilor" (numele noii dinastii).[76]

1411 Sistemul politic nu se schimbă (regele regilor este „divin", încarnare a Soarelui şi preot; în practică are de-a face cu vasali puternici, într-un sistem care poate fi numit feudal – opus Romei unde statul este birocratic), dar imperiul, slăbit de războaiele împotriva Romanilor, îşi recapătă puterea datorită unei centralizări a puterii, a unui control mai bun al guvernatorilor în provincii, al unei administrări mai eficiente.

1412 Important este faptul că imperiul devine mai „naţionalist"; închiderea faţă de elenism este majoră; altă caracteristică: religia tradiţională a mazdeismului devine religie de stat, cu un aparat preoţesc a cărui funcţie este administrativă.
Mazdeismul, în a cărui dezvoltare Zoroastru a avut un mare rol, (secolul al VI-lea î. C.) crede că două principii supreme acţionează în lume: Binele şi Răul;
se venerează duhul Binelui, Ahura Mazdah, se practică cultul focului, ca manifestare supremă; omul se angajează moral pentru Bine.[77]
Sub Sasanizi, Ahura Mazdah este considerat divinitate naţională; se dezvoltă un complicat sistem de ritualuri de purificare. Ca urmare „ereticii" şi „necredincioşii" sunt

[76] Richard Frye, *The History of Ancient Iran,*
http://legacy.fordham.edu/halsall/med/fryehst.asp
[77] Sven S. Hartman, *Parsism. The religion of Zoroaster,*
https://books.google.ro/books?id=7jdA4IYrZbgC&pg=PA5&dq=ahura+mazdah&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj9msjHrc_MAhUhLZoKHaZPDHQQ6AEIGjAA#v=onepage&q=ahura%20mazdah&f=false

consideraţi impuri şi supără divinitatea. Ceea ce vrea să spună că toleranţa unui timp, restrânge limitele sale.

1413 Pentru creştini, cu siguranţă prezenţi în formă organizată (chiar dacă au rămas o minoritate) în a doua jumătate a secolului al III-lea, este încă pace; dar când catolicismul devine într-o primă fază, religia privilegiată, apoi religie de stat în Imperiul Roman, situaţia lor devine dificilă. Creştinii, consideraţi o „a cincea coloană" traversează valuri de persecuţii începând cu anul 339. Către sfârşitul secolului al V-lea, creştinii din Iran adoptă poziţia „nestoriană" care implică o ruptură cu Bizanţul – şi cu Imperiul Roman – şi deci cu Scaunul lui Petru; aceasta creează un spaţiu de toleranţă.[78]

1420 Momentul crucial din anul 640:
Teritoriul iranian depinde acum de califat, care din anul 661 până în anul 750, se găseşte în mâinile dinastiei Omeiazilor,[79] cu reşedinţa la Damasc. Sistemul islamic oferă o anumită toleranţă creştinilor, în schimbul plăţii unei taxe speciale.

1500 La orient de Imperiul Roman: mici state semi - independente Armenia, Osroene (Edessa)
Tensiunea între Roma şi Iran, oferă câteodată spaţiu politic micilor regate dintre cele două puteri; dar câteodată, sunt şi ocupate de una sau de cealaltă.
Dorim să menţionăm doar două dintre aceste regate.

[78] Philip O Hopkins, *Non-Protestant Christianity in Iran from the Early Church to the Qajar Period*,
http://www.donyahiran.com/christianity-in-iran
[79] Lawrence M. F. Sudbury, *Il Califfato Omayadde*,
http://www.mondimedievali.net/Medioevoislamico/califfato.htm

1510 Armenia este vestită pentru că în jurul anului 300 regele se converteşte la creştinism; Armenia ar fi astfel primul stat creştin.[80]

1520 În ce priveşte Edessa, există legenda unui schimb de scrisori între Isus şi principele local; în cel de-al doilea secol, Edessa este deja un centru creştin.[81]

1600 La sud de Imperiul Roman: Etiopia[82]
Această monarhie are ca centru Aksum şi ca religie, o religie astrală.

1700 La nord şi la nord-vest de Imperiul Roman: Regatele germanice
Încă înainte de anul 400, Germanii au contacte cu Imperiul Roman şi cu creştinismul; între Goţii care se află în Balcani,

---

[80] Riccardo Pane, „Il cristianesimo armeno. Dalla prima evangelizzazione alla fine del IV secolo" în *Enciclopedia Costantiniana*, 2013, http://www.treccani.it/enciclopedia/il-cristianesimo-armeno-dalla-prima-evangelizzazione-alla-fine-del-iv-secolo_%28Enciclopedia_Costantiniana%29/

[81] Steven K. Ross, *Roman Edessa: Politics and Culture on the Eastern Fringes of the Roman Empire, 114-242 CE,* https://books.google.ro/books?id=xayEAgAAQBAJ&pg=PA117&lpg=PA117&dq=edessa+first+christian+center&source=bl&ots=IDD3MjbnIS&sig=vRcilUIsAneofE1r8SbI5rsRHFU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjR87is38_MAhVI5xoKHfxxBJkQ6AEIQjAH#v=onepage&q=edessa%20first%20christian%20center&f=false

[82] *Ethiopia*, http://www.newadvent.org/cathen/05566a.htm, Jiu-Hwa L. Upshur, Janice J. Terry, Jim Holoka, George H. Cassar, *Cengage Advantage Books: World History: Before 1600: The Development of Early Civilisations, Volume 1,* https://books.google.ro/books?id=KbsIAAAAQBAJ&pg=PA374&lpg=PA374&dq=ethiopia+axum+1600&source=bl&ots=1nTY-9KPEP&sig=THhkcZVDwyKBhdAuRgwyaJ8zVQ4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjIi7eo4s_MAhWBGiwKHY1-BeYQ6AEIKjAC#v=onepage&q=ethiopia%20axum%201600&f=false

lucrează de-a lungul secolului al IV-lea, episcopul Ulfila, un creştin arian.[83]

1710 Situaţia politică
După anul 400 se constituie, ca urmare a unui nou aflux de Germani în Imperiu, Regate adevărate şi proprii.

- În ţările din jurul Mediteranei, puternic romanizate şi evanghelizate, se vorbeşte în mod esenţial, despre o trecere în alte mâini a „posturilor de conducere"; structurile administrative romane şi chiar cultura romană, rămân intacte. Germanii sunt puţini din punct de vedere numeric, doar câteva zeci de mii. Câteodată, regii germanici menţin o „separare etnică": populaţia romanizată este guvernată după legea romană, Germanii după un cod propriu.
- În ţările mai puţin romanizate, se va dovedi mai dificilă menţinerea structurilor romane.
- Se iveşte o complicaţie atunci când Germanii sunt arieni; creşte distanţa în ceea ce priveşte populaţia catolică.

Într-un mod foarte simplificat, să arătăm câteva date privitoare la domniile cele mai importante.

1711 ***Vandalii***: se stabilesc în Africa de Nord, 428 – 534 (adică până la recucerirea lui Iustinian); în anul 455 jefuiesc Roma; sunt arieni care-i persecută pe catolici.[84]

---

[83] Herwig Wolfram, „Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", *WULFILA 311–2011 International Symposium*, Uppsala University, Suedia 2011,
http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:668706/FULLTEXT01.pdf

[84] *Procopius of Caesarea: Gaiseric & The Vandal Conquest of North Africa, 406 - 477 CE,* https://legacy.fordham.edu/Halsall/ancient/procopius-vandals.asp, http://cronologia.leonardo.it/umanita/cap054.htm,
Emoke Horvath, „The Role of Arianism in the Vandal Kingdom" în *Religion, ritual and mythology : aspects of identity formation in Europe* (editor Joaquim Carvalho), http://www.cliohworld.net/onlread/5/25.pdf

1712 ***Vizigoţii***: se stabilesc în Spania (centrul: Toledo), 507 – 711 (adică până la invazia arabă); sunt arieni care-i persecută pe catolici; în anul 587, cu convertirea regelui Reccaredo, regatul devine catolic; va exista o strânsă legătură între Coroană şi Biserică.[85]

1713 ***Ostrogoţii***: se stabilesc în Italia (reşedinţa regală la Ravena), 493 – 553 (adică până la recucerirea lui Iustinian); sunt arieni care caută o coexistenţă paşnică cu catolicii; personajul cel mai renumit: regele Teodoric, † 526.[86]

1714 ***Longobarzii***: se stabilesc în Italia septentrională şi centrală, dar nu la Roma şi Ravena (reşedinţa la Pavia), 568 – 774 (adică până la victoria lui Carol cel Mare); sunt arieni şi păgâni; către anul 700 convertirea definitivă la catolicism.[87]

1715 ***Anglo-saxonii***: se stabilesc în acea parte a Britaniei care, datorită lor devine *Anglia*; începând cu anul 450 se înfiinţează o întreagă serie de mici regate (Kent, Wessex, Northumbria, etc.); în secolul al X-lea, va fi unicul regat al Angliei care există şi astăzi, ca element al Regatului Unit; sunt păgâni care redau Biserica populaţiei celtice originale; în anul 597, regele de Kent devine catolic (misiunea sfântului Augustin), în anul 627 regele de Nortumbria.[88]

---

[85] *Regni dei visigoti e dei burgundi*, http://cronologia.leonardo.it/umanita/cap056.htm

[86] *Gli Ostrogoti in Italia - Morto Odoacre - Teodorico*, http://cronologia.leonardo.it/storia/anno489a.htm, *Jordanes: Theodoric, King of the Ostrogoths*, https://legacy.fordham.edu/Halsall/source/jordanes-theodoric1.asp, Monika Ozog, „*Inter Duas Potestates*: The Religious Policy of Theodoric the Great", *European Studies in Theology, Philosophy and History of Religions,* http://www.peterlang.com/download/extract/85330/extract_265940.pdf

[87] *I Longobardi*, http://cronologia.leonardo.it/storia/biografie/longoba1.htm

[88] http://www.anglo-saxons.net/hwaet/?do=seek&query=450-550

1716 ***Francii***: se stabilesc în Belgia, într-o parte a Germaniei, în Galia (mai întâi în Nord, apoi printr-o puternică expansiune) care devine astfel, *Franţa*; după dinastia Merovingienilor, va intra în Imperiul lui Carol cel Mare …; sunt păgâni, dar în anul 498 sau 499, regele Clovis devine catolic şi odată cu el, şi poporul său; de-acum va exista o colaborare între Coroană şi episcopii galo-romani.[89]

1720 Societate, cultură şi religie.
1721 Societate.
Câteva caracteristici din comparaţia cu Imperiul Roman.

Imperiul Roman	Regatele Germanice[90]
- conceptul de stat - comunitate de cetăţeni/supuşi - legătura abstractă: legea - împăratul este legiuitor - supunere - împăratul este sfânt deoarece personifică Statul	- conceptul de naţiune/trib -comunitate de asociaţi/ conaţionali - legătura materială: sângele - guvernează tradiţia - regele este interpret al legii tradiţionale - credinţă - familia regală este garant al „salvării" naţiunii

1722 Cultura.
În arte se observă condiţia nomadă, adică numai ce se poate duce cu sine, cu culori vii, vizibile de la distanţă; înainte de contactul cu Romanii, nu există texte.

1723 Religia[91]

[89] *Gregory of Tours (539-594): History of the Franks: Books I-X*, http://legacy.fordham.edu/halsall/basis/gregory-hist.asp
[90] *The Germanic Peoples*, http://www.odinsvolk.ca/GermanicPeoples.htm
[91] Jakob Grimm, *Principal Germanic Gods*, http://library.flawlesslogic.com/grimm_2.htm,

Pentru Germani, natura este un câmp de luptă al zeilor (Odin, tatăl, Frigga, zeiţa iubirii, Baldur, zeul păcii, etc.), văzuţi în mod antropomorf (regii sunt descendenţii lor); există şi o puternică prezenţă a zânelor.
În faţa zeilor, este nevoie de multă magie şi sacrificii (chiar şi omeneşti), nu în temple, ci în locuri sfinte, în aer liber, pe dealuri sau lângă copaci; nu din partea preoţilor specifici – nu există un cler – ci din partea tatălui din familie sau a conducătorului războinic.
Se comunică cu zeii şi prin intermediul cailor sacri, ca prieteni ai zeilor (şi vice -versa).
Morţii sunt arşi, dar se crede în lumea de dincolo, adică o lume intermediară, în jurul mormintelor.

1730 Problema care se pune: a existat o „germanizare" a creştinismului la popoarele germanice, odată ce au devenit creştine?[92]

1800 La nord şi la nord-vest de Imperiul Roman: Lumea celtică[93]

Ingemar Nordgren, „Goths and Religion", *WULFILA 311–2011 International Symposium*, Uppsala University, Suedia 2011, http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:668706/FULLTEXT01.pdf

[92] Carole M. Cusack, *Conversion Among the Germanic Peoples,* https://books.google.ro/books?id=VxfPQs9cZ6IC&pg=PA36&lpg=PA36&dq=the+gods+of+germanic+peoples&source=bl&ots=HgSUb1mJby&sig=9vZgN27QGCg3RWuFc7F-AhQQmGY&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiq4dXUvdTMAhWIKcAKHasqCd0Q6AEIazAR#v=onepage&q=the%20gods%20of%20germanic%20peoples&f=false

[93] Malcom Chapman, *The Celts. The construction of a myth,* Londra/ New York 1992, http://www.palgraveconnect.com/pc/doifinder/view/10.1057/9780230378650
I celti, http://cronologia.leonardo.it/mondo16a.htm,
The Celtic World, https://legacy.fordham.edu/Halsall/sbook1g.asp,
The Celts, http://gutenberg.us/articles/eng/Celts

1810 Situaţia politică.

1811 ***Britania***: în această provincie a Imperiului Roman, există creştini şi episcopi încă din secolul al treilea; odată cu invazia anglo-saxonilor se schimbă situaţia politică a populaţiei celtice; şi Biserica lor suferă prejudicii; însă se întăreşte Biserica în teritoriul occidental al insulei, unde Anglo-saxonii nu ajung, adică în:

1812 ***Ţara Galilor***[94], etc.: din punct de vedere politic, este vorba despre multe principate mici (a domnit într-unul din acestea renumitul rege Artur[95]); din punct de vedere cultural, Ţara Galilor este îndreptată către Irlanda.

1813 ***Bretania***[96]: odată era numită Armorica, dar îşi schimbă numele datorită venirii Britanilor, în număr însemnat după invazia Anglo-saxonilor în Britania.

1814 ***Irlanda***[97]: din punct de vedere politic este împărţită în multe comunităţi mici; există regi care nu sunt conducători ai statului, ci conducători ai armatei; există legături de colaborare între regi; unii, sunt astfel „regi supremi"; nu există oraşe; din punct de vedere social, putem observa ca o caracteristică, că legătura cea mai importantă a persoanelor, este aceea cu familia lor, în sens larg; din punct de vedere cultural, există o unitate

---

[94] *The Gaels*, http://gutenberg.us/articles/eng/Gaels

[95] Un site dedicat regelui Artur, cu studii istorice și cărți în format electronic: http://www.arthuriana.co.uk/arthurian.htm

[96] Fabio P. Barbieri, *British History*, http://www.facesofarthur.org.uk/fabio/book7.4.htm

[97] Michele Puglia, *Breve istoria d'Irlanda*, http://www.rivstoricavirt.com/rivstoricavirt_sito/CorpoIrlanda.html, http://greathunger.org/ (Un site care conține cele mai importante cărți despre istoria Irlandei în format digital)

mare – bogata tradiţie orală este transpusă în scris în secolul al V-lea.

1815 ***Scoţia***[98]:
- La vest: Scoţienii, proveniţi din Irlanda şi împărţiţi din punct de vedere politic în mici regate.
- La est şi la nord: Picţii (care nu sunt propriu celţi) au două regate ale lor.
Către anul 850, regele Scoţienilor devine şi regele Picţilor şi se naşte Regatul de Alba, care devine apoi Regatul Scoţiei; există astăzi ca parte a Regatului Unit[99].

1820 Societatea, cultura şi religia
Să privim mai ales situaţia din Irlanda:

1821 Societatea.
Trebuie să se ţină seama de diviziunea politică în multe mici unităţi şi absenţa oraşelor înainte de anul 900, a satelor, a monezilor; relațiile comerciale cu străinătatea sunt rare.
- Autoritatea regelui (există mulţi regi) este limitată de prezenţa aristocraţilor; bogăţia lor sunt vitele şi creşterea acestora este mai importantă decât agricultura; există mai multă carne decât pâine; aristocraţii îşi menţin drepturile, dar nu ca şi grup (societate individuală).
- Există o întreagă structură (nescrisă) de legi tradiţionale; numai specialiştii, nu regele, le pot interpreta.

---

[98] William F. Skene, *John of Fordun's Chronicle of the Scottish Nation,* 1872,
https://archive.org/stream/johnoffordunschr00fordrich#page/n7/mode/2up,
Scottish people,
http://gutenberg.us/article/WHEBN0034850722/Scottish%20people

[99] William F. Skene, *Chronicles of the Picts, Chronicles of the Scots and other Early Memorials of the Scottish History*, 1867,
https://archive.org/stream/chroniclesofpict00sken#page/n7/mode/2up,
Katherine Forsyth, *Literacy in Pictland*,
http://eprints.gla.ac.uk/2461/1/PictLit.pdf

- Îndeplinirea obligaţiilor civile nu este controlată de stat, ci la nivel particular (valoarea omagiului personal).
- Legea obligă persoanele din familie să aibă grijă de bătrâni şi de bolnavi si să le ofere ospitalitate.

1822 Cultura
Cultura este în mod esenţial, orală; şi după introducerea scrierii, povestirea rămâne importantă (cu permisiunea de a exagera).
Există formarea sistematică a interpreţilor legii şi a poeţilor [„inspiraţi"] care cântă gloria eroilor şi oferă inspiraţie în război; fiecare rege are nevoie de aceştia şi ei se bucură de mare preţuire.
Gloria în luptă, este foarte importantă ca valoare.

1823 Religia[100]
Punctul central: convingerea că istoria lumii este ciclică; periodic, lumea este distrusă; există teama de prăbuşirea continuă a cerului.
Totuşi, sunt veneraţi zeii şi forţele naturii (copacii) şi divinităţile animalelor (zeul-şarpe, zeul-cal) cu sacrificii chiar omeneşti, în aer liber.
Există un cler: druizii[101] (druid) [dru-vid, „acela care cunoaşte stejarul"]; nu este un lucru ereditar, ci de formare; ei formează colegii şi au influenţă politică. Sufletul este nemuritor; există împărăţia subterană a morţilor, unde este fericire; există palate ale zânelor pe colinele Irlandei şi pe insulele prea fericiţilor.

[100] John R Walsh,Thomas Bradley, *A History of the Irish Church 400-700 AD*, (capitolul 1. Pre-Patrician Christianity), http://www.catholicireland.net/a-history-of-the-irish-church-400-700-ad-2/
[101] James Bonwick, *Irish Druids and Old Irish Religions,* 1894, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwj8146-jPDMAhVmEJoKHYI8A9EQFggjMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.globalgreyebooks.com%2FBooks%2FIrish-Druids-And-Old-Irish-Religions.pdf&usg=AFQjCNHn9Cs-j67trTn-z3cnrqRtztJ-Vg&cad=rja

1830 Problema care se pune: s-a produs o „celticizare” a creştinismului în lumea celtică, odată ce a devenit creştină?[102]

[102] Informații despre toate popoarele celtice, istorie, cultură și religie în *Bede's Ecclesiastical History of England,* http://www.ccel.org/ccel/bede/history.pdf

Capitolul II

Atitudinea Bisericii în faţa lumii, până la anul 700

2100 ***Răspândirea creştinismului până în anul 700***[103]

Sunt prezentate numai liniile generale; de ţinut cont că multe date sunt nesigure şi discutabile.

2110 Situaţia către anul 100: circa 50 de comunităţi.

2111 În Imperiu:

- Palestina: vreo zece (Ierusalim);
- Orientul Mijlociu; puţine, dar importante (Antiohia, Damasc),
- Asia Mică: vreo douăzeci (în părţile meridionale şi occidentale)[104];
- Macedonia şi Grecia: vreo zece (Corint);
- Italia: puţine, dar importante (Roma[105]);
- Egipt: poate la Alexandria

2112 În alte părţi:

---

[103] Andrew Miller, *Scurtă istorie a Bisericii*, http://www.bibliq.org/ROMANIA/MillerAndrew-Scurta_ist_a_bisericii_2.htm#_Toc325797960

[104] Sherman E. Johnson, „Early Christianity in Asia Minor" în *Journal of Biblical Literature*, Vol. 77, No. 1, Mar. 1958, https://www.sbl-site.org/assets/pdfs/presidentialaddresses/JBL77_1_1Johnson1957.pdf

[105] George Edmundson, *The Church in Rome in the First Century*, http://www.catholic-convert.com/wp-content/uploads/Documents/Peter%20in%20Rome.pdf, P. Brown, O. Capitani, F. Cardini, M. Rosa, *Poverta e carita dalla Roma tardo-antica al '700 italiano,* http://docplayer.it/9348285-Poverta-e-carita-dalla-roma-tardo-antica-al-700-italiano-quattro-lezioni.html

- poate unele individuale prin intermediul contactelor comerciale.

2120 Situaţia către anul 200: mai mult de 100 de comunităţi.

2121 În Imperiu:
Indicăm oraşele, dar trebuie ţinut cont că, în unele regiuni din Asia Mică, se găsesc deja mulţi creştini în aşezările rurale.

- Palestina: vreo zece (comunitatea din Ierusalim este foarte redusă după anul 135);
- Orientul Mijlociu: puţine;
- Asia Mică: vreo patruzeci, acum pretutindeni;
- Macedonia şi Grecia: vreo cincizeci;
- Italia: puţine;
- Egipt: câteva zeci;
- Africa Septentrională: câteva (Cartagina);
- Galia: puţine (Lion);
- restul Europei: în câteva garnizoane, ca Viena, Köln.

2122 În alte părţi:

- Osroene: cel puţin Edessa (foarte importantă);
- Adiabene: Arbela;
- Iran: Ctesifon şi altele.

2130 Situaţia către anul 300 (325): mai mult de 450 de comunităţi.

2131 În Imperiu:

- Palestina: vreo zece;
- Orientul Mijlociu; vreo treizeci ;
- Asia Mică: o sută cincizeci (cu oraşe în majoritate creştine);
- Macedonia, Grecia, Balcani: vreo treizeci;
- Italia, Sicilia, Sardinia: vreo patruzeci (Siracusa, Cagliari, Milano, Florenţa);
- Egipt: vreo patruzeci;

- Africa Septentrională: vreo optzeci;
- Galia: vreo treizeci (înainte de 250: Arles, către 250: Toulouse, Reims);
- Britania: vreo zece;
- Germania şi Austria: vreo zece.

Mai ales în Europa, aşezările rurale rămân păgâne.

2132 În alte părţi:

- Iran: vreo cincizeci;
- Armenia: însuşi statul, către anul 300; rolul lui Grigore Iluminatorul[106]
- India: o prezenţă prin intermediul contactelor comerciale.

2140 Situaţia către anul 400.

2141 În Imperiu[107]:

Trebuie ţinut cont că din acest moment, Biserica catolică, primeşte protecţie oficială din partea împăratului şi că orice altă exprimare religioasă publică, este interzisă; fiinţa creştină devine condiţia pentru a avea un public angajat. [a se vedea # 2300 şi următoarele].

Prin urmare, numărul oraşelor cu creştini creşte, odată cu acela al diecezelor; există rezistenţă faţă de convertire între clasa senatorială (legată de tradiţia imperiului) pe de o parte şi ţărănime, (care trăieşte în sate, *Pagus* şi care este împotriva

[106] Agathangelos, *History of St. Gregory and the Conversion of Armenia,* http://www.vehi.net/istoriya/armenia/agathangelos/en/AGATHANGELOS.html

[107] Alan Cameron, „The Last Pagans of Rome" în *College Quarterly*, 2011 - Volum 14, Numărul 3, http://www.senecacollege.ca/quarterly/2011-vol14-num03-summer/vallianatos.html,
The conversion of Constantine and the making of an Imperial Church, http://academic.regis.edu/jbrumbau/constantine.pdf

noutăţii) de cealaltă parte[108]. Depind multe de prezenţa unor mari pastori ca de exemplu, Sfântul Martin din Tours[109] sau Sfântul Ambroziu[110].

---

[108] P. R. L. Brown, „Aspects of the Christianization of the Roman Aristocracy" în *The Journal of Roman Studies,*
Vol. 51, Parts 1 and 2, (1961), pp. 1-11,
http://attach3.bdwm.net/attach/0Announce/groups/GROUP_5/Christianity/DAA95B724/DBAE3A622/DC3F4EB56/M.1218373818.A/%E7%BD%97%E9%A9%AC%E8%B4%B5%E6%97%8F%E5%9F%BA%E7%9D%A3%E6%95%99%E5%8C%96%E7%9A%84%E6%96%B9%E9%9D%A2.pdf,
Dale T. Irvin, Scott Sunquist**,** *History of the World Christian Movement: Earliest Christianity to 1453,*
https://books.google.ro/books?id=0wDVx8m6cHcC&pg=PT202&lpg=PT202&dq=a+resistance+from+the+senatorial+class+to+christianity+due+to+the+empire+tradition&source=bl&ots=NIBP8cVnkd&sig=HEKv8-MfEyJaTjGEf8NQVy-RZFg&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjZ1ZeR49TMAhVD1SwKHSO9Ds8Q6AEIGzAA#v=onepage&q=a%20resistance%20from%20the%20senatorial%20class%20to%20christianity%20due%20to%20the%20empire%20tradition&f=false,
Mary Beard, John North, S. R. F. Price*, Religions of Rome: Volume 1, A History,*
https://books.google.ro/books?id=2rtaTFYuM3QC&pg=PA365&lpg=PA365&dq=a+resistance+from+the+senatorial+class+to+christianity+due+to+the+empire+tradition&source=bl&ots=6b00FupCWO&sig=HiY8VOREDWlOIIxsIkGSjYKE3xE&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjZ1ZeR49TMAhVD1SwKHSO9Ds8Q6AEIMTAF#v=onepage&q=a%20resistance%20from%20the%20senatorial%20class%20to%20christianity%20due%20to%20the%20empire%20tradition&f=false

[109] Matheus Coutinho Figuinha, *Martin of Tours' Monasticism and Aristocracies in Fourth-Century Gaul,*
http://www.scielo.br/pdf/rbh/2016nahead/en_1806-9347-rbh-2016v36n71_001.pdf,
Prof. Emerson, „The Early History of Monasticism;- From the Original Sources, Part 3", *Life of St. Martin of Tours. From the Latin of Suplitius Severus*, Bibliotheca Sacra 1 No. 4 (1844), pp. 632-668,
http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/bsac/1844_632_emerson.pdf
Sfântul Martin din Tours, http://www.newadvent.org/cathen/09732b.htm

[110] Boniface Ramsey, *Ambrose*, Londra/New York 1997,

2142 În alte părţi:

- Iran: sunt persecuţii, dar creştinismul rămâne;
- Etiopia: creştinilor li se adaugă aceeaşi naţiune care acceptă credinţa (înainte de anul 350 consacrarea episcopală a lui Frumenzio = Abba Salama),
- între Goţii din Balcani, (unii erau deja creştini încă înainte de anul 300) acţionează episcopul Ulfila (consacrat în anul 341) şi aduce pe mulţi dintre ei la credinţă (ariană)[111].

2150 Situaţia către anul 500.

2151 În Imperiu:
Imperiul devine mai mic şi mai creştin; în faţa ameninţărilor barbarilor, este o „problemă" naţională să devii catolic. Cert este că religia Imperiului este cea catolică şi Biserica de Stat duce şi la convertiri. Către anul 500 majoritatea populaţiei este creştină.[112]

2152 În alte părţi:

2153 Iran: vreo patruzeci de sedii episcopale; centrul este sediul din Ctesifon - Seleucia, cu un *Catolic* ca patriarh;[113]

---

http://ixoyc.net/data/Fathers/104.pdf,

[111] Rossen Milev, „Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition", pp. 125-136,
Ingmar Söhrman, „Wulfila, Arianism and the Gothic Language in Visigothic Spain", pp. 197-208,
WULFILA 311–2011 International Symposium, Uppsala University, Suedia 2011,
http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:668706/FULLTEXT01.pdf

[112] Godfrey Kurth, *The Church at the Turning Points of History*, 1918, („The Church and the Barbarians"),
http://www.strobertbellarmine.net/books/Kurth--Turning_Points.pdf,

[113] *The Origin of Christianity in Mesopotamia,*
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ve

- Armenia: mai mult de douăzeci de dieceze;
- Regatele germanice: în Italia, Africa Septentrională şi Spania, sunt greutăţi, dar Biserica se menţine: în Galia - Franţa situaţia în sud este bună, dar în nord este mai grea; în „Germania" creştinismul pătimeşte; Anglo-Saxonii rămân păgâni pentru că Biserica britanică nu doreşte să-i convertească pe invadatori;
- În lumea celtică: Biserica pătimeşte în Britania, dar înregistrează un mare progres; în Irlanda (misiunea lui Palladiu în anul 431, a lui Patrick în anul 432).[114]

2160 Situaţia către anul 600.

2161 În Imperiu:

Creştinarea este aproape completă și datorită unei legislaţii presante.

2162 În alte părţi.

- Iran: Biserica îşi menţine vitalitatea (chiar reprezentând o minoritate) şi exercită o activitate misionară dincolo de frontiera orientală (India);[115]

---

d=0ahUKEwjYzIPms9bMAhWHrRoKHUBmDw04ChAWCB8wAQ&url=http%3A%2F%2Ffiles.ancientandmodernassyrians.webnode.com%2F200000014-6318864127%2FThe%2520origin%2520of%2520Assyrian-Babylonian%2520Christianity%25202.doc&usg=AFQjCNEMUsCpllE-vH79T2ypNKYCVQa5NA&cad=rja

[114] R. Steele Nicholson, *Saint Patrick, Apostle of Ireland in the Third Century*. *The Story of his Mission by Pope*, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=35&ved=0ahUKEwiY9ryYytbMAhUKahoKHUArCT44HhAWCDEwBA&url=http%3A%2F%2Fwww.forgottenbooks.com%2Fdownload_pdf%2FSaint_Patrick_Apostle_of_Ireland_in_the_Third_Century_1000663772.pdf&usg=AFQjCNGeH9I84SoonjYJ-IZ0pMiXr_qgeA&cad=rja,
John Healy, *The life and writings of St. Patrick*, Dublin 1905, https://ia601407.us.archive.org/13/items/lifewritingsofst00healrich/lifewritingsofst00healrich.pdf
Daibhi O Croinin, *Early Medieval Ireland 400-1200*, http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781317901761_sample_1013619.pdf

[115] Philip O Hopkins, *Non-Protestant Christianity in Iran from the Early Church to the Qajar Period,* http://www.donyahiran.com/christianity-in-iran

- Arabia: creşte prezenţa creştină (explică elementele creştine în Islam);
- Regatele germanice: începe convertirea Anglo-Saxonilor (misiunea Sfântul Augustin în anul 596)[116];
- Lumea Celtică: observăm acţiunea în Scoţia a Sfântul Columba (călugăr irlandez) cu mănăstirea lui Iona; în Ţara Galilor este activitatea Sfântul David.[117]

2170 Situaţia către anul 700.

2171 În Imperiu
Imperiul creştin pierde teritoriu din cauza expansiunii arabe.
2172 În alte părţi:

- Iran, Orientul Mijlociu, Africa de Nord: Biserica trece sub dominaţie arabă; începe un puternic proces opus creştinismului.
- Regatele germanice: în Anglia, Biserica creşte datorită acţiunii Sfântului Augustin şi a călugărilor iro-scoţieni (cu probleme şi tensiuni); din Irlanda şi din Anglia vin călugări-misionari către continent, de exemplu Villibrordo în Ţările de Jos (695 primul episcop din Utrecht), dar mult mai importantă, atât pentru Franţa, cât şi pentru Germania va fi după anul 700, activitatea englezului Bonifaciu.[118]

---

[116] Arthur James Mason, *The Mission of St. Augustine to England*, Cambridge 1897, http://assets.cambridge.org/97811076/19821/frontmatter/9781107619821_frontmatter.pdf

[117] Damian Bracken, *Authority and Duty: Columbanus and the Primacy of Rome,* http://celt.ucc.ie/Columbanus%20and%20Rome.pdf,
Vlad Benea, *Viețile sfinților ortodocși din Apus. Sfinții Insulelor Britanice,* Cluj-Napoca 2006, http://www.orthodoxengland.org.uk/pdf/sib.pdf

[118] Willibald, *The life of Saint Boniface*, Cambridge 1916, https://ia601408.us.archive.org/10/items/LifeOfSaintBoniface/LifeOfSaintBoniface.pdf

2180 Evaluarea numărului creştinilor în primele secole

OCCIDENT	ORIENT	
300: 2 milioane; 400: 4 – 6 milioane	300	5 - 6 milioane
	400	10 – 12 milioane

2190 Câteva întrebări.

2191 O Biserică misionară ?[119]

Biserica antică este o Biserică în continuă expansiune, dar trebuie, nu numai să se respingă imaginea unei activităţi misionare în stilul lui Francisc Xavier[120] şi a noului avânt misionar a ultimilor 150 de ani, dar să se şi constate că după anul 100 – terminată fiind perioada „apostolică" – misionarii care merg către păgâni lipsesc, cu câteva excepţii.

Philip Schaff, *History of the Christian Church, Volume IV: Mediaeval Christianity. A.D. 590-1073,*
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_History_Of_Christian_Church_[04]_Mediaeval_Christianity_AD_590-1073,_EN.pdf

[119] Daniel Carroll, „Blessing the Nations: Toward a Biblical Theology of Mission from Genesis", *Bulletin for Biblical Research* 10.1 (2000), pp. 17-34,
https://www.ibr-bbr.org/files/bbr/BBR_2000_a_02_Carroll_BlessingTheNations.pdf,
O istorie a misiunilor creştine poate fi găsită la: George Frederick Maclear, *A History of Christian Missions During the Middle Ages*, Cambridge & London: MacMillan & Co, 1863,
http://medievalchurch.org.uk/pdf/e-books/maclear/christian-missions-middles-ages_maclear.pdf

[120] C. C. Martindale, *In God's army: St. Ignatius, St. Francis Xavier*, Londra 1915,
https://ia800205.us.archive.org/18/items/ingodsarmy00martuoft/ingodsarmy00martuoft.pdf

- Biserica primului secol este misionară, dar în Noul Testament pot fi găsite urmele tensiunilor în privința dimensiunii unei misiuni către păgâni.
În aceeaşi evanghelie a lui Matei găsim mai întâi un cuvânt al lui Isus de a nu se merge către păgâni (Matei 10, 5) şi apoi, porunca unei misiuni universale (Matei 28, 19); Paul începe chiar cu mărturia lui Cristos între aceiaşi iudei. Misiunea universală a Bisericii se găseşte exprimată în 1 Timotei 2, 4 „Dumnezeu care vrea ca toţi oamenii să fie mântuiţi şi să ajungă la cunoaşterea adevărului". Alte texte „universale": Marcu 13, 18; Luca 3, 6; 24, 27.
Lipsesc însă rugăciuni pentru convertirea împăratului sau a păgânilor; se predică fără un plan, potrivit împrejurărilor călătoriilor care se fac de-a lungul imperiului.
- În orice caz, după anul 100 găsim numai în mod excepţional adevăraţi misionari cum ar fi: Grigore Taumaturgul[121] cu misiunile sale în Ponto şi în Cappadocia (243 – 272), Martin din Tours, †397, care evanghelizează localităţile rurale franceze, Grigore Iluminatorul, apostolul din Armenia (prima jumătate a secolului al IV-lea).
Augustin evanghelizează poporul simplu, deja creştin, dar nu este interesat de păgânii de dincolo de graniţe; acelaşi Patrick merge iniţial în Irlanda pentru îngrijirea creştinilor prezenţi acolo.
Augustin de Canterbury, †604, trimis în anul 596 în Anglia de papa Grigore I cel Mare, este reprezentantul unei noi epoci.[122]

---

[121] Philip Scaff, *Ante-Nicene Fathers*. *Volume VI, Fathers of the Third Century: Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Afric-anus, Anatolius, and Minor Writers, Methodius, Arnobius,*
http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf06.pdf
[122] O listă a celor mai importanți sfinți se poate găsi la adresa:
http://www.bartleby.com/210/ sau în format pdf:
Rev. Alban Butler, *The Lives of the Fathers, Martyrs, and Other Principal Saints*, http://www.todayscatholicworld.com/fr-butler-lives-of-the-saints-1.pdf

Mission in Neuen Testament, ed. K. Kertelge*,* Freiburg 1982; J. Alonso Diaz, *„La evangelizacion de los gentiles como problema de la Iglesia primitiva",* în *Studium Ovetense* 10 (1982), 95 – 117.

2192 Motivele convertirii (până în anul 312)[123]

Ar trebui studiat mai îndeaproape cum s-a realizat expansiunea creştinismului: să arătăm posibilele căi de convertire.

- Convingerea predicării (dar cine vine să asculte o predică?).
- Exemplul milei creştine.
- Curajul martirilor.
- Vindecarea bolnavilor şi a posedaţilor (se pare că această „putere a lui Cristos" prezentă în Evanghelie, în activitatea apostolilor şi a Bisericii Antice, a fost motivul cel mai important, într-o lume plină de teamă față de forţele invizibile ale răului).

2193 *„Ecclesia Sordida"?*

Este vorba despre faptul că, potrivit adversarilor creştinismului, iniţial, creştinii erau numai persoane de origine socială joasă. [O teză similară este reluată în epoca recentă de către unii marxişti pentru diferite raţiuni].

- Nu se poate nega că primele comunităţi din Corint şi Roma (asupra acestora avem măcar câteva informaţii) aveau rădăcini puternice în „clasele inferioare".

- Dar ar trebui să se completeze imaginea şi cu alte date:

> printre ucenicii lui Isus nu se numără doar persoane sărace, dar şi cei excluşi aparţinând claselor medii (care au bani la dispoziţia lor – Simon Petru, Matei, Lazăr …).

---

[123] Paula Fredriksen, *Christians in the Roman Empire in the First Three Centuries*, http://www.bu.edu/religion/files/pdf/Christians-in-the-Roman-Empire-in-the-first-three-centuries-.pdf,
Sophie Lunn-Rockliffe, *Christianity and the Roman Empire*, http://www.bbc.co.uk/history/ancient/romans/christianityromanempire_article_01.shtml

[afară de aceasta, există destui bani pentru a face din Iuda un hoţ].
> între persoanele cărora li se adresează Paul, există un anumit nivel de cultură şi la Corint există şi creştini culţi („nu toţi …" însă, 1 Corinteni 1, 28); numai printre săraci, nu se poate ivi problema de a putea sau a nu putea mânca carne (1 Corinteni 8, etc.).
> În Faptele Apostolilor, putem identifica mai multe persoane înstărite:

- 8, 28: funcţionarul reginei din Etiopia,
- 10: centurionul Corneliu care „făcea multe milostenii",
- 12, 12: mama lui Ioan, zis şi Marcu, are o casă mare;
- 13, 1: Manaen, tovarăş din copilărie a lui Irod tetrarhul,
- 13, 7: dregătorul Sergius Paulus;
- 16, 14: Lidia, vânzătoare de purpură,
- 17, 4: mai multe femei de vază,
- 17, 5: Iason are o casă unde poate primi oaspeţi,
- 17, 12: unele femei de vază,
- 17, 34: Dionisie, membru al Areopagului (înalt tribunal),
- 18, 2: Priscila şi Acuila, fabricanţi de corturi.

> Unii învăţaţi - dar contestaţi de alţii - evidenţiază prezenţa creştinilor din înalta nobilime, încă înainte de anul 100:
> 57: Pomponia Graecina, soţia guvernatorului Britaniei;
> 82: Consulul Lucius Flavius Sabinus, văr al viitorului împărat Domiţian;
> 91: Consulul Manius Acilius Glabrio;
> 95: Consulul Marcus Flavius Clemente, considerat de unii fratele lui Domiţian şi soţia sa Flavia Domitilla;
- Pentru Cartagina de la începutul secolului al treilea, un studiu concluzionează că persoanele creştine nu aparţin cu precădere clasei inferioare[124] …

[124] Rodney Stark, „Early Christianity: Opiate of the Privileged?" în *Faith & Economics*, Nr. 54, 2009,
https://www.gordon.edu/ace/pdf/F&EF09Stark.pdf,

G. Theissen*, Soziologie des Urchristentums,* Tùbingen 1979*;* L. Countryman*, The Rich Christian in the Church of the Early Empire,* New York – Toronto, 1980*;* A. Malherbe, *Social Aspects of Early Christianity, 2a ed.,* Philadelphia,1983*;* W. Meeks*, The First Urban Christians. The Social Word of the Apostle Paul,* New Haven 1983; G. Schoelgen*, „Ecclesia Sordida? Zur Frage der sozialen Schichtung fruhchristlicher Gemeindenam Beispiel Karthago's yur Yeit Tertullians", Jahrbuch fur Antike und Christentum. Erganzungsband 12, Mùnster 1984;* R. Aguirre*, „Sociologia del movimiento de Jesus",* în Lumen 34 (1985) 105 – 131; F. Beydon*, „Luc et les dames de la haute Societe", în Etudes Theologiques et Religiouses* 61 (1986), 331 – 341; G. Theissen*, „Vers une theorie de l'histoire sociale du Christianisme primitif", în Etudes Theologiques et Religiouses,* 63 (1988) 199 – 225.

2194 Expansiune înceată sau rapidă? (Până în anul 312).[125]
Către anul 312, circa 10% din populaţia Imperiului este creştină. Ţinând cont de circumstanţe (nicio misiune organizată, persecuţiile, „concurenţa" altor religii) şi de valoarea mesajului (însuşi Isus Cristos), expansiunea a fost relativ înceată sau mai degrabă, rapidă?

2200 Relaţia cu Imperiul Roman până în anii 311/313

Gerd Theissen, *Sociologia del movimiento de Jesus*, *El nacimiento del Cristianisimo primitivo,*
http://laicos.antropo.es/biblia-y-libros/Theissen.Gerd_Sociologia-del-movimiento-de-Jesus.pdf,
Jacquelyn E. Winston, *Social Class & Status in Roman Society,*
http://home.apu.edu/~jwinston/Session%203%20Social%20Class.pdf,
Roman Society, Roman Life, http://www.roman-empire.net/society/society.html

[125] Edward Gibbon, „The Destruction of Paganism and the Rise of the Cult of Saints"(Capitolul XXVIII din *Decline and Fall of the Roman Empire*), https://legacy.fordham.edu/Halsall/source/gibbon-decline28.asp

Este necesar să se facă o distincţie între perioada apostolică (până în anul 100)[126] şi următoarele două secole[127]: primul pune bazele fundamentale, al doilea arată cum, pentru aceeaşi atitudine, există dezvoltare.

2210 Perioada apostolică: a se supune, dar a păstra distanţă.

2211 A se supune.
- Textele clasice despre supunere:
> Romani 13, 1 – 7: ”Oricine să fie supus stăpânirilor celor mai înalte; căci nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu şi cele care sunt, au fost stabilite de Dumnezeu. Deci, cei care se împotrivesc stăpânirii, se împotrivesc rânduielii stabilite de Dumnezeu. Şi cei care se împotrivesc, îşi vor lua osânda. Dregătorii nu sunt de temut pentru faptele bune, ci pentru cele rele. Vrei să nu-ţi fie teamă de stăpânire? Fă bine şi vei avea laude de la ea, pentru că ea este în slujba lui Dumnezeu pentru binele tău. Dar, dacă faci rău, atunci teme-te, pentru că nu în zadar poartă sabia; este de fapt în slujba lui Dumnezeu pentru pedepsirea corectă a celui care face rău. De aceea este necesar să fiţi supuşi, nu numai de teama pedepsei, dar şi din raţiuni de

[126] Mai multe informații despre perioada apostolică pot fi găsite în cartea lui Philip Scaff, *History of the Christian Church, Volume I: Apostolic Christianity. A.D. 1-100,*
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_History_Of_Christian_Church_[01]_Apostolic_Christianity_AD_1-100,_EN.pdf,
William Moran, *The government of the Church in the first century: an essay on the beginnings of the Christian ministry*, Dublin 1913,
https://ia801403.us.archive.org/1/items/governmentchurch00morauoft/governmentchurch00morauoft.pdf
[127] Pentru următoarele două secole:*Idem, Volume II: Ante-Nicene Christianity. A.D. 100-325*,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_History_Of_Christian_Church_[02]_Ante-Nicene_ChristianityAD_100-325,_EN.pdf

conştiinţă. Tot pentru aceasta trebuie să plătiţi şi birurile, pentru că cei care sunt dedicaţi acestei obligaţii, sunt slujitori ai lui Dumnezeu. Daţi tuturor ce sunteţi datori: cui datoraţi birul, daţi-i birul; cui datoraţi taxele, daţi-i taxele; cui datoraţi teama, daţi-i teama; cui datoraţi respectul, daţi-i respectul."
> 1 Petru 2, 11 – 17: "Prea iubiţilor, vă sfătuiesc ca pe nişte *străini şi călători* [cuvânt cheie] să vă abţineţi de la plăcerile trupeşti, care se războiesc cu sufletul. Purtarea voastră în mijlocul păgânilor să fie ireproşabilă, pentru că în timp ce vă calomniază ca pe nişte făcători de rele, la vederea faptelor voastre bune, să-l slăvească pe Dumnezeu în ziua Judecăţii. Fiţi supuşi oricărei stăpâniri omeneşti, pentru iubirea lui Dumnezeu; atât împăratului, ca înalt stăpânitor, cât şi dregătorilor, ca unii ce sunt trimişi de el pentru a-i pedepsi pe făcătorii de rele şi pentru a-i lăuda pe cei care fac bine … Cinstiţi-i pe toţi, iubiţi pe fraţii voştri, temeţi-vă de Dumnezeu, daţi cinste împăratului."
> Luca 20, 25 (// Marcu 12, 13; Matei 22, 21): "Daţi, deci, Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu, ce este al lui Dumnezeu."
- Fondul este dublu:
> cu caracter social: ca şi iudeii, mulţi creştini (dintre care mulţi sunt tocmai iudei), aparţin micii burghezii orăşeneşti, care nu are o raţiune socială pentru a se revolta, ci este mai curând în favoarea „legii şi a ordinii", pentru a putea avea grijă în linişte de propriile afaceri şi de religie.
W. Frend*, „Early Christianity and Society: a Jewish Legcy in the Pre-Constantine Era", Harvard Theological Review,* 76 (1983) 53 – 71.
> cu caracter religios: ca şi iudeii, creştinii ştiu că Dumnezeu este tot mai mare şi că nimic nu se întâmplă în afara voinţei sale.[128]

[128] Edwin A. Judge, „Judaism and the Rise of Christianity: A Roman Perspective" în *Tyndale Bulletin* 45.2, 1994, .http://98.131.162.170//tynbul/library/TynBull_1994_45_2_07_Judge_JudaismRiseChristianity.pdf,

Daniel 2, 20–21, 37: Binecuvântat să fie numele lui Dumnezeu, din veac în veac, pentru că Lui îi aparţine înţelepciunea şi puterea. El schimbă vremurile şi împrejurările, pune pe regi şi-i înalţă, dă înţelepciune înţelepţilor, celor pricepuţi, priceperea … Tu, împărate, eşti împăratul împăraţilor; ţie Dumnezeul cerurilor, ţi-a dat împărăţia, puterea, tăria şi slava … Iudeii îşi pun speranţa în venirea lui Mesia, creştinii aşteaptă a doua venire iminentă a sa; deci este mai bine să te supui, în pasivitate, pentru că toate acestea vor trece repede.[129]
Aici se atinge deja dimensiunea:

2112 Păstrarea distanţei.
- Textele care exprimă distanţa, sunt în mod deosebit acelea cu tema fiinţei „străine şi pelerine".
> Coloseni 2, 20: Dacă aţi murit împreună cu Cristos faţă de învăţăturile începătoare ale lumii, de ce, ca şi cum aţi trăi încă în lume, vă supuneţi la porunci …
> Coloseni 3, 1-2: Dacă aţi înviat împreună cu Cristos, căutaţi lucrurile de Sus, unde se găseşte Cristos aşezat la dreapta lui Dumnezeu; gândiţi-vă la lucrurile de sus, nu la cele de pe pământ.
> 1 Petru 1, 1.17: Petru, Apostol al lui Isus Cristos, către creştinii răspândiţi în Pont, Galatia, Cappadocia … Purtaţi-vă cu frică în timpul pribegiei voastre.
> 1 Petru 2, 11: Prea iubiţilor, vă sfătuiesc ca pe nişte străini şi călători, să vă feriţi de dorinţele trupeşti.

G.W.E. Nickelsburg, „Jews and Christians in the first century. The struggle over identity" în *Neotestamentica* 27.2, 1993, .http://content.ajarchive.org/cgi-bin/showfile.exe?CISOROOT=/2548356&CISOPTR=313

[129] Terence L. Donaldson, „Levitical messianology in late Judaism: origins, development and decline", *Journal of the Evangelical Theological Society* 24.3, sept. 1981, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/24/24-3/24-3-pp193-207_JETS.pdf

> Iacob 1, 1 Iacob, rob al lui Dumnezeu şi al Domnului Isus Cristos, către cele douăsprezece seminţii împrăştiate în lume: sănătate.
- Textele care exprimă raţiunea distanţei: ultimele veacuri au început deja cu Învierea; se aşteaptă doar, a doua venire.[130]
> Filipeni 3, 20: Patria noastră este însă în ceruri şi de acolo îl aşteptăm ca mântuitor, pe Domnul Isus Cristos, care va schimba trupul nostru sărman, pentru a-l face asemenea trupului său glorios, în virtutea puterii pe care o are de a-şi supune toate lucrurile.
> 1 Corinteni 7, 29-3: Iată ce vreau să spun, fraţilor: de-acum vremea s-a scurtat; spun aceasta pentru că cei care au soţii, să fie ca şi cum n-ar avea; cei care plâng, ca şi cum n-ar plânge şi cei ce se bucură, ca şi cum nu s-ar bucura; cei care cumpără, ca şi cum nu ar stăpâni; cei ce se folosesc de lume, ca şi cum nu s-ar folosi de ea; căci chipul lumii acesteia trece.
> Coloseni 2, 20; 3, 1-2 Dacă aţi murit împreună cu Cristos faţă de învăţăturile începătoare ale lumii …Dacă deci aţi înviat împreună cu Cristos, căutaţi lucrurile de Sus, unde se găseşte Cristos aşezat la dreapta lui Dumnezeu; gândiţi-vă la lucrurile de Sus, nu la cele de pe pământ.
> Evrei 11, 13-16: În credinţă au murit toţi aceştia, fără să fi căpătat bunurile promise, ci doar le-au văzut şi salutat de departe, mărturisind că sunt străini şi pelerini pe pământ. Cei ce vorbesc astfel, arată de fapt, că sunt în căutarea unei patrii. Dacă s-ar fi gândit la aceea din care au ieşit, ar fi avut posibilitatea să se întoarcă în ea; acum însă ei doresc una mai bună, adică aceea cerească. De aceea lui Dumnezeu nu-i este ruşine să se numească Dumnezeul lor: căci le-a pregătit cetate.
> Evrei 13, 13-14: Să ieşim deci afară din tabără la El, suferind ocara lui, pentru că noi nu avem aici pe pământ o cetate stabilă, dar mergem în căutarea celei viitoare.

---

[130] Michael J. Vlach, „Rejection Then Hope: The Church's Doctrine of Israel in The Patristic Era" în *The Master's Seminary Journal* 19.1, Spring 2008, pp. 51-70, http://www.tms.edu/m/tmsj19c.pdf

2113 În textele Apocalipsei, se găseşte un refuz complet.
F. Bovon, *„Possession ou enchantement. Les institutions romaines selon l'Apocalypse de Jean!, în Cristianesimo nella Storia* 7 (1986), 221-238.

2220 Din anul 100 până în anul 312: acceptare, dar cu distanţă.

2221 Acceptarea imperiului se exprimă nu numai prin supunere, dar şi prin rugăciunile pentru împărat. Ei bine, nu este permis să te rogi pentru ceva ce ar fi un rău în sine.
- Motivaţia rugăciunii este complexă:
  - interesul pentru ordinea publică
  - pentru a devia sfârşitul lumii (care ar coincide cu sfârşitul Imperiului … „când se va prăbuşi imperiul, se va prăbuşi şi lumea").[131]
- Texte:
> Clement din Roma,[132] *Scrisoarea către Corinteni* 64, 4 - 61, 1-3 (anul 95): Dă-ne armonia şi pacea, nouă şi tuturor acelora care locuiesc pe pământ, aşa cum le-ai dat părinţilor noştri care, cu sfinţenie te invocă în credinţă şi adevăr; fă-ne supuşi faţă de numele tău atotputernic şi înălţător şi faţă de aceia care ne conduc pe pământ. Tu, Doamne, le-ai acordat lor privilegiul conducerii în puterea ta minunată şi care nu poate fi înţeleasă, pentru ca noi, cunoscând slava şi onoarea pe care le-ai dat-o, să le fim supuşi şi să nu contestăm voinţa lor; dă-le lor, Doamne, sănătate, pace, armonie, stabilitate, pentru ca să administreze fără greşeală conducerea ce le-ai dat-o; de fapt

[131] Alan Kreider, „Beyond Bosch: The Early Church and the Christendom Shift", *International Bulletin of Missionary Research,* vol. 29, nr. 2, 2005, http://www.internationalbulletin.org/issues/2005-02/2005-02-059-kreider.pdf
[132] Joseph Mullooly, *Saint Clement, pope and martyr, and his basilica in Rome*, Roma 1869, https://ia802306.us.archive.org/27/items/saintclement00mulluoft/saintclement00mulluoft.pdf

tu, Doamne al cerurilor, stăpân al vremurilor, dai fiilor oamenilor slava, cinstea şi puterea asupra lucrurilor pământului.
> Iustin Martirul, *Apologia*, I, 17 (anul 150): Voi [împăraţilor] sunteţi instituiţi de Dumnezeu, noi ne rugăm pentru voi[133]
> Tertulian[134], *Apologeticul* (anul 197) 30: Noi, da; pentru sănătatea împăraţilor îl invocăm pe Dumnezeu cel veşnic, Dumnezeul adevărat, Dumnezeul cel viu, de la care împăraţii înşişi doresc protecţia cu precădere faţă de ceilalţi …. noi nu sfârşim să cerem pentru toţi împăraţii viaţă lungă, domnie liniştită, casă sigură, armată puternică, senat credincios, popor cinstit, lumea în pace, cu toţi aceia care pot face un legământ cu un om şi un Cezar. 31: … (Să ne rugăm) pentru ca, atunci când va fi zdruncinată autoritatea imperială şi cu ea toţi membrii Imperiului şi noi, oricât de străini de revolte, vom fi târâţi într-un oarecare fel, în prăbuşire. 32: Dar există un motiv şi mai imperios care ne obligă să ne rugăm pentru împăraţi, pentru stabilitatea imperiului şi pentru puterea romană; şi noi ştim că, enorma catastrofă suspendată asupra lumii întregi şi sfârşitul veacurilor aducător de nenorociri înfricoşătoare, a fost întârziată tocmai de existenţa Imperiului Roman. Noi nu vrem să experimentăm această catastrofă şi deci, rugându-l pe Dumnezeu să o împiedice, nu facem decât să prevestim o durată lungă Imperiului Roman.
> Tertulian, *Lui Scapula* 2,6 (anul 212): Creştinul nu este duşmanul nimănui, cu atât mai puţin al împăratului, căci el ştie că i-a fost impus de Dumnezeul său şi deci trebuie să-l iubească, să-l respecte, să-l cinstească şi să-l dorească teafăr, împreună cu

[133] Mai multe informații despre viața și operele lui Clement din Roma și Iustin Martirul în Philip Scaff, *Ante-Nicene Fathers*. *Volume 1. The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus,* http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf01.pdf
[134] Despre Tertulian și Origene, *Idem*, *Volume III. Latin Christianity: Its Founder, Tertullian,* http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf03.pdf *Volume IV. The Fathers of the Third Century,* http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf04.pdf

tot Imperiul Roman, pentru tot timpul cât va dura lumea; pentru atâta timp, deci, va rezista imperiul.
> Ciprian[135], *Lui Demetrian* 20 (anul 252): Nu mai trăim pentru lume, ci pentru Dumnezeu … cu toate acestea ne rugăm mereu pentru a-i ţine departe pe duşmani, pentru a îndupleca ploile, pentru a îndepărta sau pentru a potoli nenorocirile. Să ne rugăm de asemenea, continuu, zi şi noapte pentru a cere pace şi mântuire pentru voi şi pentru a-l linişti pe Dumnezeu.
> Lactanțiu[136], *Instituţiile divine*, 7, 25, 11 (anul 310): Când va cădea Roma, va fi sfârşitul. Acela este oraşul care conduce încă şi sprijină lumea şi trebuie, din partea noastră, să adorăm şi să rugăm împăratul cerurilor, dacă pot fi împiedicate decretele divine.
- Se poate observa şi o anumită demnitate pentru Imperiu, ca organizare.

---

[135] *Idem, Volume V. Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf05.pdf,
James Clarke, *Cyprian, the "Pope" of Carthage,* 2011,
http://www.jamesclarke.co/pub/early%20christianity%20north%20africa%20ch5.pdf,
Vincent Hunink, „St Cyprian, a Christian and Roman Gentleman", *Cyprian of Carthage, Studies in His Life, Language, and Thought*, (editori: Henk Bakker, Paul van Geest and Hans van Loon), Paris 2010,
http://www.vincenthunink.nl/documents/CYPRIAN_HUNINK2010.pdf,
„Prudentius' Portret of St. Cyprian: An Idealized Biography", Revues des Études Augustiniennes, 36 (1990), 225-241,
http://documents.irevues.inist.fr/bitstream/handle/2042/1311/90_XXXVI_2_02.pdf

[136] *Idem, Volume VII. Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily and Liturgies*,
http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf07.pdf,
Lucius Caecilius Firmianus Lactantius,
http://www.newadvent.org/cathen/08736a.htm,

> Tertulian, *Sufletul* 30, 3 (anul 210): Este sigur într-adevăr, că aceeaşi lume, aşa cum clar se poate vedea, este cu fiecare zi, mai cultivată şi mai bogată decât altădată. Prin toate locurile se poate trece de acum, sunt cunoscute, sunt pline de trafic, câmpurile cultivate au delimitat pădurile, animalele domestice au îndepărtat fiarele, sunt însămânţate chiar şi locurile nisipoase, se plantează chiar şi pe terenurile pietroase, sunt asanate mlaştinile şi există acum atâtea oraşe, câţi nu erau locuitori odată. Acum nici insulele, nici stâncile nu mai inspiră teamă; oriunde apare o casă, oriunde trăieşte un popor, oriunde există un stat, oriunde există viaţă.
> Tertulian, *Mantia/pelerina* 2, 7 (anul 210): Este de acum inutilă Antichitatea, când în faţa ochilor ni se deschid pistele noastre. Câtă parte din lume nu ne-a îmbunătăţit viaţa! Câte oraşe nu au făcut să apară sau nu au mărit sau nu au reconstruit tripla virtute a prezentului imperiu! Dumnezeu acordând favoarea sa atâtor Augusti, câte recensăminte nu au fost înregistrate, câte popoare nu au fost din nou purificate, câţi barbari nu au fost respinşi! Cu adevărat pământul a devenit câmpul înfloritor al acestui imperiu – fiind dezrădăcinat orice aconit de ostilitate şi fiind rupt şi cactusul şi murul prieteniei perfide – şi este mai frumos decât grădina lui Alcinoo şi decât locul plantat cu trandafiri al Midei. Dacă slăveşti deci, transformările lumii, de ce blamezi pe cele ale omului?[137]

- J.-C. Fredouille*, Tertullien et l'Empire, în Recherches Augustiniennes* 19 (1984), 111 – 131.

- În timp ce multe aspecte ale societăţii sunt respinse (dispreţul pentru viaţă şi pentru puritate, idolatria) în teologi ca Iustin, † 165, Clement din Alexandria[138], † 217, Origene, † 254, se

[137] J.-C. Fredouille, „Tertullien et l'Empire", *Recherches Augustiniennes* 19 (1984) 111 – 131, http://www.brepolsonline.net/doi/pdf/10.1484/J.RA.5.102378

[138] Benedetto Cialeo, „Clemente Alessandrino", *Enciclopedia Italiana* 1931, http://www.treccani.it/enciclopedia/clemente-alessandrino_%28Enciclopedia-Italiana%29/

observă o deschidere pentru forme şi conţinute ale culturii filosofice şi literare[139].
* Lipseşte însă viziunea unei creştinări a structurilor.

2222 Distanţa continuă şi primeşte o structură a sa, care se modelează într-un proces de osmoză, pe aceeaşi realitate de la care se doreşte să se ia distanţă, într-un proces dialectic: rezultatul este că Biserica devine un „Stat paralel", un „Para - Imperiu".

2222/1 Continuarea distanţei:
> Clement din Roma, *Scrisoarea către Corinteni* 1, 1 (anul 95: Biserica lui Dumnezeu care locuieşte în Roma, la Biserica lui Dumnezeu care locuieşte în Corint.
> Herma[140], *Păstorul*, Similitudo I, 1 (anul 150): Ştiţi că voi, robi ai lui Dumnezeu, locuiţi pe pământ străin, pentru că oraşul vostru este departe de acest oraş.
> *Martiriul lui Policarp*[141] 1, 1 (anul 160): Biserica lui Dumnezeu care locuieşte la Smirne, la Biserica lui Dumnezeu care este la Filomelio.

---

[139] David Ivan Rankin, *From Clement to Origen: The Social and Historical Context of the Church Fathers,* https://books.google.ro/books?id=FeGkz3PjIlcC&pg=PA130&lpg=PA130&dq=clement+alexandria+protrepticus&source=bl&ots=F-HEsPY-oK&sig=AIwGhYrNmCksN3KOqAJXxvuEiUE&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwi2gvblutzMAhUBbRQKHXlLCVQ4ChDoAQg8MAg#v=onepage&q=clement%20alexandria%20protrepticus&f=false

[140] Despre scrisorile lui Clement din Roma și ale lui Herma în *Scrierile Părinților Apostolici*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1997, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Scrierile%20Parintilor%20Apostolici.pdf

[141] Kirsopp Lake, *The Apostolic Fathers*, vol. 2, Londra 1913, „The Martyrdom of Polycarp", http://www.philipharland.com/Courses/Readings/5025/Martyrdom%20of%20Polycarp%20%28English%29.pdf

> *Scrisoarea către Diognet*[142] 5, 5.9.10 (anul 150?: [Creştinii] trăiesc în patria lor, dar ca străini; participă la toate ca cetăţeni şi de la toate sunt îndepărtaţi ca străini. Fiecare patrie străină, este patria lor şi fiecare patrie este străină. Locuiesc pe pământ, dar au cetăţenia lor în cer. Se supun legilor stabilite şi cu viaţa lor, depăşesc legea.

> Tertulian, *Cununa*, 13, 1.2.4 (anul 211):

1. Sed tui ordines et tui magistartus et ipsum curiae nomen ecclesia est Christi.
2. Illius es conscriptus in libras vitae.
3. Sed tu, peregrinus mundi huius et civi civitatis superae Hierusalem.

> În *Faptele martirilor*, adică în registrele proceselor, revine adesea expresia „Sunt creştin" (înainte de a fi Roman).

> Clement din Alexandria, *Protrettico/Îndemn* X[143], 108, 4 (anul 200: Atenianul urmează legile lui Solon[144], locuitorul din Argos pe cele ale lui Foroneus şi spartanul pe acelea ale lui Licurg[145]; dacă tu te înscrii în poporul lui Dumnezeu, cerul îţi este patria şi Dumnezeu legiuitor.

> Ciprian, *Către Demetrianus*, 20 (anul 252).

Nu mai trăim pentru lume, ci pentru Dumnezeu

- Într-un mod mult mai negativ, distanţa se exprimă în:

> Minucius Felicx[146], *Octav*[147], 25 (anul 200?): … Nu este cumva adevărat că, încă de la naşterea lor [din Roma] cei

---

[142] Cyril C. Richardson, *Early Christian Fathers*,
http://eaglemissions.org/wp-content/uploads/2012/05/fathers.pdf

[143] *Clement, Exhortation 1-2,*
http://www.theoi.com/Text/ClementExhortation1.html

[144] *The Athenian Constitution*,
https://www.ualberta.ca/~egarvin/assets/athenian-constitution.pdf

[145] George Grote, *A history of Greece; from the earliest period to the close of the generation contemporary with Alexander the Great,* Londra 1869,
https://archive.org/stream/historyofgreecef02grotiala#page/x/mode/2up

[146] Mario Niccoli, „Marco Minucio Felice" în *Enciclopedia Italiana,* 1934,

vinovaţi de orice fel de delict, adunaţi împreună, au venit cu mare putere, întăriţi de teroarea pe care o inspirau celorlalţi prin cruzimea lor? Apoi trebuie să ne gândim că prima populaţie s-a adunat într-un azil: soseau aici în număr mare oameni pierduţi, delictuali, incestuoşi, asasini, trădători, şi însuşi Romulus, pentru că a fost un demn împărat şi guvernator al unui astfel de popor, a comis fratricidul. Iată primele auspicii ale religiosului oraş! … Tot ceea ce Romanii au, venerează sau posedă, este fructul îndrăznelii lor; nu există templu care să nu fi fost construit cu pradă, trebuie să o spunem, cu exterminarea oraşului, cu jefuirea zeilor, cu măcelul preoţilor. Romanii sunt atât de mari, nu pentru că sunt religioşi, ci pentru că sunt profanatori nepedepsiţi. … Iată religia, doică a acestui oraş al vostru: boli şi sănătate proastă.

2222/2 Într-un dialectic proces de osmoză, religia absoarbe unele elemente structurale ale Imperiului: distanţa cere o identitate proprie, deci structuri; se imită structurile de la ceea ce se ia distanţă; structurile imitate întăresc distanţa.

A. – Structuri imitate:
> se adoptă terminologia administraţiei publice.
Exemple: pentru episcopul monahal
pentru o adunare de episcopi
> se adoptă unele forme ale administraţiei publice.

---

http://www.treccani.it/enciclopedia/marco-minucio-felice_%28Enciclopedia-Italiana%29/,
W. C. A. Kerr, *Tertullian: Apology, De Spectaculis. Minucius Felix*, Londra 1931, https://ryanfb.github.io/loebolus-data/L250.pdf

[147] Octavius Bottero, *L' Octavius di Minucio Felice e sue relazioni con la coltura classica,* Pavia 1903, http://www.archividelgarda.it/uploads/Biblioteca/Monografie/Octavius_Bottero.pdf

Exemple:

* sinodul, ca mijloc pentru a reglementa anumite lucruri (în Asia Mică, o dată pe an, reprezentanţii oraşelor unei provincii civile, se adună în metropolă pentru a organiza cultul imperial)

* dezvoltarea sinoadelor (ca şi în adunările civile): Sesiunile sunt publice, cu comentarea în faţa întregii adunări a aparatului judiciar, are loc examinarea martorilor sau audierea trimişilor papei; se observă şi diferenţele regionale - proba imitării - : în Africa există o paralelă cu sesiunile Senatului; la Roma rolul papei şi al episcopilor, a preoţilor şi a diaconilor ia ca exemplu pe acela al prefectului sau a consilierilor săi.

* organizarea regională: Egiptul păstrează principiul conducerii colective până în 200, când, din punct de vedere civil are loc o mare centralizare; atunci episcopul de Alexandria, numit mai târziu patriarh, începe să aibă o poziţie predominantă asupra tuturor comunităţilor din celelalte oraşe; în Africa lipseşte un sediu episcopal predominant, pentru că structura civilă nu oferă niciun sprijin).

* modul în care episcopul comunică alegerea şi consacrarea sa (prin intermediul tipului de scrisori pe care-l folosesc şi oficialii consulari).

* folosirea catedrei, care încă din secolul al treilea este simbolul autorităţii episcopale (justificarea teologică spune că este vorba despre imitarea catedrei lui Moise, însă este vorba despre practica introducerii scaunului special al magistraţilor romani; şi înscăunarea la sfârşitul ritualului de hirotonisire, se aseamănă mult cu instalarea magistraţilor civili).[148]

---

[148] Sherife Ajdini, „Public Administration in Ancient Rome and Egypt" în *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* MCSER Publishing, Rome-Italy, vol. 3, nr. 6, noiembrie 2104, http://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/viewFile/4885/4727, S. Cheetham, *A History of the Christian Church During the First Six Centuries*, Londra 1905, (cap. VII. The Organization of the Church), http://earlychurch.org.uk/pdf/e-books/cheetham/church-history-1_cheetham.pdf

B. – Instituţia juridico-socială acceptată: sclavia

Este vorba aici despre un caz, în care Imperiul se dovedeşte a fi mai puternic decât Biserica şi are influenţă asupra ei; dar acceptarea, face mai puternică Biserica în faţa Imperiului.

Atitudinea Bisericii în faţa sclaviei cunoaşte o dezvoltare în timpul perioadei antice: este tot mai mult privită ca normală şi începe să condiţioneze legile ecleziastice.

> Biserica ştie că pentru Cristos toţi oamenii au aceeaşi demnitate şi aplică acest principiu într-un sens foarte precis pentru sclavi, care, încă de la început sunt admişi la botez şi la euharistie, în aceeaşi manieră ca şi cei liberi; este un lucru revoluţionar deoarece sclavii păgâni nu puteau participa la culturile oficiale (zeii nu sunt interesaţi de sclavi) şi trebuiau să se organizeze între ei pentru actele de cult. Principiul egalităţii este pus în practică şi în martiriu (şi în moarte): inscripţiile catacombelor nu adaugă niciodată unui nume, cuvântul sclav *(servus)*.

> Dar abolirea sclaviei nu intră în „programul" Bisericii; favorizează numai emanciparea voluntară din partea stăpânilor creştini (cu ocazia botezului, de exemplu) şi se angajează pentru o asemenea practică. Totuşi există creştini care au sclavi.

> Acceptarea crescândă se exprimă în secolul al treilea, când este decis să nu se mai boteze niciun sclav fără permisiunea stăpânului său şi care, înainte de a fi supus, trebuie să fie eliberat (conform papei Ştefan I[149], 254-257, Scrisoarea 1).

---

[149] *Pope St. Stephen I*, http://www.newadvent.org/cathen/14288a.htm
Scrierile Papei Ștefan I pot fi găsite la adresa:
http://www.documentacatholicaomnia.eu/01_01_0254-0257-_Stephanus_I,_Sanctus.html

> Sinodul din Elvira[150] (298/314), canonul 80, stipulează că cineva eliberat din sclavie, nu va putea fi admis în cadrul clerului, atât timp cât stăpânul său este în viaţă.
Prohibendus, ut liberti, quorum patroni in saeculo fuerint, ad clerum non promoveantur.
> Şi după anul 312, Biserica doreşte într-adevăr un bun tratament al sclavilor, dar ea însăşi îi va avea în număr crescător şi nu a făcut niciodată o mişcare de principiu pentru abolire; micşorarea numărului după sfârşitul Imperiului, este datorată factorilor economici.[151]
H. Hoffmann, Kirche und Sklaverei in fruhen Mittelalter, în *Deutsches Archiv* 42, (1986), 1- 24.
Şi în CIC (Codex Juris Canonici) 1917, canonul 987, 4, sclavia este văzută ca piedică a hirotonisirii, deci acceptată ca posibilitate[152].
> Un mare teolog ca Sfântul Augustin, oferă şi o justificare a sclaviei.

De civitate Dei[153]19,15:… Dumnezeu doreşte ca fiinţa raţională, făcută după chipul său, să nu poruncească decât celor

---

[150] A. W. W Dale, *The synod of Elvira and Christian life in the fourth century : a historical essay,* Londra 1882,
https://archive.org/details/synodofelvirachr00dale
[151] Josef Spindelböck, *Die sittliche Beurteilung der Sklaverei*,
http://web.tuomi-media.de/dno2/Dateien/NO314-2.pdf,
Slavery and Christianity, http://www.newadvent.org/cathen/14036a.htm,
Kevin Giles, *The Biblical Argument for Slavery: Can the Bible Mislead? A Case Study in Hermeneutics*,
http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1994-1_003.pdf,
Walter Scheidel, *The comparative economics of slavery in the Greco-Roman world,* Stanford University, noiembrie 2005,
https://www.princeton.edu/~pswpc/pdfs/scheidel/110504.pdf,
Michael Marlowe, *„Make Good Use of Your Servitude" Some Observations on Biblical Interpretation and Slavery,* http://www.bible-researcher.com/slavery.html,
Using the Bible to justify slavery. Slavery in the Bible and early Christianity,
http://www.religioustolerance.org/chr_slav1.htm
[152]http://www.mercaba.org/Codigo/1917_0001-0086.htm

iraţionale; nu omul, omului, ci omul, animalelor. Deci, primii drepţi au fost instituiţi ca păstori de animale, mai mult decât de oameni, pentru ca şi cu acest mijloc, Dumnezeu să poată demonstra ceea ce cere rânduiala fiinţelor şi ceea ce cere meritul păcătoşilor. De fapt, trebuie să se înţeleagă că starea de sclavie, este cu siguranţă impusă păcătosului, cu raţiune.
> Ioan Crisostomul doreşte numai o măsură în a avea sclavi (doi sau trei pentru fiecare familie).[154]
> Se pare că Grigore din Nisa, † 394, este singurul dintre Părinţi, care denotă cu tărie sclavia, ca pe ceva împotriva naturii şi împotriva voinţei lui Dumnezeu.[155]
C. Structuri paralele:

---

[153] *The City of God* (Book XIX) ,
http://www.newadvent.org/fathers/120119.htm,
Philip Schaff*, St. Augustin's City of God and Christian Doctrine*,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_2_Vol_02_The_City_Of_God._Christian_Doctrine,_EN.pdf

[154] Daniel Buda, „Sclavia în Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur", *Revista Teologică Mitropolia Ardealului*, nr. 4/2012, http://revistateologica.ro/sclavia-in-catehezele-baptismale-ale-sfantului-ioan-gura-de-aur/

[155] KimBerly Flint-Hamilton, *Gregory of Nyssa and the Culture of Oppression*,
http://www.baylor.edu/content/services/document.php/110976.pdf,
Chris L de Wet, *The Cappadocian fathers on slave management,*
http://www.scielo.org.za/pdf/she/v39n1/17.pdf,
Scaff Philip (editor), Gregory of Nyssa, *Gregory of Nyssa: Dogmatic Treatises, Etc*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_05_Gregory_Of_Nyssa,_EN.pdf,
Mihai Ciurea, „Citările scripturistice ale celor doi fraţi capadocieni – Sf. Vasile cel Mare şi Sf. Grigorie de Nyssa – şi importanţa lor pentru istoria textului neotestamentar". *Revista „Mitropolia Olteniei"*, anul LXI, nr. 5-8, mai-august 2009, http://www.revista-mitropoliaolteniei.ro/arhiva/2009/5-8/2009nr5-8.pdf

Se iau în propriile mâini anumite sectoare de înaltă relevanţă socială, astfel încât acestea sunt sustrase Statului şi creează un sistem diferit.
> Biserica începe să urmeze propriile legi matrimoniale.
Noua invenţie creştină este aceea de a recunoaşte ca şi căsătorie valabilă ceea ce nu este potrivit legilor imperiului, respectiv căsătoria unei femei nobile cu un sclav eliberat.
Primul caz pe care-l cunoaştem este din timpul papei Calixt I[156], 217-222. Biserica, în ce o priveşte, nu recunoaşte divorţul şi, cel puţin pentru un timp, căsătoriile mixte.
> Biserica creează – pentru cauzele civile – propriile tribunale.
Este o aplicaţie din 1 Corinteni 6, 1-7: Când unul dintre voi are o neînţelegere cu un altul, îndrăzneşte el să se judece cu acesta la cei nelegiuiţi şi nu la sfinţi? … Dacă aveţi deci, neînţelegeri pentru lucruri din această lume, voi luaţi ca judecători oameni fără autoritatea Bisericii? Astfel că nu este între voi nicio singură persoană înţeleaptă, care să poată să judece între frate şi frate? Dar chiar, un frate este chemat în judecată de un alt frate şi încă înaintea necredincioşilor!
Există şi rădăcina iudaică a propriilor „tribunale" în diaspora; şi apoi în Imperiul Roman nu este ciudat să ai un arbitru propriu pentru litigiile civile.
Episcopii sunt aceia care organizează adevărate şi proprii tribunale, sub conducerea lor, după modelul tribunalelor statale.
Aici se creează un Stat în Stat. Interesant este faptul că şi păgânii, ştiind că episcopii nu sunt corupţi, îşi aduc judecăţile în tribunalele episcopale.[157]

---

[156] *Pope Callistus I*, http://www.newadvent.org/cathen/03183d.htm
[157] Stefan Esders, *Early medieval use of late antique legal texts: the case of the manumissio in ecclesia*, http://www.gcoe.lit.nagoya-u.ac.jp/eng/result/pdf/193-204_ESDERS.pdf,
Andrew Fear, José Fernández Urbiña, Mar Marcos Sanchez, *The Role of the Bishop in Late Antiquity: Conflict and Compromise,*
https://books.google.ro/books?id=GbEjPaGQcfcC&pg=PA218&lpg=PA218&dq=bishop+wulfila+arian+christian&source=bl&ots=cYZEmMw_9J&sig=

E. Herrmann*, Ecclesia in Re Publica. Die Entwicklung der Kirche von pseudostaatlicher zu staatlich inkorporierter Existenz,* Frankfurt 1980.
D. – Expresii ale situaţiei proprii şi diferite a Bisericii:
> Ipolit[158], † 235, *In Danielem* I, 17; 18, 7: Biserica = Paradisul; Biserica = [„Statul"] Sfinţilor.
> Ciprian, † 258, *Scrisoarea 69*, 4; 74, 11; 75, 15: Biserica = *Hortus Conclusus*
* Numărul crescând al creştinilor, structurarea lor „statală" şi modul de viaţă diferit, se fac simţite; creştinii şi adversarii lor identifică Biserica cu poporul propriu; Imperiul simte aceasta ca o ameninţare şi aşa se explică reacţia persecuţiilor …

2230 Persecuţiile[159].
După ce am văzut relaţia Bisericii cu Imperiul Roman, atenţia trebuie să se îndrepte către relaţia Imperiului cu Biserica. Trebuie să vorbim despre persecuţii.

2231 De ce au fost persecuţiile?
Trebuie să distingem între persecuţii, cele dinainte[160] şi după anul 250.[161]

Wtdu_aHJAdvOAMcfDWpPhb09Y5o&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwivsYTP6s_MAhVMliwKHTTzChQQ6AEISjAH#v=onepage&q&f=false
[158] http://www.newadvent.org/cathen/07360c.htm, http://www.treccani.it/enciclopedia/ippolito-antipapa-santo_%28Enciclopedia_dei_Papi%29/,
David Dunbar, „The Problem of Hippolytus of Rome: a Study in Historical-Critical Reconstruction" în *Journal of the Evangelical Theological Society* 25/1, martie 1982, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/25/25-1/25-1-pp063-074_JETS.pdf
[159] Paul Hartog, „The Maltreatment of Early Christians: Refinement and Response", *Journal of Theology,* SBJT 18/1, 2014, http://www.sbts.edu/wp-content/uploads/sites/5/2014/08/SBJT-18.1-The-Maltreatment-of-Early-Christians-Refinement-and-Response.pdf,
E. A. Ryan, *The Problem of Persecution in the Early Church*, http://cdn.theologicalstudies.net/5/5.3/5.3.2.pdf

- Primele, care sunt cele mai răspândite, izbucnesc:
  - câteodată pentru motive personale (răzbunare, etc.)
  - câteodată pentru motive economice (creştinii nu cumpără carnea sacrificiilor păgâne)
  - deseori din cauza fricii/urii iraţionale în plebe, care vede că cei creştini nu sunt ca ei şi nu venerează zeii tradiţionali; pentru aceasta creştinii sunt consideraţi cauza nenorocirilor şi catastrofelor iar plebea se dezlănţuie în „pogrom".

Atunci magistraţii pot să intervină, în virtutea mandatului lor de menţinere a ordinii publice, nu în baza inexistentelor legi speciale împotriva creştinilor.

D. Luhrmann, *„Superstitio – die Beurteilung des fruhen Christentums durch die Romer", în Theologische Zeitschrift* 42 (1986), 193 – 213.

- Persecuţiile după anul 250, care au caracter universal (dar cu intervale însemnate) sunt motivate de ură şi de teamă, dar se înscriu într-un cadru politico-religios:

> Imperiul este în criză şi criza este văzută ca o pedeapsă divină; deci se doreşte domolirea zeilor, dar împăratul, intelectualii şi lumea obişnuită trebuie să constate că, mai ales creştinii, (şi nu numai ei) sunt un popor separat („discipolii galileanului"), care nu respectă nici tradiţiile sociale (în adunările creştine, diferitele straturi sociale se amestecă), nici pe cele religioase (sunt „atei"). Motivul persecuţiilor este religios![162]

---

[160] W. M. Ramsey, *The Church in the Roman Empire before A.D. 170*, Oxford 1892, p. 346, http://earlychurch.org.uk/pdf/e-books/ramsay/church-in-the-roman-empire/church-in-the-roman-empire_ramsay.pdf,
Anne Daguet-Gagey, „Septime Sévère, un empereur persécuteur des chrétiens?", *Revue d' Etudes Augustiniennes*, 47 (2001), 3-32, http://www.etudes-augustiniennes.paris-sorbonne.fr/IMG/pdf/AUGUST_2001_47_3.pdf

[161] Philip Schaff, *History of the Christian Church, Volume II: AnteNicene Christianity. A.D. 100-325*, p. 35, http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc2.pdf

[162] G. Costa, *Religione e politica nell Impero Romano*, Torino 1923, http://warburg.sas.ac.uk/pdf/bkg185b2415674.pdf

> Persecuţia acestui „popor” va fi organizată:

- împăratul Decius, † 251, impune tuturor rugăciunea publică la zei;
- împăratul Valerian, † 260, îi face pe aceiaşi creştini răspunzători şi ordonă uciderea clerului (atacă deci structurile Bisericii, despre care cu siguranţă, are cunoştinţă).[163]

C. Haas, „*Imperial religious Policy and Valerian's Persecution of the Church AD 257-260*, în *Church History* 52 (1983), 133-144.

- după o perioadă de „pace”, persecuţia organizată reîncepe la un moment dat sub împăratul Diocleţian[164], 284-305; măsurile luate în februarie 303 sunt foarte severe: bisericile trebuie să se închidă, cărţile sfinte trebuie să fie predate, adunările sunt interzise.[165]
- Motivul religios se găseşte şi în Galeriu[166], † 311, (a se vedea Textul II)

2232 Care a fost baza juridică[167]?

G. E. M. de Ste. Croix, *Christian Persecution, Martyrdom and Orthodoxy*, Oxford 2006, http://testsayfo.sayfosyriacgenocide.org/wordpress/wp-content/uploads/2014/12/Christian_Persecution_Martyrdom.pdf

[163] Edward Gibbon, *The Decline And Fall Of The Roman Empire*, cap. 16 *Conduct of the Roman government towards the Christians, from the reign of Nero to that of Constantine*, http://www.ccel.org/g/gibbon/decline/volume1/chap16.htm

[164] Arthur James Mason, *The Persecution of Diocletian. A historical Essay*, Cambridge, Londra 1876, https://ia601407.us.archive.org/11/items/persecutiondioc00masogoog/persecutiondioc00masogoog.pdf

[165] Annemarie Luijendijk, *Papyri from the Great Persecution: Roman and Christian Perspectives*, http://religion.princeton.edu/main/faculty/annemarie-luijendijk/Luijendijk,%20Papyri%20from%20the%20Great%20Persecution,%20JECS.pdf,

[166] Torben Christensen, *Galerius Valerius Maximinus: Studies in the Politics and Religion of the Roman Empire AD 305-313*, http://www.patristik.dk/ebog/Maximinus.pdf

Să reluăm elementele deja arătate.
-În prima perioadă nu existau legi speciale; persecuţiile se bazau pe decizii ale guvernatorilor individuali şi pentru aceasta aveau un caracter local (acelaşi Nero îi persecută pe creştini la Roma); deciziile par să fi fost fondate pe principiul general al *coercitio*: magistratura are sarcina de a menţine ordinea publică. Cineva care se declară creştin – *nomen christianum* – aparţine deci unui grup suspect de crime şi dezordine şi poate fi persecutat, dar numai individual; ca atare, Biserica nu este luată ca ţintă.
Există aici ameninţarea continuă de a putea fi persecutat: o incertitudine juridică.
- În a doua perioadă, începând cu Decius, există o politică activă din partea Imperiului: se iau măsuri generale împotriva „ateilor", care se bazează pe deplina autoritate a împăratului. Acţiunile sunt adesea mai generale, adică se extind în tot imperiul şi iau ca ţintă aceeaşi Biserică.

2233 Când şi unde au fost persecuţiile?
Schema de mai jos arată că iniţial, persecuţiile au avut un caracter regional, pentru a deveni mai târziu şi „universale"; există şi perioade de pace.

Nu este drept să vorbim de cele „zece persecuţii" (această tradiţie sfântă se modelează clar pe cele zece răni ale Egiptului, povestite în Exod 7 – 12).

Persecutarea creștinilor în Imperiul Roman până la anul 312

Anul	***Împăraţi***
65	Nero
70	
80	

[167] Laura Solidoro Maruotti, *Sul fondamento giuridico delle persecuzioni dei cristiani,* http://www.studitardoantichi.org/einfo2/file/Solidoro.pdf, *Martyr*, http://www.newadvent.org/cathen/09736b.htm

90	Domiţian
100	Traian
110	
120	Adrian
130	
140	Antoninus
150	
160	
170	Marc Aureliu
180	
190	
200	Septimiu Sever
210	Caracalla
220	
230	Maximin
240	Decius
250	Gal Valerian
260	Galian
270	Aurelian
280	
290	Diocleţian

2234 Câţi au fost martirii?
Mai bine să nu ne gândim la sutele de mii şi să nu uităm de aceia care şi-au renegat credinţa sub presiunea persecuţiilor.
Totuşi martirii au marcat puternic viaţa Bisericii până în anul 311: în timp ce martiriul este văzut şi trăit ca formă ideală de credinţă faţă de Domnul, acesta contribuie chiar puternic la consolidarea Bisericii. Exemplul curajos a fost o inspiraţie în lumea păgână.
etiam plures efficimur,
quoties metimur a vobis;

semen est sanguis christianorum.
devenim mai numeroşi
de fiecare dată când suntem omorâţi de voi;
sângele creştinilor este o sămânţă.
Tertulian, *Apologeticul*[168] 50, 13

2300 Relaţia cu Imperiul Roman după anii 311/313

O Biserică tolerată (anul 311) devine o Biserică privilegiată (din anul 313 înainte) şi ca urmare o Biserică intolerantă (către anul 380). Se pune problema rolului împăratului în Biserică.[169]

2310 O Biserică tolerată.
Toleranţa vine cu Galeriu; el dorea să salveze imperiul şi să-i ducă pe toţi la religia tradiţională, dar persecuţia nu are efect asupra creştinilor, aşa cum acelaşi împărat trebuie să o constate; se predă şi restabileşte toleranţa cu o cerere care exprimă toată neliniştea religioasă a împăratului.
„În schimbul actului nostru de clemenţă, ei vor trebuie să se roage la Dumnezeul lor pentru bunăstarea noastră, a Statului şi a lor, pentru ca statul să fie prosper şi pentru ca ei înşişi să poată trăi fără grijă, lângă familiile lor" (a se vedea textul integral: Textul II).

2320 O Biserică privilegiată
După încă o perioadă de persecuţii în partea orientală a imperiului, odată cu Constantin, vin privilegiile.

2321 Constantin şi convertirea sa[170]

---

[168] W. C. A. Kerr, *Tertullian: Apology, De Spectaculis. Minucius Felix*, Londra 1931, https://ryanfb.github.io/loebolus-data/L250.pdf
[169] Elmer Truesdell Merrill, *Essays in Early Christian History*, Londra 1924, http://earlychurch.org.uk/pdf/e-books/early-christian-history_merrill.pdf
[170] Charles Matson Odahl, *Constantine and the Christian empire,* Londra și New York 2004, http://ixoyc.net/data/fathers/502.pdf,

Discuţia în jurul lui Constantin nu se va termina niciodată; se discută despre motivaţia, despre sinceritatea şi profunzimea convertirii sale la creştinism (dincolo de experienţa lui octombrie 312); în afara de aceasta, există diferenţe de evaluare a acţiunii sale: a fost cu adevărat un bine pentru Biserică?[171]
Câteva observaţii.
- Nu ne putem îndoi de religiozitatea lui Constantin; pe lângă aceasta, se poate constata că el deja tindea către un monoteism *(sol invictus* ca dumnezeu al său în anul 310).
- Ar fi fost o religiozitate care merge în căutarea dumnezeului celui mai puternic; trebuie să fi ajuns la concluzia că acel Dumnezeu este Cristos.
> Biserica este puternică şi ameninţă unitatea Imperiului.
> înainte de bătălia decisivă împotriva rivalului său Maxenţiu, în data de 28.10.312 lângă Podul Milvius[172], a avut un vis (după Lactanţiu[173]) sau o viziune (după Eusebiu[174]) a crucii, cu

---

Tyler Yung Laughlin, *The Controversy of Constantine's Conversion to Christianity,*
http://www.wou.edu/history/files/2015/08/Tyler-Laughlin.pdf
[171]Shaye I.D. Cohen, *Legitimization Under Constantine*,
http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/religion/why/legitimization.html,
Jack H. David Jr., *Emperor Constantine, the Man and the Myth,*
http://jackhdavid.thehouseofdavid.com/papers/Constantine_ppr.pdf
Michael A. G. Haykin, „Constantin and his Revolution" în *Fellowship for Reformation and Pastoral Studies*, Volume 27, Number 6 (February 8, 1999),
http://sgfcanada.com/files/frps/constantine-27-6.pdf
[172] *Il significato archetipico della Battaglia di Ponte Milvio*, Pontificia Università Lateranense - Roma
20 aprile 2012, http://www.conciliovaticanosecondo.it/wp-content/uploads/2015/08/Costantino-Roma-20-4.pdf
[173] T. D. Barnes, „Lactantius and Constantine" în *The Journal of Roman Studies*, vol. 63, 1973,
http://www.constantinethegreatcoins.com/articles/Barnes_Lactantius_and_Constantine.pdf
[174] Bryan M. Litfin, *Eusebius on Constantine: Truth and Hagiography at the Milvian Bridge,*

cuvintele *in hoc signo vinces.* O tradiţie sfântă spune că, încă de atunci, avea crucea ca simbol, pe drapele.
- Ne putem întreba dacă Constantin, politician fără scrupule şi rămas catehumen până pe patul de moarte, a înţeles întreaga profunzime a mesajului evanghelic.
- Din punct de vedere politic, mişcarea sa este abilă: Biserica este integrată în structurile Imperiului.
- În ceea ce priveşte rezultatul pentru Biserică:
> Biserica nu putea exclude împăratul de la botez; dar odată ce împăratul este creştin, în mod automat devine persoana cea mai importantă, dar şi cea mai puternică din societate;
> Biserica şi Imperiul vor fi tot mai mult identificate; marea schimbare are loc însă, nu sub Constantin, ci sub Teodosiu, † 395;
> a fi Biserică de Stat, ca şi influenţa împăratului, nu a avut numai rezultate pozitive.

2322 Acordul de la Milano din ianuarie 313[175].

---

http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/55/55-4/JETS_55-4_773-792_Litfin.pdf

[175] Noțiunea de Edict de la Milan este cunoscută încă din timpul lui Caeesar Baronius (1538-1607), cardinal roman și istoric al Bisericii (John Knipfing, „Das angebliche <<Mailänder Edikt>> v. J. 313 im Lichte der neueren Forschung", în: ZKG 40, 7922, p. 206f); J. Rist, „Die Mailänder Vereinbarung von 313: Staatsreligion versus Religionsfreiheit", in: *Studia Patristica* 34, 200I, p. 277). Baronius afirmă că textul transmis de Eusebiu de Cezareea reprezintă o copie a unui *edictum Mediolani*, la scurt timp după aceea, în urma publicării importantului Codex Colbertinus, Balduze, cel care de altfel a descoperit și editat acest document important, este convins că Lactanțiu redă în lucrarea *De mortibus persecutorum* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0240-0320,_Lactantius,_De_Mortibus_Persecutorum_[Schaff],_EN.pdf; https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/314149/1/Mirsanu_lactantiu_si_adversarii_lui_dumnezeu_2011.pdf originalul latin al edictului de Ia Milan (Torben Christensen, „The So-Called Edict of Milan", în: Classica et Mediaeaalia, 35, 7984, p. 29). Acest document al împăratului Constantin, ca inițiator al unei noi etape în istoria bizantină și a unei noi politici religioase,

În ianuarie 313, împăraţii Constantin şi Liciniu stipulează acordul oral (deci nu un edict scris) de la Milano: se vor restitui cultului creştin, bunurile confiscate. Constantin realizează acordul prin *soli* trimişi diferiţilor guvernatori din occident; Liciniu publică un decret pentru Orient.
Textul III; acest text este adesea, dar incorect citat, ca Edictul din Milano.

2323 O legislaţie filo-creştină; „perestroika" lui Constantin[176]

- anul 313 şi în alte ocazii: divorţul devine mai uşor;
- 3 noiembrie 313: pedeapsa cu moartea numai atunci când crima este dovedită sau mărturisită;
- 13 mai 314: aplicarea legilor după dreptate şi echitate;
- 21 martie 315: nu se mai marchează cu un fier înroşit fruntea condamnaţilor la muncă forţată („pentru că chipul nostru este asemănător cu cel al lui Dumnezeu");

---

a fost receptat și înțeles ca fiind cel dintâi act juridic de după convertirea sa la creștinism în urma victoriei de la Pons Milvius, la 28 oct. 372.
Adrian Marinescu, *Edictul de la Mediolanum. Scurtă schiță a stadiului actual al cercetărilor,*
http://theophaneia.eu/onewebmedia/studiu%2018.pdf
Ilaria L. E. Ramelli, *Constantine: the Legal Recognition of Christianity and its Antecedents,*
https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4459858.pdf,
Galerius and Constantine: Edicts of Toleration 311/313,
http://legacy.fordham.edu/halsall/source/edict-milan.asp, Elisabeth Herrmann-Otto, „The so-called Edict of Milan and Constantinian Policy", *Annals FLB – Belgrade Law Review,* Anul LXI, 2013, No. 3,
http://anali.ius.bg.ac.rs/Annals%202013/Annals%202013%20p%20039-049.pdf

[176] *Constantin I: Laws for Cristians*,
http://legacy.fordham.edu/halsall/source/const1-laws2.asp,
Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982,
http://www.ftoub.ro/dmdocuments/Ion%20Barnea.pdf (Politica religioasă a lui Constantin)

- 13 mai 315: ajutor săracilor pentru a evita expunerea nou-născuţilor;
- 13 mai 315: subvenţie din casieria particulară a împăratului pentru bisericile catolice;
- 13 august 315: interzicerea de a trece la iudaism;
- 13 august 315: fiul unui tată liber nu poate deveni sclav;
- 23 mai 318: interzicerea practicilor magice;[177]
- 23 iunie 318: efect civil pentru deciziile tribunalelor episcopale;
- 11 mai 319: interzicerea de a ucide sclavii; restricţia torturii;
- 31 ianuarie 320: abolită taxa pentru celibat;
- 31 decembrie 320: prizonierii protejaţi împotriva maltratării;
- 3 martie 321: duminica, zi de odihnă;
- 18 aprilie 321: uşurată emanciparea sclavilor, prin intermediul unei proceduri în biserică;
- 3 iulie 321: duminica, tribunalele închise;
- 3 iulie 321: Biserica poate primi donaţii şi legate testamentare;
- 6 iulie 322: interzisă vânzarea de copii;
- 25 decembrie 323: cel ce-l obligă pe un catolic să facă un sacrificiu într-un templu păgân, va fi pedepsit;
- 324: restituirea bunurilor particulare creştinilor, bunuri confiscate în timpul persecuţiei lui Galeriu;
- 324: finanţe publice pentru construirea de biserici;
- 24 aprilie 325: protecţia săracilor;
- 29 aprilie 325: o familie de sclavi nu poate fi despărţită (de exemplu: în cazul vânzării terenurilor);
- 1 octombrie 325: interzicerea jocurilor cu gladiatori;
- 326: Biserica moşteneşte bunuri ale ereticilor;

[177] Gabriele Marasco, „L'accusa di magia e i cristiani nella tarda antichità" în *Augustianum*, (2), 51, 2011, http://www.lettere.uniroma1.it/sites/default/files/698/Marasco_Augustinianum_2011_51.pdf

- 14 iunie 326: un bărbat căsătorit nu poate ţine o concubină în casa sa;
- 328: se construieşte Biserica Învierii la Ierusalim;
- 13 mai 329: Statul ajută copiii părinţilor săraci;
- 29 noiembrie şi 1 decembrie 330: episcopii şi preoţii (şi clerul iudaic) scutiţi de obligaţiile civile publice. Etc.

➢ P. -P. Joannou, *La legislation imperiale et la christianisation de l'Empire Romain (311-476)*, Roma 1972. B.Raspels, „*Der Einfluss des Christentums auf die Gesetze zum Gefangniswesen und zum Starfvollzug von Konstantin d.Gr. bis Justinian*", în *Zeitschrift fùr Kirchengeschichte* 102 (1991) 289 – 306.

Sunt de observat şi privilegiile acordate episcopilor: folosirea mijloacelor de transport ale statului pentru a merge la sinoade, locurile de onoare, etc.

2324 Începutul măsurilor anti - păgâne.
Constantin foloseşte comorile templelor păgâne pentru construirea Constantinopolului şi a bisericilor din el.
Un inventar al tuturor comorilor în anii 331-332 duce chiar la o jefuire.

2325 Motivaţia politicii lui Constantin
- Există în ea o raţiune personală: Constantin doreşte să mulţumească lui Cristos şi să se asigure de continua lui protecţie.
- Există în ea o raţiune politică: se salvează unitatea imperiului reintegrând ceea ce constituia tot mai mult un stat paralel.
- Există în ea o raţiune religioasă: bunăstarea şi însăşi existenţa imperiului cere să fie adorat adevăratul Dumnezeu …
* Această ultimă idee o vom întâlni la toţi împăraţii (şi împărătesele) … şi în popor, ceea ce explică pasiunile şi luptele chiar violente, in jurul problemelor dogmatice .

2330 ***Se naşte o „teologie a Imperiului”*** („prima teologie politică”)[178]

Se poate imagina impresia enormă pe care a avut-o asupra creştinilor, convertirea împăratului, la mică distanţă de persecuţiile grele. Se naşte o nouă interpretare teologică a realităţii Imperiului. Important pentru aceasta este Eusebiu din Cezareea, † 339.[179]

Nu este drept, cum adesea se întâmplă, să reducem teologia sa la scrierile sale „imperialiste”, dar acestea au avut o mare influenţă.

Câteva elemente ale acestei părţi a teologiei sale.

Se foloseşte de 1 Corinteni 15, 28: Şi când Lui (Cuvântul) toate lucrurile îi vor fi supuse, atunci chiar şi Fiul se va supune celui

---

[178] Ovidiu Panaite, „A moment of Constantian hagiography” în *European Journal of Science and Theology*, April 2014, Vol. 10, Nr. 2, 131-137, http://www.ejst.tuiasi.ro/Files/44/14_Panaite.pdf,
Teologia politică în timpul dinastiei constantiniene. Criterii privind relaţia Biserică-Stat pentru o societate pluralistă http://doctorate.ulbsibiu.ro/obj/documents/rez-rom-panaite.pdf,
Valeriu Andreiescu, „Constantin cel Mare – de la cesaropapism la teocraţie” în Pleroma anul VII nr. 4 (2005) 5-28, https://jurnalulpleroma.files.wordpress.com/2009/03/03_7_4_andreiescu.pdf

[179] Satoshi Toda, „On the so-called *Political Theology* of Eusebius of Caesarea”, în *Hitotsubashi Journal of Arts and Sciences*, 50(2009): 13-19, https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/18056/1/HJart0500100130.pdf,
Eusebiu din Cezareea. Scrieri. Partea a II-a: Viața lui Constantin cel Mare, Colecția „Părinți și scriitori bisericești”, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Eusebiu%20de%20Cezareea%20-%20Scrieri%20II.pdf,
Philip Scaff (editor), *Eusebius Pamphilius: Church History, Life of Constantine, Oration in Praise of Constantine,* New York 1890, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_01_Eusebius_Pamphilius,_EN.pdf

ce i-a supus toate lucrurile, pentru ca Dumnezeu să fie totul în toţi.
Împăratul trebuie să fie imitatorul Logos-ului în administrarea lucrurilor de pe pământ; aşa cum Cristos a învins demonii, împăratul învinge duşmanii adevărului; împăratul, imitându-l pe Cristos, se face vestitorul cunoaşterii adevărate a lui Dumnezeu şi a împărăţiei lui Dumnezeu; Cristos îi introduce pe oameni în împărăţia Tatălui, împăratul, imitându-l, purificând lumea de păcatul primordial, introduce oamenii în Biserică, ocupându-se de mântuirea lor; împăratul pregăteşte imperiul pentru a-l încredinţa Logos-ului, care la rândul său, îl va încredinţa Tatălui.
O variantă: împăratul este vicarul lui Dumnezeu Tatăl pe pământ, aşa cum Cristos este în cer (paradisul).
În sfârşit, împăratul face parte din planul de mântuire şi este instrument al mântuirii.
P. Farina, *L'Impero e l'Imperatore cristiano in Eusebio di Cezareea. La prima teologia politica del cristianesimo,* Zürich 1966*;* D. Konig-Ockenfels*, „Christliche Deutung der Weltgeschichte bei Euseb von Casarea", în Saeculum* 27 (1976), 348-365*;* M. Hollerich*, „Religion and Politica in the Writings of Eusebius: Reassessing the First „Court Theologian", în Church History* 59 (1990), 309 – 325.

2340 Dezvoltarea către un „Imperiu - Biserică" intolerant

După jumătatea secolului al IV-lea, autorii creştini încep să ceară legi împotriva păgânismului şi a ereticilor. Legislaţia imperială devine tot mai restrictivă.

2341 Dezvoltarea pe planul teoriei, se poate vedea în textele din Textul IV; se produce o schimbare odată cu Firmicus Maternus[180] (346/9); foarte important este Augustin, † 430.

[180] Mario Niccoli, „Firmico Materno" în Enciclopedia Italiana, 1932, http://www.treccani.it/enciclopedia/firmico-materno_%28Enciclopedia-Italiana%29/,

2342 În practică se pot observa următoarele:
- În anul 356, venerarea idolilor este declarată o crimă capitală.
- În anul 379, împăraţii Graţian şi Teodosiu renunţă la titlul de *Pontifex Maximus*.
- În anul 380, împăraţii se identifică cu religia catolică (drept urmare, şi Imperiul se identifică cu aceasta); în primă instanţă, este o lovitură împotriva ereticilor, dar aceasta spune ceva şi despre poziţia păgânismului.[181]
Este o noutate că împăratul („Statul") face o alegere dogmatică, într-un moment de divergenţă doctrinară, dar motivaţia se găseşte în preocuparea că ortodoxia este necesară pentru a asigura protecţia divină a Imperiului.
- În anul 382, altarul zeiţei Victoria este înlăturat din Senat;
- În anul 385, la Treveri [Trier] are loc prima execuţie din istorie a unui eretic condamnat de Biserică. (Dar Martin din Tours a protestat);
- În anul 391, interzicerea cultului păgân la Roma;
- În anul 392, interzicerea cultului păgân în întregul Imperiu.
În afară de aceasta, există şi complicităţi statale cu violenţele populare împotriva păgânilor.
- În anul 416, este decretată excluderea păgânilor şi a iudeilor din administraţia publică.
- În anul 527, instruirea catehetică este făcută obligatorie pentru toţi … (deci, botezul).
- În anul 529, este închisă Academia la Atena (ultimul centru de cultură păgână).

David McCan, The *profile of a Roman Astrologer*,
http://www.skyscript.co.uk/firmicus.html
[181] Alanna Speer, *How Did Christianity Become the Dominant Religion of the Later Roman Empire?,*
https://historyitm.files.wordpress.com/2014/12/speer.pdf
Jaimie Joosten, *Theodosius and the Relationship Between Church and State,*
http://www.sau.edu/The_Academy_for_the_Study_of_St_Ambrose_of_Milan/Students_and_Scholars/Joosten.html,

- În anul 557, este închis templul lui Isis la File, în Egipt[182].

2350 O explicaţie: creştinii şi serviciul militar[183].

2351 În Noul Testament, se găseşte mesajul non - violenţei ca formă de rezistenţă în faţa răului.
- Romani 12, 14.17.19-21.
- Matei 5, 38-48.
- Luca 6, 27-36.
De altfel, în Paul (şi unii Părinţi Apostolici) se găseşte folosirea metaforei militare;
Expresii tehnice ale vieţii militare („banul", „plata"): 1 Tesaloniceni 5, 8; 1 Corinteni 9, 6-7; 2 Corinteni 6, 4-7; Romani 6, 13.23; 16, 7; Filipeni 2, 25; Filimon 1-2; Coloseni 4, 10; Efeseni 6, 10-18; 1 Timotei 1, 18; 2 Timotei 2, 3-6; Apocalipsa 2, 10; Clement 37, 1-3; Ignaţiu, Policarp 6, 2.

2352 La început, problema creştinului - soldat, nu se pune; recrutarea – limitată în timp de pace – se face mai mult în mediul rural, decât în cel urban şi sclavii sunt excluşi.
După anul 150, trebuie să fi fost însă un număr mare de creştini în armată; înainte de *Acta* soldaţilor-martiri (către anul 300),

---

[182] Augustine Casiday, *Frederick W. Norris, The Cambridge History of Cristianity, Volume II: Constantine to c. 600,*
http://home.lu.lv/~harijs/Macibu_materiali/Gramatas_Seno_Laiku_Vesture/Early_Christianity/Cambridge%20History%20of%20Christianity%20Volume%20II.%20Constantine%20to%20c.600%20%202008.pdf,
Alan Kreider, „Violence and Mission in the Fourth and Fifth Centuries: Lessons for Today", *International Bulletin of Missionary Research,* Vol. 31, Nr. 3,
http://www.internationalbulletin.org/issues/2007-03/2007-03-125-kreider.pdf

[183] Anna Morisi, *La guerra nel pensiero cristiano dalle origini alle crociate*, Firenze, Sansoni, 1963,
http://www.studiumanistici.unimi.it/files/_ITA_/Filarete/029.pdf,
Early Christian View of War and Military Service,
http://www.biblestudents.com/docs/EarlyChristianViewofWar.pdf

mărturisesc despre aceasta scrierile care arată caracterul problematic al serviciului militar pentru creştini.
Scrierile nu împiedică continuarea faptului; pe lângă aceasta, un autor cum era Clement din Alexandria nu vede în asta o problemă (Protrepticus, 10, 100); conform tăcerii lui Ciprian din Cartagina.

2353 Caracterul problematic are diferite dimensiuni.
- Un creştin nu ar trebui să folosească armele (doctrina non - violenţei personale); totuşi, se roagă pentru victoria împăratului (deci acceptarea realităţii imperiului; lipseşte un pacifism radical).
> Tertulian, *Apologeticul* 25, 14; 30, 4
> Origene, *Contra Celsum,* VII, 73
- Mediul armatei duce la imoralitate; mai ales la violenţă şi la ucideri (participare la execuţii) [problema nu este deci, participarea la război]
> Tertulian, *Idolatria*, 19
> Hipolit, *Tradiţia apostolică*, 16 [depinde de ediţie]
- Armata *romană* este o realitate religioasă, în care cineva nu scapă de idolatrie (ritualul jurământului, ceremonia stindardelor, etc.) [problema nu este de a trebui să lupţi într-un război][184]
> Tertulian, *Coroana*, 11
[. Minucius Felix, *Octavian*, 29]
[. Arnobius, *Împotriva păgânilor*]

2354 Noua situaţie pornind de la Constantin, 312.
- Sinodul din Arles (314)[185], canonul 3: *De his qui arma projiciunt in pace, placuit abstineri eos a communione.*

[184] John Helgeland, „Christians and the Roman Army A.D. 173-337" în *Church History*, Vol. 43, No. 2, Jun. 1974, pp. 149-200, Cambridge University Press, http://attach3.bdwm.net/attach/boards/History/M.1220595652.A/%E5%9F%BA%E7%9D%A3%E5%BE%92%E5%92%8C%E7%BD%97%E9%A9%AC%E5%86%9B%E9%98%9F.pdf,

Problema interpretării cuvintelor *in pace*:

- o nouă situaţie a Bisericii?
- obligaţia serviciului *numai* în timp de pace? [militar]
- obligaţia serviciului *şi* în timp de pace? [a lupta & militar]

Augustin : războiul poate fi drept, mai ales acela al împăratului roman creştin; serviciul militar poate fi drumul unui creştin.[186]

> *Contra Faust*, 22, 73-76 (anul 397)

> *Scrisori*, 189, 4 (anul 421)

Nu crede că nu-i poate place lui Dumnezeu nimeni care să facă pe soldatul printre armele destinate războiului.

- Excluderea necreştinilor : a iudeilor şi a samaritenilor, 404; a ereticilor, 406; a păgânilor, 416 : *Codex Theodosianus* 16, 5. 8.10

- Dar sfântul Paolin de Nola[187] [† 431] invită la abandonarea serviciului militar (*Scrisori,* 35, 3)

J. Helgeland, *„Christians and the Roman Army from Marcus Aurelius to Constantine", în H.Temporini- W. Hasse (ed.), Aufstieg und Untergang der Romischen Welt* II, 23/1, Berlin – New York 1979, 724-834.

L. Swift*, The Early Father on War and Military Service,* Wilmington-Delaware, 1983.

J. Helgeland, *„Christians and the Military. The Early Experience,* Philadelphia, 1985.

---

[185] Karl Joseph von Hefele, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, vol. I, Paris 1869, pp. 177-194, https://archive.org/stream/histoiredesconci01hefe#page/177/mode/1up, Traduceri ale principalelor documente de la acest sinod pot fi găsite la adresa: http://www.fourthcentury.com/index.php/the-council-of-arles-ad-314 http://www.newadvent.org/cathen/01727b.htm

[186] Phillip Wynn, *Augustine on War and Military Service,* http://www.augsburgfortress.org/media/downloads/9781451464933Chapter1.pdf

[187] *St. Paulinus, Bishop of Nola*, http://www.newadvent.org/cathen/11585b.htm

E. Pucciarelli (ed,), *I Cristiani e il Servizio Militare. Testimonianze dei primi tre secoli,* Firenze 1987. *(oferă şi texte; alegerea coincide parţial cu a noastră)*

2360 Rolul împăratului în Biserică.[188]

2361 Împăratul „controlează" Biserica.
- Din punct de vedere social şi psihologic, împăratul creştin este văzut ca persoana cea mai importantă în Biserică (papalitatea nu luase încă forma „imperială" pe care o va avea ulterior). Modul în care papii, conciliile şi episcopii vorbesc despre împărat, poate doar să-i consolideze poziţia, mai ales în faţa acelora care nu pot sau nu vor (o serie de episcopi!) să facă cuvenitele distincţii teologice.
- Cum noul Moise este ca un prieten al lui Dumnezeu, împăratul este un păstor; ca vicar al lui Cristos, are multă putere şi este considerat „*isapostolos*". Identificarea crescândă dintre Imperiu şi Biserică, face din el Capul Bisericii. Exercită puterea unui episcop universal în domeniul jurisdicţiei (nu în domeniul sacramentului); nu pentru succesiune apostolică, ci pentru formarea divină.

---

[188]Antonio Carile, „L'imperatore e la Chiesa. Dalla tolleranza (312) alla supremazia della religione cristiana (380), alle contese per la cattoli" în *Enciclopedia Costantiniana*, 2013, http://www.treccani.it/enciclopedia/l-imperatore-e-la-chiesa-dalla-tolleranza-alla-supremazia-della-religione-cristiana-380-alle-contese-per-la-cattoli_%28Enciclopedia-Costantiniana%29/,
Enrico dal Covolo, „Il „capovolgimento" dei rapporti tra la Chiesa e l'Impero, nel IV secolo" în *Diritto e Storia,*
Nr. 8 – 2009 – Memorie//XXIX-Roma-Terza-Roma http://www.dirittoestoria.it/8/Memorie/Roma_Terza_Roma/Dal-Covolo-Chiesa-Impero-IV-Secolo.htm,
Ben H. Swett, *State Church Of The Roman Empire*, http://bswett.com/1998-05Church300.html

- Un episcop are puteri *în* Biserică, împăratul *asupra* Bisericii:[189]
> organizează conciliile şi le promulgă decretele ca legi,
> decide împărţirea diecezelor,
> trebuie să confirme alegerea patriarhilor; la Constantinopol, el este acela care arată cine dintre candidaţii propuşi de mitropoliţi, va fi patriarh şi transmite *le insigne???* (decoraţiile??) noului ales (încă înainte de consacrare),
> intervine împotriva ereziei.

2362 Biserica „îl înfrânează" pe împărat.
În practică şi în gândirea teologică, Biserica trebuie să arate limitele poziţiei împăratului în Biserică; nu-şi poate permite totul, nu este preot şi nu are harul unui mare maestru.

- Papa Gelaziu I[190], formulează o doctrină echilibrată şi clasică asupra relaţiei dintre „Stat" şi „Biserică" (terminologia este anacronică).

- În practică vedem atitudinea de opoziţie şi corecţie într-o persoană „filo-imperială" ca Ambroziu în faţa lui Teodosiu, † 395.
La Callinicon, pe Eufrat, mulţimea instigată de episcop, arde sinagoga; împăratul îl obligă pe episcop să o reconstruiască din banii proprii; Ambroziu protestează într-o scrisoare către împărat (scrisoarea 9): Un creştin nu poate face asemenea favoare iudeilor; Teodosiu nu renunţă, sinagoga să fie reconstruită, dar acum, din banii statului; Ambroziu, într-o predică în prezenţa împăratului, îi impune acestuia să se arate recunoscător faţă de Dumnezeu care l-a apărat şi să-i respecte pe reprezentanţii săi pe pământ; Teodosiu răspunde în biserică: „am schimbat deja ordinul pe care l-am dat …"Ambroziu doreşte să fie şters complet ordinul: „fă în aşa fel, încât să pot

[189] Tom Burns, *Organisation and Social Order*, capitolul 8, „The Roman Church: authority and the Pursuit of Power",
http://www.sociology.ed.ac.uk/tomburns/chapters/part2/burns_chapter8.pdf
[190] *Pope St. Gelasius I*, http://www.newadvent.org/cathen/06406a.htm

celebra sacrificiul în siguranţă, pentru tine"; la sfârşit, Teodosiu îşi dă cuvântul şi numai atunci Ambroziu spune: „acum voi celebra liturghia, încrezându-mă în cuvântul tău" şi repetă; apoi împăratul: „poţi celebra, ai cuvântul meu". (Teodosiu nu a putut rezista episcopului, dar este supărat şi va căuta să limiteze influenţa clerului.)

În anul 390, la Salonic a fost o revoltă şi Teodosiu pedepseşte aceasta prin intermediul execuţiei câtorva mii de cetăţeni …; într-o scrisoare, Ambroziu (septembrie 390) cere împăratului, acum devenit asasin, să facă penitenţă publică, altfel va fi exclus de la sacramente. După multă ezitare, Teodosiu va face o astfel de penitenţă, deci în mod vizibil pentru toţi, deoarece nu poate intra în biserică; apoi, va mai fi încă o perioadă în care nu poate veni în biserică în haina imperială; doar la Crăciun va fi reconciliat.[191]

Pe lângă aceasta, găsim într-o serie de mari teologi, expresii care arată limitele poziţiei imperiale.

> Ioan Crisostomul, † 407, *Omelia asupra 2 Corinteni*[192] *15, 4-5:* Dar mai există o putere care o depăşeşte pe cea politică, adică puterea în Biserică. Această autoritate se ridică deasupra autorităţii civile, aşa cum cerul se înalţă deasupra pământului şi chiar mai mult decât de atât.

> Augustin, † 430

Dumnezeu fondează regatele şi puterea politică este dată celor buni şi celor răi, Israelului şi Romei; statul nu va mai putea fi niciodată valoarea supremă. Oraşul lui Dumnezeu este

---

[191] Marius Telea, „The Perspective of Saint Ambrose on the Church - State Symphony", *International Journal of Orthodox Theology* 6:2, (2015), http://orthodox-theology.com/media/PDF/IJOT2.2015/Marius.Telea.pdf

[192] *Comentariile sau explicarea epistolei II către Corinteni a celui între sfinţi părintelui nostru lOAN CHRISOSTOM, Arhiepiscopul Constantinopolului*, (traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1845 de Arhiereul Theodosie), Bucureşti 1910, poate fi descărcat de la adresa: http://www.mediafire.com/download/dg4oxf9eg465dkj/3.+Sfantul+Ioan+Gura+de+Aur%2C+Comentariu+la+Epistola+a+doua+catre+Corinteni.pdf

adevăratul Stat; aici pe pământ este prezent – dar nu în mod complet, mai curând în construcţie – în Biserică, care nu este încă perfectă (cunoaşte persecuţii, există păcătoşi); şi pentru această raţiune, oraşul lui Dumnezeu nu este identic cu un imperiu, nici cu un imperiu creştin; în orice caz, o teocraţie nu este posibilă, pentru că oraşul lui Dumnezeu este prezent ca realitate sacramentală; semn a ceea ce trebuie sa vină. Imperiul creştin însă, face un serviciu construcţiei oraşului lui Dumnezeu şi o face şi statul păgân în măsura în care – negativ vorbind – stăvileşte într-un anumit sens, păcatele prin intermediul spadei şi al legilor, şi - pozitiv vorbind - face posibilă convieţuirea potrivit naturii sociale a omului

> Maxim Confesorul, † 662,[193] *Relatio Motionis* 4 (= proces verbal al procesului său): împăratul nu este preot.

> Ioan Damaschinul, † 750, *Apărarea imaginilor sfinte*[194], II, 2.

- Măiestria se exprimă după cum urmează:

> pp. Felix II (III)[195] † 492, împăratului Zenon, 484[196]: Certum est enim, hoc rebus vestris ese salutare, ut cum de causis agitur

---

[193] Andrew Louth, „The Ecclesiology of Saint Maximos the Confessor", *International Journal for the Study of the Christian Church*, Vol. 4, Nr. 2, 2004, pp. 109-120, http://www.verujem.org/maksim_ispovednik/Louth_Maximus_ecclesiology.pdf,
Cyril Hovorun, „Maximus the Confessor – the Father of the Eastern and Western Churches", *International Journal of Orthodox Theology* 6:3, (2015), http://orthodox-theology.com/media/PDF/IJOT3.2015/Cyril.Hovorun.pdf

[194] *Apologia of St John of Damascus Against Those who Decry Holy Images,* Londra 1898, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0675-0749,_Ioannes_Damascenus,_Apologia_Against_Those_Who_Decry_Holy_Images,_EN.pdf

[195] Coleman, Ambrose. „Pope St. Felix III" în *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 6, New York, Robert Appleton Company, 1909, 6 Apr. 2013, http://www.newadvent.org/cathen/06030b.htm,
Rajko Bratož, „FELICE III, Santo", *Enciclopedia dei Papi*, http://www.treccani.it/enciclopedia/santo-felice-iii_%28Enciclopedia-dei-Papi%29/,

Dei, iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, et sacrosancta per eorum praesules discere potius quam docere [DS 345].
> pp. Gelaziu I, † 496, împăratului Anastasiu I, anul 494[197]: Două sunt autorităţile care, în principal, fac lumea dreaptă: autoritatea sfântă a episcopilor şi autoritatea regală. Dintre acestea însă, prima are o valoare mai mare, pentru că ea trebuie să răspundă în faţa lui Dumnezeu şi pentru regi. De altfel, în domeniul ordinii publice, adică în lucrurile trecătoare, aceiaşi superiori ecleziastici se supun legilor imperiale [DS 347].

Relaţia cu Etiopia[198]

---

[196] Jeffrey Richards, *The Popes and the Papacy in the Early Middle Ages, 476-752*, New York 1979,
http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781317678175_sample_584092.pdf

[197] „Duo Sunt" în *Societas Christiana Encyclopedia,*
http://web.archive.org/web/20051201235640/http://societaschristiana.com/Encyclopedia/D/DuoSunt.html

[198] Sergew Habele Selassie, *The Establishment of the Ethiopian Church,*
http://www.ethiopianorthodox.org/english/ethiopian/prechristian.html,
Yolande Mara, *The Church of Ethiopia. The National Church in the Making,*
1972,
http://www.ethiopianorthodox.org/biography/thechurchofethiopia.pdf,
Stuart Munro - Hay, *Aksum, An African Civilisation of Late Antiquity*,
http://www.dskmariam.org/artsandlitreature/litreature/pdf/aksum.pdf,
Christopher Haas, „Mountain Constantines: The Christianization of Aksum and Iberia" în *Journal of Late Antiquity,*
http://users.clas.ufl.edu/sterk/junsem/haas.pdf,
Tekletsadik (Tekle) Belachew, „From Abba Salama to King Lalibela. Ethiopian Christian traditions are among the oldest in the world" în Christian History Magazine (Christianity in Early Africa), nr. 105, 2013, p. 18,
https://www.christianhistoryinstitute.org/uploaded/519a968952e0a4.10027448.pdf,
Alla periferia dell'Impero romano e oltre i suoi confini: i caratteri comuni e le origini dei cristianesimi orientali (II-IV sec.),
http://www.lettere.uniroma1.it/sites/default/files/278/Magistrale%202014-2015.%2001.%20Introduzione%20ai%20cristianesimi%20orientali.pdf

Să ne referim la câteva fapte:
Meropius, comerciant şi filosof din Tir, în timpul unei călătorii în India, însoţit de Frumenţiu şi Edesiu, ajunge în împărăţia lui Aksum; Meropiu este omorât, tinerii Frumenţiu şi Edesiu trebuie să slujească la curtea împăratului Ella Emida; Frumenţiu devine trezorier şi secretar. După moartea regelui, rămân ca învăţători ai succesorului Ezena şi guvernează în numele său şi dau privilegii creştinilor. În cele din urmă, împăratul/rege şi familia regală se convertesc la creştinism; cu permisiunea sa, Edesiu se întoarce la Tir, Frumenţiu merge să fie consacrat episcop la Alexandria (unde era atunci Atanasiu); această consacrare episcopală a avut loc în jurul anului 346; apoi se întoarce în Etiopia. Este venerat ca şeful bisericii etiopiene Salama.
În Etiopia, creştinismul devine religie de Stat; evanghelizarea populaţiei se face sub protecţia statului. [Deci, în contrast cu imperiul roman, credinţa „coboară" de la rege la popor].
Importanţi pentru evanghelizare sunt cei „Nouă sfinţi" (călugări sirieni care sosesc la Aksum în jurul anului 480]. Evanghelizarea nu este violentă; politica este creştinarea şi nu distrugerea templelor şi a obiceiurilor păgâne.
După sosirea Islamului, contactele cu celelalte biserici devin dificile iar Etiopia devine o insulă creştină într-o lume islamică. Deci, există mai puţină influenţă greacă şi una mai puternică a religiei originare şi a iudaismului. (Elemente iudaice în liturghie şi în devoţiuni).
Din punct de vedere structural, Biserica depinde (până în 1959!) de patriarhul din Alexandria.
Din punct de vedere teologic, se urmează „monofizitismul" în sensul că nu se acceptă Conciliul de la Calcedon.
> C. Shenk, „*The Ethiopian Church: A Study in Indigenization", Missiology:* în *An International Review* 16 (1988), 259-278.

2500 Relaţia cu Regatele Germanice

Multe elemente sunt similare cu cele din relaţia dintre Biserică şi Imperiul Roman, dar un regat nefiind, din punct de vedere

politic, un imperiu, există unele diferenţe. În afară de aceasta, există diferenţa culturală.

2510 Poziţia regelui în Biserică

2511 Lipsa unei misiuni „universale”
Existenţa Regatelor germanice catolice – nu toate sunt dintotdeauna [seria 1710] – dovedeşte că nu este necesară identitatea între Biserică şi Imperiu; Isidor din Sevilla,
† 636, nu ţine cont de Imperiu.
Autoritatea regelui – care domneşte numai peste naţiunea sa – nu are dimensiunea universală a celei imperiale; regatele nu au pregătit calea evangheliei; regatele nu pot fi o imagine sau simbolul Bisericii universale, sau nu pot fi identificate cu aceasta; regele nu poate fi precum împăratul, un vicar al puterii universale a lui Cristos; responsabilitatea regelui în faţa Bisericii nu poate fi concepută în categoriile împăratului, care este responsabil pentru Biserica universală …

2512 Poziţia preponderentă a regelui, „unsul Domnului”.
Când regele nu este catolic, adică păgân sau eretic (şi la început mulţi regi germanici au fost arieni), există o distanţă din partea Bisericii, cum era odată cazul în Imperiul Roman, înainte de Constantin: supunere, dar nimic mai mult.
- Autoritatea regelui catolic faţă de biserică este însă mare.
> Este implicat în activitatea sinodală a Bisericii din regatul său; se doreşte colaborarea sa pentru convocare şi execuţie.
H. Schwobel*, Synode und Konig im Westgotenreich. Grundlagen und Formen ihrer Beziehung,* Köln 1982.
> Regele condiţionează puternic desemnarea episcopilor; opreşte candidaţii nedoriţi, impune adesea preferinţa sa; regele

Vizigoţilor numeşte chiar episcopii, începând cu anul 681, însă nu fără a colabora cu mitropolitul din Toledo.[199]
- Perspectiva marii autorităţi a regelui.
Înainte de toate, el este persoana cea mai puternică din societate. În afară de aceasta există conceptul regalităţii sfinte.
Există aici o dublă dimensiune:
> aceea magică: *acest* rege este puternic, pentru că are *celeritas* şi pentru aceasta ne va putea apăra,
> aceea religioasă: regele aparţine *acestei* dinastii şi deci are *gravitas* şi potrivit tradiţiei garantează „mântuirea" noastră.
Conceptul va fi preamărit de autori creştini ca Grigore din Tours, † 594, sau Venanţiu Fortunat, † după 600: regele participă la regalitatea lui Cristos şi pentru aceasta are vocaţia de a sluji şi de a fi un tată şi un păstor.[200]

---

[199] Jace T. Crouch, *Isidore of Seville and the Evolution of Kingship in Visigothic Spain,* http://www.docfoc.com/isidore-of-seville-and-the-evolution-of-kingship-in-visigothic-spain-pdf,
Rachel L. Stocking, *Bishops, Councils, and Consensus in the Visigothic Kingdom, 589-633*,
https://books.google.ro/books?id=iTo2Rhp1onsC&pg=PA4&lpg=PA4&dq=germanic+kingdoms+visigoths+year+633+king+church&source=bl&ots=-MJ26vupIp&sig=yxPT4CWtimeqtkPRtmowkyZmQNY&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjV4JbihOnMAhWIWRQKHfOYAjoQ6AEINTAE#v=onepage&q=germanic%20kingdoms%20visigoths%20year%20633%20king%20church&f=false

[200] Fabio Gasti, Michele Cutino, *Poesia e teologia nella produzione latina dei secoli IV-V,* Pavia 2013,
http://archivio.paviauniversitypress.it/pdf-oa/gasti-cutino-poesia-teologia-2015.pdf,
Anna Maria Piredda, „La figura di Costantino dal tempo di papa Simmaco a Gregorio di Tours" în *Diritto e Storia*, nr. 2 - Martie 2003 – Memorie,
http://eprints.uniss.it/2791/1/Piredda_A_Articolo_2003_Figura.pdf,
Davide Fiocco, *L'immagine del vescovo nelle biografie in prosa di Venanzio Fortunato*,
http://www.academia.edu/17480957/L_immagine_del_vescovo_nelle_biografie_in_prosa_di_Venanzio_Fortunato

> M. Reydellet*, La Royaute dans la litterature latine de Sidoine Apollinaire a Isidore de Seville,* Roma 1981.; B. Brennan*, „The Image of the Frankish Kings in the Poetry of Venantius Fortunatus",* în *Journal of Medieval History 10 (1984), 1-11;* M. Sot, *„Heredite royale et pouvoir sacre avant 987",* în *Annales. Economies. Societes. Civilisations 43 (1988), 705-733.*

- O expresie foarte specială: ungerea regelui.
În Regatele germanice, se naşte o practică ce este absolut nouă în faţa împăratului roman creştin: ungerea regelui (se găseşte ca ritual în Vechiul Testament, 1 Samuel 10; 16).
> Ungerea este în uz printre Vizigoţi, probabil, încă din anul 633.
> Printre Franci din anul 751 (ultima ungere la Reims, 29.4.1825!).
> Printre Anglo-saxoni din anul 787 (cea mai recentă ungere: 2.6.1953!). Şi în alte părţi se introduce ritualul (la Constantinopol numai după anul 1200, imitând Occidentul.) Până la reforma liturgică a Vaticanului II, ritualul era prevăzut în *Pontificale Romanum*.[201]
Din punct de vedere teologic, este un ceremonial sacru, dar în experienţa lumii (şi a aceluiaşi rege) este un sacrament, care-l face pe rege o persoană deosebită, aproape sacerdotală sau cel puțin sfântă.
De-a lungul Evului Mediu, acest lucru devine vizibil în anumite privilegii liturgice şi în convingerea că regele poate vindeca anumite boli.
O ilustrare: W. Shakespeare, Richard al II-lea, actul III, scena II:
„Nici toată apa din aspra mare vijelioasă, nu poate lua balsamul regelui consacrat; nici răsuflarea morţilor nu-l poate înlătura pe vicarul ales de Dumnezeu".
„Not all the water in the rough rude sea can wash the balm off from an anointed king; the breath of wordly men cannot depose the deputy elected by the Lord".

[201] *Pontificale Romanum*, http://laudatedominum.net/files/pontrom.pdf

2520 Germanizarea creştinismului
Observaţii preliminare.
- Se pune o întrebare: ce anume este tipic german? Cum să-l recunoşti? Despre lumea germanică precreştină nu se ştiu prea multe; medierea apare prin intermediul lumii germanice creştinate!
- Trebuie făcută o constatare: spre deosebire de întâlnirea cu cultura elenă, creştinismul, în momentul întâlnirii cu lumea germană – suntem în jurul anului 450 – atinsese deja un nivel de structurare avansată şi-şi formulase într-un simbol de credinţă şi alte formulări dogmatice, conţinutul doctrinei sale.
> Există deja structurile sinoadelor şi ale conciliilor ecumenice şi s-a dezvoltat exerciţiul primatului dat lui Petru.
Mai sunt formulate simbolul niceno - constantinopolitan şi dogmele din Efes şi Calcedon; există deja o bogată producţie teologică.
- Posibile elemente germanice:
> ordaliile[202] (a se vedea # 10.121),
> jurământul în interiorul Bisericii

2600 Relaţia cu Lumea Celtică

2610 Aspectul structurii politico-sociale.
Caracterul fragmentar al organizării politice, face mai puţin clară poziţia regelui în faţa Bisericii, realitate tot mai mare.
Absenţa oraşelor până la sfârşitul secolului al X-lea, are influenţa sa asupra organizării ierarhice şi a naşterii modelului preoţilor -„obişnuiţi" intra-regionali (a se vedea # 4116).
Ar trebui studiată receptarea diferitelor structuri sociale în interiorul vieţii Bisericii.

---

[202] https://dexonline.ro/definitie/ordalie/paradigma,
John W. Baldwin, *The Intellectual Preparation for the Canon of 1215 against Ordeals,*
http://www.law.harvard.edu/faculty/cdonahue/courses/lhsemelh/materials/Baldwin_Speculum36_1961_613_636.pdf

2620 Celtizarea creştinismului?
- Trebuie făcută o constatare: spre deosebire de întâlnirea cu cultura elenă, creştinismul, când întâlneşte lumea celtică - suntem în jurul anului 450 - atinsese deja un nivel de structurare avansată şi-şi formulase într-un simbol de credinţă şi alte formulări dogmatice, conţinutul doctrinei sale.[203]
> Există deja structurile sinoadelor şi a conciliilor ecumenice şi s-a dezvoltat exerciţiul de întâietate dat lui Petru.
> Mai sunt formulate simbolul niceno-constantinopolitan şi dogmele din Efes şi Calcedon; există deja o bogată producţie teologică.
- În comparaţie cu cultura germană, cea celtică este mai bogată şi mai puternică. De fapt, influenţează asupra expresiilor vieţii creştine – în imnuri, în devoţiuni, în viaţa călugărească.[204]
- Venerarea caracterului eroic se transpune în imaginea lui Isus şi a sfinţilor: Isus este văzut ca un luptător, un erou; eliberează poporul cu curajul său care merge până la martiriu.

[203] Kimberly Rachel Grunke, „The Effect of Christianity upon the British Celts" în *Journal of Undergraduate Research – University of Winsconsin – La Crosse* XI (2008), http://www.uwlax.edu/urc/jur-online/PDF/2008/grunke.pdf
[204] Hieromonk Ambrose (Father AlekseyYoung), *Celtic Monasticism. A model of Sanctity*, http://www.asna.ca/angloceltic/celtic-monasticism.pdf

Capitolul III

Viața internă

3100 Liturghia
3200 Spiritualitatea

3210 Martiriul
Spiritualitatea martiriului are rădăcini în Vechiul Testament; în Cristos şi cu Cristos, primeşte o dimensiune specială.
Martiriul este văzut ca ideal, fiind forma preferată a fiinţei creştine, forma cea mai apropiată de a-l urma și de a-l imita pe Cristos. Acesta marchează profund viaţa Bisericii înainte şi după anul 312.[205]

---

[205] „Il senso del martirio cristiano" în *La Civiltà cattolica*, Issues 3601-3606, https://books.google.ro/books?id=kgo5AQAAMAAJ&pg=PA107&lpg=PA107&dq=il+martirio+dei+cristiani+in+antico+testamento&source=bl&ots=pTXozlv64H&sig=AmZSA8QCR75rQv9V1zCwE9WxT5g&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiz7YrG-OrMAhXF1xQKHX48DdEQ6AEIWDAJ#v=onepage&q=il%20martirio%20dei%20cristiani%20in%20antico%20testamento&f=false,
Peter Gemeinhardt, Johan Leemans, „Christian Martyrdom in Late Antiquity (300-450 AD): History and Discourse, Tradition and Religious Identity, Berlin/Boston 2012, https://books.google.ro/books?id=x-7Jat2L-QsC&pg=PA110&lpg=PA110&dq=athanasius+vita+antonii&source=bl&ots=aRkTnuIo0i&sig=WPQPaYbJNt63UWuAp3YMlyZq8v4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjBlrrUyevMAhUG1hoKHZY_AQQQ6AEIXjAJ#v=onepage&q=athanasius%20vita%20antonii&f=false,
The Roman Martyrology, Roma 1914, http://www.saintsbooks.net/books/The%20Roman%20Martyrology%20%281914%29.pdf,
Mario Lessi-Ariosto, *Il culto dei martiri nella liturgia romana*, http://www.vatican.va/jubilee_2000/magazine/documents/ju_mag_01031997_p-68_it.html
Actele martirice, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, https://archive.org/stream/Psb-ColectiaParintiSiScriitoriBisericesti/11ActeleMartirice#page/n1/mode/2up

3211 Rădăcinile iudaice:
- Daniel 3 (cei trei tineri în cuptor)
- 2 Macabei 7 (moartea celor şapte fraţi şi a mamei lor) 7, 9: regele acestei lumi (Dumnezeu) după ce vom fi morţi pentru legile lui, ne va învia la viaţă nouă şi veşnică.

3212 Dimensiunea cristocentrică:[206]
- Cristos însuşi este primul martir,
- În Sfântul Ştefan se vede clar imitarea: Faptele apostolilor 7.

În acest sens, imitarea lui Cristos înseamnă valoare, mai mult decât însuşi martiriul, chiar dacă este un har al lui Dumnezeu să poţi suferi pentru cauza credinţei (o fericire).
Tema cristocentrică se găseşte în corpul paulin:
> 1 Corinteni 4, 10-13,
< 2 Corinteni 4, 8-12: Purtând întotdeauna cu noi, în trupul nostru, moartea lui Isus, pentru ca şi viaţa lui Isus să se arate în trupul nostru.
> 2 Corinteni 6, 4-10,
> 2 Corinteni 11, 23-29,
> 2 Corinteni 12, 10,
> Coloseni 1, 24: Împlinesc în trupul meu ce lipseşte suferinţelor lui Cristos.
> Filipeni 1, 23
> Romani 8, 35-39.
Paul este un om puternic marcat de suferinţă, suferinţă ce reprezintă o caracteristică fundamentală a teologiei sale şi face legătura cu Biserica şi Euharistia; el vede viaţa ca un martiriu, dar motivul nu este o dorinţă a morţii, ci a vieţii.[207]

---

[206] Cesar Carbullanca Nunez, „Una teología del martirio en 1QH.a y 4Q491c. Aportes para la comprensión de la cristología del Hijo del hombre joánico" în *Veritas*, nr. 25, septembrie 2011, 119-131, http://www.scielo.cl/pdf/veritas/n25/art08.pdf

[207] Benedict al XVI-lea, *St Paul's martyrdom and heritage*, https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20090204.html

- Aceeaşi temă, cu dorinţa martiriului, se găseşte elaborată şi de Ignaţiu din Antiohia, † înainte de anul 117.
> Romani 2, 4,
> Romani 4, 1-3: Scriu tuturor Bisericilor şi anunţ pe toţi că mor bucuros pentru Dumnezeu, dacă voi nu mă împiedicaţi. Vă rog, să nu aveţi pentru mine o bunăvoinţă nepotrivită. Lăsaţi să fiu hrana fiarelor, prin intermediul cărora este posibil să ajung la Dumnezeu. Sunt grâul lui Dumnezeu şi sunt măcinat de dinţii fiarelor pentru a deveni pâinea pură a lui Cristos. Mai curând mângâiaţi fiarele, pentru ca ele să devină mormântul meu şi să nu lase nimic din trupul meu şi eu mort, să nu apăs greu asupra nimănui. Atunci voi fi cu adevărat ucenic al lui Isus Cristos, când lumea nu va vedea trupul meu. Rugaţi-vă Domnului pentru mine, pentru ca prin aceste mijloace să fiu victimă pentru Dumnezeu. Nu vă poruncesc ca Petru şi Paul. Ei erau apostoli, eu sunt un condamnat; ei erau liberi, eu sunt încă şi acum un sclav. Dar dacă sufăr, voi fi eliberat în Isus Cristos şi voi învia liber în el. Acum, încătuşat, învăţ să nu doresc nimic.
> Romani 5; 6; 7; 8,1
> Efeseni 1,2
> Magnesi 1, 2
> Tralliani 4, 2; 10; 12, 3
> Smirnesi 4, 2
> Policarp 7, 1
- Se regăseşte în alţii, de exemplu în Ciprian din Cartagina, † 258:
> Scrisoarea 58, 1: … potirul sângelui lui Cristos este oferit lor [soldaţilor lui Cristos] spre a-l bea în fiecare zi, până când ei înşişi vor fi în măsură să-şi verse sângele pentru El. Aceasta înseamnă a dori să fii împreună cu Cristos.
O imagine totală ne oferă *Passiones et Acta Martyrum.*[208]

---

[208] Philip Schaff, *Acta Martyrum, Acta Sanctorum*, http://www.ccel.org/ccel/schaff/encyc01.html?term=Acta%20Martyrum,%20Acta%20Sanctorum,

W. Rebell*, „Das Leidenverstandnis bei Paulus und Ignatius",* în *New Testament Studies 32, (1986), 458-465.*

3213 Teologia martiriului:[209]
- Martiriul ne pune în comuniune cu Cristos, chiar creează o adevărată unire; devenim asemenea lui Cristos şi El este prezent în martiri. Sângele este un botez; în euharistie este prezent Cristos suferind.
Prezenţa lui Cristos în martir a fost cea mai mare experienţă plină de har a Bisericii primelor secole.
- Valoarea ecleziastică:
este un text interesant în Hipolit din Roma, *Traditio Apostolica*, 9 (înainte de 235): Dacă un mărturisitor a fost în închisoare pentru numele lui Dumnezeu, să nu i se facă impunerea pentru a-l numi diacon sau preot, din moment ce, prin mărturia sa, are deja demnitatea preoţească; aceasta să se facă însă, pentru a-l numi episcop.
Th. Baumeister*, Die Anfange der Theologie des Martyriuns,* Mùnster 1980;

G. Bravo, „Hagiografia y metodo prosopografico a proposito de las Acta Martyrum" în *Cristianismo y aculturación en tiempos del Imperio Romano,* Antiguedad y cristianismo, (Murcia) VII, 1990, http://www.um.es/cepoat/antig%C3%BCedadycristianismo/wp-content/uploads/2014/08/antiguedadycristianismo_7_16.pdf,
Actas de los Mártires,
http://ec.aciprensa.com/wiki/Actas_de_los_M%C3%A1rtires

[209] María José Mariño CM, *La teologia evangelica del martirio: expresion de fe*, http://www.carmelitasmisioneras.org/Juana-Gratias/Teologia-evangelica-del-martirio,
Walter Kasper, *Märtyrer - Zeugen der Wahrheit und der Freiheit Überlegungen zur Theologie des Martyriums,*
http://www.pthv.de/fileadmin/user_upload/PDF_Theo/KWKI/News/Maertyrer.pdf

J. Jenssens*, „Martirio ed esperienza spirituale nella Chiesa Antica”,* în *Rassegna di Teologia 29, (1988), 361-368.*

3214 Martiriul ca problemă morală

- Opozanţii creştinismului par să-i acuze de masochism.

> Iustin, *Apologia,* II, 4 (anul 150)
> Tertulian*, Apologeticul*, 50, 1 (anul 197)
> idem, *Lui Scapula* 5, 1 (anul 212)

- Se pune problema dacă autodenunţarea este permisă; Biserica spune să nu fie pus la încercare Dumnezeu: cineva nu poate fi sigur că are harul statorniciei în mijlocul torturilor şi în faţa morţii. Pe lângă aceasta, ceea ce contează este credinţa, nu sângele.

> Ciprian din Cartagina, *De Mortalitate*, 17 (anul 252): Dumnezeu nu caută sângele nostru, ci credinţa noastră.

> Clement din Alexandria abordează această problemă şi următoarea în *Stromata/Miscellanea* IV, 10 (anul 200 ?): Când, pe de altă parte, Dumnezeu spune: „Dacă vă vor persecuta în acest oraş, fugiţi în altă parte”, nu vă sfătuieşte să fugiţi ca şi cum ar fi un rău în a fi persecutaţi, nici nu vă prescrie să evitaţi moartea fugind, ca şi cum ar trebui să vă temeţi de ea. El doreşte ca noi să nu fim responsabili de niciun rău, împotriva nimănui: nici împotriva nouă înşine, nici, în afară de aceasta, împotriva persecutorului sau a călăilor. El sfătuieşte numai ca, într-un anumit mod, să-l evităm; cine nu este atent la acest sfat, este nesăbuit şi se aruncă în pericol, ca un temerar. Dacă cel care omoară un „om al lui Dumnezeu” păcătuieşte împotriva lui Dumnezeu, se face vinovat de uciderea lui şi acela care se prezintă de la sine la tribunal şi la fel va fi acela care nu încearcă să evite persecuţia, oferindu-se spre arestare, din temeritate. Acesta este colaborator al nemerniciei persecutorului: dacă ulterior ajunge chiar să o provoace, atunci este pe deplin vinovat, pentru că irită fiara.

- Se pune problema dacă fuga de martiriu este permisă; există divergenţe de opinii.

> Tertulian o vede ca posibilitate în *Răbdarea* 13, 6 (anul 200/3), dar o interzice în *Fuga în timpul unei persecuţii*, IV, 1 (anul 212 – perioada montanismului): Si enim persecutio a Deo evenit, nullo modo fugiendum erit quod a Deo evenit.
> Ciprian din Cartagina, *Apostaţii* (De lapsis), 3 (anul 251) o vede ca posibilitate legitimă.
Primul grad de victorie se cuvine aceluia care a fost prins de păgâni şi l-a mărturisit pe Domnul. Al doilea grad de victorie, se cuvine aceluia care s-a ascuns printr-o fugă prudentă şi a rămas credincios lui Dumnezeu.
D. Wendebourg, *„Das Martiryum in der Alten Kirche als ethisches Problem”,* în *Zeitschrift fur Kirchengeschichte 98 (1987), 295-320.*

3220 Asceza (*?* = antrenament)
Asceza creştină – chiar dacă are forme comune cu alte religii – trebuie să fie interpretată pe fondul martiriului ca formă ideală a fiinţei creştine. Se vorbeşte deci de „martiriu alb”, „martiriu verde”, „martiriu gri”.[210]

3321 Rădăcinile iudaice.
Iudaismul, care nu dispreţuieşte lumea, cunoaşte diferite forme de asceză, care s-au intensificat în timpul exilului.[211]

- Postul ca semn de doliu sau pentru a obţine iertarea.
- Abstinenţa sexuală pentru a dobândi puritatea rituală.
- O formă foarte specială este austeritatea profeţilor. Ioan Botezătorul ne oferă o imagine. În Filon din Alexandria

[210] Alfred K. Siewers, *The Bluest-Greyest-Greenest Eye: Colours of Martyrdom and Colours of the Winds as Iconographic Landscape*, http://www.facstaff.bucknell.edu/asiewers/greyestgreenestbluest.pdf
[211] Kaufmann Kohler, Emil G. Hirsch, „Ascetism” în *Jewish Ecyclopedia*, http://jewishencyclopedia.com/articles/1887-asceticism,
Kaufmann Kohler, „Ascetics” în *op. cit*.,
http://jewishencyclopedia.com/articles/1888-ascetics

vedem o pietate ascetică destul de filosofică, un fel depesimism, sub influenţă platonică.

3322 Formele creştine.
Exemplul şi cuvintele lui Isus şi ale lui Paul, inspiră creştinii în practica multor forme de asceză, între care abstinenţa sexuală/virginitatea capătă un loc privilegiat.
- Viaţa nomadă.
> Matei 10, 9-15: Nu luaţi nici aur, nici argint, nici aramă în brâiele voastre, nici traistă pentru drum, nici două haine, nici încălţăminte, nici toiag, pentru că lucrătorul are dreptul la hrana lui.
> Evrei 11, 38: Alţii au mers rătăcind prin pustiuri, prin munţi, prin peşteri şi prin crăpăturile pământului.
> *Didahia* [212]11; 12
> Clement din Roma, *Scrisoarea către Corinteni* 38, 2
- Îngrijirea bolnavilor contagioşi.
> Ponţiu, *Viaţa lui Ciprian* (din Cartagina) 9
> Eusebiu din Cezareea, *Istoria ecleziastică* VII, 22, 7
- Abstinenţa sexuală între cei căsătoriţi.
> 1 Corinteni 7, 5: Să nu vă abţineţi, decât de comun acord, pentru un timp, pentru a vă dedica rugăciunii.
- Virginitatea.[213]
Această formă este, din punct de vedere social, uşor de recunoscut: de curând virginele formează o categorie specifică în diferite comunităţi; ele au o funcţie spirituală; onoarea acordată lor, face idealul atrăgător.

---

[212] J. B. Lightfoot (traducere și editare), *The Didache or the Teaching of the Lord to the Gentiles by the Twelve Apostles*,
http://www.annomundi.com/bible/didache.pdf
[213] *Virginity*, http://www.newadvent.org/cathen/15458a.htm,
Vittorino Grossi, *A proposito della letteratura patristica sulla verginità. Criteri di lettura - scritti – contenuti – possibili recuperi,*
http://www.vicariatusurbis.org/UVC/files/12-09-2014-A-proposito-della-letteratura-patristica-sulla-Verginita_padre-Grossi-.pdf

Între autorii ecleziastici, tema capătă tot mai multă atenţie. Sfârşitul persecuţiilor face încă şi mai intensă reflecţia; se introduce motivul marian.
Câteva texte:
> Ignaţiu din Antiohia [† înainte de 117]
Smirnesi 13, 1
Policarp 5, 2
> Hermas, *Păstorul* (anul 150)
Similitudo 9, 2
Similitudo 10, 3
Visio 1, 2
> Tertulian [† 220]
Rugăciunea (De oratione) XXII, 9 (anul 200): Denumește virginele soţii ale lui Cristos.
De virginibus velandis (înainte de anul 207)
> Origene [† 254]
Împotriva lui Celsus VII, 48
Omilia despre Numeri 2, 1
Omilia despre Ioan 1, 1
> Ciprian din Cartagina [† 258]
Conduita virginelor (De habitu virginum): Vorbește despre viaţa angelică a virginelor, ca anticipare a învierii (# 22)
Scrisoarea 55, 20: Spune că virginele sunt cununa Bisericii şi cea mai bună parte a turmei lui Cristos.
> Metodiu din Olimp („din Filippi") [† 311]
Banchetul celor zece virgine[214]
>Vasile din Ancira [† 364]
Virginitatea
> Grigore din Nisa[215] [† 394]

[214] Metodius – *The Banquet of the Ten Virgins*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0250-0350,_Methodius,_The_Banquet_Of_The_Ten_Virgins_[Schaff],_EN.pdf
[215] Gregory of Nissa, *On Virginity*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0330-0395,_Gregorius_Nyssenus,_De_virginitate_[Schaff],_EN.pdf

Virginitatea
> Ioan Crisostomul[216] [† 407]
Virginitatea
> Ambroziu din Milano [† 397]
Virginele[217]
Virginitatea[218]
> Ieronim [† 397]
Împotriva lui Elvidius
Împotriva lui Iovinian[219]
> Augustin [† 430]
Sfânta virginitate[220]
- Extremiştii (encratiţii)

Încă din secolul al doilea, găsim creştini care stabilesc exigenţe ascetice extreme, de exemplu, pun ca şi condiţie a botezului, promisiunea de abstinenţă sexuală pentru tot restul vieţii; oameni căsătoriţi rămân deci, adesea, toată viaţa catehumeni.
O altă formă este substituirea, în euharistie, a vinului cu apa.

---

[216] S. Giovanni Crisostomo, *La verginità*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0345-0407__Iohannes_Chrysostomus__Della_Verginita__IT.doc.html
[217] Saint Ambrose, *Three Books Concerning Virgins*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0339-0397,_Ambrosius,_De_Virginibus_Ad_Marcellinam_Sororem_Sua_Libri_Tres_[Schaff],_EN.pdf
[218] Idem, *Concerning Virginity* (Book 1), http://www.saintsbooks.net/books/St.%20Ambrose%20of%20Milan%20-%20Concerning%20Virginity.pdf
[219] Philip Scaff (editor), *The Principal Works of St. Jerome*, New York 1892, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_06_Jerome,_EN.pdf
[220] Willemien Otten, „Augustine on Marriage, monasticism and the community of the Church" în *Theological Studies* 59 (1998), (tot în acest articol se menționează și viziunea lui Grigore din Nisa asupra virginității) http://cdn.theologicalstudies.net/59/59.3/59.3.1.pdf

3300 Călugăria

Trebuie să vedem mai întâi fondul călugăriei, apoi începuturile sale şi în cele din urmă dezvoltarea sa.

3310 Fondul.

Trebuie să se ţină cont că în Biserica antică, martiriul este măsura de perfecţiune spirituală; sfârşitul persecuţiilor îndeamnă către căutarea unei substituiri, iar viaţa nomadă şi virginitatea, sunt două forme căutate. Călugăria adună şi dezvoltă aceste forme. Primii părinţi în deşert nu fac altceva decât să continue linia unui creştinism radical, deja existent. Motivul de fond rămâne cristocentrismul; paralelismul cu formele necreştine ale călugăriei (în care se găsesc şi liniştea, postul, meditaţia şi singurătatea) nu trebuie să o facă uitată. Cristocentrismul stă şi la baza experienţelor negative, ca pedeapsa corporală şi dorinţa morţii; postul nu este expresie a unui dualism, ci căutarea unei armonii; dorinţa de moarte este însă o încercare de a fi un om nou şi liber, pentru uniunea cu Cristos. Există o dimensiune cosmică în călugărie, care nu se reduce la intimism, ci îmbracă astfel o dimensiune ecleziastică: „lupta noastră este împotriva puterii, împotriva duhurilor răului" (Efeseni 6, 12). Motivul nu este rezistenţa împotriva Bisericii imperiale: mişcarea începe înainte de Constantin. Şi mai puţin încă, există o critică a Bisericii ca instituţie ierarhică: episcopul Anastasiu nu ar fi scris elogiile unui critic al său. Umilinţa – care include respectul pentru sacramentul poruncii – stă la baza neprimirii, de exemplu, a preoţiei. Totuşi, raporturile între călugări şi episcopi sunt frecvente.[221]

---

[221] Dmitru F. Bumazhinov, „Some Ecclesiological Patterns of the Early Christian Period and their Implications for the History of the Term Monk" în *Einheit der Kirche im Neuen Testament*, 2008, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjv98bevevMAhXJUBQKHd0sApsQFggdMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.uni-goettingen.de%2Fde%2Fdocument%2Fdownload%2Ffb273d18ed7ce01d40b0076aee362056.pdf%2FSome%2520Ecclesiological%2520Patterns%2520of

U. Ranke-Heinemann*, Das Fruhe Monchtum, seine Motive nach den Selbtzeugnissen,* Essen 1964*;* K. S. Frank, *Grundzuge der Geschichte des christlichen Monchtums,* Darmstadt 1975. Cristocentrismul nu exclude inspiraţia lui Ioan Botezătorul.

3320 Începuturile: Egiptul şi Orientul Apropiat.[222]

%2520the%2520Early%2520Christian%2520Period%2520and%2520Their%2520Implications%2520for%2520the%2520History%2520of%2520the%2520Term%2520%25CE%259C%25CE%259F%25CE%259D%25CE%2591%25CE%25A7%25CE%259F%25CE%25A3.pdf&usg=AFQjCNEP2-dPBITk0CD08rZxWtZUxeSIMA&bvm=bv.122448493,d.d24&cad=rja,
Fernanda Barbiero, *La vita consacrata nella Chiesa*,
http://www.iscom.info/system/files/download/La%20vita%20consacrata%20nella%20Chiesa.pdf

[222] Alberto Camplani, „Il cristianesimo in Egitto prima e dopo Costantino", *Enciclopedia Costantiniana*, 2013,
http://www.treccani.it/enciclopedia/il-cristianesimo-in-egitto-prima-e-dopo-costantino_%28Enciclopedia-Costantiniana%29/,
Ernest Alfred Wallis Budge, *The Paradise Or Garden of the Holy Fathers: Being Histories of the Anchorites, Recluses, Monks, Coenobites and Ascetic Fathers of the Deserts of Egipt between A. D. CCL and A. D. CCCC* ,
Volumul I, Londra 1907,
https://ia601407.us.archive.org/7/items/paradiseorgarde01budggoog/paradiseorgarde01budggoog.pdf,
Idem, Volumul II,
https://ia601402.us.archive.org/5/items/paradiseorgarde00budggoog/paradiseorgarde00budggoog.pdf,
Ida Hahn-Hahn, *The Fathers of the Desert*, Londra 1907, Volumul I,
https://ia802604.us.archive.org/0/items/a586049001hahnuoft/a586049001hahnuoft.pdf,
Idem, Volumul II,
https://ia601400.us.archive.org/2/items/a586049002hahnuoft/a586049002hahnuoft.pdf,
Roberto Alciati, „Il monachesimo. Pratiche ascetiche e vita monastica nel Mediterraneo tardoantico (secoli IV-VI)" în *Enciclopedia Constantiniana,* 2013,

3321 Egiptul: sihastrii.
Numele cel mai renumit este acela al lui Anton, † 356, numit „Părintele călugăriei". Trebuie observat însă, că nu este primul care se retrage în deşert şi care nu a fondat un ordin, nici nu a scris vreo regulă; totuşi a inspirat multe persoane care se stabilesc în apropierea lui şi cer îndrumare spirituală. Toţi duc o viaţă de rugăciune şi de pocăinţă, fiecare pe cont propriu, fără legături juridice, voturi, etc. Anton reprezintă caracterul radical al consacrării faţă de Dumnezeu: aude într-o zi în biserică, cuvintele lui Isus adresate tânărului bogat de a vinde totul şi de a-l urma pe Domnul şi mişcat, se retrage în deşert, în jurul anului 275. Îşi datorează faima universală biografiei scrise de Atanasiu, episcop al Alexandriei.[223]

---

http://www.treccani.it/enciclopedia/il-monachesimo-pratiche-ascetiche-e-vita-monastica-nel-mediterraneo-tardoantico_%28Enciclopedia-Costantiniana%29/,
Birger A. Pearson, *Earliest Christianity in Egypt*,
http://austingrad.edu/images/SBL/Earliest%20Christianity%20in%20Egypt.pdf,
Columba Stewart, *The practices of monastic prayer: origins, evolution and tensions,*
http://egypt.umn.edu/Egypt/1-pb%20pdfs/stewart.pdf,
Medieval Sourcebook: *Palladius: The Lausiac History: Lives of early ascetics, monks, and nuns*,
http://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/palladius-lausiac.asp,
Daniel Benga, *Istoria monahismului răsăritean (Egipt, Palestina, Siria, Constantinopol, Muntele Olimp, Muntele Athos),*
http://www.teologie.eu/wp-content/uploads/2015/07/IBU_4.-Istoria-monahismului-r%C4%83s%C4%83ritean.pdf,

[223] *Sfântul Atanasie cel Mare*, *Scrieri*, *partea a II-a, Epistole. Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, Colecția Părinți și sciitori bisericești, București 1988,
ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Atanasie%20cel%20Mare%20-%20Scrieri%20II.pdf,

3322 Egipt: cenobiţii.

Numele cel mai renumit este acela al lui *Pahomie,*[224] † 347, care începe ca sihastru (în jurul anului 308), dar introduce în anul 325 forma schimnică a călugăriei, adică viaţa de comunitate. Ar putea fi numit „Fondatorul călugăriei". În forma schimnică – ce devine predominantă în viaţa consacrată – caracterului radical al consacrării faţă de Dumnezeu, i se adaugă dimensiunea de comunitate, profund cristică.

În spatele acestei alegeri, stă o precisă experienţă existenţială a lui Pahomie: un gest gratuit şi dezinteresat al unor creştini care-l ajută pe Pahomie şi pe tovarăşii lui care sunt în închisoare, încă şi acum păgâni, la Teba; întâlneşte cuvântul lui Dumnezeu întrupat, în unii creştini. Slujirea fraternă inspiră forma de comunitate a vieţii călugăreşti.

Pahomie creează şi în mod concret, posibilitatea unei asemenea vieţi:

- din punct de vedere material, construind un zid în jurul diferitelor clădiri în care se găsesc călugării;
- din punct de vedere spiritual, oferind sfaturi, mai întâi ca exemplu, apoi prin intermediul cunoştinţelor, care vor fi redactate în scris (şi elaborate de alţii).

Ar fi mai bine să nu vorbim despre „regula lui Pahomie"[225] şi, încă şi mai puţin să gândim în termeni de fondare a unui ordin, etc.; adevărata şi propria Regulă este Sfânta Scriptură.

Athanasius, *Vita Antonii*,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0295-0373,_Athanasius,_Vita_Antonii_[Schaff],_EN.pdf,

[224] Rodolph Yanney, „Saint Pachomius, Father of the Koinonia" în *Coptic Church Review*, volume 5, nr. 1, 1984,
http://www.copticchurchreview.com/Coptic/Home_files/volume%205%20No.%201.pdf

[225] Regula lui Pahomie (text în limba engleză, patru părți), la adresa:
http://www.seanmultimedia.com/Pie_Pachomius_Rule_1.html,
http://www.seanmultimedia.com/Pie_Pachomius_Rule_2.html
http://www.seanmultimedia.com/Pie_Pachomius_Rule_3.html
http://www.seanmultimedia.com/Pie_Pachomius_Rule_4.html

Viaţa de comunitate este inspirată din prima comunitate din Ierusalim:

- egalitate absolută în ceea ce privește îmbrăcămintea, hrana și locul pentru odihnă;
- există un loc de muncă ca mijloc de întreţinere (o adevărată inovație);
- comunitatea este un loc de slujire reciprocă, în care fiecare se supune în mod concret şi fizic fraţilor, renunţând zi după zi la viaţa proprie, pentru a trăi în milostivire, în împărţirea cu alţii a oricărui bun, până la dăruirea totală a vieţii;
- o noutate faţă de Anton şi faţă de sihastrii, este supunerea faţă de un superior, care nu înseamnă numai docilitate faţă de învăţătorul şi de părintele spiritual, ci este întotdeauna în serviciul comunităţii frăţeşti;
- ca şi supunerea, şi sărăcia este în serviciul comuniunii frăţeşti şi nu se va exprima deci, numai printr-o austeritate în viaţă, dar mai ales în împărţirea cu alţii şi în participarea sârguincioasă la truda comună cerută de muncă sau de necesităţile fraţilor.

Practicilor ascetice ale sihastrilor, rugăciuni lungi, post, câteodată asceze ciudate, Pahomie contrapune calea slujirii, cale privilegiată pentru cei mici, pentru cei slabi.

Principiul postului este supus aceluia al rugăciunii neîncetate şi al milostivirii.

Formula are succes: în câțiva ani, se fondează 8 mănăstiri pentru bărbaţi şi 2 pentru femei, pentru un total de 5000 de persoane.

Ph. Rousseau*, Pachomius. The Making of a Community in Fourth-Century Egypt,* Berkeley etc. 1985.

3323 Palestina: fenomenul „ mănăstirii cu chilii separate”[226]
Fenomenul începe în jurul anului 330; este vorba de vecinătatea fizică a locuinţelor sihastrilor, astfel încât să formeze o anumită unitate; unitate care poate deveni o sihăstrie.
Nume importante sunt Ilarion[227], † 371, l-a vizitat pe Anton! - şi Cariton, † 350.

3324 Siria: sihastrii, între care cel mai renumit este Simeon Stilitul,[228] † 459.
3330 Dezvoltarea.
Este vorba de un proces de o multitudine de inspiraţii, mai ales datorită unor persoane marcante.

3331 Asia Mică: Contribuţia lui Vasile cel Mare
Sub inspiraţia începuturilor din Egipt şi în Palestina, episcopul Eustatiu din Sevasta, † 380, începe o viaţă monahală; el, la rândul său îl inspiră pe *Vasile cel Mare*, episcop din Cezareea † 379.[229]
Prima frăţie este fondată în 360, în Neocezareea din Pont.
Vasile este autorul unei „Schiţe de asceze” (mai bine să nu folosim „regulă”, cuvânt rezervat pentru Sfânta Scriptură).
Este vorba despre unele scrieri diferite:
- aşa numitele „Moralia”, indicaţii ale unui model de viaţă bazată pe Scripturi;

---

[226] Haim Goldfus, „Urban Monasticism and Monasteries of Early Byzantine Palestine”, *ARAM (Society for Syro-Mesopotamian Studies)*, 15 (2003), pp. 71-79,
http://www.academia.edu/3016401/Urban_Monasticism_and_Monasteries_of_Early_Byzantine_Palestine
[227] *The Life of St. Hilarion*, http://www.newadvent.org/fathers/3003.htm
[228] *St. Simeon Stylites the Elder*,
http://www.newadvent.org/cathen/13795a.htm
[229] Federico Fatti, *Monachesimo Anatolico, Eustazio di Sebastia e Basilio di Cesarea,*
http://www.academia.edu/3757110/Monachesimo_anatolico._Eustazio_di_Sebastia_e_Basilio_di_Cesarea

- două serii de răspunsuri la întrebări care privesc viaţa de comunitate (aşa-zisele „reguli ample” şi „reguli scurte”).[230]

Întregul oferă o doctrină monastică şi ascetică coerentă, puternic motivată şi logic derivată.

Motivul principal al vieţii monastice constă în iubirea faţă de Dumnezeu, concepută în mod cristocentric.

Câteva probleme:

- în centru nu se găseşte atât lupta împotriva demonilor, cât mai curând slujirea celorlalţi;
- supunerea nu este faţă de superiori, ci faţă de porunci;
- sărăcia nu este o renunţare juridică, ci modul de a-i putea ajuta pe săraci;
- comunitatea nu este o mănăstire, ci o frăţie;
- comunitatea este o casă de rugăciune, de muncă şi de apostolat;
- comunitatea se poate găsi în apropierea oraşului sau înăuntrul lui (Constantinopol).

3332 Constantinopol: exemplul vieţii călugăreşti în oraş.

Şi în oraş se răspândeşte viaţa călugărească. Un exemplu: Constantinopolul; în anul 518, există deja 67 de mănăstiri, între care renumita *Studion*, fondată în anul 463 de consulul Studios.[231]

3333 Prima teologie a vieţii mistice.

Prima teologie a vieţii mistice se datorează lui *Evagriu din Pont*, † 399, care provine din Asia, este în contact cu Vasile şi cu

---

[230] *The Fathers Of The Church. A New Translation: Saint Basil Ascetical Works,*Volume 9, Washington 1962, https://archive.org/stream/fathersofthechur027835mbp#page/n19/mode/2up

[231] „Stoudios: Rule of the Monastery of St. John Stoudios in Constantinople” în *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founders' Typika and Testaments* (editori: John Thomas and Angela Constantinides Hero), Washington D. C., 2000, http://www.doaks.org/resources/publications/doaks-online-publications/byzantine-monastic-foundation-documents/typ010.pdf, *Studion*, http://www.newadvent.org/cathen/14316c.htm

ceilalţi şi sfârşeşte în Egipt (cercul se închide …). Între operele sale, cele mai importante sunt *Rugăciunea* şi *Capitole gnostice.*[232]

3334 Primele imitaţii europene.
- În Italia:
> diferiţi sihastrii (idee a lui Anton şi Pahomie);
> diferite mănăstiri (idee a lui Vasile);
. Eusebiu, episcop de Vercelli,[233] † 371. Este episcop din anul 345 şi găseşte o primă idee în contactele cu Atanasiu; după exilul său în Cappadocia – unde-l cunoaşte pe Vasile – începe, în anul 363, forma unei vieţi obişnuite pentru clerul său: o monasterium clericorum (cu atenţie pentru studiul Sfintei Scripturi). Este vorba despre o noutate care, în acel moment atrage atenţia.[234]

---

[232] Columba Stewart, „Evagrius Ponticus and the Eastern Monastic tradition on the intellect and the passions" în *Modern Theology* nr. 27, Aprilie 2011, http://www.academia.edu/1846586/Evagrius_Ponticus_and_the_Eastern_Monastic_Tradition_on_the_Intellect_and_the_Passions_2011_,
Biografia și câteva dintre cele mai importante scrieri ale lui Evagrie Ponticul pot fi găsite la adresa: http://www.documentacatholicaomnia.eu/20_20_0345-0399-_Evagrius_Ponticus.html,
William Harless, „Raymond Fitzgerald, The Saphire Light of the Mind: The Skemmata of Evagrius Ponticus", *Theological Studies* 62 (2001, http://cdn.theologicalstudies.net/62/62.3/62.3.3.pdf,
Evagrius Ponticus, *Praktikos*, http://www61.homepage.villanova.edu/kevin.hughes/documents/Evagrius.pdf,
W. Frankenberg, *Evagrius Ponticus*. *Abhandlungen der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen and Philologisch-Historische Klasse, n.s. 13.2*, Berlin 1912, https://archive.org/stream/EvagriusPonticus.AbhandlungenDerKniglichenGesellschaftDer/Frankenberg_small#page/n1/mode/2up

[233] *St. Eusebius*, http://www.newadvent.org/cathen/05614b.htm

[234] Philip Schaff, *History of the Christian Church, Volume III: Nicene and Post-Nicene Christianity. A.D. 311-600,* 1882, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-

. Ambroziu, episcop de Milano, † 379. Ambroziu îl cunoaşte pe Eusebiu şi îi imită modelul la Milano, începând cu anul 380. Conform lui Augustin, *Confesiunile* VIII, 6, 15: „Chiar la Milano, în afara zidurilor oraşului, exista o mănăstire populată de fraţi buni, păstorită de Ambroziu, fără ca noi să fi ştiut": (et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribusextra urbis moenia sub Ambrosio nutritore, et non noveramus).

. Mănăstiri de femei la Roma, din anul 370: Se aflau acolo sora papei Damasus, † 384 şi sora lui Ambroziu.

U. Gerstmeier*, „Die Monasterien Roms in IV. und V. Jahrhundert,* în *Claretianum 30 (1990), 175-277.*

- În Palestina:

> diferite mănăstiri latine (idee a mănăstirilor din Roma), începând cu anul 380; nume importante: Melania Seniore, † 410, Ieronim, † 420.[235]

- În Galia:

> Martin (din anul 371: episcop) de Tours, † 397, fondează în 361 mănăstirea din Liguge (idee a sihastrilor din Italia).[236]

> Onoratus, † 430, fondează în 410 o mănăstire la Lerins (idee a lui Anton-Pahomie-Evagriu).[237] În 427, Onoratus devine episcop de Arles; din mănăstire, în care intră mulţi nobili, vor proveni mulţi alţi episcopi.

1893,_Schaff._Philip,_History_Of_Christian_Church_[03]_Nicene_And_Post-Nicene_Christianity_AD_311-600,_EN.pdf,

George Valsamis, *Origins of the Western Monasticism in the 4th and 5th c. A.D.,* http://www.myriobiblos.gr/texts/english/valsamis_origins.html

[235] Fotios Ioannidis, *Il monachesimo primitivo in Siria e in Palestina,* http://users.auth.gr/fioan/IL%20MONACHESIMO%20SIRO-PALESTINESE.pdf

[236] „Monasticism in the West. Athanasius, Ambrose, Augustine, Martin of Tours" în Philip Scaff, *History of the Christian Church, Volume III: Nicene and Post-Nicene Christianity. A.D. 311-600*, http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc3.iii.vii.xiii.html

[237] A. C. Cooper-Marsdin, *The history of the islands of the Lerins, the monastery, saints and theologians of S. Honorat*, Cambridge 1913, https://archive.org/stream/historyofislands00coop#page/n7/mode/2up

> Ioan Cassian, † 430/5, fondează în 416 la Marsilia mănăstirea sfântului Victor (idee a lui Anton-Pahomie-Evagriu); importante sunt scrierile sale *Conferinţele* (Collationes) şi *Instituţiile cenobiţilor.*[238]
În Galia, către anul 500 există 40 de mănăstiri, către anul 600, sunt deja 240; creşterea numărului s-a datorat şi intensificării celtice.

3335 Intensificarea celtică.
În lumea celtică se cunoaşte *vita Antonii* a lui Atanasie, *vita Martini* a lui Sulpicius Severus,[239] scrierile lui Cassian.
De observat spiritul escatologic, puternicul dispreţ al lumii şi interpretarea vieţii ca o luptă continuă împotriva viciilor şi a păcatelor, într-o puternică cunoaştere a păcătoşeniei noastre. Consecinţa este o asceză severă; una dintre forme este *peregrinatio pro amor Christi* (martiriul „verde" dacă este în Irlanda, martiriul „alb" dacă este în afara insulei).[240]
* Din această frază ascetică, rezultă o evanghelizare a continentului european.
- În Irlanda şi Scoţia:
> multe fondări (idee a lui Cassian);
. Columba/Columcille (521 – 597): mănăstiri ale lui Iona/Hy (563), Derry/Durrow;
. Comgall (516 – 601): mănăstirea din Bangor (Irlanda, 559?)
Există şi o mănăstire la Bangor în Ţara Galilor.
- În Franţa, Italia şi Elveţia:

---

[238] *Sfântul Ioan Casian. Scrieri alese, Aşezămintele mănăstireşti şi convorbiri duhovniceşti,* Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, 1979, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Ioan%20Casian%20-%20Scrieri.pdf
[239] Philip Scaff (editor), *Sulpitius Severus on the life of St. Martin*, .http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0360-0420,_Sulpicius_Severus,_De_Vita_Beati_Martini_Liber_Unus_[Schaff],_EN.pdf
[240] Vedeți nota 208, p. 106

> fondări foarte renumite (provenite din Bangor),
. Columban (550 – 615): mănăstiri la Annegrey, Luxeuil (Franţa, 590), Bobbio (Italia, 612);
. Galus (550 – 640) [?]: Sfântul Galus.
> în cele din urmă vor fi multe mănăstiri după regula lui Columban.[241]
3336 Către forma clasică a călugăriei „latine"
- În Africa:
(pe lângă sihastrii, inspiraţi de Egipt),
> Augustin trăieşte în mod monastic cu preoţii diecezei sale (idee a lui Ambroziu).
Şi ca episcop şi călugăr, Augustin rămâne o persoană studioasă; cu toată severitatea lui, nu respinge ceea ce este pozitiv în cultură; efortul intelectual relativ la credinţă, rămâne întotdeauna un efort intelectual. În spiritualitatea sa sunt dominante două dorințe: a fi comunitate şi a fi prieteni ai lui Dumnezeu.[242]

- În Franţa:
> Cezar din Arles, † 542, scrie o regulă, cu elemente de la Cassian şi de la Augustin.[243]

---

[241] *Rule of St. Columba (6th century)*, http://legacy.fordham.edu/halsall/source/columba-rule.asp

[242] Hugh of St. Victor, *Explanation of the Rule of St. Augustine*, (traducere: Dom Aloysius Smith), Londra/Edinburgh 1910, http://www.canonsregular.org/canons/files/hugh_explanation_rule.pdf
B. W. Hare, *The Educational Apostolate of St. Augustine*, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0ahUKEwiO85Cr0PDMAhWiFJoKHayvCggQFghHMAk&url=http%3A%2F%2Fprudentia.auckland.ac.nz%2Findex.php%2Fprudentia%2Farticle%2Fdownload%2F55%2F45&usg=AFQjCNFMmHMYAcwII8SCn4UGndnUbeJ5HQ&bvm=bv.122676328,d.bGs&cad=rja

[243] William E. Klingshirn, *Caesarius of Arles: The Making of a Christian Community in Late Antique Gaul,* Cambridge 1994, http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/93009578.pdf,

În Italia:
> în *Benedict* din Nursia,[244] † 550/560, multe tradiţii sunt reunite (sihaștrii, Vasile, Augustin, Cezar).
La Subiaco, primeşte haina de la călugării deja prezenţi; se stabileşte la Montecassino în anul 529; regula a fost scrisă în anii 533-545; există o mare discuţie asupra relaţiei dintre *Regula Benedicti* şi cea mai extinsă şi detaliată *Regula Magistri.*[245]
The Rule of St. Benedict; ed. Tim Fry*,* Collegeville 1980.
Regula – o sinteză moderată şi echilibrată a precedentelor experienţe călugăreşti – propune un itinerariu spiritual al întoarcerii la Dumnezeu prin intermediul supunerii, sub conducerea lui Cristos. Asceza este concentrarea asupra lui

---

Idem, *Caesarius of Arles: Life, Testament, Letters*, Liverpool 1994, https://books.google.ro/books?id=pG4I3Yq-WrMC&printsec=frontcover&dq=bishop+of+arles,+caesarius&hl=en&ei=mkHHTPbMKoWdlgfqrNyCAg&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q=bishop%20of%20arles%2C%20caesarius&f=false

[244] „La Vita di San Benedetto" în *Il Libro dei Dialoghi di S. Gregorio Magno,*
http://www.camminodibenedetto.it/download/Dialoghi_Gregorio_Magno.pdf
Gregory I, *The Life of Our Most Holy Father St. Benedict*, Roma 1638, http://www.ccel.org/ccel/gregory/life_rule.pdf,
Peter Lechner, *The life and times of St. Benedict: patriarch of the monks of the West*, Londra/New York 1900, https://ia801407.us.archive.org/7/items/lifetimesofstben00lechrich/lifetimesofstben00lechrich.pdf,
F. A. Forbes, *Saint Benedict*, New York 1921, https://ia801408.us.archive.org/6/items/saintbenedict00forb/saintbenedict00forb.pdf

[245] Geltrude Arioli, *La Regula Benedecti (RB) tra Oriente e Occidente*, http://www.gspa.it/work/Benedettine/Scuola/2010-2011.pdf,
San Benedetto. Regola, http://www.abbazialascala.it/1/upload/regola_s.benedetto.pdf,
Saint Benedict, *The Holy Rule of St. Benedict,* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0480-0547,_Benedictus_Nursinus,_Regola,_EN.pdf

Cristos, ca singură cale către Tatăl. Este puternică insistenţa asupra umilinţei: trebuie să potrivim propria umilinţă, aceleia a lui Dumnezeu. Singurătatea este apreciată, dar mai importantă este *stabilitas loci,* care face din mănăstire o şcoală, *dominici servitii*. Iniţial, regula are doar un specific local; răspândirea sa este datorată „propagandei" papei Grigore I [† 604); supremaţia sa se datorează politicii ecleziastice a Dinastiei Carolingienilor[246] (a se vedea # 10.210).

> Casiodor, † 580, fondează în jurul anului 550, pe teritoriile sale, mănăstirea din *Vivarium*; important este interesul pentru studiu.[247]

- În peninsula iberică, notăm câteva nume cunoscute:

> Martin din Braga, † 580;
> Isidor din Sevilla, † 636;
> Leandru din Sevilla, † 660.[248]

---

[246] Rosamond McKitterick, *Carolingian culture: emulation and innovation*, Cambridge University Press, http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a055364.pdf

[247] James J. O'Donnell, *Cassiodorus,* Berkley 1979, http://faculty.georgetown.edu/jod/texts/cassbook/toc.html, Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, *Istoria Bisericească Tripartită*, https://archive.org/stream/Psb-ColectiaParintiSiScriitoriBisericesti/75Casiodor-Scrieri#page/n21/mode/2up

[248] *The Catholic Church in Spain*, http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3407710577/spain-catholic-church.html, A Ferreiro, *Early Medieval Missionary Tactics; The Example of Martin and Caesarius,* http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/73108/1/Early_medieval_missionary_tactics_the_ex.pdf, Jace T. Crouch, *Isidore of Seville and the Evolution of Kingship in Visigothic Spain,* http://www.docfoc.com/isidore-of-seville-and-the-evolution-of-kingship-in-visigothic-spain-pdf

3337 Critică şi control.
Către anul 400, călugăria devine un factor care-şi face simţită greutatea sa ecleziastică şi socială; altfel nu se explică critica ce se aude şi controlul care se introduce.
- Critica.
Există glasuri care critică comportamentul călugărilor; glasuri păgâne, dar şi glasuri creştine.
- Controlul.
Îl găsim în legislaţia imperială (încă din 390) şi în cea ecleziastică (nu fără influenţa împăratului).
Conciliul din Calcedon,[249] în 451, stabileşte în al 4-lea canon al său, că nu se pot construi mănăstiri fără permisiunea episcopului din locul respectiv.

3400 Devoţiunile
Se poate urmări dezvoltarea lor, sub aspectul realităţii pentru care există aceste devoţiuni sau potrivit diferitelor forme în care se exprimă devoţiunea. În mod necesar, se repetă anumite date.

3410 Devoţiunile sub aspectul realităţii.

3411 Venerarea martirilor:
- în primă instanţă are loc aproape de mormânt (primul caz: sfântul Policarp, † 168); aşa apare fenomenul pelerinajelor;[250]
- ca urmare, se extinde apoi asupra relicvelor, care sunt transferate (în anul 354, primul caz) şi distribuite.

[249] Richard Price, Michael Gaddis, *The Acts of the Council of Chalcedon*, Liverpool 2005, http://ixoyc.net/data/fathers/624.pdf
[250] Pierre Maraval, „The Earliest Phase of Christian Pilgrimage in the Near East (before the 7th Century)" în *Dumbarton Oaks Papers*, No. 56, 2002, http://www.doaks.org/resources/publications/dumbarton-oaks-papers/dop56/dp56ch05.pdf,
Basil of Caesarea's and Gregory of Nyssa's Attitudes toward Pilgrimage, http://content.ucpress.edu/chapters/10231.ch01.pdf

3412 Devoţiunea pentru Ţara Sfântă (trebuie să se observe cristocentrismul):
- se exprimă în pelerinaje individuale încă din anul 200;
- pelerinajele de grup există începând cu anul 313;
- de mare importanţă este faptul că în anul 324 merge în aceste pelerinaje mama lui Constantin, Elena; începe construirea bazilicilor; începe venerarea „Adevăratei Cruci"; liturgia elaborată de Locurile Sfinte are influenţă asupra liturgiei din alte părţi;
- după anul 380, se constituie mănăstiri latine [conform # 3334].

3413 Devoţiunea pentru Maria:[251]
- mai ales în evangheliile lui Luca şi Ioan, găsim o mariologie continuată imediat în Părinţii Bisericii.
> Juan Alfaro*, Cristologia e antropologia,* Assisi [1973]), 205-255.
- avem rugăciuni adresate ei, încă din anul 300;
- către anul 400, apar primele biserici şi sanctuare în cinstea sa;

[251] Juan Esquerda Bifet, *Spiritualita mariana della Chiesa*, Centro di Cultura Mariana „Madre della Chiesa",
Roma 1994,
http://www.culturamariana.com/pubblicazioni/Serie%20pastorale/Bifet-Spiritualit%C3%A0/IX.-%20Spiritualit%C3%A0%20mariana%20popolare.pdf,
Richard Hanson, *The Cult of Mary as Development of Doctrine*,
http://www.theway.org.uk/Back/s051Hanson.pdf,
James Bugslag, „Material and Theological Identities. A Historical Discourse of Constructions of the Virgin Mary",
Théologiques 17, nº 2 (2009) pp. 19-67,
https://www.erudit.org/revue/theologi/2009/v17/n2/044062ar.pdf,
Joseph Pohle, *Mariology: a dogmatic treatise on the Blessed Virgin Mary, mother of God,* Londra 1914,
https://ia800209.us.archive.org/14/items/mariologydogmati00pohl/mariologydogmati00pohl.pdf,
L. M. Grignion de Montfort*, Trattato della vera devozione a Maria,*
http://louisgrignion.pl/download/trattato_della_vera_devozione_a_maria.pdf

- importanţi pentru intensificarea devoţiunii mariane, sunt, de exemplu, episcopul de Milano, Ambroziu, † 397 şi Conciliul Ecumenic din Efes, anul 431.[252]
G. Roschini, *Maria Santissima nella Storia della Salvezza*. Vol. IV: *Il Culto Mariano*, Isola del Liri [1969]; *Testi Mariani del Primo Milennio*, ed. G. Charib e. a., 3 vol., [Roma 1988-1990].

3414 Venerarea icoanelor:
- se fabrică icoane începând cu anul 300;
- venerarea se poate constata înainte de anul 500.

3420 Devoţiunile sub aspectul formelor.
3421 Pelerinajele:
- încep cu acelea către mormintele martirilor (primul caz, cel al Sfântului Policarp, † 168);
- apoi se fac în Țara Sfântă (încă din anul 200);
- o dezvoltare ulterioară cunosc acelea la mormintele sfinţilor [primul caz (?), mormântul lui Martin din Tours, † 397].
Centre importante:
. Antiohia (Babylas, cei Şapte Macabei);[253]
. Edessa (Toma);
. Efes (Ioan);
. Mariotis în Egipt (Mena, care atrage multă veneraţie);
. Cartagina (Ciprian);

---

[252] Ermanno Maria Toniolo, *La Vergine Madre di Dio nei primi Padri della Chiesa*, Centro di Cultura Mariana „Madre della Chiesa", Roma 1988, http://www.culturamariana.com/pubblicazioni/Padri/Padri.pdf,
Philip Schaff*, The Third Ecumenical Council. The Council of Ephesus,* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0431-0431,_Concilium_Ephesenum,_Documenta_Omnia_[Schaff],_EN.pdf
[253] E. S., Bouchier, *A Short History of Antioch*, Oxford 1921, http://www.seleukidtraces.info/sites/default/files/images/information/a_short_history_of_antioch.pdf,
Fr. Michel Najim and T.L. Frazier, *Antioch, A Brief History of The Patriarchate of Antioch*, http://najim.net/ANTIOCHhistoryencyclopedia.pdf

. Roma (Petru, Paul …);
. Nola (Felix);
. Tours (Martin), etc.

3422 Relicvele:
- se începe cu venerarea acelora ale martirilor;
- urmează aceea a relicvelor Sfintei Cruci (începând cu anul 350);
- apoi se extind multe altele (şi neautentice).

3500 Practica creştină
3510 Conceptul creştin al căsătoriei şi al sexualităţii

3511 Creştinii se disting în ochii păgânilor prin codul lor moral riguros, care merge dincolo de sfaturile de moderare şi de disciplină în domeniul sexual ce se găsesc în filosofiile timpului, mai ales stoicismul şi platonismul (o exaltare lipsită de realism: un bărbat adevărat nu este dominat de sentimente şi impulsuri fizice; inteligenţa trebuie să domine voinţa: un asemenea raţionament ajută pe de altă parte, la acceptarea normelor creştine).
Trebuie subliniat însă că, aceste norme – deja prezente în iudaism – au un caracter teologic şi cristologic (1 Corinteni 6, 12-20). Evangheliile şi corpul paulin reiau şi intensifică codul moral al Vechiului Testament.
Cunoaştem paşii evanghelici împotriva adulterului şi al divorţului şi ceea ce în corpul paulin a fost scris împotriva unei întregi serii de activităţi sexuale.
Scrisorile lui Vasile din Cezareea [† 379] oferă o privire asupra secolului al IV-lea (Scrisorile 118, 199, 217):[254] tratând posibile păcate, cea mai mare atenţie se acordă celei de-a Şasea Porunci iar pocăinţele impuse pentru adulter şi actele homosexuale, sunt mai mari decât acelea pentru avort.

[254] Roy J. Deferrari (traducere), *Saint Basil. The Letters*, https://ryanfb.github.io/loebolus-data/L190.pdf

3512 Creştinii se disting încă şi mai mult prin comportamentul lor: se ţin departe de prostituţie şi de teatru; virginitatea este practicată de unii şi admirată de toţi; nu există divorţul; a doua căsătorie a celor văduvi, nu este văzută cu ochi buni.
Nu toţi creştinii au evitat întotdeauna să păcătuiască; chiar Paul trebuie să dezaprobe anumite comportamente, iar în secolul al doilea se pune problema penitenţei pentru cazurile de adulter.
Dar imaginea generală trebuie să fi fost una bună, deoarece autori păgâni vorbesc despre aceasta ca despre un semn distinctiv creştin.
(Despre comportamentul păgânilor, greu se poate ajunge la o concluzie: nu există motiv de a generaliza excesele unora sau de a nega existenţa fidelităţii matrimoniale şi a autocontrolului. Dar probabil, păgânii nu au urmărit în aceeaşi măsură sfaturile filosofilor lor, aşa cum au făcut creştinii cu poruncile lui Dumnezeu).[255]
R. Price, „*The Distinctiveness of Early Christian Sexual Ethics*", în *Heythrop Journal* 31 (1990), 257-276.

3520 ***Operele de caritate***[256]

---

[255] Alexander R. Pruss, „Christian Sexual Ethics and Teleological Organicity" în *The Thomist* 64, 2000, pp. 71-100, https://www3.nd.edu/~afreddos/courses/264/Pruss.pdf,
J. Carl Laney, „Paul and the Permanence of Marriage in 1 Corinthians 7", *Journal of the Evangelical Theological Society* 25/3, septembrie 1982, pp. 283-294, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/25/25-3/25-3-pp283-294_JETS.pdf,
Marvin J. Effa, *A New Testament Biblical Theology of Marriage and the Family Excluding Divorce,* 1987, http://www.bethanybible.com/study/Research%20Papers/Marriage.pdf,
Robert Dodaro, *Remaining in the Truth of Christ: Marriage and Communion in the Catholic Church*, San Francisco, http://www.ignatius.com/promotions/remaining_in_the_truth/remaining_in_truth_preview.pdf

[256] A. A. Bykov, „The origin of Christian charity", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* nr. 166, 2015,

Indicăm o serie de texte:

3521 Noul Testament
- 1 Ioan 3, 17: „Dacă cineva are bunuri pământeşti şi îşi vede fratele în nevoie şi-i refuză orice compătimire, în ce fel iubirea lui Dumnezeu va putea locui în el?";
- Faptele Apostolilor, 4, 34-35;
- Faptele apostolilor 6, 1: Există asistenţă organizată pentru cei nevoiaşi.
- Faptele Apostolilor 11, 27-30: Vorbeşte despre colectele făcute în anul 49 la Antiohia pentru săracii din Ierusalim, aduse la Ierusalim de Paul şi Barnaba.

3522 Secolele următoare
- *Didahia 4, 5-8;10. 12.*
- *Clement din Roma, 55, 2:* Vorbeşte despre creştinii care s-au vândut ca sclavi pentru a-şi ajuta fraţii.
- *Ignaţiu din Antiohia,* Scrisoarea către Smirnezi *4, 1; 6, 2.*
- *Hermas,* Păstorul*:*
> *Principii 2, 4-6;*
> *Similitudini 5; 3; 7.*
- *„Barnaba" 19, 7:*[257] Vorbeşte despre tratarea sclavilor cu metode frăţeşti.
- *Iustin,* Apologia *67, 6:*[258]„(În timpul întâlnirilor noastre) bogaţii care au voinţă, dau din plăcere ceea ce cred de cuviinţă şi

---

pp. 609 – 615,
http://ac.els-cdn.com/S1877042814067202/1-s2.0-S1877042814067202-main.pdf?_tid=89414922-2292-11e6-acbd-00000aab0f02&acdnat=1464192524_196ea145786d516b277251576249e47a
Stanislas J. Grabowski, *The role of Charity in the Mystical Body of Christ according to Saint Augustine,*
http://www.patristique.org/sites/patristique.org/IMG/pdf/57_iii_1_03.pdf
[257] Jackson H. Snyder, Theodore Dornan, *The Epistle of Barnabas: To the Children of Love and Peace,* http://www.jacksonsnyder.com/yah/manuscript-library/Bar-Nabba-final-021310.pdf

ceea ce este strâns astfel, se depune în faţa episcopului. El ajută orfani, văduve şi pe cei care, pe motiv de boală sau din alte cauze, se află în nevoie; el ajută chiar şi pe cei din închisoare, ca şi pe oaspeţii care vin din alte Ţări. În sfârşit, noi, creştinii, avem grijă de toţi cei care se află în nevoi".

- Scrisoarea către Diognet *6, 6;10, 6:,,*Oricine ia asupra sa ca sarcină, greutatea celui de-aproape; oricine, în ceea ce este mai bogat, înţelege să facă bine altuia care are mai puţin; orice are, cât a primit de la Dumnezeu şi la rândul său, dăruieşte cu generozitate celor nevoiaşi, devine un dumnezeu pentru cel care primeşte; el se face cu adevărat imitator al lui Dumnezeu".[259]
- În anul 170, episcopul Dionisius din Corint îl elogiază pe papa Soter, pentru ajutorul continuu al Romei acordat altora *(Eusebiu,* Istoria Ecleziastică *IV, 23, 10).*[260]
- Tertulian vorbeşte de un fond pentru ajutorarea săracilor *(Apologeticul, 39, 2-6).*
- La Roma, în timpul papei Corneliu (251 – 252), se face o listă a celor nevoiaşi (Eusebiu, *Istoria Ecleziastică IV, 42, 11).*
- Ciprian din Cartagina *(† 258)*[261]se străduie să răscumpere creştinii-prizonieri de război *(*Scrisorile *5, 1; 7; 13, 7; 62),*

---

[258] John Kaye, *The First Apology of Justyn Martyr, Addressed to the Emperor Antoninus Pius*, London 1889, https://archive.org/stream/firstapologyofju00just#page/n5/mode/2up

[259] Scrierile lui Clement din Roma, Ignațiu din Antiohia, Herma, Barnaba și Iustin pot fi găsite în *Scrierile Părinților Apostolici*, Colecția „Părinți și scriitori bisericești", București 1979, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Scrierile%20Parintilor%20Apostolici.pdf

[260] Arthur Cushman McGiffert (traducere și note), *Eusebius Caesariensis – Historia Ecclesiastica* (*The Church History of Eusebius)*, Cincinnati 1890, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0265-0339,_Eusebius_Caesariensis,_Historia_ecclesiastica_[Schaff],_EN.pdf

[261] Alexander Roberts, James Donaldson (editori), *The writings of Cyprian: bishop of Carthage*, Toronto 1868, https://archive.org/stream/writingsofcypri01cypr#page/n5/mode/2up

> dedică un tratat nevoii de a fi generos: *De opere et elemosynis;* are grijă de ciumaţi *(*Ponţiu*, Viaţa lui Ciprian 9 – 10).*
L. Dattrino, „*L'Esercizio della Caritas nella Chiesa Pre-Costantiniana"*, în *Benedictina* 35 (1988), 5 – 35

3530 Problema bogăţiei şi a dreptăţii sociale.
În Biserica primelor secole – în Noul Testament şi în Părinţi – găsim o preocupare pentru condiţiile sociale ale lumii şi dorinţa de o mai mare dreptate şi egalitate economică şi socială a celor săraci şi oprimaţi; există o critică severă a celor puternici şi bogaţi, mai ales dacă-i exploatează pe ceilalţi.
Mesajul se bazează mai mult pe învăţătura lui Cristos, decât pe analiza filosofică a societăţii.

3531 Conceptul de *dreptate* este foarte important în Faptele Apostolilor; în Noul Testament însă, conceptul central este iubirea. Dar ultimul îl include pe primul, și chiar îl depășește. Mila creştină anulează orice barieră dintre persoane şi nu exclude pe nimeni. Dreptatea şi iubirea se impun ca obligaţii personale şi comunitare.

3532 Biserica vede bine că multe structuri sociale şi economice sunt nedrepte, începând cu sclavia. Dar în interpretarea conform căreia aceasta ar fi o urmare a păcatului, nu există un alt mesaj al răbdării; structura nu poate fi schimbată, există numai obligaţia de a îmbunătăţi soarta sclavilor, a săracilor, a celor oprimaţi.

3533 În cadrul limitei imposibilităţii unei schimbări radicale a structurii, Părinţii Bisericii oferă o serie de reguli de urmat în comportamentul social:
- normele supreme sunt dreptatea şi mila;
- binele comun precede interesele individuale;
- toate fiinţele omeneşti sunt în mod fundamental egale, în ciuda diferenţelor sociale;

- ar trebui îmbunătăţită situaţia celor mai puţin norocoşi;
- bogăţia, autoritatea, etc. trebuie puse în serviciul celorlalţi.

Chiar dacă proprietatea privată este urmarea păcatului (Ambroziu, De officiis [obligaţiile] 1, 28, 132) aceasta este deja existentă şi nu trebuie abolită; nu este permisă abuzarea sa, adică se evidenţiază funcţia socială a proprietăţii.

Este o noutate în faţa conceptului Legii Romane care absolutizează atât de mult *proprietatea privată.* Cine este bogat nu trebuie să fie avar, ci să-i ajute pe cei nevoiaşi: o temă care se găseşte adesea în predici.[262]

3534 În contrast cu Legea Romană, Părinţii condamnă sistemul de împrumut cu dobândă. Un text între atâtea altele: Augustin, Expunere despre psalmi *[*Enarrationes in psalmos*], 128, 6.*[263]
B. Grasset, *Riches et Pauvres dans l'Eglise ancienne*, Paris 1961; L. Countryman, *The Rich Christian in the Church of the Early Empire: Contradictions and Accomodations*, New York-Toronto 1980; P. Phan, *Social Thought*, Wilmington 1984. (*Message of the Fathers of the Church* vol. 20); J. Gonzales, *Faith and Wealth: A History of Early Christian Ideas on the Origin, Significance, and Use of Money*, San Francisco 1990.

3600 Reconcilierea
Este vorba despre reconcilierea acelora care au pierdut harul botezului.

3610 Posibilitatea şi practica sunt date în Noul Testament.

---

[262] Adrian Ignat, „The Poor are the Treasure of the Church" în *International Journal of Orthodox Theology* 4:2 2013, http://orthodox-theology.com/media/PDF/IJOT2.2013/Ignat-Poor.pdf
[263] *St. Aurelius Augustine Expositions on the Psalms*, https://faculty.gordon.edu/hu/bi/ted_hildebrandt/otesources/19-psalms/text/books/augustine-psalms/augustine-psalms.pdf

Noul Testament conţine texte care arată că Biserica a primit de la Cristos autoritatea de a ierta păcatele: Matei 16, 19; 18, 18; Ioan 20, 23.
Noul Testament descrie şi practica reconcilierii, care poate fi:
- simplă (dojană frăţească, rugăciune, mărturisirea păcatelor); [Matei 18, 15-16; Galateni 6, 1-2; 2 Timotei 2, 24 şi următoarele; Iacob 5, 16],
- severă (separare şi corectare, urmată de o reintegrare în comunitate. [1 Corinteni 5, 1-13; 2 Corinteni 2, 5-11 şi 7, 8-11; 2 Tesaloniceni 3, 6-14].
Aici este clară şi deosebirea dintre păcatele grave şi cele mici. Pentru primele, este nevoie de forma severă.

3620 Se stabileşte principiul şi practica nerepetării, adică a unicităţii penitenţei „severe" publice.[264]
Prima noutate asupra problemei repetării penitenţei „severe", datează din anul 150. Erma, în scrierea sa Păstorul (Canonul 4) afirmă: „ dacă cineva … după marea şi sfânta chemare [botezul] păcătuieşte, nu are decât o singură penitenţă".
Nu se ştie dacă este vorba despre a pune capăt unei practici deosebite sau de a interzice ca aceea să fie stabilită; în orice caz, Erma reprezintă pe aceia care se pun într-o poziţie de rigiditate şi combat liberalismul într-o Biserică ce creşte din punct de vedere numeric.
Principiul şi practica unicităţii se păstrează până la sfârşitul secolului al IV-lea. Penitenţa este de nerepetat, asemenea botezului.

3630 Un exemplu de distincţie între păcatele mici şi cele grave.
Exemplul îl găsim în Tertulian, † 220.
Este vorba aici de o deducere. Clasificarea se găseşte în opera *De pudicitia 19 (anul 220?),* deci în perioada în care autorul nu mai este catolic, ci un montanist riguros. Face distincţie între

[264] Claudio Doglio, *Il Sacramento della Riconciliazione,* http://www.chaosekosmos.it/pdf/2013_17.pdf

păcatele care se iartă şi cele care nu se iartă; este o schimbare de păcate „mici” şi „grave”?[265]
Păcate mici:
mânia nedreaptă şi prelungită, chinul, judecăţile îndrăzneţe, a nu respecta cuvântul dat, minciuna din necesitate sau din amor propriu, lipsa de moderare în interese, în profesiune, în căutarea profitului personal, excese la masă.
Păcate grave:
Idolatria, blestemul, crima, adulterul, desfrâul, mărturia falsă, frauda, înşelăciunea, spectacolele la circ şi la stadion.

3640 Procesul penitenţei „severe” publice.
Prima descriere a dat-o Tertulian, dar trebuie să presupunem că forma exista încă dinaintea lui; îşi păstrează structura şi caracteristicile şi în secolele următoare.
- Impunerea penitenţei din partea episcopului, care cunoaşte păcatele pentru că sunt publice sau arătate de cei păcătoşi înșiși; este vorba de un ritual liturgic public, care se termină cu impunerea mâinilor din partea episcopului. Păcătosul face parte din ordinul celor penitenţi.
În timpul acelui ritual, în unele locuri, se făcea şi confesiunea publică şi detaliată a păcatelor comise; practică interzisă de papa Leon I cel Mare, † 461 [DS 323].
- Perioada de penitenţă: privaţiuni şi practici.
În mod particular: abstinenţa matrimonială [câteodată rămâne şi după reconciliere]; post, rugăciuni.

[265] Mark DeVine, *Two Treatises on Penance:an Inquiry into Tertullian's Exegesis and Montanism*, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/churchman/109-02_143.pdf,
„Tertullianus – De Pudicitia (On Modesty)” în Phillip Schaff, *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second,*
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,_Tertullianus,_De_Pudicitia_[Schaff],_EN.pdf

În mod public: renunţarea la funcţii publice şi activităţi publice, la participarea la Euharistie; a cere intervenţia credincioşilor, a ocupa un loc special în biserică.
Perioada poate dura de la câteva săptămâni până la câţiva ani.
Există patru grade:
> flentes*:* stau la uşa bisericii şi cer plângând rugăciunea comunităţii.
> audientes*:* stau în atriumul bisericii; pot asista la liturgia cuvântului, dar nu la euharistie.
> substrati: sunt prezenţi la euharistie, dar rămân în genunchi sau prosternaţi.
> consistentes*:* sunt prezenţi în picioare, dar nu primesc împărtăşania.[266]

---

[266] R. S. T. Haslehurst, *Some Account of the Penitential Discipline of the Early Church in the First Four Centuries,* Londra 1921, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=22&ved=0ahUKEwjsiZiFgPbMAhWLvhQKHU2YAxo4FBAWCB4wAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.forgottenbooks.com%2Fdownload_pdf%2FSome_Account_of_the_Penitential_Discipline_of_the_Early_Church_in_the_1000389727.pdf&usg=AFQjCNGlqpUtAyXxEoR96VLBCDiqhytkQQ&bvm=bv.122676328,d.d24&cad=rja,
Sacramento de la Penitencia, Td 9 – Documento 05, http://www.icergua.org/latam/pdf/10-primsem/04-01-td9/doc05.pdf,
Josè Ramos Regidor, „L'evoluzione storica della penitenza", *Com-Nuovi Tempi*, n. 15 del 24 aprile 1983, http://www.nicodemo.net/pdf/Regidor-confessione.pdf,
M. J. O'Donnell, *Penance in the early Church: with a short sketch of subsequent development*, Dublin 1908, https://ia802308.us.archive.org/3/items/penance00odonuoft/penance00odonuoft.pdf,
Joseph Pohle, *The sacraments: a dogmatic treatise*, Londra 1917, Volumul III. „Penance", https://ia802702.us.archive.org/11/items/sacramentsdogmat03pohl/sacramentsdogmat03pohl.pdf
Henry Chadwick, *The Church in Ancient Society. From Galilee to Gregory the Great*, Oxford 2001, („Penance", p. 688), http://ixoyc.net/data/Fathers/513.pdf

Există tendinţa unei rigori excesive crescânde.

- *Reconcilierea*: un ritual liturgic (solemn) în timpul căruia penitentul cere reconcilierea, pe care episcopul o acordă prin intermediul impunerii mâinilor şi a unei rugăciuni.

***** Această reconciliere este un sacrament.

3650 Mărturisirea particulară terapeutică ne-sacramentală.
Alături de penitenţa „severă" (publică, ecleziastică, sacramentală şi de nerepetat) se naşte practica, mai ales printre primii călugări, a mărturisirii greşelilor în mod particular, unui părinte spiritual (nu neapărat preot), care corectează, sfătuieşte şi ajută pentru a obţine de la Dumnezeu iertarea păcatelor (nu cele grave). Este vorba despre o terapie, despre o cură; nu de un sacrament. În mănăstiri, comunitatea poate fi inclusă în procesul terapeutic (excludere şi readmitere).

3660 Caracterul problematic al penitenţei „severe" publice.
Rigoarea şi irepetabilitatea fac din penitenţă un lucru neobişnuit în viaţa creştinilor; se ajunge la a-i convinge pe tineri, să nu se supună. Devine mai curând un sacrament pentru cei bătrâni, pentru a se pregăti de moarte. Este nevoie de o soluţie pastorală.

3670 Noi forme pentru penitenţa sacramentală.
Din mănăstirile celte şi anglo-saxone, adică din regiunile în care creştinii nu au cunoscut sistemul penitenţei publice, forma penitenţei particulare terapeutice ne-sacramentale reînnoite a fost aplicată tuturor creştinilor şi pentru păcatele grave şi a fost îmbrăcată în sfinţenie. Adică se include aici dimensiunea ecleziastică a readmiterii la împărtăşanie. Nu numai episcopul este slujitorul acestei forme de reconciliere, dar este şi preotul. Rămâne necesitatea de a face penitenţa, înainte de a primi reconcilierea. Este vorba de penitenţe riguroase şi de lungă durată; se naşte posibilitatea de înlocuire a acestora, de exemplu, cu plata unei sume de bani. Însăşi mărturisirea este tot mai mult văzută ca o penitenţă în sine. Pentru a-i ajuta pe

mărturisitori, se compun cărţile ce ţin de pocăinţă care stabilesc „tarifele" pentru orice fel de păcat: atât penitenţa proprie, cât şi substituirea sau schimbarea ei. Existenţa acestor cărţi arată originea noii practici, chiar în mănăstirile celte şi anglo-saxone, începând cu jumătatea celui de-al şaselea secol. Această nouă practică, este adusă de călugării irlandezi pe continentul european. Prezenţa practicii se poate deduce din interzicerea ei din partea Conciliului din Toledo în anul 589 şi din aprobarea ei de către Conciliul din Chalon-sur-Saone (în jurul anului 650).[267]

[267] International Theological Commission, *Penance and reconciliation*, 1982,
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1982_riconciliazione-penitenza_en.html,
Anna Spiezia, *Pellegrini inglesi nel Medioevo. Tradizione penitenziale e pratiche di pellegrinaggio*,
http://www.unisob.na.it/ateneo/annali/2009_16_vol1_Spiezia.pdf
Penitenza,
http://web.archive.org/web/20060507004435/http://www.ftic.it/Penitenza.pdf

Capitolul 4

Funcţii ierarhice şi structuri

4100 Nivel local: episcopat, preoţie, celibat.
Să începem de la nivelul local, pentru a putea vorbi înainte de toate de episcopat, cunoscând că structura episcopală este structura cea mai importantă a Bisericii dorită de Isus.
Conciliul Vatican II adună această realitate în *Lumen Gentium*[268] 23 într-o expresie repetată în *Christus Dominus*[269] 11 şi care se regăseşte după cum urmează în *Codex Iuris Canonici*/1983[270], canonul 368: „Bisericile proprii, în care şi din care subzistă singura şi unica Biserică catolică, sunt înainte de toate diecezele".
În afara acestui mod de a proceda, trebuie ţinut cont că, la începutul istoriei Bisericii, faptul de a fi Biserică, a fost trăit în Biserica locală şi în legăturile frăţeşti dintre diferitele Biserici;

---

[268] *Lumen gentium: Constituţia dogmatică despre Biserică*, http://www.magisteriu.ro/lumen-gentium-1964/,
„Some Considerations on Collegiality and Synodality in the Light of Lumen Gentium", *Studia Theologica* VI, 4/2008, pp. 260 – 286, http://www.studiatheologica.cnet.ro/pdf/200804art4.pdf
[269] *Christus Dominus: Decret privind misiunea pastorală a episcopilor în Biserică*, http://www.magisteriu.ro/christus-dominus-1965/
[270] Codul de Drept Canonic poate fi accesat la adresa: http://pastoratie.ro/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=39&Itemid=125 (Limba română)
http://www.vatican.va/archive/ENG1104/_INDEX.HTM (Limba engleză),
Aurel Percă, „Episcopul – păstor al Bisericii locale şi păstrător al credinţei universale: tradiţie şi reînnoire a unei carisme fundamentale", *Dialog Teologic* 16 (2005), http://www.dialogteologic.ro/Portals/0/docs/DT1611_Episcopul%20%E2%80%93%20p%C4%83stor%20al%20Bisericii%20locale%20%C5%9Fi%20p%C4%83str%C4%83tor%20al%20credin%C5%A3ei%20universale.pdf

înainte de anul 325 nu se cunosc Conciliile Ecumenice şi nu s-a descoperit încă în profunzimea sa, conţinutul Primatului Roman.

4110 Episcopii: succesorii celor Doisprezece în Autoritatea lor Apostolică.[271]

4111 Autoritatea celor Doisprezece
Punctul de plecare este autoritatea celor Doisprezece: în ei avem un element de structură dorit de Isus, care datează din perioada pre pascală.
A. – Există o **structurare** în jurul lui Isus.
În marele grup de ucenici se pot distinge grupul celor 70 sau 72, cu o misiune specifică şi determinată (Luca 10, 1 …) şi grupul celor Doisprezece; există şi funcţia „administratorului" (Iuda).

B. – Cei Doisprezece formează un grup specific, „creat" de Isus. Nu se auto constituie, ci a fost ales de Isus, după o noapte de rugăciune, dintre ucenici (Luca 6, 13); Marcu 3, 14 vorbeşte de „a face", „a crea", „a constitui" pe cei *Doisprezece*. Conform lui Ioan 6, 70: „nu v-am ales eu pe voi cei *Doisprezece*?" Ioan 15, 16: „nu voi m-aţi ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi".
C. – Este vorba despre o realitate pre pascală, nu de o „proiectare". Într-un grup „imaginat" nu ar fi existat un trădător; cei Doisprezece devin pentru un anumit timp „Unsprezece" (Matei 28, 16; conform Luca 24, 33; Faptele Apostolilor 2, 14); Simon Petru are un rol special încă înainte de Paşti [conform # 4321].

---

[271] Charles J. Conniry, „Identifying Apostolic Christianity: A Synthesis of Viewpoints", *Journal of the Evangelical Theological Society* 37/ 2 (June 1994), pp. 247-261,
http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/37/37-2/JETS_37-2_247-261_Conniry.pdf,
Gregory Baum, „Primacy and Episcopacy: A Doctrinal Reflection", *Dominicana Journal* Volum 49 nr.1,
http://www.dominicanajournal.org/wp-content/files/old-journal-archive/vol49/no1/dominicanav49n1primacyepiscopacydoctrinalreflect.pdf

D. – Funcţiile şi autoritatea celor Doisprezece:
> a scoate duhurile necurate şi a vindeca (Marcu 3, 13-14; Matei 10, 1);
> a predica (Marcu 3, 14);
> a celebra euharistia (Luca 22, 19);
> a lega şi a dezlega (autoritate în biserică = conducere) (Matei 18, 18);
> a ierta păcatele (Ioan 20, 23);
> a mărturisi despre Cristos (Luca 24, 48; Faptele Apostolilor 1, 8);
> a mărturisi despre înviere (Faptele Apostolilor 4, 33);
> a învăţa, a conduce (Faptele Apostolilor 2, 42-43);
> a supraveghea distribuirea bunurilor (Faptele Apostolilor 4, 34-37);
> a face semne şi minuni (Faptele Apostolilor 5, 12);
> a vorbi în numele lui Isus (Faptele Apostolilor 5, 40);
> a reuni comunitatea (Faptele Apostolilor 6, 2);
> a impune mâinile diaconilor (Faptele Apostolilor 6, 6);
> a trimite oamenii (Faptele Apostolilor 8, 4);
> a împărtăşi Duhul (Faptele Apostolilor 8, 18; 15, 28).
E: Această autoritate specială a celor Doisprezece (şi a lui Paul[272]) în măsura în care este continuată în biserică, o arătăm acum ca *Autoritate Apostolică*.
Dar în Noul Testament, termenul „apostol" nu este rezervat numai celor Doisprezece şi lui Paul.
Mai ales Paul:

---

[272] M. F. S., *Story of the Life of St. Paul, the Apostle,* Londra 1877, https://ia800308.us.archive.org/22/items/StoryOfTheLifeOfStPaul_201502/StoryOfTheLifeOfStPaul_201502.pdf,
F. F. Bruce, *St. Paul in Rome*, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/bjrl/rome-5_bruce.pdf,
Archibald Robertson, *op.cit.* (capitolul VI. Paul), http://www.ditext.com/robertson/oc6.html

> Romani 16, 7 (Andronic şi Iunia – text care permite şi o altă interpretare);

> 1 Tesaloniceni 2, 6 (Silvan şi Timotei – *per inclusionem*, conform 1, 1);

> Galateni 1, 19 (Iacob, fratele Domnului);

> 1 Corinteni 9, 5 - 6 (face distincţie între „ceilalţi apostoli" şi „fraţii Domnului şi Chefa"; Paul şi Barnaba sunt apostoli ca şi ceilalţi);

[2 Corinteni 11, 5 este mai greu de interpretat]

Ei au un har propriu şi excepţional (1 Corinteni 12, 28-29), care se compară cu profeţii şi învăţaţii numiţi adesea în aceeaşi frază (Efeseni 2, 20; 3, 5; 4, 11); apostolul este însă mereu numit primul. Acest apostol, ar fi un apostol carismatic-pneumatic-misionar? Fără o autoritate specifică de conducere? Trebuie observat în afară de aceasta, că în anumite cazuri (2 Corinteni 8, 23; Filipeni 2, 5) cuvântul apostol, cel puţin în traduceri, arată mai curând un „trimis", un alt caz în care cuvântul nu indică pe unul din cei Doisprezece. De observat că Paul face distincţie în 1 Corinteni 15, 5-7 între cei Doisprezece şi apostoli (aici în sensul de misionari, nu de trimişi). În contrast, este faptul că în Galateni 1, 17-19, Chefa este numit apostol. În Luca în schimb, termenul apostol este, în general, rezervat pentru cei Doisprezece (o folosire diferită ar putea indica un izvor pre-lucan).

> În Evanghelie există o identificare între „Apostoli" şi cei Doisprezece (a se citi Luca 22, 14 pe fondul lui Matei 26, 20 şi Marcu 14, 17).

> Folosirea în Faptele Apostolilor: sunt indicaţi ca apostoli Petru (de exemplu Faptele 5, 3) şi toţi cei „unsprezece" (Faptele 1, 26). (Faptele apostolilor 14, 14 îi indică pe Paul şi Barnaba ca apostoli; o tradiţie pre-lucană? Conform lui Matei 10, 1 (doisprezece discipoli) şi Matei 10, 2 (doisprezece apostoli).

* Ar trebui pentru aceasta să se facă distincţie între „apostoli" şi „Apostoli" („discipoli" şi „Discipoli"). Nu tot ceea ce s-a scris despre cei Doisprezece, se poate aplica tuturor apostolilor şi invers. Misiunea „apostolilor" nu comportă de la sine

responsabilitatea de conducere, cu siguranţă nu pentru Biserica universală; misiunea „Apostolilor” (= Doisprezece + Paul), comportă însă responsabilitate pentru Biserica Universală (combinabil cu conducerea unei singure Biserici locale; Petru stă pentru un anumit timp în fruntea comunităţii din Ierusalim!).
Paul, pe de altă parte, este „apostol” *şi* „Apostol”; acelaşi lucru se poate spune şi despre Petru.
Felul cum folosim noi „Apostolic” se referă deci, la cei Doisprezece şi la Paul şi la responsabilitatea lor specială; dar Paul nu a primit-o în aceeaşi manieră ca cei Doisprezece.
F. – Vocaţia lui Paul.
Cuvântul vocaţie exprimă mai bine procesul, decât cuvântul convertire: acţiunea este a lui Isus, nu a lui Paul.
> Se numeşte apostol în mod repetat:
1 Tesaloniceni 2, 7;
Romani 1, 5;
1 Corinteni 1, 1;
2 Corinteni 1, 1;
1 Corinteni 9, 1;
1 Corinteni 15, 8 - 9;
2 Corinteni 1, 1;
Galateni 1, 1.
> Cel puţin în 1 Corinteni 15, 8 – 9 înseamnă numai „apostol”; şi în celelalte pasaje?
> Dar se consideră şi „Apostol”, adică deosebit în aceeaşi măsură ca cei Doisprezece:
- şi Paul l-a văzut pe cel înviat (1 Corinteni 9, 1; 1 Corinteni 15, 8; conform Faptelor 9, 3 - 5.27; 22, 6 …; 26, 19);
- şi Paul a fost ales şi numit în mod special şi direct de Domnul ca şi cei Doisprezece şi nimeni altul nu are un asemenea privilegiu (Galateni 1, 1; Romani 1, 5; 1 Corinteni 1, 1; 2 Corinteni 1, 1; conform Faptele 9, 15; 22, 14 – 15; 26, 16 – 18); în afară de aceasta, există aceeaşi misiune a unei evanghelizări universale. În orice caz, Paul a fost recunoscut de cei Doisprezece ca cineva care este la acelaşi nivel cu ei, având aceeaşi responsabilitate universală. Paul nu cere să fie apostol

sau Apostol (şi nu ar folosi ultima expresie) în faţa singurelor comunităţi cu care are un raport de autoritate, adică acelea fondate de el; aici se prezintă cu autoritatea părintelui (1 Corinteni 3, 1 – 3; 4, 14; 2 Corinteni 6, 13; 12, 14; 1 Tesaloniceni 2, 7 etc.).[273]
E. Best, *„Paul's Apostolic Authority?",* în *Journal of New Testament Studies 27 (1986), 3 – 25.*

4112 Autoritatea locală: de la pluralism şi colegialitate, la „monarhie".
Este vorba despre un proces care durează din anul 30 până în jurul anului 150, (cu câteva excepţii). În lumina situaţiei anului 150, când aproape în toate comunităţile, o singură persoană (episcopul) exercită funcţia centrală a preşedinţiei euharistice, de maestru şi de conducere, trei probleme solicită atenţia:

A. – Datele din Paul, din Faptele Apostolilor şi din Didahia care arată un pluralism de funcţii, cu competenţe ne exclusive.
> Diversitatea funcţiilor la Paul:
. 1 Tesaloniceni 5, 12:
aceia care „ostenesc", „conduc", „îndeamnă";
. 1 Corinteni 12, 8 – 10. 28 – 30;
. Efeseni 4, 11;
. Filipeni 1, 1;
. Romani 12, 6 – 8;
> Ne exclusivitatea (exemplul euharistiei):

[273] Andrew C. Clark, „Apostleship: Evidence From the New Testament and Early Christian Literature" în *Vox Evangelica* 19 (1989), pp. 49-82, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/vox/vol19/apostleship_clark.pdf,
Van Johnson, *The Nature of Paulís Apostolic Authority in I and II Corinthians*, http://gladtidingsnl.org/articles/bschyf1.pdf,
Robert L. Plummer, „Imitation of Paul and the Church's Missionary Role in 1 Corinthians" în *Journal of the Evangelical Theological Society* 44/2 (June 2001), pp. 219–235,
http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/44/44-2/44-2-PP219-236_JETS.pdf

. Faptele Apostolilor 13, 2: profeţi şi învăţaţi/maeştri;
. Didahia 10, 7: profeţi;
. Didahia 15, 1 – 2: Alegeţi-vă deci episcopi şi diaconi demni de Domnul … pentru ca şi aceştia să exercite lângă voi funcţiile profeţilor şi învăţaţilor. Pentru aceasta, nu-i dispreţuiţi; ei, de fapt, împreună cu profeţii şi învăţaţii, sunt persoanele cele mai importante dintre voi.
B. – Forma colegialităţii în funcţie, într-o serie de comunităţi.
> Trebuie ţinut cont de fondul iudaic al multor comunităţi şi deci, de forma consiliului bătrânilor (sinedriu) ca formă de conducere.
> Pentru Corint, în jurul anului 100, avem mărturia scrisorii lui Clement din Roma către Corinteni.
> Pentru Ancira din Galaţia (actuala Ankara), în jurul anului 190, avem mărturia citată în Eusebiu, *Istoria Ecleziastică*, 5, 16, 5.
> Cazul Romei va fi studiat mai târziu [# 4324].
C. – Motivele care explică concentrarea funcţiilor într-o singură persoană şi trecerea de la colegialitate la „monarhie" (mono episcopat). Pentru comunitatea din Antiohia şi pentru o serie de biserici din Asia Mică (acelea menţionate în scrisoarea lui Ignaţiu din Antiohia), se poate constata prezenţa unui singur episcop, încă din jurul anului 100. Acest model devine tot mai predominant: există la Roma cu siguranţă în jurul anului 150 şi către anul 200, se introduce şi în Egipt. Care au fost raţiunile acestei concentrări?
> O primă raţiune practică: cineva trebuia să prezideze oricum şi adunarea unui colegiu şi poate că nu era o alternanţă în această prezidare.
> O a doua raţiune practică: pentru contactele cu celelalte Biserici, este nevoie de un reprezentant.
> O raţiune de osmoză: în multe domenii ale vieţii sociale, există tendinţa către o „monarhie"(pe nivelul imperiului şi al organizaţiilor particulare; în Egipt există un paralelism clar cu schimbările civile).

> O raţiune personală: o personalitate puternică poate accelera procesul.
> O raţiune de necesitate: divergenţele doctrinare pot cere o autoritate efectivă, deci monahală (există problema harurilor, a diviziunilor, etc.; se pare că, mai ales în Antiohia, se pune această problemă …).
> O raţiune teologică: cristocentrismul euharistic, aşa cum se poate găsi în Ignaţiu din Antiohia, (trebuie să ne întrebăm însă, dacă această teologie este cauza sau justificarea procesului).

Teologia episcopatului
- Ignaţiu din Antiohia:
Către Magnesieni 3, 1: … bătrânii voştri sfinţi … sunt supuşi (episcopului) sau mai bine spus, nu lui, ci Tatălui lui Isus Cristos, episcopul tuturor (adică Tatăl). 6, 1: Cu conducerea episcopului în locul lui Dumnezeu şi a prezbiterienilor în locul colegiului apostolic şi a diaconilor …
7, 1: Aşa cum Domnul nu a făcut nimic fără Tatăl, cu care este unul, nici singur, nici cu apostolii, aşa şi voi, nu faceţi nimic fără episcopi şi fără prezbiterieni. 13, 2: Fiţi supuşi episcopului şi unii celorlalţi, aşa cum Isus Cristos a fost supus Tatălui.
Către Efeseni 5, 1: … vă preţuiesc fericiţilor, pentru că sunteţi uniţi cu episcopul vostru, aşa cum Biserica este cu Isus Cristos şi Isus Cristos cu Tatăl. 6, 1: De fapt, oricine primeşte de la tatăl familiei misiunea de a conduce familia, pe acesta noi trebuie să-l primim ca şi pe acela care-l trimite: Este clar, aşadar, că noi trebuie să privim la episcop, ca la Dumnezeu …
Către Tralliani 3, 1: La fel, toţi vor respecta … pe episcopul care este chipul (imaginea) Tatălui.
Către Policarp 6, 1: Staţi cu episcopul ca şi Dumnezeu să stea cu voi.
Către Romani 9, 1: Amintiţi-vă în rugăciunile voastre de Biserica care este în Siria, care în prezent, în locul meu, îl are pe Dumnezeu ca păstor: numai Isus Cristos va practica episcopatul şi caritatea voastră.

Către Smirnezi 9, 1: Este frumos să-l recunoşti pe Dumnezeu şi pe episcop. Cine-l cinsteşte pe episcop, este cinstit de Dumnezeu. Cine face ceva fără să ştie episcopul, îl slujeşte pe diavol.[274]

Scrisoarea lui Clement din Roma, Scrisoare către Corinteni[275], 42: 1. Apostolii [„cei Doisprezece"] au fost trimişi să ducă vestea cea bună de la Domnul nostru Isus Cristos; Isus Cristos a fost trimis de Dumnezeu. 2. Cristos vine deci, de la Dumnezeu şi apostolii [cei Doisprezece] de la Cristos. Ei provin deci, în ordine, de la voinţa lui Dumnezeu. 3. Aşadar, primind mandatul lor, fiind siguri de învierea Domnului nostru Isus Cristos şi confirmaţi în credinţa cuvântului lui Dumnezeu, cu asigurarea Duhului Sfânt, au mers să anunţe vestea cea bună şi apropierea de împărăţia lui Dumnezeu. 4. Predicând prin sate şi oraşe, ei simţeau în Duhul Sfânt veştile lor bune cunoscute de puţini *(le loro primizie???)* şi numeau episcopi şi diaconi ai viitorilor credincioşi. 5. Şi acesta nu era un lucru nou: pentru că de mult timp Scriptura vorbea despre episcopi şi despre diaconi. Aşa spune de fapt, Scriptura într-un loc: „Stabiliră pe episcopii lor în dreptate şi pe diaconii lor în credinţă". (Isaia 60, 17)

---

[274] Epistolele sfântului Ignațiu din Antiohia către Magnesi, Efeseni și Tralliani pot fi găsite în volumul editat de J. H. Srawley, *The epistles of St. Ignatius, Bishop of Antioch* (volumul I), Londra 1910, https://archive.org/stream/theepistlesofsti01srawuoft#page/n3/mode/2up, *Idem* către Policarp, Romani și Smirnesi pot fi găsite în volumul II al operei citate, https://archive.org/stream/theepistlesofsti02srawuoft#page/n3/mode/2up, Kevin Clarke, *„Being Bishoped by" God—The Theology of the Episcopacy according to St. Ignatius of Antioch,* http://www.academia.edu/4073342/_Being_Bishoped_by_God_The_Theology_of_the_Episcopacy_according_to_St._Ignatius_of_Antioch

[275] *First Epistle of Clement to the Corinthians*, http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/First%20Epistle%20of%20Clement%20to%20the%20Corinthians.pdf

Este important să constatăm că împotriva acestui proces de concentrare, lipseşte orice formă de protest; nu a fost o uzurpare, ci o creştere sub conducerea Duhului.

4113 Fuziunea între Autoritatea Apostolică şi episcopatul local. Problema este următoarea: astăzi, toţi episcopii locali, în afara faptului că au autoritate asupra propriei Biserici locale, sunt investiţi împreună cu alţi episcopi, şi sub papa ca succesor al lui Petru, ca şi conducători ai colegiului Autorităţii Apostolice, care priveşte Biserica universală. Dar dintre aceia care aveau la început autoritatea în Bisericile locale – atât în forma colegială, cât şi în forma mono episcopatului – nu toţi aveau Autoritatea Apostolică. Cineva putea avea o autoritate locală, chiar fără instituire din partea celor Doisprezece sau a lui Paul. Cum s-a reprezentat fuziunea sau cum a avut loc Succesiunea Apostolică?
A. – Conceptul Succesiunii Apostolice.
> Irineu din Lion († 202), *Împotriva ereziilor*[276] oferă:

. expresia: „ trebuie se te supui prezbiterienilor [episcopilor]: ei sunt succesorii apostolilor …şi prin succesiunea episcopatului au primit harul sigur al adevărului" [qui cum episcopatus succesione charisma veritatis certum … acceperunt]. (IV, 26, 2)

[276] Sfântul Sfinţit Mucenic Irineu al Lyonului, *Aflarea şi respingerea falsei cunoaşteri sau Contra ereziilor,*
Volumul 2, Bucureşti 2007, http://www.sufletortodox.ro/arhiva/carti-documente/Irineu%20al%20Lyonului%20-%20Contra%20ereziilor%202.pdf,
„Against Heresies, III:1-6, St. Irenaeus", *American Theological Inquiry*, Vol. 2, nr. 2, Minneapolis 2009, http://atijournal.org/ATI_Vol2_No2.pdf,
James Beaven, *An account of the life and writings of S. Irenaeus,bishop of Lyons and martyr : intended to illustrate the doctrine, discipline, practices, and history of the church and the tenets and practices of the gnostic heretics during the second century,* Londra 1841,
https://ia600202.us.archive.org/9/items/beavansaccountof00beavuoft/beavansaccountof00beavuoft.pdf

. fondul: Irineu doreşte să-i protejeze pe creştini împotriva gnosticilor care spun că posedă cuvinte necunoscute de Isus.
Cum se poate cunoaşte adevărata revelaţie, adică adevărata Sfântă Scriptură? Garanţia vine de la o tradiţie neîntreruptă care-şi are originea în Apostoli, martori direcţi ai lui Isus. Adică: o Biserică ce are o legătură directă cu un Apostol, va avea şi Sfânta Scriptură în forma sa autentică. Continuitatea de la persoană la persoană, este deci foarte importantă, deoarece aceasta garantează continuitatea adevărului (este vorba aşadar, nu atât de sacrament sau de conducere, cât de tradiţia doctrinei). Pentru unele Biserici, Irineu a făcut o cercetare şi oferă listele continuităţii, adică ale succesiunii apostolice: *Împotriva ereziilor* III, 3, 1-4 (Roma); 8-12 (Efes).
> Tertulian, *Prescripţia împotriva ereticilor,*[277] 32 (în jurul anului 200) arată acelaşi argument împotriva ereticilor: „[ereticii] scot la iveală deci, actele de naştere ale Bisericilor lor; prezintă cataloagele episcopilor lor; arătând încă de la început succesiunea lor, se lasă să se înţeleagă că acela care a fost primul episcop, a primit învestitura şi a fost precedat de unul dintre apostoli sau măcar de un om apostolic, care cu apostolii a avut raporturi constante. Acesta este modul în care Bisericile apostolice îşi prezintă propriile titluri: astfel, Biserica din Smirne arată că Policarp a fost aşezat pe acel scaun de către Ioan; la fel aceea din Roma arată că Clement a fost numit de Petru; şi tot la fel, altele arată pe episcopii care, constituiţi în episcopatul apostolilor, sunt pentru ele vehiculele seminţei apostolice".

---

[277] *Tertullian - Prescription against heretics* (c. 160 – c. 220), https://online.hillsdale.edu/document.doc?id=378
Iuliu-Marius Morariu, *Viața Creștină în Biserica primară: credință, persecuție și erezie - analiză asupra scrierilor lui Iustin Martirul și Filosoful și Tertulian*, Editura Online „Semănătorul Tismana", 2012, http://www.samanatorul.ro/editura/2012/Iuliu-Marius_Morariu-Viata_Bisericii_Primare.pdf

> Hipolit († 235), *Respingerea ereziilor*[278] 1, 1-6: „Greşeala va fi respinsă numai de Duhul Sfânt, care este trimis Bisericii, pe care apostolii l-au primit primii şi care l-au trimis diferiţilor credincioşi. Pentru că noi suntem succesorii lor şi participăm la acelaşi har, la aceeaşi înaltă preoţie şi pentru că suntem consideraţi protectori ai Bisericii, să nu închidem ochii şi să nu ţinem ascunsă adevărata doctrină".

Tradiţia apostolică (înainte de 235). Rugăciunea consacrării episcopale: III, 1: Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Isus Cristos, Tată al îndurării şi Dumnezeu al fiecărei bucurii: tu locuieşti în cer şi priveşti la fiinţele umile: tu cunoşti, înainte să existe, orice lucru.

2. Ai dat reguli Bisericii tale cu harul cuvântului tău: ai predestinat veşniciei neamul drept al lui Avram; ai ales conducători şi preoţi, pentru a nu lăsa sanctuarul tău fără liturghie; încă de la crearea lumii, ai vrut să fii slăvit de aceia pe care i-ai ales.

3. Răspândeşte acum, în mod egal, puterea care vine de la tine, Duhul suprem pe care l-ai dat Fiului tău prea iubit, Isus Cristos: şi apoi sfinţilor Apostoli care au construit peste tot Biserica ta, pentru a slăvi şi a cânta neîncetat numele tău.

4. O, Tată care cunoşti inimile, permite acestui slujitor pe care l-ai ales pentru episcopat, să pască sfânta ta turmă şi să exercite fără pată înalta ta Preoţie, slujindu-te zi şi noapte: să reflecte binevoitor chipul tău şi să ofere donaţii Bisericii tale sfinte.

5. Să poată ierta păcatele în virtutea Duhului Preoţiei supreme potrivit poruncii tale; (să distribuie funcţiile potrivit ordinelor tale), să dezlege orice legătură, în virtutea puterii pe care ai acordat-o Apostolilor; să-ţi placă ţie pentru blândeţea şi curăţia inimii sale, oferindu-ţi un parfum suav, prin intermediul Fiului tău, Isus Cristos. Pentru El, tu ai slava, puterea şi cinstea, Tatăl

---

[278] Hyppolitus Romanus – *The Refutation of all Heresies*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0180-0254,_Hippolytus_Romanus,_The_Refutation_Of_All_Heresies_[Schaff],_EN.pdf

şi Fiul, cu Duhul Sfânt (în Biserica ta Sfântă) acum şi în veacul vecilor. Amin.

B. Practica Succesiunii Apostolice: ipoteza persoanelor măreţe.[279]

> În Noul Testament se găseşte exemplul încredinţării Autorităţii Apostolice de către Paul, lui Tit.

Tit 1, 5: Pentru aceasta te-am lăsat la Creta, pentru a aranja ceea ce rămâne de făcut şi pentru a stabili prezbiterieni în fiecare oraş potrivit indicaţiilor pe care ţi le-am dat… Episcopul [episkopos] de fapt, ca administrator al lui Dumnezeu, trebuie să fie ireproşabil …

Tit trebuie să organizeze autoritatea locală: episcopii (episkopoi) şi prezbiterienii (este un sinonim?) aici nu au o Autoritate Apostolică. Tit nu este episcop local, dar pare să aibă Autoritate Apostolică, adică participă la aceea a celor Doisprezece şi a lui Paul.

Este posibilă şi o interpretare mai restrictivă: este un delegat al lui Paul care – în afara faptului că este Apostol – are o legătură specială cu Biserica din Creta.

Pentru Timotei este o situaţie paralelă în privinţa Bisericii din Efes (1 Timotei 3,1-15).

[Rămâne problema autenticităţii pauline a acestor scrisori].

> În scrisoarea lui Clement din Roma către Corinteni, avem un alt exemplu de desemnare a persoanelor cu autoritate supra locală. 44: „Apostolii noştri [trebuie să se înţeleagă cei Doisprezece şi Paul] cunoşteau din partea Domnului Isus Cristos, că ar fi fost contestată sarcina episcopală. Pentru acest motiv, prevăzând cu exactitate viitorul, au instituit ceea ce am spus mai înainte [42, 4] şi apoi au dat ordin ca la moartea lor să succeadă la conducere (cea a episcopatului) alţi oameni încercaţi. Aceia care au fost de ei (Apostoli) stabiliţi sau după aceea, de alţi oameni măreţi [iluştri] cu acordul întregii Biserici

[279] Richard Bauckham, *The New Testament and Episcopacy*, http://richardbauckham.co.uk/uploads/Sermons/The%20New%20Testament%20and%20Episcopacy.pdf

…” Cu alte cuvinte, Apostolii au supravegheat pe episcopii locali: după Apostoli, au făcut-o „alţi oameni măreţi”.
> Combinaţia Tit/Timotei şi Clement poate duce la o altă interpretare ne restrictivă a lui Tit 1, 5 şi astfel să exemplifice ceea ce arată Clement. Autoritatea Apostolică ar fi fost deci, încredinţată de către Apostoli persoanelor care, mai curând nu erau episcopi locali …
C. Fuziunea Autorităţii Apostolice şi întregul episcopat local
> Prezenţa unui Apostol într-o Biserică locală (Roma), garantează pentru acea comunitate că episcopul local este şi moştenitorul Autorităţii Apostolice.
> Într-altă parte se poate imagina un dublu model:
. un „bărbat măreţ” devine şi episcop local;
. un episcop local devine şi un „bărbat măreţ”.

4114 Desemnarea episcopilor (după anul 150).
Omiţând diferitele forme de acces la episcopat înainte de concentrarea funcţiilor în mono episcopat, să arătăm dezvoltarea, pornind de la supremaţia modelului mono episcopal.
A. – Odată stabilit mono episcopatul, modelul de desemnare, este desemnarea clerului şi al poporului Bisericii locale.
* Papa nu este implicat!
Înainte de secolul al IX-lea, asemenea implicare exista numai pentru diecezele din Italia centrală; începând cu secolul al IX-lea, Sfântul Scaun intervine în mod excepţional, în alte părţi, în cazuri de desemnări/alegeri contestate; după anul 1300 aceste intervenţii devin mai frecvente; după 1500, Sfântul Scaun va recunoaşte pentru multe naţiuni, dreptul de desemnare din partea suveranului; în secolul al XIX-lea există acea întorsătură şi începe procesul care duce la numirea romană a tuturor episcopilor de rit latin, cu unele rare excepţii, care totuşi există: implicarea colegiului în unele dieceze ale lumii germanofone şi a Elveţiei şi desemnarea guvernamentală pentru diecezele din Strasburg şi Metz. În Textul I, se găseşte o descriere a alegerii Papei Corneliu, ca episcop al Romei în anul 251. Acolo se vede

şi diferenţierea rolurilor: clerul dă o mărturie [*testimonium*]; poporul dă o aprobare, sufragiul său [*suffragium*], episcopii limitează consimţământul lor [*consensus*] (în scrisoarea 67: *iudicium*).[280]

B. – Nu este o formă de democraţie. Unii autori vorbesc despre acest sistem ca despre o democraţie. Dar este mai bine să nu folosim acest termen, pentru că se confundă.

Democraţia ca model politic, implică nu numai participarea poporului (şi mai precis a tuturor) în desemnarea acelora care guvernează, dar şi încredinţarea unui mandat de exercitare a autorităţii, care de la sine este de competenţa poporului suveran şi rămâne cu poporul, care pentru aceasta controlează guvernul şi poate revoca mandatul.

Dar în Biserică, autoritatea este un mandat care vine de la Dumnezeu; desemnarea persoanei în autoritate, nu schimbă acea structură.

---

[280] Günter Esser, „Episcopacy - Conciliarity - Collegiality - Primacy: The Theology and the Task of Episcopacy from an Old Catholic Perspective", *Internationale kirchliche Zeitschrift : neue Folge der Revue internationale de théologie*, nr. 96 (2006),
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjk1vf885PNAhVBXBQKHWV_CEsQFggbMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.e-periodica.ch%2Fcntmng%3Fvar%3Dtrue%26pid%3Dikz-002%3A2006%3A96%3A%3A542&usg=AFQjCNFb7QwS8wXFccRJX995dipOgoeDAw&cad=rja,
Theodor Damian, *The Theology of St. Cyprian of Carthage: The Unity of the Church and the Role of the Bishop,*
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwjJ067vnoLNAhVIaRQKHU2rDfoQFggyMAM&url=https%3A%2F%2Facademiccommons.columbia.edu%2Fdownload%2Ffedora_content%2Fdownload%2Fac%3A156369%2FCONTENT%2FSophiaVol3_-_Damian.pdf&usg=AFQjCNFVX54X2k9HVGd-1rt35zYOyJZolA&cad=rja,
Lesslie Newbigin, *Episcopacy and Authority*,
http://churchsociety.org/docs/churchman/104/Cman_104_4_Newbigin.pdf

Cu alte cuvinte: autoritatea episcopului este autoritatea pe care Cristos o are în faţa credincioşilor. Clerul dă mărturie că o persoană sau alta, este demnă să primească de la Cristos asemenea autoritate: poporul confirmă mărturia clerului; episcopii – care trebuie să dea consacrarea – decretează mărturia.[281]

C. – Nu este numai o realitate pozitivă.

Marea implicare a întregii comunităţi în desemnarea episcopului, poate părea extrem de pozitivă, dar să nu ne facem iluzii despre practică.

> Rolul poporului („laicii"):

. începând cu secolul al III-lea, nu poate acţiona fără cler, căruia îi revine iniţiativa şi direcţia desemnării;

. începând cu secolul al IV-lea, poporul este dominat de cei mari dintre ei (patricienii, nobilimea).[282]

> Motivele alegerii episcopului nu sunt întotdeauna spirituale, mai ales atunci când funcţia episcopală devine tot mai mult şi o funcţie civilă şi publică, cu interese politice şi materiale însemnate.

Se naşte fenomenul mişcărilor, chiar violente, cu ocazia desemnărilor episcopale. Un faimos exemplu de violenţă: în

---

[281] Peter van Nuffelen, *Episcopal Succession in Constantinople (381–450 c.e.): The Local Dynamics of Power,* https://biblio.ugent.be/publication/1068297/file/6743879.pdf, Johan Leemans, Peter van Nuffelen, et. al., (editori) *Episcopal Elections in Late Antiquity*, Berlin/Boston 2011, https://books.google.ro/books?id=y-AHXIJ_HZ0C&pg=PA548&lpg=PA548&dq=Gryson,+%E2%80%9ELes+elections+episcopales+en+orient+au+IV-e+siecle&source=bl&ots=6GKm4isac5&sig=F4SIfrto1P5h1QsNoC80VEo5Gd8&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiSlNe11vjMAhUFsBQKHXGzApQQ6AEIIDAB#v=onepage&q=Gryson%2C%20%E2%80%9ELes%20elections%20episcopales%20en%20orient%20au%20IV-e%20siecle&f=false

[282] Ottorino Pasquato, „I laici nella Chiesa antica: identita e ruoli. Individuazione di aree di laicita", *Dialog Teologic* 19 (2007), http://www.dialogteologic.ro/Portals/0/docs/DT194_Ottorino%20PASQUATO%20.pdf

anul 336 trebuie să se desemneze succesorul episcopului de Roma, după moartea papei Liberiu. Unii îl doresc pe Ursinus şi alţii pe Damasus; de la 26 la 28 octombrie, există multă violenţă: partizanii lui Damasus asaltează bazilica Liberiana unde se găseau partizanii lui Ursinus: o parte desfac acoperişul şi aruncă ţiglele, alţii dau foc uşii şi apoi intră: mor 160 de „partizani ai lui Ursinus"; prefectul, păgânul (!) Marcel, trebuie să intervină pentru a menţine ordinea.[283]

Un alt moment în care există probleme de menținere a ordinii publice, este la Milano în anul 374; prefectul Ambroziu, încă nebotezat, care intervine pentru a reinstaura liniştea, iese ca episcop desemnat (rolul poporului rămâne important).[284]

R. Gryson*, „Les elections ecclesiastiques au III-e siecle", în Revue d'histoire ecclesiastiques* 68 (1973), 353-404*;* R. Gryson, *„Les elections episcopales en orient au IV-e siecle", ibidem* 74 (1979), 301-345; R. Gryson*, „Les elections episcopales en ooccident au IV-e siecle", ibidem* 745 (1980), 257-283.

D. – Influenţa celorlalţi episcopi creşte.

Relatările expuse explică de ce episcopii, în mod deosebit episcopii mărginiţi, care trebuie oricum să sfinţească pe cel ales

---

[283] Milena Raimondi, „Elezione Iudicio Dei e Turpe Convicium: Damaso e Ursino tra storia ecclesiastica e amministrazione romana", *Aevum*, 83 (2009), fasc. 1, http://www.academia.edu/4458254/Elezione_iudicio_dei_e_turpe_convicium_Damaso_e_Ursino_tra_storia_ecclesiastica_e_amministrazione_romana, John R. Curran, *Pagan City and Christian Capital Rome in the Fourth Century*, Oxford 2000, p. 137, http://www.spiritual-minds.com/religion/christianity/Religion%20-%20Pagan%20City%20and%20Christian%20Capital%20-%20Rome%20in%20the%20Fourth%20Century%20-%20Oxford%20University%20Press%202000.pdf

[284] R. Thornton, *St. Ambrose: His Life, Times and Teaching*, New York 1879, http://booksnow1.scholarsportal.info/ebooks/oca3/20/stambrose00thoruoft/stambrose00thoruoft_bw.pdf

şi deci, au deja o influenţă, tind să excludă poporul din procesul de desemnare sau, mai bine spus, să reducă rolul poporului la o formalitate, astfel că există mai curând o cooptare.
Controlul episcopilor devine şi mai puternic din cauza luptelor din domeniul doctrinar.
Legislaţia canonică tinde către întărirea rolului episcopilor în proces.
E. – Poporul nu trebuie exclus în totalitate.> Rămâne aclamarea spontană ca mijloc legitim de desemnare; câteva cazuri: Martin la Tours în 371/2, Ambroziu la Milano în 374, German la Auxerre în 418, Bonifaciu I la Roma în 418.
> Se confirmă că un episcop nu trebuie să fie impus împotriva voinţei poporului.
Este interesant decretul unui sinod din Antiohia, în jurul anului 330: în timp ce ameninţă cu excomunicarea un episcop care refuză să accepte alegerea, nu ameninţă cu asemenea pedeapsă comunitatea care refuză un episcop impus de ceilalţi episcopi.
Să observăm următoarele avertismente:

. Augustin († 430), *Scrisoarea* 213, 1 (anul 426);
. papa Bonifaciu I († 422), *Scrisoarea* 12;
. papa Celestin I († 432), *Scrisoarea* 4, 5;
. papa Leon I cel Mare († 461), *Scrisoarea* 10, 6;
Scrisoarea 14, 5;
Scrisoarea 167.

Trebuie să observăm însă că tocmai aceste repetate intervenţii, arată că în practică poporul nu mai este ascultat şi rămâne un act formal şi sub influenţa nobilimii.
F. – Un nou factor: influenţa suveranilor creştini.
Cu împăratul şi regele deveniţi creştini, ei nu rămân indiferenţi în faţa episcopilor ce trebuie aleşi.
> În imperiu, presiunea se face simţită mai ales pentru scaunul din Constantinopol; formal, se menţine forma de alegere canonică. Realitatea poate fi dedusă din canonul al 3-lea al Conciliului al Doilea din Nicea (787)[285] care confirmă că

[285] *Second Council of Nicaea - 787 A.D*,

monarhul nu poate numi episcopii şi că este de competenţa episcopilor să-i aleagă.
> În regatul Francilor, chiar menţinând forma canonică a alegerii din partea clerului şi a poporului, regele vede recunoscut de către un sinod din anul 614, dreptul său de veto.
> În regatul Vizigoţilor, începând cu anul 587, acelaşi rege numeşte episcopii; în anul 681, este introdusă o schimbare: la numirea reală, trebuie să colaboreze şi arhiepiscopul de Toledo.
> În regatele Anglo-Saxone: chiar existând forma canonică a alegerilor, regii exercită o mare presiune asupra acesteia.

4115 Funcţiile episcopului (după anul 150).
Este vorba de perioada în care s-a stabilit definitiv mono episcopatul.

4115/1 Înainte de Constantin.
- Este singurul care a avut întreaga autoritate de conducere
Un text care descrie situaţia: *Explicaţia Apostolilor*, (secolul al III-lea).

II, 6, 6: creştinii nu trebuie să facă nimic fără episcop.

II, 27, 2: Pentru că ceea ce este făcut fără Episcop, este făcut în zadar. O astfel de acţiune nu va fi acceptată ca faptă meritorie, pentru că nu este convenabil să faci nimic fără înaltul preot.
- Este adevăratul conducător al sacramentelor:
> Euharistia este în primul rând concelebrarea duminicală în jurul episcopului.
> El este acela care conferă în noaptea Paştelui, botezul.
> El este acela care administrează pedeapsa publică.
- Este singurul care predică (un preot are nevoie de o delegaţie).
- Odată cu creşterea ereziilor,[286] creşte şi importanţa funcţiilor magisteriale. Majoritatea marilor teologi ai perioadei, sunt

---

http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0787-0787,_Concilium_Nicaenum_II,_Documenta_Omnia,_EN.pdf

[286] O sinteză a principalelor erezii poate fi găsită la adresa:

episcopi; excepţii însemnate: Clement din Alexandria; Origene, Ieronim.
- Este administratorul bunurilor temporare ale Bisericii (care în secolul al treilea cresc considerabil).
- Este judecătorul tribunalelor pe care Biserica le creează pentru cauze civile [conform # 2222/2]
- În afară de aceasta, lui îi revine participarea la sinoade, în care se exprimă responsabilitatea pentru Biserica universală şi pentru Autoritatea Apostolică.
Simbol al funcţiilor este catedra, care exprimă autoritatea *magisterială* şi aceea jurisdicţională; este o imitare a catedrei lui Moise şi a scaunului de oficiu a consiliului civil; în afară de aceasta, este un simbol al domniei apocaliptice.

4115/2 Pornind de la Constantin
Privilegiile lui Constantin fac să se mărească greutatea muncii şi creează un climat foarte politizat (imperiul păgân ucidea episcopii, imperiul creştin îi foloseşte - şi în caz de refuz, îi pedepseşte), dar face funcţia episcopală şi mai atractivă, pentru cei ambiţioşi:
- Biserica va avea întotdeauna mai multe bunuri materiale, episcopul onoruri publice;
- creşte numărul sinoadelor, se stabileşte practica Conciliilor Ecumenice;
- tribunalele ecleziastice devin mai importante (recunoaştere statală în anul 408);
- episcopilor le este încredinţat controlul închisorilor şi asistenţa de caritate a celor nevoiaşi.

4115/3 Episcopul ca autoritate „civilă" acolo unde se prăbuşeşte imperiul.
După anul 400, când în Occident începe să se prăbuşească autoritatea imperială, episcopul ia asupra sa protecţia civilă a populaţiei, pentru că foarte adesea el este singura autoritate

existentă. Episcopul devine astfel *princeps populi, rector civitatis*. La Roma, unde Grigore I cel Mare,[287] † 604, conduce oraşul în ciuda faptului că există un guvernator al împăratului, (şi acesta din urmă locuieşte la Constantinopol), se pregăteşte astfel naşterea Statului Pontifical. Acesta Stat se naşte nu din sete de putere, ci ca ajutor pentru populaţie.[288]
4116 Situaţia deosebită din Irlanda.

A. – În Irlanda, primii creştini au fost prizonieri de război proveniţi din Britania; înainte de anul 400 sunt puţini, dar către anul 430 numărul lor creşte atât de mult, încât papa trimite pe un anume Paladie, ca episcop al lor. De observat: nu este un trimis pentru evanghelizare între păgâni. Paladie merge în sudul insulei.[289]În anul 432, Magonus Sucatus Patricius (*Padraig*) începe evanghelizarea Irlandei, având – potrivit tradiţiei – ca centru al activităţilor sale, Armagh (în nord). Bunicul său a fost episcop, tatăl său diacon; născut în Britania romană, a fost răpit de piraţi şi vândut ca sclav în Irlanda; reuşind să fugă, a păstrat dorinţa de a-i duce pe irlandezi la creştinism; după terminarea

[287] John Moorhead, *Gregory the Great,* New York 2005, http://ixoyc.net/data/Fathers/112.pdf
[288] Philip Hughes, *A History of the Church: To the Eve of the Reformation, Volume 2 of 3: 313-1274*, http://jake.freivald.org/library/pdffiles/HistoryOfTheChurch-volume2.pdf, Ramón Teja, „I vescovi" în *Enciclopedia Costantiniana*, http://www.treccani.it/enciclopedia/i-vescovi_%28Enciclopedia-Costantiniana%29/, H. A. Drake, *Constantine and the Bishops. The Politics of Intolerance*, Baltimore 2000, https://books.google.ro/books?id=RDqyIcSLJ0AC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
[289] *St. Palladius*, http://www.newadvent.org/cathen/11424a.htm

studiilor la Auxerre şi după consacrarea episcopală, îşi începe misiunea sa.[290]

B. – Iniţial, Biserica cunoaşte o diviziune într-o serie de dieceze teritoriale, urmând diviziunea regatelor tribale ale celor cinci regiuni principale (Connaught, Ulster, Meath, Leinster, Mùnster).

C. – De o parte, lipsa oraşelor în acea epocă (Dublin se naşte de-abia în secolul al X-lea) – de cealaltă parte, structura susţinătoare pentru organizarea Bisericii - şi naşterea marilor mănăstiri în secolul al VI-lea (conform cap. 3), duc la o formă specială de organizare.

D. – Mănăstirile vor fi acelea care vor plănui din nou geografia ecleziastică în Irlanda. Jurisdicţia trece de la episcopi la stareţi şi din „regională" devine „personală". Succesiunea într-un scaun episcopal nu este salvată, dacă un stareţ al unei mănăstiri mari nu este ales episcop; astfel, de exemplu, se asigură continuitatea la Armagh. Episcopii rămaşi sunt acum stareţi şi astfel în structura jurisdicţională se impune un model monastic: autoritatea stareţului se extinde în propria mănăstire – călugări şi credincioşi trăiesc în jurul ei – dar şi în mănăstirile afiliate, care se pot afla la distanţă mare. Prin urmare, districtele monastice şi nu diecezele teritoriale sunt acelea care decid jurisdicţia.

Stareţul care este în fruntea unui district monastic, poate, dar nu e obligatoriu, să fie episcop; jurisdicţia şi puterea de ordine, pot fi separate (pentru hirotonisiri apoi, va fi un „episcop auxiliar", adică un monah supus consacrat episcop).[291]

---

[290] Roy Flechner, *Conversion to Christianity in Early Medieval Ireland*, http://www.asnc.cam.ac.uk/conversion/logos/Flechner_Conversion_Ireland.pdf,

Vlad Benea, *Viețile sfinților ortodocși din Apus. Sfinții Insulelor Britanice,* Cluj-Napoca 2006, pp. 99-124,

http://www.orthodoxengland.org.uk/pdf/sib.pdf

[291] Anna Nebbia*, Il monachesimo irlandese e le resistenze dei culti antichi nella pratica religiosa celtica tra Tarda*

Antichità e altomedioevo, http://www.chaosekosmos.it/pdf/2013_17.pdf

* Acest model (prezent şi în Scoţia, însă nu în Ţara Galilor) cu separarea între jurisdicţie şi sacrament, rămâne o excepţie, dar arată posibilitatea unui pluralism în materie.
E. – Începând cu anul 1111, va fi o întoarcere la sistemul diecezelor teritoriale.
Să observăm că alături de această particularitate, mai există şi altele: calculul propriu al datei Paştelui, o formă proprie a tonsurii.
> K. Hughes*, The Church in Early Irish Society,* Londra 1966; J. Millet*, „Les dioceses d'Irlande jusqu'au XV-e siecle",* în *Revue d'Histoire Ecclesiastique* 80 (1985) 5-50; H. Immenkotter, *„Ecclesia hibernicana. Die Synode von Inis Padraig im Jahre 1148",* în *Annuarium historiae conciliorum* 17 (1945)

4120 Preoţi şi diaconi.
Funcţiilor lor sunt mai bine identificate atunci când este stabilit mono episcopatul în Biserică.

4121 Preoţii.[292]
Funcţiile preotului trebuie să fie definite în relaţie cu acelea ale episcopului; ceea ce face preotul, o face prin mandatul episcopului. Celebrează euharistia, acolo unde episcopul nu poate fi prezent, dar nu ţine predica. Unitatea diferitelor celebrări euharistice cu aceea a episcopului, se exprimă prin intermediul *fermentum*: o părticică din marea ostie din liturghia episcopului, este dusă în diferite biserici ale diecezei (în mod normal se identifică cu oraşul şi împrejurimile imediate) şi pusă în potirul preotului care celebrează.

4122 Diaconii[293].

[292] John W. O'Malley, „Priesthood, Ministry, and Religious Life: some Historical and Historiographical Considerations", *Theological Studies* 49 (1988),
http://cdn.theologicalstudies.net/49/49.2/49.2.1.pdf

Diaconii îl slujesc direct pe episcop, atât în liturghie, cât şi prin asistenţă caritabilă şi prin administrarea bunurilor temporare. Au mai multă influenţă decât preoţii şi sunt mai cunoscuţi poporului. Se pot naşte între ei anumite pretenţii în faţa preoţilor; pretenţii condamnate, de exemplu, la Sinodul din Arles din anul 314, principiul 16. [Am decis:] Diaconii din oraşe nu trebuie să aibă atâta aroganţă, ci să lase preoţilor rangul lor şi să nu acţioneze fără aprobarea lor.
Se întâmplă ca la alegerea unui episcop, alegerea să meargă mai curând către un diacon (mai cunoscut şi poate mai popular) în loc să meargă către un preot.[294]

4130 Rolul femeii cu privire la misiune.
Teologia feministă, născută între 1960 şi 1970, invită la o nouă lectură a Sfintei Scripturi şi a celorlalte documente ale istoriei Bisericii; ar trebuie revăzut, de exemplu, un mod de interpretare care face ca, atunci când un text vorbeşte despre creştini în general (şi adesea în formă masculină), femeile să fie incluse în cazul enumerării obligaţiilor, dar automat excluse în cazul enumerării drepturilor sau al misiunilor sfinte.[295]

---

[293] http://newadvent.org/cathen/04647c.htm
[294] Robert L. Millet (editor), *By what Authority? The Vital Question of Religious Authority in Christianity*,
Macon, Georgia USA 2010,
https://books.google.ro/books?id=bV4RUW6Unn4C&pg=PA60&lpg=PA60&dq=principle+16+of+the+synod+of+arles&source=bl&ots=YeSThJCxOj&sig=dXep8GchxE51ResdxJGFO0iWTIU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjp3dKNivrMAhUDmBoKHb8mCksQ6AEINjAE#v=onepage&q&f=false,
Commissione Teologica Internazionale, *Il Diaconato: Evoluzione e prospettive* (2003),
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_pro_05072004_diaconate_it.html
[295] Carla Galetto, *MINISTERI: riflessioni „al femminile", Da „In memoria di lei" di Elisabeth Schüssler Fiorenza, Claudiana, Torino 1990*,
http://cdbpinerolo.ubivis.org/wp-content/uploads/2011/11/teofemm_cdbpin.pdf,

> Bibliografia este extinsă; să arătăm numai textul cel mai important: E. Schussler Fiorenza*, In memoria di lei. Una ricostruzione femminista delle origini cristiane,* Claudiana, Torino, 1990; originalul*: In memory of Her. A feminist Theological Reconstruction of Christian Origins*, Crossroad, New York, 1983; traducerea franceză*: En memoire d'elle. Essai de reconstruction des origines chretiennes selon la theologie feministe,* Cerf, Paris, 1986.

4131 Datele Noului Testament.[296]

Jose Antonio Riestra, *La Cristologia feminista*, http://dadun.unav.edu/bitstream/10171/5647/1/JOSE%20ANTONIO%20RIESTRA.pdf,
Louise Melançon, „ La théologie féministe comme théologie critique. Pratiques d'interprétation de la Bible selon Élisabeth Schüssler Fiorenza", *Laval théologique et philosophique*, vol. 52, nr. 1, 1996, p. 55-65, https://www.erudit.org/revue/ltp/1996/v52/n1/400969ar.pdf

[296] Leroy Bierney, „The Role of Women in the New Testament Church", *Christian Brethren Review*, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/cbr/33_15.pdf,
C. E. Cerling, „Women Ministers in the New Testament Church?", *Journal of the Evangelical Theological Society*, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/19/19-3/19-3-pp209-215_JETS.pdf
Charles Adams, *Women of the Bible*, New York 1851, http://www.authorama.com/full/pdf/Women-of-the-Bible.pdf,
Kenneth E. Bailey, „Women in the New Testament: A Middle Eastern Cultural View", *Theology Matters*, Vol. 6, Nr. 1, 2000, http://www.theologymatters.com/JanFeb001.PDF,
Pino Pulcinelli, *Paolo e le donne nella Chiesa: Febe (Rm 16,1-2); Lidia (At 16,11-15.40),* Roma 2004, , http://www.bibbiaonline.it/wp/wp-content/uploads/file/paolo%20donne%20Chiesa.pdf
Letizia Tomassone, *La donna nelle tradizioni religiose*, (Segretariato Attività Ecumeniche, Gruppo di Genova), XXIII CICLO di incontri interreligiosi, 2003, http://www.saenotizie.it/Documenti/PDF/Genova/Tommasone.PDF

- Trebuie să se observe puternica prezenţă a femeilor în grupul care-l urmează pe Isus.
- Trebuie observate femeile menţionate în scrisorile lui Paul şi în Faptele Apostolilor şi mai ales activităţile lor pentru evanghelie.
Damaris la Atena (Faptele Apostolilor 17, 34);
Evodia şi Sintichia la Filipi; „au luptat pentru Evanghelie” (Filipeni 4, 2);
Fivi, și altele (Romani 16, 1-2);
Iunia la Roma, cu Andronic „apostoli vestiţi” (Romani 16, 7);
Lidia la Tiatira (Faptele Apostolilor 16, 14);
Maria la Roma (Romani 16, 6);
Priscila la Corint
. Faptele Apostolilor 18, 2
. 1 Corinteni 16, 19; comunitatea se adună la casa ei
. Romani 16, 3: colaboratoare a lui Paul (cu soţul Acuila)
. 2 Timotei 4, 19;
Tabita la Iope, „bogată în fapte bune şi face multe milostenii” (Faptele Apostolilor 9, 36);
Trifena, Trifosa şi Persida la Roma; „care se străduiesc pentru Domnul” (Romani 16, 12).
- Se poate trage concluzia unei egalităţi iniţiale între bărbaţi şi femei în funcţiile „oficiale” ale cuvântului, ale *diaconiei*, ale preşedinţiei?
Ar fi de analizat ceea ce poate însemna cuvântul apostol pentru cazul Iuniei şi cuvintele *diaconiță* şi *soră* pentru cazul Fivi.
Să luăm cazul cuvântului
> *diaconiță* poate arăta o funcţie „oficială” ca în Filipeni 1, 1; dar şi o atitudine generală de „slujitor”, aşa cum o aplică Paul lui însuşi în Coloseni 1, 23; pentru a doua interpretare, ar putea fi invocată deosebirea din Timotei dintre diaconi şi femei
. 1 Timotei 3, 8 diaconii să fie vrednici
. 3, 10 în acelaşi fel, femeile să fie vrednice
. 3, 12 diaconii să fie căsătoriţi o singură dată
> dar chiar dacă ar fi o funcţie „oficială” în cazul lui Fivi, ar trebui încă să i se stabilească conţinutul; în Faptele Apostolilor sunt două semnificaţii (Faptele Apostolilor 6, 2.4)

- Să luăm cuvântul *diaconiță*: Poate însemna „preşedinte”, dar Fivi ar fi putut avea autoritate asupra lui Paul? Poate că aici este vorba mai curând de semnificaţia de protectoare, stăpână, în sens neoficial?

Un alt exemplu de cuvânt care o dată arată o funcţie şi este tradus ca „prezbiter”, altă dată însă, arată doar o realitate fizică ca vârsta unei persoane, tradus ca „bătrân”.
În Tit 2, 1-6 este vorba clar despre vârstă. „Bătrânii să fie sobri …, bătrânele să se poarte aşa cum le stă bine unor femei sfinte … să le educe pe cele tinere ….”
În 1 Timotei 5, 17.19 este vorba despre funcţie: „prezbiterii care exercită bine conducerea …” Despre ce este vorba în 1 Timotei 5, 2 unde găsim forma masculină şi feminină? „Reluarea” şi menţiunea de tineri bărbaţi şi femei, ne fac să ne gândim la vârstă.
Să se observe însă că 1 Timotei 2, 12 spune: „Nu permit niciunei femei să înveţe pe alţii…” Şi aceasta pare să excludă semnificaţia unei funcţii, atunci când se foloseşte forma feminină a cuvântului.
Împotriva unei interpretări a unei funcţii „oficiale” par să aducă mărturie unele texte care impun supunerea femeii faţă de bărbat, în contrast cu faimosul text din Galateni 3, 28: Nu mai este nici iudeu, nici grec; nu mai este nici sclav, nici om liber; nu mai este nici bărbat, nici femeie, pentru că toţi sunteţi una în Cristos Isus.
Este vorba despre:1 Corinteni 14, 34-35: La fel în toate comunităţile creştinilor, femeile să tacă în adunări, căci nu le este permis să vorbească; să fie în schimb supuse, după cum spune şi Legea. Dacă vor să înveţe ceva, să-i întrebe acasă pe bărbaţii lor, pentru că este ruşinos pentru o femeie să vorbească în adunare.
> Coloseni 3, 18: Voi, femeilor, fiţi supuse bărbaţilor, aşa cum se cuvine în Domnul …
> Efeseni 5, 22-24: Femeile să se supună bărbaţilor ca Domnului; pentru că bărbatul este capul femeii, aşa cum şi

Cristos este capul Bisericii, trupul său, al cărui mântuitor este. Şi cum Biserica se supune lui Cristos, tot aşa şi femeile să fie supuse bărbaţilor lor în toate.
> 1 Petru 3, 7: Şi la fel voi, bărbaţilor, trataţi cu respect pe soţiile voastre, pentru că trupul lor este mai slab şi cinstiţi-le pentru că sunt părtaşe cu voi, la harul vieţii: astfel rugăciunile voastre nu vor fi tulburate.
> Tit 2, 3-5:… bătrânele … să ştie … să înveţe la bine, să le educe pe cele tinere să-şi iubească soţii şi copiii, să fie … supuse soţilor lor.
> 1 Timotei 2, 11-15: Femeia să înveţe în tăcere şi să fie supusă în toate. Nu permit niciunei femei să înveţe pe alţii, nici să domine bărbatul; ci să stea în linişte. Pentru că mai întâi a fost plăsmuit Adam şi apoi Eva; şi nu Adam a fost cel înşelat, ci a fost femeia care, înşelată, s-a făcut vinovată de nesupunere. Ea va putea fi mântuită născând fii, cu condiţia să persevereze în credinţă, iubire şi sfinţenie cu modestie.
De văzut şi 1 Timotei 5, 9-15: O văduvă, ca să fie înscrisă în lista văduvelor, trebuie să n-aibă mai puţin de şaizeci de ani, să nu fi avut decât un singur bărbat, să fie cunoscută pentru faptele ei bune, să fi crescut copii, să fi fost primitoare de oaspeţi, să fi spălat picioarele sfinţilor, să fi ajutat pe cei nenorociţi, să fi dat ajutor la orice faptă bună. Dar pe văduvele tinere să nu le primeşti, pentru că, atunci când le desparte pofta de Hristos, vor să se mărite din nouşi se fac vinovate de faptul că îşi calcă credinţa dintâi. Totodată se deprind să umble fără nicio treabă din casă în casă; şi nu numai că sunt leneşe, dar sunt şi limbute şi iscoditoare, şi vorbesc ce nu trebuie vorbit. Vreau, dar, ca văduvele tinere să se mărite şi să aibă copii, să fie gospodine la casa lor, ca să nu dea potrivnicului niciun prilej de ocară, căci unele s-au şi întors să urmeze pe Satana.
- Sunt două posibile lecturi:
> o dezvoltare care merge de la egalitate (şi de la funcţiile „oficiale" ale femeii) la un patriarhat într-o Biserică ce creşte ca număr şi doreşte să fie mai acceptabilă (dezvoltare în Paul

însuşi, sau după el – există o întreagă discuţie asupra caracterului paulin al unora dintre scrisorile „sale”);
> o lectură care citeşte textele anterioare în lumina inegalităţii.
. Trebuie totuşi notat că toate textele aparţin Noului Testament şi sunt inspirate.

4132 Rânduiala diaconiţelor în Biserica Antică şi Medievală.
Este nevoie de mult timp înainte de a vedea menţionate – în Biserica catolică (situaţia este diferită pentru scrierile apocrife si eretice) – din nou femeile în relaţie cu o funcţie.
Prezenţa femeilor-slujitoare între eretici, face dificilă o realitate asemănătoare în Biserica catolică. Diferiţi autori insistă asupra interzicerii învăţării pe alţii de către femei.
În unele texte „legislative” găsim însă menţiunea funcţiei diaconale a femeilor.
- Explicaţia Apostolilor (Siria, înainte de 250), 3, 12, 1 – 13, 1, menţionează funcţia bine limitată a femeii diacon: Formează pentru tine, episcope, câţiva lucrători ai dreptăţii în calitatea de ajutoare, care pot colabora cu tine în vederea mântuirii. Aceia care-ţi sunt pe plac, din tot poporul, îi vei alege şi îi vei face diaconi, un bărbat pentru descurcarea numeroaselor lucruri care sunt necesare, *o femeie pentru serviciul privitor la femei.* Deoarece sunt case în care nu poţi trimite un diacon lângă femei, din cauza păgânilor, dar poţi trimite o diaconiţă. Şi pentru că în multe alte lucruri este necesară intervenţia unei femei diacon. În primul rând, când sunt femei care coboară în apă, trebuie să fie o diaconiţă aceea care să ungă cu uleiul ungerii femeile care coboară în apă … Dar să fie un bărbat care să invoce asupra lor divinitatea în ape …
- Principiile ecleziastice ale Apostolilor (Egipt, după anul 300), 24,1 – 28, 1 menţionează o discuţie a apostolilor în ce priveşte diferitele funcţii în Biserică; se discută şi despre rolul femeilor în ce privesc funcţiile; se exprimă ideea că trebuie să existe o problemă în această privinţă; concluzia este că, ele nu pot fi între aceia care oficiază în celebrarea Euharistiei. Numai asistenţa celor nevoiaşi le rămâne lor.

- Constituţiile apostolice, cartea 8 (Siria, către anul 400) conţin textele următoare: Cap. 19-20 … Veşnice Dumnezeu, Tatăl al Domnului nostru Isus Cristos, care ai creat bărbatul şi femeia şi care ai umplut de Duh pe Maria, Debora, Ana şi Holda, tu care nu ai considerat nedemn ca Unicul tău fiu, să se nască dintr-o femeie şi în tabernacolul mărturiei şi al templului ai pus femeia ca paznic al porţii sfinte, priveşte şi acum la această slujitoare a ta, care a fost aleasă în slujba ta şi dă-i ei Duhul Sfânt …Cap. 26 … [diaconiţa] nu binecuvântează şi în general nu face nimic din ceea ce fac preoţii şi diaconii.
* Este vorba despre o adevărată impunere a mâinilor! (Pentru virgine există numai o consacrare, pentru văduve însă, o binecuvântare). Fără a putea vorbi de o participare la sacramentul Ordinii, este vorba oricum de a face parte din cler (cel puţin în terminologia legislaţiei imperiale: Iustinian, *Novella* 3, 1, 1).[297]

---

[297] Jean Daniélou, „Il Ministero delle donne nella Chiesa Antica" în *AA.VV, Aspetti della teologia del sacerdozio dopo il Concilio*, Roma, Città Nuova, 1974, 209-227,
http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/donna/teologia/italiano/IlministerodelledonnenellaChiesaantica.pdf,
Joseph Torrey (traducere), *General History of the Christian Religion and Church* (Dr. Augustus Neander,varianta originală în limba germană), Volumul II, Boston 1848, pp. 156-158,
http://memory.loc.gov/service/gdc/scd0001/2010/20100401002ge/20100401002ge.pdf,
S. Elm, „Vergini, vedove, diaconesse – alcuni osservazioni sullo sviluppo dei cosiddetti „ordini femminili" nel quarto secolo in Oriente",
http://www.romanicodigital.com/documentos_web/documentos/C5-4_S%20Elm.pdf,
G. A. Nigro, „Diaconi e diaconesse in Epifanio di Salamina" în *Diakonia, diaconiae, diaconato. Semantica e storia.* Atti del XXXVIII Incontro di studiosi dell'antichità cristiana, Roma, 7-9 maggio 2009, Roma 2010, 151-162,
https://www.academia.edu/5970985/Diaconi_e_diaconesse_in_Epifanio_di_Salamina,

4140 Celibatul preoţesc[298].
Clarificare terminologică: celibatul se înţelege nu numai prin a nu fi căsătorit, dar şi prin continua abstinenţă sexuală a preotului căsătorit, începând cu hirotonisirea sa. Se poate presupune că în Biserica Antică, marea majoritate a preoţilor erau căsătoriţi.
Vorbind despre preoţi, includem aici şi episcopii şi diaconii.
Vom prezenta două interpretări ale istoriei, două lecturi ale documentelor, două teorii opuse între ele.
* Este important să observăm că reconstrucţia celor două teorii este a noastră şi că nu toate raţiunile se găsesc în studiile folosite.
Prima – „teoria A" – vede celibatul ca o noutate, introdusă către anul 300, numai în Occident. În Orient, Conciliul *Quinisext* al anului 652, aproba, în impunerea separării dintre noul episcop şi soţia sa şi abstinenţa temporară (înainte de liturghie) pentru preoţi şi diaconi, pluriseculara practică a ne-abstinenţei preotului căsătorit.[299]
Neglijând studiile anterioare care prezintă această interpretare, sunt menţionaţi ca reprezentanţi:

Andrea Tornielli, „Il Papa: le antiche diaconesse, una possibilità da studiare" în *La Stampa* (Vatican Insider), 12.05.2016, http://www.lastampa.it/2016/05/12/vaticaninsider/ita/vaticano/il-papa-le-diaconesse-della-chiesa-primitiva-una-possibilit-per-loggi-K1hFpynjfmsGKhWFyltUWM/pagina.html

[298] http://www.paginecattoliche.it/Stickler_intro.htm
[299] H. Crouzel, *Les origines du célibat ecclésiastique*, http://www.nrt.be/docs/articles/1970/92-6/1356-Les+origines+du+c%C3%A9libat+eccl%C3%A9siastique.+%C3%80+propos+d'un+livre+r%C3%A9cent.pdf,
On the Alleged Apostolic Origins of Priestly Celibacy, (traducere a „Review Article: The Apostolic Origins of Priestly Celibacy", European Journal of Theology 1 (1992), pp. 173–79, http://www.biblicalfoundations.org/wp-content/uploads/2012/01/02-Apostolic-Origins.pdf

R. Gryson*, Les origines du celibat ecclesiastique du premier au septieme siecle,* Gembloux 1970*;*
G. Denzler*, Das Papsttum und der Ambtszolibat,* 2 vol., Stuttgart 1973, și multe alte opere pe această temă.
A doua – „teoria B" – reţine că încă de la început („originea apostolică") clerul căsătorit trebuie să respecte atât în Occident, cât şi în Orient, abţinerea continuă; noutatea nu are loc în Occident prin introducerea celibatului, ci în Orient atunci când Conciliul *Quinisext* reduce pentru preoţi şi diaconi, abstinenţa continuă la o abstinenţă temporară.[300]
Reprezentanţi ai acestei teorii: C. Cochini*, Origines apostoliques du celibat sacerdotal,* Paris 1981, R. Cholij*, Clerical Celibacy in East and West* Leominster 1989.

4141 – I. Simon (Petru) şi alţi ucenici – alţi Apostoli – erau căsătoriţi. Simon (Petru) are o soacră (Luca 4, 38); el vorbeşte în numele ucenicilor, că a lăsat totul; din cuvintele lui Isus se poate înţelege: şi soţia (Luca 18, 28-29).
> A va sublinia: a fi căsătorit;
> B va sublinia: a lăsa soţia.

---

[300] Henry C. Lea, *Historical Sketch of Sacerdotal Celibacy in the Christian Church,* Boston 1884,
http://booksnow1.scholarsportal.info/ebooks/oca7/55/historicalsketc00leah/historicalsketc00leah.pdf
Anthony Zimmerman, „The Logic of Priestly Celibacy" în *Homiletic and Pastoral Review*, Aprilie 1995,
http://www.ewtn.com/library/PRIESTS/CELIBACY.HTM,
Roman Cholij, *Priestly celibacy in patristics and in the history of the Church,*
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cclergy/documents/rc_con_cclergy_doc_01011993_chisto_en.html,
Alphonso Stickler, *The Case for Clerical Celibacy: Its Historical Development and Theological Foundations*, 1995, (capitolul 1. „Celibacy – a Historical Perspective", F. McGovern), http://www.christendom-awake.org/pages/mcgovern/celhist1.html

4142 – II. Creşte în Biserică aprecierea pentru virginitate şi pentru abstinenţa clerului.
. Clement din Alexandria, † 215, vede abstinenţa clerului, deja prezentă în perioada lui Paul, ca motivaţie, menţionează cea mai mare disponibilitate pentru serviciul pastoral şi exemplul care se dă virginelor.
. Tertulian, † 220, aduce ca motivaţie, că abstinenţa face rugăciunea mai eficientă şi oferă curăţenie deosebită pentru contactul cu misterele.
. Origene, † 254, idem.
> A va sublinia: că este vorba despre o alegere voluntară;
> B va arăta un climat care în general este în favoarea abstinenţei.

4143 – III. Puţin după anul 300, Sinodul din Elvira în Spania, confirmă legea abstinenţei [DS 118-119]; către sfârşitul aceluiaşi secol papa Siricius, † 399, reafirmă în faţa episcopilor spanioli şi africani, aceeaşi obligaţie:
. scrisoarea către Imerio (385) [DS 185];
. scrisoarea către episcopii africani (386).[301]
Şi diferite Sinoade confirmă aceasta; de observat:
. un sinod african înainte de 390;
. Sinodul din Cartagina din 16 iunie 390;
. un sinod roman înainte de 417.
În secolul al V-lea, papii continuă pe aceeaşi linie.
> A va arăta:
A – 4143/1 că este vorba despre o noutate recentă,
A – 4143/2 că este valabilă numai pentru Occident,
A – 4143/3 şi că este legată de o reîntoarcere la sfinţenia preotului, adică exclusiva sa identificare cu cultul, nu cu Cristos, în rolul său de mediator şi păstor,

[301] Joseph Torrey, *op. cit*., pp. 148-155, http://memory.loc.gov/service/gdc/scd0001/2010/20100401002ge/20100401002ge.pdf

A – 4143/4 cu întoarcerea succesivă la conceptul de curăţie rituală a Vechiului Testament;
> Leviticul 15, 16: bărbatul care a avut o scurgere seminală, îşi va spăla tot trupul în apă şi va fi necurat până seara. (Deuteronom 23, 11-12).
> Leviticul 15, 18: bărbatul şi femeia care au avut un raport cu scurgere seminală, se vor spăla în apă şi vor fi necuraţi până seara.
> Leviticul 22, 4: preotul care are un asemenea lucru (scurgere seminală) trebuie să se cureţe înainte de a face ritualul …
A – 4143/5 în cazul introducerii liturghiei zilnice, se cere deci abstinenţa continuă;
A – 4143/6 este posibil să existe şi prezenţa pesimismului sexual, identificat de un pesimism cultural în Occident, unde criza imperiului este mai mare şi prăbuşirea iminentă.
> B ar putea răspunde:
B – 4143/1 că întărirea unei obligaţii arată existenţa unei tradiţii precedente care poate că a intrat într-o criză de creştere: libertatea Bisericii cere o mărire a preoţilor, unde persoanele mai puţin spirituale acum se afirmă.
B – 4143/2 că asemenea problemă nu există în Orient, unde Biserica fiind deja numeroasă, nu cere o creştere mare de noi preoţi, *adică: lipsa legilor în Orient ar putea arăta nu atât absenţa tradiţiei abstinenţei, cât absenţa unei crize în ceea ce o priveşte*! [Trebuie să admitem că este un *argumentum ex silentio*];
B – 4143/3 că discuţia asupra sfinţeniei preoţiei a dispărut; textele conţin şi permanenţa aspectului pastoral sau, dacă se doreşte, profetic; aşadar, argumentul întoarcerii la legile iudaice, nu mai este valabil în întregime;
B – 4143/4 că în afară de acestea, trebuie observat că asemenea întoarcere, dacă deja a avut loc, este selectivă, pentru că priveşte doar sexualitatea, nu şi celelalte aspecte apropiate (precum: a atinge sângele, etc); abstinenţa sexuală nu trebuie văzută în cadrul impurităţii rituale, ci ca post euharistic – care este valabil şi pentru laici!

De observat că legile vetero-testamentare asupra impurităţii nu sunt motivate de pasiunea şi plăcerea actului sexual, ci de aspectul igienic al legăturii acestuia cu misterul vieţii şi al morţii.
În afară de aceasta, s-ar putea găsi în Vechiul Testament ideea că raportul sexual face pe cineva „impur" pentru cult, nu numai din cauza procesului fizic al scurgerii de sămânţă, dar şi pentru că raportul cu soţia ia, din punct de vedere afectiv, ceva din perfecta dedicare în slujba lui Dumnezeu.
Rămâne de aprofundat discuţia asupra întoarcerii la tradiţia iudaică: a fost o *întoarcere?* presupune o ruptură radicală! Nu ar trebui să se presupună în cei Doisprezece şi în succesorii lor – toţi evrei – că este vorba mai curând de o depăşire a vechii Legi în sensul de perfecţiune decât de ruptură?
Rămâne totuşi întrebarea de ce numai în occident ar fi fost această întoarcere.
B – 4143/5 presupusa întoarcere la legea vetero-testamentară, în cadrul sfinţeniei preotului şi a necesităţii purităţii relative la cult, nu poate fi dovedită cu naşterea practicii euharistice zilnice:
> în aceleaşi decizii ale papei Siricius, abstinenţa nu este motivată cu euharistia, ci cu promptitudinea continuă a unei asceze care face posibilă o slujire nedivizată,
> în afară de aceasta, se practică abstinenţa şi acolo unde există încă liturghia zilnică.
Euharistia zilnică, în loc să fie cauza abstinenţei continue, este mai curând rodul acesteia![302]

---

[302] Laurent Touze, *L' avenir du celibat sacerdotal*, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=25&ved=0ahUKEwiu_vHWlfvMAhVIiRoKHQ4sBjU4FBAWCC4wBA&url=http%3A%2F%2Fwww.collationes.org%2Fde-documenta-theologica%2Ftheologia-dogmatica%2Fitem%2Fdownload%2F115_c866ff56f7981f0ba46708eca3433856&usg=AFQjCNHYS63p73dUaEf2LTeWW4KfF9aOMQ&cad=rja
Geoffrey D. Dunn, *Clerical Marriage in the Letters of Late Antique Roman Bishops,*

> R. Kottje*, „Das Aufkommen der taglichen Eucharistiefeier in der Westkirche und die Zolibastforderung", în Zeitschrift fùr Kirchengeschichte* 82 (1971), 218-228; D. Callam*, „Clerical Continence in the Fourth Century. Three papal Decretals", Theological Studies* 41 (1980), 3-50; D. Callam*, „The Frequency of Mass in the latin Church ca. 400", Theological* Studies 45 (1984), 613-650.

B – 4143/6 Nu se poate nega existenţa unui pesimism sexual în Biserica antică (pesimism absent în iudaism), dar de ce a fost mai puternic în Occident decât în Orient?

> Neo-platonismul nu poate fi cauza acestuia, pentru că nu este atât de cunoscut în Occident.

> Pesimismul sexual nu este împărtăşit de toţi Părinţii şi nu există diferenţă între părinţii occidentali şi cei orientali.

Pesimismul sau absenţa acestuia, se poate vedea în reacţia părinţilor în faţa actului sexual în interiorul căsniciei şi în unele procese fizice naturale ca poluţia involuntară în timpul somnului; nu toţi fac o legătură cu păcatul şi aceia care o fac, nu sunt toţi occidentali.

O atitudine nepesimistă se găseşte în:

. Clement din Alexandria († 215), *Stromata* III, 107-108;

. Hipolit din Roma († 235), *Tradiţia Apostolică*; n. 42 [ed. Botte] n. 32 [ed. Funk]

. Ciprian din Cartagina († 258);

. Dionisie din Alexandria († 264);

. Lactanţiu († 317);

. Atanasie din Alexandria († 373);

. Ambroziu († 397);

. papa Gelaziu I († 496).

O atitudine mai curând pesimistă, se găseşte în:

. Origene († 253)

. Grigore din Nisa († 394);

---

http://www.academia.edu/6608477/Clerical_Marriage_in_the_Letters_of_Late_Antique_Roman_Bishops,

. Ioan Crisostomul († 407);
. Ieronim († 420);
. Augustin († 430);
. Leon I cel Mare († 461);
. Cezar din Arles († 542);
. Grigore I cel Mare († 604); acesta din urmă ia Psalmul 51, 7 „în păcat m-a conceput mama mea" şi încheie că actul sexual între cei căsătoriţi, este un păcat care merită iertare.

* Este adevărat că Augustin şi Grigore I cel Mare, au avut o influenţă enormă, dar numai într-un moment când legislaţia privitoare la abstinenţa continuă, era abia stabilită.

4144 – IV. O serie de texte poate fi invocată atât în favoarea primei, cât şi a celei de-a doua teorii.
În general: teoria A va interpreta textele, având în vedere ca *Quinisext* să confirme tradiţia neabstinenţei, teoria B le va interpreta, având în vedere că dintotdeauna a existat abstinenţa.
- Sinodul din Ancira din anul 314, canonul 10: diaconii care au cerut permisiunea înainte de hirotonisirea lor, pot să se căsătorească după hirotonisire.
> A va spune: căsătoria este permisă şi subînţelese şi raporturile sexuale; de ce să te căsătoreşti cu o femeie şi să o constrângi la abstinenţă continuă?
> B va spune: permisiunea de a se căsători nu se extinde de la sine la raporturile sexuale.
- Sinodul din Neocezareea în Cappadocia (între 314 şi 325), canonul 1: preotul necăsătorit, nu se poate căsători după hirotonisirea sa.
> A va spune: dar se poate căsători înainte de hirotonisire şi nu se spune că hirotonisirea permite abstinenţa continuă.
> B va spune: trebuie să se citească canonul, în contextul unei aprecieri generale a abstinenţei, a aceluiaşi Sinod care în canonul 3, se opune unei a treia căsătorii a unui laic (o a treia căsătorie este semn de necumpătare); se pot cita aici şi alte sinoade.

- Conciliul din Nicea nu se pronunţă asupra celibatului, în urma intervenţiei episcopului Pafnutie care spune că nu trebuie să se introducă o astfel de *noutate*.
> A invocă aceasta ca un pas foarte decisiv, care confirmă existenţa neabstinenţei.
> B arată că episodul lui Pafnutie a fost mărturisit numai într-un singur text, posterior Conciliului, adică de la istoricul Socrate, † 439.[303]
- Sinodul din Gangra, în Paflagonia, Asia Mică, din anul 340, canonul 4: căsătoria preotului nu poate fi invocată pentru a nu participa la euharistia sa.
> A invocă acest text în favoarea neabstinenţei şi va arăta că există şi principii care condamnă dispreţul pentru căsătorie şi orgoliul faţă de abstinenţă.
> B va spune că nu se exclude abstinenţa şi va indica în afară de aceasta, că principiul arată că există o mişcare în favoarea abstinenţei.
- O lege a lui Teodosiu al II-lea din anul 420 interzice preotului să-şi alunge soţia sub pretextul milei, ci trebuie să o păstreze într-o iubire pură.
> A interpretează „pură" ca folosire legitimă a căsătoriei.
> B interpretează „pură" ca „în abstinenţă". [304]

4145 – V. *Ouinisext*.[305]

---

[303] Philip Scaff (editor), *Socrates and Sozomenus Ecclesiastical Histories,* New York 1886, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_02_Socrates_And_Sozomenus_Ecclesiastical_Histories,_EN.pdf

[304] Carl R. Triebs, „About Celibacy, I Have No Instructions from the Lord": An Inquiry Into the Origins of Clerical Celibacy, Victoria 2004, https://books.google.ro/books?id=0TozYOLf-E8C&pg=PA18&lpg=PA18&dq=the+canons+of+the+synods+and+the+celibacy&source=bl&ots=Ja9s-ulT9N&sig=5e80ZTg_gVyfd5K7Zh0CL3uYo3k&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiAn4-Zr_zMAhWKPxQKHcQOAegQ6AEILTAD#v=onepage&q&f=false

- Canonul 12: cel care devine episcop, trebuie să-ţi trimită soţia într-o mănăstire.
- Canonul 13: preoţii care nu sunt călugări, trebuie să fie căsătoriţi, dar să se abţină înainte de liturghie.
> A va spune că despărţirea episcopului de soţia lui stă în linia legislaţiei lui Iustinian, † 565, motivată nu de abstinenţă, ci de protecţia bunurilor Bisericii.
> B va spune că *Quinisext* continuă legislaţia anterioară, mai ales pe aceea a Conciliului din Cartagina din anul 390, confirmându-i stipulările pentru episcop şi atenuându-le pe acelea pentru preoţi şi diaconi. Noutatea *Quinisext* nu este aceea de a trece de la neabstinenţă la abstinenţa temporară, ci de a atenua tradiţia abstinenţei continue, salvând pe cât este posibil abstinenţa. Canoanele 3 şi 6, care interzic preoţilor să se căsătorească pentru a doua oară sau să se căsătorească cu femei considerate nedemne, îndeamnă la o lectură „pentru abstinenţă" a *Quinisext*: acesta, făcând însă o concesie, încearcă să salveze pe cât posibil, tradiţia.
Trebuie să se explice însă, de ce se face această concesie în acest moment al istoriei.

4200 Nivelul regional.

4210 Sinoadele.

---

[305] Philip Scaff, *The Canons of the Council in Trullo; Often Called the Quintisext Council,* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0691-0691,_Synodum_Constantinopolitanum,_Canones_[Schaff],_EN.pdf, Heinz Ohme, „Sources of the Greek Canon Law to the Quiuisext Council (691/2): Councils and Church Fathers" în *The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500* (editori: Wilfried Hartmann, Kenneth Pennigton), Washington D. C., 2012, https://perswww.kuleuven.be/~u0050551/Course%20notes/77%20Onclin%20-%20Orthodox%20Law/The%20History%20of%20Byzantine%20and%20Eastern%20Canon%20Law%20to%201500%20-%20Chapt.2.pdf

4211 Contacte frecvente între comunităţi au existat dintotdeauna: scrisori, ajutoare economice, ospitalitate (a se vedea Faptele Apostolilor şi scrisorile lui Paul, Clement, Ignaţiu din Antiohia). Structurile imperiului fac uşoare aceste contacte (care există şi între comunităţile iudaice).

4212 O nouă formă de contact se naşte cu sinoadele: reprezentanţii comunităţilor unei regiuni civile (provincia) se adună în metropolă/capitala de provincie.
- Prima adunare de acest fel despre care avem ştiinţă, a avut loc în Asia Mică, într-un an între 172 şi 180, pentru a rezolva problemele cauzate de o mişcare relativă la har, numită Montanism. (# 5214)
- Între anii 170 şi 325, cunoaştem măcar 35 dintre aceste sinoade (majoritatea în Orient, unde Biserica este mai numeroasă); după anul 200 sunt şi în Africa; între anii 255 şi 260 are loc primul sinod în Galia.
- Între anii 325 şi 381 se numără 53 de sinoade.
- Între anii 300 şi 400 se numără 81 de sinoade.
Nu se respectă deci, decizia Conciliului din Nicea de a ţine sinoade de două ori pe an.

4213 În general, se tratează probleme doctrinare şi disciplinare; din decrete se naşte astfel, dreptul canonic.
Sinoadele sunt o formă foarte concretă de colegialitate, fac să crească influenţa episcopilor în ceea ce priveşte alegerea altor episcopi, duc la formarea sistemului de mitropoliţi, pregătesc realitatea Conciliilor Ecumenice, adică Universale. Dimensiunea „sinodală” a vieţii ecleziastice este cu atât mai prezentă în Biserica antică.

4220 Sediile speciale.
Pentru a înţelege dezvoltarea, trebuie ţinut cont de diviziunea administrativă a Imperiului:
- până în anul 297, doar în Provincii (28 în anul 14; 45 în 135, etc);

- din anul 297 până în anul 318 în 12 Dieceze, care grupează 101 Provincii;
- din anul 318 în 4 Circumscripţii administrative, care regrupează 14 Dieceze, care grupează 101 Provincii.

4221 Dezvoltarea sistemului Mitropoliilor.
Mai mult în Orient, decât în Occident, Bisericile locale ale unei Provincii civile tind să formeze o „provincie ecleziastică", adică toţi episcopii intervin în alegerea unui coleg şi episcopul metropolei (capitalei) Provinciei civile, îl consacră.
Această structurare este prezentă până spre sfârşitul secolului al III-lea; după anul 300 sistemul se întăreşte.[306]

4222 Dezvoltarea sistemului „Patriarhilor".[307]
Este un alt tip de sedii speciale. Pentru raţiuni diferite ca:
rădăcini apostolice,
situaţie geografică,
importanţă politică,
(şi câteodată combinarea acestor factori) anumite sedii episcopale capătă o autoritate specială în ceea ce priveşte o regiune, care poate cuprinde şi mai multe „Provincii ecleziastice"; conţinutul unei astfel de autorităţi nu este întotdeauna bine definit; este vorba de prestigiu, câteodată de o adevărată jurisdicţie, adesea de o autoritate morală efectivă.

---

[306] Angelo Di Berardino, „Organizzazione delle comunità cristiane agli inizi del quarto secolo",
Etica&Politica / Ethics & Politics, XVI, 2014, 1, pp. 487-512,
http://www2.units.it/etica/2014_1/DIBERARDINO.pdf

[307] „Forme storiche di governo nella Chiesa universale. Giornata di studio in occasione dell'ultima lezione del prof. Giuseppe Alberigo"/ a cura di Paolo Prodi, (*Quaderni di Discipline Storiche* 18), CLUEB (Università di Bologna), Bologna, aprile 2003,
http://amsacta.unibo.it/890/1/quaderni_18.pdf,
Gerald Bray, *Authority in Early Church*,
http://churchsociety.org/docs/churchman/095/Cman_095_1_Bray.pdf

Unele dintre aceste tipuri de sedii speciale, într-un al doilea moment, vor fi identificate ca cele cinci patriarhate (titlul de „patriarh" se naşte abia către secolul al IV-lea). Este vorba de:
* ROMA [„pentru Italia şi pentru Occident"]
. centru pentru sinoade încă din jurul anului 250;
. menţionată la Nicea, canonul 6.
[Roma este mai curând scaun care ţine de primat, decât patriarhal].
* ALEXANDRIA pentru Egipt, Libia, Pentapoli;
. menţionată la Nicea, canonul 6.
* ANTIOHIA pentru Siria;
. centru pentru sinoade încă din jurul anului 250;
. menţionată la Nicea, canonul 6.
. menţionată la Constantinopol I, canonul 2.
* IERUSALIM pentru Palestina;
. menţionat la Nicea, canonul 7, ca având o onoare specială;
. după anul 451 capătă jurisdicţia care era a Cezarei.
* CONSTANTINOPOL pentru „Orient";
. ca Bizanţ, înainte de anul 330, supus lui Eraclea;
. menţionat la Constantinopol I, canonul 3.
. menţionat la Calcedon, „canonul 28".[308]
Altele de acest fel care nu devin Patriarhate, sunt:
- Cezareea pentru Palestina;
. menţionată la Nicea, canonul 7.
- Ctesifon pentru Persia;
. din anul 424 cu un propriu „katholikos".

---

[308] Georges H. Ruyssen, „Una rivisitazione del XXVIII canone del Concilio di Calcedonia (451)" în Iura Orientalia IX (2013), pp. 146-179, http://www.iuraorientalia.net/IO/IO_09_2013/III_06_Ruyssen.pdf, Sotirios Varnalidis, „Il ruolo del Patriarca Ecumenico di Costantinopoli all'interno della Chiesa Ortodossa:
primato della carità e della diaconia" în Semi-annual Bulletin of *Centro Pro Unione*, nr. 55 (1999),
http://www.prounione.urbe.it/pdf/f_prounione_bulletin_n55_spring1999.pdf

- Efes pentru Asia Mică,
- Cezareea pentru Pont,
- Eraclea pentru Tracia,
. menţionate la Constantinopol I, canonul 2;
. potrivit „canonului 28" din Calcedon, supuse Constantinopolului.
- Cartagina pentru Africa de Nord:
. sinoade încă din jurul anului 250;
. până în anul 430 „*primas totius Africae*".
- Tesalonic: vicariat în anul 410.
- Arles: vicariat în anul 417.

4300 Nivelul universal.

4310 Conciliile ecumenice.[309]

O structură fundamentală a Bisericii, este fără îndoială Conciliul ecumenic.

---

[309] Philip Schaff, *The Seven Ecumenical Councils of the undivided Church,* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_14_The_Seven_Ecumenical_Councils,_EN.pdf,
Dimitrios Salachas, „I criteri circa l'ecumenicita di un Concilio nella prassi dei primi secoli", *Iura Orientalia* IX (2013), pp. 180-207, http://www.iuraorientalia.net/IO/IO_09_2013/III_07_Salachas.pdf,
Paul Valliere, *Conciliarism: A History of Decision-Making in the Church*, Cambridge 2012, https://books.google.it/books?id=Qrt3Z7fyzlUC&pg=PA92&dq=Justinian+pentarchy&hl=en&sa=X&ei=8LKJVfLECIz0-QGJqYPwCQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false,
Gerald Christianson et. al., , *The Church, the Councils, & Reform, The Legacy of the Fifteenth Century*, Washington D. C., 2008, http://cuapress.cua.edu/res/images/books/frontmatter/CHCC.pdf,
Salah L-A Mohammed et. al., „The Spread of Doctrines and the Ecumenical Councils within the Byzantine Empire", *Asian Journal of Social Sciences & Humanities,* Vol. 3(4), 2014, http://www.ajssh.leena-luna.co.jp/AJSSHPDFs/Vol.3(4)/AJSSH2014(3.4-09).pdf

Să citǎm dreptul în vigoare[310]:

- CIC, canonul 330: „Aşa cum prin voinţa Domnului, Sfântul Petru şi ceilalţi apostoli constituie un singur colegiu, pentru aceeaşi raţiune pontiful roman, succesor al lui Petru şi episcopii, succesori ai apostolilor, sunt uniţi între ei”.

CIC, canonul 333. § 2: „Pontiful roman, în îndeplinirea funcţiei de păstor suprem al Bisericii, este unit întotdeauna în comuniune cu ceilalţi episcopi şi chiar cu toată Biserica; totuşi el are dreptul, de a stabili, potrivit necesităţilor bisericii, modul, atât personal, cât şi colegial, de exercitare a acestei funcţii”.

CIC, canonul 337, § 1: „Colegiul episcopilor exercită în mod solemn autoritatea asupra Bisericii universale în Conciliul ecumenic”.

Înainte de anul 325, conciliul ecumenic ca exerciţiu special de autoritate doctrinară şi legislativă, nu exista; iar înainte de anul 400, nu exista cunoaşterea repetării sale.

Cum s-a născut practica?

4311 Origine şi caracteristici.

A.Nu este aşa-numitul „Conciliu al Apostolilor”, menţionat în Faptele Apostolilor 15,[311] acela care stă la originea practicii Conciliilor ecumenice; participanţii la primele Concilii, nu fac niciodată referire la acesta.

Totuşi povestirea din Faptele Apostolilor 15 cere o analiză exegetică: se pare că este vorba de o reconstrucţie care uneşte faptele întâmplate în diferite momente.

B.Celebrarea primului conciliu ecumenic este pregătită de tradiţia sinoadelor regionale: când există o problemă, episcopii

[310] http://www.vatican.va/latin/latin_codex.html

[311] J. Julius Scott, „The Church's Progress to the Council of Jerusalem according to the Book of Acts” în *Bulletin for Biblical Research* 7 (1997), pp. 205-224,
https://www.ibr-bbr.org/files/bbr/BBR_1997_13_Scott_JerusalemCouncil.pdf

se adună pentru a găsi o soluţie, cunoscând că unele probleme au importanţă pentru întregul trup al Bisericii.
Montanismul (jumătatea secolului al II-lea) este un fenomen local, dar totuşi este important pentru întreaga Biserică cum să trateze această problemă. Ciprian din Cartagina face observaţii asupra problemei renegaţilor din timpul persecuţiilor lui Decius (jumătatea secolului al III-lea): *totius orbis haec causa est.*
C.Celebrarea primului conciliu ecumenic este cauzată însă de convergenţa a două condiţii:
> o criză teologică de mare importanţă (criza „ariană" [a se vedea # 5222]);
> interesul împăratului, acum creştin, în unitatea Bisericii şi a Imperiului, pentru raţiuni politice şi religioase.
D. Celebrarea primului conciliu ecumenic este posibilă datorită protecţiei şi finanţării imperiale.
Se discută dacă ideea provine de la acelaşi Constantin sau de la cineva din jurul său, de exemplu, episcopul Ossius (Osiu) de Cordoba.[312]
A. Lippold, *„Bischof Ossius von Cordova und Konstantin der Grosse", în Zeitschrift fur Kirchengeschichte* 92 (1981), 1-15.
E.Primul şi următoarele concilii vor fi întotdeauna organizate de către împărat, care este prezent sau reprezentat de un funcţionar de curte; împăratul promulgă deciziile, ca legi.
Papa în schimb, nu este implicat personal nici în convocare, nici în celebrare (este prezent prin intermediul ambasadorilor), nici în promulgarea deciziilor.
F.Părinţii din Nicea ştiau că trăiesc un moment privilegiat, dar nu că era vorba de primul dintr-o serie de concilii; experienţa era prea unică pentru a fi considerată repetabilă.
G.Pe de altă parte, nu trebuie să se exagereze autoritatea şi eficienţa Niceii în momentul conciliului sau în primele decenii

[312] Gheorghe Istodor, *Importanţa Sinodului I Ecumenic pentru Misiunea Bisericii,*
http://revistateologica.ro/vechi/pdf/20%20Istodor%20Gheorghe%20G.pdf

după; înainte de anul 360, simbolul său este abia cunoscut în Occident.
H.Practica intensificată a sinoadelor regionale şi succesiunea rapidă a noilor probleme teologice, fac să se descopere repetarea Conciliului ecumenic şi îi aprofundează preţuirea teologică.
> În perioada Conciliului de la Efes (431), începe să se recunoască în adunarea Apostolilor la Ierusalim (Faptele Apostolilor 15) un Conciliu.
> Vincenţiu din Lerins, † 450, arată rolul Conciliului ecumenic, atunci când formulează criteriile de adevăr ale unei doctrine în al său *Commonitorium*[313] 2, 5: Ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibuz creditum est.
> Conciliul din Calcedon (451) este important pentru că recunoaşte şi Constantinopol I ca şi Conciliu ecumenic.
> Papa Leon I cel Mare, † 461; aprofundează reflecţia asupra Conciliului ecumenic: În timp ce papa este garantul dimensiunii verticale al unei doctrine, adică al legăturii cu tradiţia, Conciliul ecumenic este garantul dimensiunii sale orizontale, adică al universalităţii sale.
> Papa Gelaziu I, † 496, defineşte autoritatea primelor patru Concilii ecumenice [DS 352].
> Papa Grigore I cel Mare, † 604, compară aceste patru Concilii cu cele patru Evanghelii.
H. J. Sieben*, Die Konzilsidee der Alten Kirche,* Paderborn etc. 1979.
* Biserica a descoperit în mod progresiv şi lent, importanţa Conciliului ecumenic; nimeni nu vede în acest proces o raţiune pentru a nega caracterul esenţial al Conciliilor pentru Biserică. Caracterul progresiv al descoperirii conţinutului funcţiei petrine pentru Biserică, nu poate, pentru aceasta, nici să fie invocată pentru a relativiza importanţa sa. Şi în niciun fel, nu se poate deduce din această istorie că un Conciliu ecumenic este mai

313 Reginald Stewart Moxon, *The Commonitorium of Vincentius of Lerins*, Cambridge 1915, https://archive.org/stream/commonitoriumofv00vinc#page/n5/mode/2up

important decât Papalitatea; în fond, primatul lui Petru este atestat în Scriptură şi aceasta nu se poate spune, dacă ne referim la Conciliile ecumenice.

4312 Primele opt Concilii ecumenice.[314]

I. **NICEA I – 325**
- Punctul central: Trinitatea.
- Decizia centrală: Cristos este pe deplin Dumnezeu („din aceeaşi materie cu Tatăl").
- Rezultatul central: Simbolul [DS 125 !].
- Afară de acestea: 20 canoane.

II. **CONSTANTINOPOL I - 381**
- Punctul central: Trinitatea.
- Decizia centrală: Duhul Sfânt este pe deplin Dumnezeu.
- Rezultatul central: Simbolul [DS 150!].
- Afară de acestea: 7 canoane.

III. **EFES - 431**
- Punctul central: Cristologia.
- Decizia centrală: împotriva lui Nestor, „Cristos este Dumnezeu, este o singură persoană, deci Maria este Mama lui Dumnezeu". [DS 250 – 268].

IV. **CALCEDON – 451**

---

[314] O istorie a conciliilor poate fi găsită în Edward H. Landon, *A manual of councils of the Holy Catholic Church,* 1909, (limba engleză) la adresa: https://archive.org/stream/amanualofcouncil01landuoft#page/n22/mode/1up https://ia601404.us.archive.org/22/items/amanualofcouncil01landuoft/amanualofcouncil01landuoft.pdf (format pdf),
Hefele, Karl Joseph von, 1809-1893; Goschler, I. (Isidore), 1804-1866; Delarc, O. (Odon), d. 1898, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, 1869, (limba franceză) la adresa: https://archive.org/stream/histoiredesconci01hefe#page/11/mode/1up, https://ia800205.us.archive.org/5/items/histoiredesconci01hefe/histoiredesconci01hefe.pdf (format pdf)

- Punctul central: Cristologia.
- Decizia centrală: împotriva lui Eutihie şi a monofizitismului, „Cristos este Dumnezeu, dar şi om, deci *o persoană, două naturi*" [DS 300 – 303].
- Afară de acestea: 30 canoane.

V. **CONSTANTINOPOL II - 553**
- Punctul central: Cristologia.
- Decizia centrală: condamnând cele „Trei capitole" ale lui Nestor, se reconfirmă unicitatea persoanei lui Cristos [DS 421 – 438].

VI. **CONSTANTINOPOL III – 680/1**
- Punctul central: Cristologia.
- Decizia centrală: împotriva monotelismului, „Cristos este Dumnezeu şi om, deci are două voinţe" [DS 550 – 559].

„Conciliul Quinisext", *Quinisextum* (692) adică *Trullanum II* (doreşte să completeze al Cincilea şi al Şaselea Conciliu ecumenic şi se adună într-o sală cu cupolă*)*
- 102 canoane.

VII. **NICEA II – 787**
- Punctul central: venerarea icoanelor.
- Decizia centrală: condamnarea iconoclastiei [DS 600 – 609].
- Afară de acestea: 20 canoane.

VIII. **CONSTANTINOPOL IV – 869/870**
- Punctul central: închide aşa zisa „schismă a lui Foţie".
- Afară de acestea: 27 canoane [DS 650 – 664]

Bisericile ortodoxe nu recunosc acest conciliu.

Toate decretele Conciliilor ecumenice se găsesc în *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, ed. J. Alberigo e. a., Bologna 1973 (DS[315] publică numai o parte din acestea).

4320 Papalitatea: funcţia petrină şi primatul roman.[316]

---

[315] http://patristica.net/denzinger/enchiridion-symbolorum.html http://www.izidor.cz/wp-content/uploads/sdf5sd4fs0d5fsd4f.pdf

[316] Jim Seghers, *Papal Primacy: A Historical Perspective*, http://www.totustuus.com/PapalPrimacy-AHistoricalPerspective.pdf,

Expresia „papalitate” nu exprimă bine conţinutul acestei funcţii universale, care este legată de o misiune specifică dată de Cristos lui Simon Petru, care este legat în mod deosebit de Biserică şi de Scaunul din Roma.

4321 Simon Petru şi Noul Testament.[317]

Francis Dvornik, Byzantium and the Roman Primacy, http://www.theorthodoxchurch.org/Library/General/Byzantium-and-the-Roman-Primacy.pdf,
Réné-Francois Guettée, *The Papacy*, http://orthodoxinfo.com/inquirers/guettee_thepapacy.pdf,
Papato e Chiesa. Da Pietro alle „Decretalli”, http://cronologia.leonardo.it/umanita/papato/cap065.htm,
John W. O'Malley, *A History of the Popes. From Peter to the Present,* http://www.thedivineconspiracy.org/Z5249E.pdf

[317] W.T.P. Wolston, *Simon Peter, His Life and Letters*, 1893, http://www.oudesporen.nl/Download/OS1248.pdf,
Robert Fastiggi, *Foundations of the Petrine Ministry,* https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=28&ved=0ahUKEwiL2eK4sJbNAhXE1xQKHUV3D944FBAWCD4wBw&url=http%3A%2F%2Fwww.hearttoheartcwa.com%2FPDF%2FPetrine_Ministry.doc&usg=AFQjCNElHSZEw27VrInMwMpwRLN6sbSIxw&cad=rja
Markus Bockmuehl, *Simon Peter in Scripture and memory: the New Testament apostle in the early Church,* http://assets.bakerpublishinggroup.com/processed/book-resources/files/Excerpt_9780801048647.pdf?1422549406,
William Thomas Walsh, *Saint Peter the Apostle*, New York 1948, http://www.strobertbellarmine.net/books/Walsh--St_Peter.pdf,
Constant Fouard, *Saint Peter and the first years of Christianity*, New York/Londra 1893, https://ia600500.us.archive.org/26/items/saintpeterfirsty00foua/saintpeterfirsty00foua.pdf,
François de Ligny, Sebastian Bach Smith, *Life of Our Saviour and Saint Peter: The Rock Upon which He Built His Church,* New York 1883, https://ia601407.us.archive.org/21/items/lifeoursavioura00smitgoog/lifeoursavioura00smitgoog.pdf

A. – „Datele sale personale”: este fiul lui Ioan, fratele lui Andrei; familia formează o mică societate de pescuit, la Betsaida; Simon, care avea 30 de ani atunci când a fost chemat de Isus, este un iudeu probabil bilingv (aramaică şi greacă); fiind căsătorit, cu copii (Marcu 10, 29), a mers să locuiască cu familia soţiei la Cafarnaum, unde munceşte la societatea de peşte a socrului sau poate a soacrei văduve.
Casa familiei este destul de mare pentru a oferi ospitalitate lui Isus.
R. Pesch, Simon-Petrus, *Geschichte und geschichtliche Bedeutung des ersten Jungers Jesu Christi,* Stuttgart 1980.
B. – Relaţia sa cu Isus.
> Este primul ucenic propriu al lui Isus, pe care-l cunoaşte prin intermediul lui Andrei, ucenic al lui Ioan Botezătorul.
> Este primul dintre ucenici şi este văzut astfel şi de ceilalţi (Matei 17, 24: întrebarea asupra taxei pentru templu).
> Primeşte porecla de : „Petru”. Poate însemna „stâncă”, dar şi „piatră preţioasă”.
> Casa sa de la Carnafaum, este un centru al activităţii lui Isus.
> De o importanţă deosebită sunt cuvintele lui Isus:
Matei 16, 17-19; „Tu eşti Petru … Ţie îţi voi da cheile împărăţiei cerurilor…”; Luca 22, 31-32: „Întăreşte-i pe fraţii tăi”; Ioan 21, 15-17: „Paşte mieluşeii mei”.
* Aceste texte cer o exegeză aprofundată!
C. – Locul său după Înviere.
> Este cel mai menționat în Noul Testament după Isus Cristos însuşi: Evangheliile şi Faptele Apostolilor îl menţionează de 195 de ori, ceilalţi apostoli, toţi împreună, sunt menţionaţi de doar 130 de ori (dintre care numai Ioan – ucenicul preferat – 29).
> Este întotdeauna numit primul dintre cei Doisprezece (Matei 10, 2-4; Marcu 3, 16-19; Luca 6, 13-16; Faptele apostolilor 1, 13).
> Este primul martor oficial al celui Înviat.
> Stă în fruntea primei comunităţi din Ierusalim, până la plecarea sa în primăvara anului 41 (Faptele apostolilor 1-12; Galateni 1, 18 …).

4322 Prezenţa lui Petru la Roma.[318]

După o perioadă de drumuri misionare, cu opriri importante în Antiohia (potrivit unei vechi tradiţii, aici ar fi fost episcop) şi Corint (1 Corinteni 1, 12 şi 3, 22 arată autoritatea sa), Petru s-a stabilit la Roma. Aici s-a stabilit după anul 55 (Claudiu care i-a exilat pe Iudei din Roma, moare în anul 54); moartea sa a avut loc cel mai probabil în anul 64 (anul incendierii Romei) şi posibil în timpul unui fel de sărbătoare populară, la 13 octombrie.

Prezenţa şi moartea lui Petru la Roma, se dovedesc în trei feluri.

A. – Prin intermediul aluziilor şi mărturiilor unor texte.

< 1 Petru 5, 13: „ biserica care este în Babilon, aleasă ca şi voi, vă salută"; mai ales în lumina Apocalipsei 14, 8; 17, 5; 18, 2, Babilonul poate fi interpretat ca Roma.

> Clement, *Scrisoarea către Corinteni*: 5, 1: … să luăm nobilele exemple ale generaţiei noastre. 2. Pentru gelozie şi invidie au fost persecutaţi şi au luptat până la moarte, aceia care au fost cei mai mari şi mai drepţi susţinători. 3. Să aşezăm [noi aici, nu: voi acolo] în faţa ochilor pe bunii Apostoli. 4. Petru, care pentru o nedreaptă invidie, a trebuit să suporte nu una sau două, ci mai multe suferinţe şi, dată astfel mărturia, a ajuns la

---

[318] Roger J. Landry, *Significance of Rome, the See of Peter, in the Early Church,* http://www.catholicpreaching.com/wp/wp-content/uploads/2013/07/PetrineSee.pdf,
Jesse C. Stevens, *Was Peter The First Pope?,* 1923, http://pdf.amazingdiscoveries.org/eBooks/WAS_PETER_THE_FIRST_POPE.pdf,
T. Livius, *S. Peter, Bishop of Rome, or, The Roman episcopate of the Prince of the Apostles: proved from the Fathers, history, and archaeology, and illustrated by arguments from other sources,* Londra 1888, https://ia800302.us.archive.org/24/items/stpeterbishop00liviuoft/stpeterbishop00liviuoft.pdf,
An Accurate History of Roman Catholicism from its Beginnings to the Present,
http://www.goitrc.org/pdf/pdf_study/Study,HISTORY_OF_ROMAN_CATHOLICISM_Part_1.pdf

locul datorat lui în slavă. 5. Pentru invidie şi discordie, Paul a arătat cum se dobândeşte premiul răbdării; de şapte ori încătuşat cu lanţuri, alungat, insultat, făcându-se vestitor în Orient şi în Occident, a dobândit slava pentru credinţa sa; 7. După ce a învăţat pe toată lumea ce este dreptatea, ajuns până la marginile extreme ale Occidentului şi suportând martiriul în faţa guvernatorilor, se desparte de lume şi ajunge la locul sfânt, devenind un mare model de răbdare. 6.1. Acestor oameni care au trăit în mod sfânt, li se adaugă o mare mulţime de aleşi, care, suferind din cauza invidiei multe insulte şi chinuri, devin exemple frumoase printre noi [aici la Roma …]
> Ignaţiu, *Scrisoarea către Romani*: 4, 3: „Nu vă poruncesc ca Petru şi Paul" [subînţeles: care erau de la voi din Roma].

> textele Apocrife: *Înălţarea lui Isaia* (anul 100), *Apocalipsa lui Petru* (înainte de anul 150), *Faptele lui Petru* (înainte de anul 190, cu fragmente mai vechi).
B. – Prin intermediul faptului că niciun alt oraş nu a negat niciodată tradiţia romană: niciunul nu a spus "martiriul a avut loc la noi" sau „relicvele sunt aici".
C. – Prin intermediul datelor arheologice ieşite la lumină în timpul săpăturilor făcute sub catedrala Sfântul Petru în anii 1940 – 1949 şi 1954 – 1957: s-a găsit un mormânt care a fost protejat în mod deosebit (respectând anumite asimetrii) şi un monument asupra căruia avem o ştire foarte veche; în jurul anului 200 scrie un oarecare preot Gaius: „pot să-ţi arăt mormintele lui Petru la Vatican şi al lui Paul pe Via Ostiense".[319]

[319] *St. Peter's Presence in Rome: the Monumental Evidence:* http://biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1950-2_126.pdf,
Lupu Corneliu Benone, *„Tu es Petrus?" E mai stato Pietro a Roma?,* Roma 2013,
http://www.adventist.it/roma/wp-content/uploads/2014/01/pietro-a-roma-c.pdf,
George Edmundson, *op. cit*., pp. 291-202,

* Acum, dacă la Roma se găseşte un mormânt creştin foarte vechi, protejat în mod deosebit: al cui va fi acest mormânt?

4323 Relaţia lui Petru cu Biserica din Roma.
Mărturia de credinţă a lui Petru – şi a lui Paul – din timpul vieţii lor, dar încă şi mai mult cu martiriul lor şi permanenţa lor în morminte, fac Biserica din Roma importantă, într-un mod deosebit.[320]
Nu au fondat Biserica din Roma (existau aici creştini înainte de venirea lor), dar ei sunt fundamentul acesteia.
Biserica din Roma primeşte astfel sarcina specială de a continua mărturia lui Petru şi a lui Paul; prestigiul implică obligaţia credinţei pentru tradiţie.

4324 Succesorii lui Petru.[321]
A. – Două documente, la distanţă de 100 de ani de la moartea sa, conţin numele acelora care sunt succesorii lui Petru.

---

http://www.catholic-convert.com/wp-content/uploads/Documents/Peter%20in%20Rome.pdf
[320] David L. Eastman*, The ancient martyrdom accounts of Peter and Paul*, Atlanta 2015,
https://www.sbl-site.org/assets/pdfs/pubs/061639P-front.pdf,
Arthur Stapylton Barnes, *The Martyrdom Of St. Peter And St. Paul,* Oxford 1933,
https://ia800206.us.archive.org/4/items/martyrdomofstpet008755mbp/martyrdomofstpet008755mbp.pdf,
[321] F. B. Allnat, *Cathedra Petri:or, The titles and prerogatives of St. Peter, and of his see and successors; as described by the early fathers, ecclesiastical writers, and councils of the church,* Londra 1883,
https://ia600301.us.archive.org/8/items/a545137300allnuoft/a545137300allnuoft.pdf,
James Waterworth, *A Commentary by writers of the first five centuries on the place of St. Peter in the New Testament: and that of St. Peter's successors in the church,* Londra 1871,
https://ia802308.us.archive.org/16/items/acommentarybywri00unknuoft/acommentarybywri00unknuoft.pdf

> Lista lui Egesipus, scrisă la Roma în anul 160 şi citată de Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, IV, 22, 3: „Aşadar, după ce a fondat şi a construit Biserica, sfinţii apostoli i-au încredinţat lui Linus slujirea episcopatului; despre acest Linus, Paul aminteşte în scrisoarea către Timotei. Lui îi succede Anaclet. După acesta, pe locul al treilea pornind de la apostoli, primeşte episcopatul Celement, care i-a văzut pe apostoli înşişi şi s-a întâlnit cu ei şi căruia îi răsuna încă în urechi predicile lor şi avea în faţa ochilor tradiţia lor.
Acestui Clement îi succede Evarist şi lui Evarist, Alexandru; apoi, ca *al şaselea* pornind de la apostoli, a fost stabilit *Sixtus*; după el, Telesfor, care a dat mărturia sa glorioasă; apoi Iginus, deci Pius şi după el, Anicet. După ce lui Anicet i-a succedat Soter, acum, pe al doisprezecelea loc pornind de la apostoli, are funcţia episcopatului Eleuteriu. Cu această ordine şi aceste succesiuni a ajuns până la noi tradiţia care este în Biserică pornind de la apostoli şi de la predicarea adevărului".
Nu există raţiune pentru a ne îndoi de garanţia listei: comunitatea din Roma trebuie să aibă o amintire dragă şi vie despre cei mai mari dintre ei.
B. – Nu trebuie să se confunde expresia „succesiune în episcopat"; este vorba nu atât despre succesiunea în conducerea comunităţii, cât de continuarea mărturiei adevărului, prima şi propria obligaţie a lui Petru. Această obligaţie este de-acum în mâinile aceluia care conduce ca episcop Biserica din Roma. Pentru aceasta, dacă lipsesc probe ale existenţei mono episcopatului înainte de anul 150 şi se poate presupune un *???* colegial, aceasta nu exclude o succesiune în funcţia lui Petru; aceşti succesori erau fără îndoială primii în autoritate în Biserica din Roma.

Să arătăm câteva argumente în favoarea existenţei unui *conduceri colegiale* înainte de anul 150.
-Clement din Roma, în scrisoarea sa către Corinteni, chiar vorbind cu autoritate, nu se defineşte ca episcop al Romei.

-Ignaţiu din Antiohia, în toate scrisorile sale îl menţionează pe episcopul Bisericii căruia îi scrie, cu excepţie în cazul Romei (Efeseni 1, 3; Magnesi 2, 1; Tralliani 1, 1; Smirnesi 8, 1; Policarp).
-Hermas, Păstorul († 140), asupra unei terminologii care pare să arate colegialitatea în conducere:
> Viziunea 2, 2, 6; 3, 9, 7; 2, 4, 3;
> Parabola 9, 15, 4; 9, 26; 9, 27.
-În afară de aceasta trebuie luată în consideraţie ipoteza fracţionării iniţiale a comunităţii din Roma, de presupus din cauza:
> unei situaţii asemănătoare a evreilor la Roma;
> terminologiei lui Paul care în Scrisoarea sa către Romani, 16 (nu vorbeşte despre „Biserica din Roma" şi salută mai curând o serie de biserici domestice);
> a unor expresii din Iustinian şi din Tradiţia Apostolică.
* Este vorba numai despre indicii, nu de supraevaluare; prea puţin convingător este argumentul existenţei „titlurilor" de după Constantin, chiar dacă unele au rădăcini dinainte de Constantin.
P. Lampe, *Die stadtromische Christen in den ersten beiden Jahrhunderten,* Tùbingen 1987; G. Scholgen, *„Probleme der fruchristlichen Sozialgeschichte. Einwande gegen Peter Lampes Buch uber „Die stadtromische Christen in den ersten beiden Jahrhunderten",* în *Jahrbuch fur Antike und Christentum* 32 (1989), 23 – 40.

4235 Lentul proces al luării de cunoştinţă despre conţinutul şi importanţa funcţiei petrine.
Fiind dată chiar de la început Bisericii deplina semnificaţie a mandatului lui Petru continuat la Roma, aceasta este descoperită numai de-a lungul primelor secole. Să arătăm următoarele faze cu caracteristicile predominante, fără a exclude prezenţa altor dimensiuni.

4325/1 Prestigiul Bisericii din Roma (până în anul 250)[322]
Primele date sunt puţine şi răspândite.
A. – În jurul anului 95, Clement din Roma scrie *Scrisoarea către Corinteni*; la Corint, câţiva tineri se opun prezbiterienilor - *episkopoi*; Clement îi dojeneşte; adică exprimă un simţ de responsabilitate şi chiar de autoritate romană.

- 7, 1: vă scriem … pentru *a vă dojeni;*
- 58, 2: acceptaţi sfatul nostru şi nu vă veţi căi;
- 59, 3: dacă cineva nu se va supune cuvintelor pe care *Dumnezeu* le spune *prin gura noastră*, să ştie că va cădea într-o vină şi într-un pericol cu adevărat mare; dar noi vom fi nevinovaţi pentru acest păcat …;
- 63, 2: va fi pentru noi o adevărată bucurie dacă, *supuşi la ceea ce vă scriem*, mişcaţi de Duhul Sfânt, veţi reteza orice resentiment şi invidie şi veţi pune în practică acest îndemn al nostru către pace şi înţelegere.

DS 102 prezintă aceste texte.
B. – În jurul anului 115, Ignaţiu din Antiohia în *Scrisoarea către Romani* numeşte Biserica din Roma „Care deţine primul loc în ceea ce este esenţial, adică milostivire şi credinţă".
Aceasta exprimă prestigiul Bisericii din Roma oriunde.

---

[322] Valeriu Andreiescu, *Biserica primară la Roma din perspectiva mărturiilor istorice*,
https://jurnalulpleroma.files.wordpress.com/2009/03/2004-02-dec-andreiescu.pdf,
Luke Rivington, *The primitive Church and the See of Peter*, Londra 1894,
https://ia800209.us.archive.org/33/items/primitivechurchs00rivi/primitivechurchs00rivi.pdf,
PETER AND THE CHURCH: Christ's gift to the Church of authority, the Magisterium and the Hierarchy – a sign of the Spirit (Catechism of the Catholic Church 874 – 896),
https://stpaulrepository.files.wordpress.com/2011/08/microsoft-word-07-peter-and-the-church.pdf,

C. – În jurul anului 180, Irineu din Lion scrie în *Împotriva ereziilor*, 3, 3, 2: „De fapt cu această Biserică, în virtutea originii sale excelente (*propter potentiorem principalitatem*), trebuie, în mod necesar, să fie de acord fiecare Biserică, adică credincioşii care vin din toate părţile – ea, în care a fost păstrată întotdeauna, pentru toţi oamenii, tradiţia care vine de la apostoli". Interpretarea rămâne un punct de discuţie, dar textul exprimă în mod puternic „primatul" Bisericii din Roma.
D. – În jurul anului 195, papa Victor I intervine cu ameninţarea excomunicării împotriva celor „paisprezece", adică a acelora – o serie de Biserici din Asia – care în opoziţie cu decizia unei serii de sinoade, continuă celebrarea Paştelui potrivit tradiţiei iudaice, în a 14-a zi a lunii *nisan* şi nu duminica următoare. Irineu reuşeşte să-l domolească pe papa. (Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 5, 23-24). Gestul papei poate fi interpretat în dublu sens: ca expresie a responsabilităţii sale în faţa Bisericii universale (impunând în altă parte o decizie luată de majoritate), sau ca remediu împotriva diviziunilor din Roma, unde asiaticii celebrau Paştele la o dată diferită, sprijinindu-se pe practica din Asia.
E. – În jurul anului 212, Origene vizitează Roma pentru „a vedea acel Scaun foarte vechi" (Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, IV, 14, 10).
F. – Înainte de anul 216, inscripţia de pe mormântul lui Abercius din Frigia, menţionează vizita sa la Roma, unde a văzut o *???* (regină, împărătească) îmbrăcată în aur.
Este textul unui creştin? Şi în acest caz, se referă la Biserica din Roma?
G. – În jurul anului 225, Pseudo-Clement, *Scrisoare către Iacob*, conţine câteva expresii foarte interesante. 2, 2: Catedra lui Petru este numită: *praedicationis et doctrinae cathedra*. 17, 1: Succesorul lui Petru este numit: *qui paesidet vobis ad veritatem docendam* şi menţionează că Cristos *ei docendi credidit cathedram*.
Constituie o problemă însă, datarea textului.

H. – În jurul anului 250, în diferitele scrieri ale lui Ciprian din Cartagina, găsim expresii care arată importanţa Bisericii şi a Scaunului din Roma.

> În *De unitate*, 4 scrie: (într-o versiune)

a) Dumnezeu a ridicat Biserica sa peste unul singur, chiar dacă … a conferit putere egală tuturor apostolilor …

Totuşi pentru a evidenţia unitatea, a dispus cu autoritatea sa, ca originea acesteia să provină de la unul singur. [*ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit*].

b) Desigur că şi ceilalţi apostoli erau ceea ce era Petru. Erau învestiţi în parte egală atât cu onoare, cât şi cu putere, dar originea vine de la unitate, până când Biserica lui Cristos se va arăta una singură. [quod fuit Petrus, pari consortio praediti honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur ut ecclesia christi una monstretur].

c) Cine nu menţine această unitate a Bisericii, crede că are credinţă? Cine se opune sau rezistă Bisericii, crede că va rămâne în ea?

d) (o altă versiune)

a) Şi cu toate că a dat tuturor apostolilor o putere egală, totuşi a constituit o singură catedră şi a stabilit cu autoritatea cuvântului său, originea autorităţii. [unam tamen cathedram constituit et unitatis originem rationem sua auctoritate disposuit]

b) Şi ceilalţi erau cu siguranţă ceea ce era Petru, dar primatul a fost dat lui Petru în aşa fel încât să se arate o singură Biserică şi o singură catedră. [erant et ceteri quod fuit Petrus, sed primatus Petro datur]

e) … Cine nu va păstra această unitate … gândeşte poate să-şi păstreze credinţa? Cine va părăsi catedra lui Petru pe care s-a fondat Biserica, va gândi să fie încă în Biserică [qui cathedram petri, super quem fundata ecclesia est, deserit, in ecclesia se esse confidit?]

Se discută despre relaţia dintre cele două versiuni; care este prima? Amândouă sunt autentice? Cum să explici diferenţa? Însă, în fiecare caz, se observă cunoaşterea legăturii dintre Petru şi unitatea Bisericii.
> În *Scrisoarea* sa 59, 14 scrie: [Anumiţi eretici] îndrăznesc să se îmbarce şi să se ducă la catedra lui Petru şi la Biserica principală, de unde a apărut unitatea preoţească, din scrisorile schismaticilor şi profanilor. [audent .. ad Petri cathedram atque ad *ecclesiam principalem* unde unitas sacerdotalis exorta est .. litteras ferre]
Expresia exprimă faptul cum Ciprian şi alţii văd Scaunul din Roma.

4325/2 Autoritatea Scaunului Roman (începând din anul 250).
Este vorba în mod deosebit, de intervenţii disciplinare din partea papilor, adesea interpelate. Trebuie să se observe însă, perioadele din care lipsesc date.
A. – Anii 254 – 257: pontificatul lui Ştefan I.[323]
> Episcopul Basilide din Emeritia (Spania), care a fost îndepărtat de un sinod, după ce a fost renegat în timpul unei persecuţii, se adresează papei. Papa, dezinformat de către Basilide, şterge depoziţia: interesantă pentru noi este funcţia papei într-o asemenea problemă.
A se vedea: Ciprian din Cartagina, *Scrisoarea* 67.
> Episcopul Faustin din Lion (Galia) îl împinge pe Ciprian din Cartagina să ceară papei să-l înlocuiască pe episcopul Marcian din Arles, care era prea riguros. Marcian refuză reconcilierea chiar şi în ceasul morţii acelora care, în timpul persecuţiei şi-au renegat credinţa, dar acum s-au căit.
A se vedea: Ciprian din Cartagina, *Scrisoarea* 68.

[323] Marco M. G. Michellini, *I papi nella prima metà del III secolo: Da Zeffirino a Stefano I,* http://www.marcomgmichelini.it/wp-content/uploads/2011/11/06_I-papi-nella-prima-met%C3%A0-del-III-secolo_Da-Zeffirino-a-Stefano-I.pdf

> Papa recunoaşte ca valabil botezul administrat de eretici şi impune această doctrină şi în alte părţi; să observăm că este vorba despre o decizie doctrinară: DS 110 –111.
Ciprian din Cartagina protestează (*Scrisorile* 74 şi 75).[324]
B. – Anii 259 – 268: pontificatul lui Diogene. Papa cere „explicaţii" celorlalţi episcopi, cu un ton care exprimă cunoaşterea autorităţii sale: DS 112 – 115.
Concret, este vorba despre Diogene din Alexandria care, combătând modalismul, pare să favorizeze triteismul.
C. – În 268/9, când Paul din Samosata, episcop de Antiohia, după ce a fost îndepărtat de un sinod, nu vrea să iasă din casa diecezei, împăratul Aurelian (păgân) decide ca aceasta să fie încredinţată acelora care se află în comuniune de credinţă cu episcopii din Italia şi din Roma. Împăratul recunoaşte deci Roma ca şi criteriu de eclezialitate.
D. – Anii 312 – 337: domnia lui Constantin.
> 312, Constantin dăruieşte papei palatul din Lateran şi decide construirea unei biserici.
> 313, Constantin cere papei Miltiade, † 314, să organizeze sinodul pentru a judeca cazul episcopului Cecilian din Cartagina [a se vedea problema Donatismului din capitolul 5].
> 314, Sinodul din Arles consideră Roma ca centru de comunicare în Biserică; în prima normă, cere papei să comunice celorlaltor Biserici deciziile sinodale.
> 319/322, Constantin începe construcţia Bazilicii Sfântul Petru (finalizată în anul 329).
> 325, la Conciliul din Nicea trimişii papei (care sunt doar preoţi) ocupă primul loc după preşedinte; în formularea simbolului se adoptă expresia romană *consubstantialis*.

---

[324] Geoffrey D. Dunn, „Cyprian of Carthage and the Episcopal Synod of Late 254", *Revue des Études Augustiniennes,* 48 (2002), 229-447, http://www.etudes-augustiniennes.paris-sorbonne.fr/IMG/pdf/AUGUST_2002_48_229.pdf

4325/3 Jurisdicţia recunoscută şi exercitată (începând cu anul 340).
A. - anii 337 – 352: pontificatul lui Iuliu I.
În anul 341, papa Iuliu cere „explicaţii" celorlalţi episcopi cu ocazia depoziţiei lui Atanasiu din Alexandria şi a lui Marcel din Ancira de la un sinod dominat de discipolii lui Eusebiu din Nicomedia. Adepţii lui Eusebiu, de o parte şi Atanasiu şi Marcel de cealaltă parte, sunt chemaţi la Roma (Atanasiu merge personal la Roma). Un sinod roman, în toamna anului 340 (sau la începutul anului 341) se poziționează de partea lui Atanasiu şi al lui Marcel.

Scrisoarea papei către adepţii lui Eusebiu spune clar că Roma vede modul corect de a proceda; depoziţia lui Atanasiu şi a lui Marcel nu ar fi trebuit să fie făcută fără a consulta mai întâi Roma (consultarea a venit *post factum*).
DS 132: nu ştiaţi că se obişnuieşte să ne scrieţi mai întâi nouă, pentru ca o judecată corectă să poată fi dată aici?
În aceeaşi scrisoare se mai spune: „Pentru că ceea ce am primit de la Sfântul Petru, eu vă fac cunoscut vouă."
Să se observe tonul autoritar.
* Importanţa intervenţiei papei este următoarea: Adepţii lui Eusebiu sunt episcopi care se sprijină pe autoritatea imperială; a-l îndepărta pe Atanasiu, înseamnă a alege partea împăratului. A-l apăra pe Atanasiu, înseamnă a combate noutatea amestecului imperial în Biserică; împotriva acestei noutăţi, papa pune principiul tradiţional al autorităţii care vine de la apostoli. Scaunul din Roma apără libertatea Bisericii!
B. – În anul 343 (posibil 342), Sinodul din Sercida (actuala Sofia, în Bulgaria) declară Roma instanţă de apel în cazul în care un episcop este îndepărtat.[325]

[325] Hamilton Hess, *The Early Development of Canon Law and the Council of Serdica,* Oxford 2002, http://ixoyc.net/data/Fathers/523.pdf,

DS 133 – 136; sunt interesante expresiile: *sanctissimi Petri apostoli memoriam honoremus ad caput, id est ad Petri Apostoli sedem ... referant sacersotes*.
Şi aici este vorba de a opune reformei amestecului imperial, vechea autoritate apostolică.

> H. Hess*, The Canons of the Council of Sardica, A.D.343. A Landmark in the early development of Canon Law,* Oxford 1958; L. W. Barnard *„The Council of Sardica: Some Problems re-assessed", în Annuarium Historiae Conciliorum* 12 (1980), 1-25; H. J. Sieben, *„Sanctissimi Petri Apostoli memoriam honoremus. Die Sardicensische Appellationskanones in Wandel der Geschichte",* în *Theologie und Philosopkie* 58 (1983), 501-534; H. C. Brennecke, *„Rom und der dritte Kanon von Serdika (342)",* în *Zeitschrift der Savignystiftung. Kan. Abt.* 69 (1983), 15 – 45.
C. – Alte fapte semnificative.
> Papa Liberiu, 352 – 366, este primul care foloseşte termenul *Sedes apostolica*.
> Papa Damasus I, 366 – 384, „intensifică" activitatea pontificală.[326] Cu ocazia alegerii sale au murit multe persoane din cauza violenţelor celor două facţiuni opuse; şi aceasta arată importanţa, chiar politico-socială, a funcţiei petrine.
. Trebuie observate numeroasele construcţii, organizarea arhivei, sarcina încredinţată lui Gerolamo de a face o nouă traducere latină a Bibliei (care va fi apoi *Vulgata*).[327]

---

[326] Neil B. McLynn, *Damasus of Rome. A fourth-century pope in context,* http://www.degruyter.com/dg/viewbooktoc.chapterlist.resultlinks.fullcontentlink:pdfeventlink/$002fbooks$002f9783110222142$002f9783110222142.305$002f9783110222142.305.pdf/9783110222142.305.pdf?t:ac=product/42467, Hartmann Grisar, *History of Rome and the Popes in the Middle Ages,* volumul I, Londra 1911, https://ia802506.us.archive.org/4/items/historyofromepop01gris_0/historyofromepop01gris_0.pdf
[327] *The Holy Bible: Latin Vulgate Translation*, http://www.biblestudyguide.org/ebooks/bibles/vul.pdf

. Simţul de autoritate se exprimă în introducerea deciziilor, adică decrete redate sub formă de scrisoare, potrivit stilului cancelariei imperiale, cu expresia *volumus et decretamus.*

. Primatul roman se apără în timpul unei serii de sinoade, dintre care cel mai important este acela din anul 382, cu al său Decret al lui Damasus.

DS 350 – 351: sancta tamen romana ecclesia nullis synodicis constitutis cateris ecclesiis praelata sit, sed evangelica voce domini et salvatoris primatum obtinuit.

Este clar vorba despre o reacţie împotriva canoanelor 2 şi 3 de la Constantinopol I, care bazează rangul marilor sedii, pe criterii politice; din nou este vorba despre invocarea tradiţiei apostolice împotriva reformei imperiale.

Important este să observăm că, în favoarea primatului roman sunt invocate textul din Matei 16, 18 şi apoi martiriul roman al lui Petru şi Paul; demnitatea sediilor din Antiohia şi din Alexandria este fondată pe legătura cu Petru.

> H. Chadwick, *„Pope Damasus and the peculiar claim of Rome to St. Peter and St. Paul",* în *Neotestamentica et patristica* 6 (Leiden 1962), 313 – 318.

> Şi la papii următori se găsesc expresii care reafirmă primatul roman:

. Siricius, 384 – 399: DS 181 – 185 *in nobis Petru*s

. Inocenţiu I, 402 – 417: Scrisoarea 2, 2: *sancto apostolo Petro, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo coepit exordium.*

Scrisoarea 29 = DS 217. Scrisoarea 30 = DS 218. Scrisoarea 37, 1: *ad nos quasi ad caput atque apicem episcopatus referre*.

Zosim, 417–418, exprimă pentru prima oară principiul că Scaunul roman nu poate fi judecat de ceilalţi.

Bonifaciu I, 418 – 422: DS 232 – 235.

Celestin I, 422 – 432: DS 3056 [sic].

4325/4 Elaborarea definitivă sub Leon I cel Mare (în jurul anului 450).

Leon I cel Mare, 440 – 461: pontificatul şi persoana sa sunt foarte importante.[328]
- Doctrina primatului îşi găseşte o elaborare ulterioară: papa este urmaşul şi vicarul lui Petru; scaunul său contează mai mult decât mormântul (Omeliile 2, 3, 4, 5, 82, 83, 84).
- Se bucură de o mare autoritate în Biserica universală: părinţii Conciliului din Calcedon (451) exclamă după lectura scrisorii lui Leon către Flavian (DS 290 – 295): „Petru vorbeşte în Leon". Trimişii lui Leon la Calcedon îl numesc episcop al bisericii universale.
- Se bucură de un mare prestigiu personal: este *defensor civitatis* împotriva Hunilor (452) şi a Vandalilor (455).
În anul 452, Leon şi doi senatori, în numele împăratului – care s-a refugiat la Ravena – merg în întâmpinarea lui Attila, regele Hunilor, care a invadat Italia. După întâlnirea de lângă Mantova, Attila nu-şi urmează marşul său către Roma. În 455, Vandalii cuceresc Roma; Leon intervine: iau cu ei comorile, dar cruţă oamenii.

4325/5 Alte date.
A. – Felix II (III), 483 – 492, se opune amestecului împăratului în Biserică: DS 345: Certum est enim, hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis agitur Dei, iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, et sacrosncta per eorum praesules discere potius quam docere.
B. – Gelaziu I, 492 – 496, apără libertatea Bisericii: DS 347: Sunt două autorităţile după care în principal, este condusă lumea: sfânta autoritate a episcopilor şi autoritatea

[328] Philip Schaff, *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of Christian Church. Second Series, volume XII, Leo the Great, Gregory the Great,*
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_12_Leo_The_Great._Gregory_The_Great,_EN.pdf

regală *(regia)*. Dintre acestea însă, prima are o valoare mai mare, pentru că ea trebuie să răspundă înaintea lui Dumnezeu și pentru rege. Pe de altă parte, în domeniul ordinii publice, adică în lucrurile temporare, aceiaşi superiori ecleziastici se supun legilor imperiale.
C. – Între anii 525 şi 535, cuvântul „papa" devine un titlu.[329]

Cuvântul înseamnă „tată" şi era folosit pentru episcopi în general şi nu în mod exclusiv pentru episcopul din Roma.
Schisma din jurul lui Simacus (498 – 514), în perioada în care este antipapă Laurențiu (până în 506), este funcţională pentru folosirea titlului, în sensul că Sinodul din 502 şi Ennodius, care-l sprijină pe Simacus, îl numeşte „papă" cu un sens de afecţiune.
Dar adevărata întorsătură are loc în timpul pontificatului lui Ioan I, 523 – 526: *Liber Pontificalis* pune cuvântul înainte şi după numele său; pentru Felix IV, 526 – 530 şi Bonifaciu II, 530 – 532, predomină al doilea mod; pentru Agapius 535 – 536 şi Silveriu, 536 – 537, modul a devenit exclusiv.[330]
> J. Moorhead, *„Papa as „bishop of Rome"",* în *Journal of Ecclesiastical History 36, (1985), 337 – 350.*
D. – Grigore I cel Mare, 590 – 604, *consul dei*.

---

[329] J. Moorhead, „Papa as „bishop of Rome"", *Journal of Ecclesiastical History* 36, (1985) 337 – 350, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwih1eq00v_MAhXLWBQKHVMVC7AQFggaMAA&url=https%3A%2F%2Fsubjectgroups.research.uwa.edu.au%2Fbitstream%2F123456789%2F1245%2F3%2FMoorhead.%2520Papa%2520as%2520Bishop%2520of%2520Rome.pdf&usg=AFQjCNG09vuZ2fyEFbk7tKDdvW4hrJprfw&cad=rja, Geoffrey D. Dunn*, The Bishop of Rome in Late Antiquity,* https://books.google.ro/books?id=g461CwAAQBAJ&pg=PT185&lpg=PT185&dq=la+schisma+di+acacius&source=bl&ots=Osj8JfkYk8&sig=OF1cz3jy2yjNptt8sOpDTpnmP6E&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjiyeDA5pPNAhVJPBoKHV5KA8QQ6AEINjAE#v=onepage&q&f=false

[330] Hartmann Grisar, *op. cit.,* volumul II, Londra 1912, https://ia601407.us.archive.org/26/items/historyofromepop02grisuoft/historyofromepop02grisuoft.pdf

Este ultimul mare papă al Bisericii antice; este, în acelaşi timp, teolog şi păstor. Are grijă şi de bunăstarea materială a Romanilor. Introduce *servus servorum dei*.

J. Richards*, Consul of God. The Life and Times of Gregory the Great,* Londra etc,. [1980].

Capitolul V

Teologia

5100 Autori şi texte[331]
Oferim doar o selecţie de nume şi texte. Pentru o informare mai completă, să se consulte operele clasice ale lui B. Altaner sau J. Quasten (se găsesc în diferite limbi), sau o introducere mai recentă[332].
Nu există un criteriu uniform pentru a face o diviziune a autorilor şi a textelor; pentru raţiuni practice urmăm mai ales, un criteriu cronologic, încercând să arătăm într-o a doua instanţă, subdiviziunile potrivit originilor geografice şi a conţinuturilor; atenţia este atrasă mai întâi către textele mai curând teologice, apoi către alte genuri de texte relevante pentru istoria Bisericii antice.

5110 Perioada Noului Testament şi a Părinţilor Apostolici (anii 50 – 150).
Prin „Părinţii Apostolici" se înţelege o serie de scrieri (scurte) foarte eterogene, care în Biserică se bucură de o autoritate specială.
- *Didahia* „Doctrina celor Doisprezece Apostoli" (instrucţiuni practice pentru misionari), 80 – 100.
- sfântul CLEMENT din Roma, (papa Clement I) , † 101:> *Scrisoarea către Corinteni* (93 – 98)
(scrisă la Roma, în greceşte).

---

[331] O compilare de autori şi texte poate fi găsită la adresa:
http://www.oldlandmarkmbc.org/PastorDesk/Outlines/SS%20Outline%20008%20AntiNicene%20Fathers.pdf
(Anti-Nicene Fathers)

[332]Pentru informarea în ceea ce priveşte editarea textelor, se poate consulta: Marcel Chappin, *Instrumente de muncă pentru teologie,* Editura Pontificia Universita Gregoriana, Roma 1990, pag. 78 şi următoarele.

- sfântul IGNAŢIU, episcop din Antiohia, † înainte de 117:
> *Scrisorile* către 1) Efeseni, 2) Magnesi, 3) Tralliani, 4) Romani; 5) Filadelfiesi, 6) Smirnesi, 7) Policarp.[333]
- sfântul POLICARP, episcop din Smirna, † între 155 şi 169;[334]
> Două *Scrisori* către Filipeni (110? 130?).
- *Martiriul Sf. Policarp* (160 – 175).
- „BARNABA":> *Scrisoare* („manual catehetic") (înainte de anul 130).
- PAPIA, episcop din Hierapolis:> *Prezentarea cuvintelor lui Dumnezeu* (numai fragmente) (130 – 140).[335]

- PSEUDO-CLEMENT: > a 2-a *Scrisoare către Corinteni* (o omelie) (150).
- HERMAS:> *Păstorul* (o predică asupra penitenţei în formă de apocalipsă) (anul 150).

5120 Perioada primilor Apologeţi (150 – 200).
- Marcian ARISTIDE, Apologia, (înainte de 140?).[336]
- sfântul IUSTIN Martirul, † 165:- *Apologia* (în două părţi);> *Dialog cu Trifon Evreul*;> alte scrieri (pierdute.
- TATIAN, † 172:> *Rugăciune împotriva Grecilor*;> *Diateseron*.[337]

---

[333] J. H. Srawley, *The epistles of St. Ignatius, Bishop of Antioch,* Londra 1910, volumul 1,
https://archive.org/stream/theepistlesofsti01srawuoft#page/n3/mode/2up,
J. H. Srawley, *op. cit*., volumul 2,
https://archive.org/stream/theepistlesofsti02srawuoft#page/n3/mode/2up
[334] Blomfield Jackson, *St. Polycarp, bishop of Smyrna,* New York 1898,

https://ia802606.us.archive.org/17/items/stpolycarpbisho01jackgoog/stpolycarpbisho01jackgoog.pdf
[335] Papia di Gerapoli, Philip Schaff (editor), *Fragments of Papias*,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0070-0130,_Papia_Hierapolitanus,_Fragmenta_[Schaff],_EN.pdf
[336] D. M., Kay, *The Apology of Aristides the Philosopher*,
http://www.earlychristianwritings.com/text/aristides-kay.html

- ATENAGORA din Atena, † după anul 180.> *Implorare pentru creştini*;> *Despre învierea morţilor* (în jurul anului 177).[338]
- TEOFIL, episcop din Antiohia, † către anul 185:> *Lui Autolic* (după anul 180).[339]
- *Scrisoare către Diogneto* (200?) Datarea scrisorii rămâne punct de discuţie; alţii o consideră mai veche (anul150).[340]
Alte texte şi autori …

5130 Perioada primilor „Sistematici" şi a secunzilor Apologeţi (anii 180 – 300)

5131 Sfântul Irineu, episcop de Lion, † 202.- *Împotriva ereziilor*;- *Demonstrarea predicii apostolice*.

5132 Alexandrinii.
- Titus F. CLEMENT din Alexandria, † 215:- *Protreptico* (îndemnul stăruitor către Greci);- *Pedagogul*;- Stromata (=*miscellanea*).

---

[337] Peter M. Head, „Tatian's Christology and its Influence on the Composition of the Diatessaron",
Tyndale Bulletin 43.1 (1992), pp. 121-137,
Edward A. Johnson, *The First Harmony of the Gospels: Tatian's Diatessaron and its Theology,* http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/14/14-4/14-4-pp227-238_JETS.pdf

[338] *Atenagora di Atene – Legatio pro Cristianis (A Plea for the Christians),* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0110-0190,_Atenagora_di_Atene,_Legatio_pro_Christianis_[Schaff],_EN.pdf,
Toate scrierile lui Atenagora, în limba italiană și engleză la adresa:
http://www.documentacatholicaomnia.eu/20_40_0110-0190-_Atenagora_di_Atene.html

[339] *Theophilus Antiochenus – Ad Autolycum (Theophilus to Autolycus),* http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0165-0183,_Theophilus_Antiochenus,_Ad_Autolycum_[Schaff],_EN.pdf

[340] Philip Schaff*, Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria (Entire),* 1885, http://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Ante-Nicene-Fathers-VOl-2.pdf

- ORIGENE, † 253/4, „Lumina Orientului”:
> Opere exegetice, (*Esapla*, omelii, comentarii);
> Opere apologetice (Împotriva lui Celsus …);
> Opere dogmatice (Principiile …);
> altele …[341]

5133 Antiohienii.
- PAUL din SAMOSATA, episcop din Antiohia, † 272.
- sfântul LUCIAN din ANTIOHIA, † 312.

5134 Romanii.
- Marcus MINUCIUS FELIX:
- *Octav* (o apologie în formă de dialog) (către anul 200?).
- HIPOLIT, † 235 (Hippolytus „antipapa”; scrie în greceşte):
> *Respingerea ereziilor*;
> *Tradiţia apostolică*[342] (manual practic cu texte liturgice).
> alte opere.
- NOVATIAN, † 260 (excomunicat).
> *Sfânta Treime*;[343]
> alte opere.

---

[341] Despre Ignatius, Iustin, Irineu, Clement din Alexandria, Origen în D. Jeffrey Bingham, *The Routledge Companion to Early Christianity Thought,* 2010, http://ebooks.rahnuma.org/religion/Christianity/Early_Christian_Thought_.pdf

[342] Burton Scott Easton, *The Apostolic Tradition of Hyppolitus*, Cambridge 1934, http://www.rore-sanctifica.org/bibilotheque_rore_sanctifica/12-pretendue_tradition_apostolique_d_hippolyte/1934-burton_scott_easton-tradition_apostolique_d_hippolyte/Burton_Scott_Easton_-_The_Apostolic_Tradition_of_Hippolytus_%281934%29.pdf

[343] Philip Scaff (editor), „A Treatise of Novatian Concerning the Trinity”, (*Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*), http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0251-0258,_Novatianus,_De_Trinitate_[Schaff],_EN.pdf

5135 Africanii.
- Quintus Septimius Florens TERTULIAN, † 220 (devine montanist): > multe opere atât apologetico-polemice, cât şi ascetico-practice.

- Sfântul Ceciliu CIPRIAN, episcop din Cartagina, † 258:
> *Unitatea Bisericii*;
> alte opere;
> scrisori.
- Lucius Coelius Firmianus: LACTANŢIU, † 317 (mai mult „jurnalist" decât teolog).
> *Instituţiile divine*;
> *Moartea persecutorilor*;
> alte opere.

5140 Perioada Conciliilor şi a marilor Părinţi (anii 300 – 700).

5141 Textele Conciliilor sunt, evident, de o importanţă principală.

5142 Părinţii şi alţi autori „greci" (incluzând unii eretici).
- ARIE, † 336:
- *Ospăţul.*
- EUSEBIU, episcop din Cezareea în Palestina, † 339
(„Părintele istoriei Bisericii):
> *Viaţa lui Constantin*;
> *Istoria ecleziastică*;
> multe alte opere, chiar teologice.
- sfântul ATANASIU, patriarh de Alexandria, † 373:
> *Împotriva păgânilor*;
> *Despre întruparea Cuvântului*;
> *Discursuri împotriva arienilor*;
> *Apologie împotriva arienilor*;
> *Apologie pentru fuga sa*;
> *Viaţa Sfântului Anton*;
> alte scrieri: scrisori, predici.

Important pentru anti - arianismul său.[344]
* Cei trei din Cappadocia:
- sfântul VASILE CEL MARE, episcop din Cezareea în Cappadocia, † 379:
> *Împotriva lui Eunomi* (Eunomiu este arian);[345]
> *Despre Duhul Sfânt*;
> tratate ascetice [a se vedea # 3331], pedagogice, omelii, scrisori.
- sfântul GRIGORE DIN NAZIANZ, episcop (absent) din Sasima, † 390:
> discursuri;
> poezii;
> scrisori.[346]
- sf. GRIGORE, episcop din Nisa, † 394 (fratele lui Vasile):
> tratate dogmatice cum sunt: *Cateheze*, *Împotriva lui Eunomio* şi alţii;
> opere exegetice şi ascetice;
> discursuri, predici, scrisori.
- sfântul IOAN CRISOSTOMUL, patriarh din Constantinopol, † 407, „Gură de aur”:[347]

---

[344] Khaled Anatolios, *Athanasius*, Cambridge 2006, http://ixoyc.net/data/Fathers/105.pdf
Philip Schaff (editor), *Athanasius: Select Works and Letters*, New York 1892, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1819-1893,_Schaff._Philip,_3_Vol_04_Athanasius,_EN.pdf,
Idem, Athanasius - Four Discourses Against the Arians, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0295-0373,_Athanasius,_Orationes_contra_Arianos_[Schaff],_EN.pdf
[345] Stephen M. Hildebrand, *A Reconsideration of the Development of Basil's Trinitarian Theology: The Dating of Ep. 9 and Contra Eunomium,* https://stpaulcenter.com/documents/misc/hildebrand_on_basil.pdf
[346] Stephen Reynolds, *Gregory of Nazianzus, Five Theological Orations,* 2011, https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/36303/1/Gregory%20of%20Nazianzus%20Theological%20Orations.pdf

> omelii exegetice, dogmatice şi altele;
> tratate: *Despre preoţie*, *Despre virginitate*, *Despre educaţia copiilor*, şi altele;
> scrisori.
- TEODOR episcop de MOPSUESTIA[348], † 428, mai târziu rău interpretat şi
condamnat:
> comentarii biblice;
> tratate: *Despre întrupare*, *Despre Duhul Sfânt*;
> omelii;
> opere ascetice.

- NESTOR, patriarh de Constantinopol[349] (îndepărtat în anul 431), † 451; scrierile sale au fost aproape toate distruse.
> *Bazar din Eraclide* (o apologie);
> predici.
- sfântul CHIRIL, patriarh din Alexandria, † 444:

---

[347] W. J. Walter, *St. John Chrysostom, Archbishop of Constantinople : his life, eloquence, and piety,* New York 1842, https://ia802604.us.archive.org/0/items/stjohnchrysostom00walt/stjohnchrysostom00walt.pdf,
Giovanni Crisostomo, *OMELIA XV*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0345-0407,_Iohannes_Chrysostomus,_Omelia_XV,_IT.pdf

[348] M. J. Birnie, *The Church of the East and Theodore of Mopsuestia. The Commitment to His Writings and its Implications for Dialogue*, http://www.jaas.org/edocs/v10n1/birnie.pdf

[349] Friedrich Loofs, *Nestorius and his place in the history of Christian Doctrine,* Cambridge 1914, http://ia601409.us.archive.org/10/items/nestoriushisplac00loofrich/nestoriushisplac00loofrich_bw.pdf
Richard Kyle, „Nestorius: The Partial Rehabilitation of a Heretic", *Journal of the Evangelical Theological Society* 32/1, martie 1989, pp. 73-83, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/32/32-1/32-1-pp073-083_JETS.pdf,
Harold H. Rowdon, "A Nineteenth-Century Nestorius", *Vox Evangelica* 1 (1962): 60 -75, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/vox/vol01/nestorius_rowdon.pdf

> *Conferinţe catehetice*;
> omelii.[350]
- pseudo DIONISIUS (Dionysius) AREOPAGUL, scrie circa 500:
> *Ierarhia cerească*;
> *Ierarhia ecleziastică*;
> *Numele divine*;
> *Teologia mistică*;
> *Scrisori*;[351]
> alte scrieri ce nu ne-au parvenit.
- sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, † 662:
> scrisori;
> scurte tratate anti monofizite şi anti monotelite;
> *Ambiguorum liber* (împotriva dogmei lui Origene).[352]

---

[350] Norman Russell, *Cyril of Alexandria*, New York/Londra 2000, https://oniehlibraryofgreekliterature.files.wordpress.com/2015/09/norman_russell_cyril_of_alexandria_the_early_chbookfi-org.pdf,
V.C. Samuel. „Some Facts About the Alexandrine Christology", *Indian Journal of Theology* 11.4 (1962), pp. 136-142, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/ijt/11-4_136.pdf

[351] Giovanni Cogliandro, *Tra Dionigi Areopagita e la Scolastica: esperienza del monachesimo e conoscenza mistica in Dionigi il Certosino,* http://mondodomani.org/pers/salmeri/files/6._Mistica_e_filosofia/Dionigi_il_Certosino.pdf,
Dumitru Stăniloae, *Sfântul Dionisie Areopagitul. Opere complete şi şcolile sfântului Maxim Mărturisitorul*, Bucureşti 1996, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Dionisie%20Areopagitul%20-%20Opere%20complete.pdf

[352] *Sfântul Maxim Mărturisitorul. Ambigua, Tâlcuiri ale unor locuri cu multe şi adânci înţelesuri din sfinţii Dionisie Areopagitul şi Grigorie Teologul,* „Colecţia Părinţi şi Scriitori Bisericeşti", Bucureşti 1983, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Maxim%20Marturisitorul%20-%20Ambigua.pdf,
Sfântul Maxim Mărturisitorul. Scrieri II (Scrisori şi Epistole Hristologice), Idem, Bucureşti 1990, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Maxim%20Marturisitorul%20-%20Scrieri%20II.pdf

- sfântul IOAN DAMASCHINUL, † 750:
> *Izvorul gnoziei* (manualul teologic al Orientului);
> multe alte scrieri (împotriva monotelismului, împotriva iconoclaştilor).[353]

5143 Părinţii sirieni.[354]
Să arătăm alte scrieri anterioare anului 300.
- *Odele lui Solomon*, înainte de anul 200;
- BARDESAM, în jurul anului 200.
- AFRAATE, între anii 300 şi 350:
> *Demonstraţii.*
- sfântul EFREM, † 373 „ţitera Duhului Sfânt".[355]
- CHIRIL, † către anul 400.
- IOAN SOLITARUL , † către anul 450.
- NARSAI, † 502/503:
> numeroase comentarii exegetice şi discursuri.
- FILOXEN din MABBUG, † 523.
- IACOB din SARUG, † 521.
- SERGIU din Rish'ayna, † 536.

5144 Părinţii copţi.
- PAHOMIE, † 347:
> *Reguli;*
> *Scrisori.*
- SHENUTE, † în jurul anului 460.
- PISENTIUS din KEFT.

---

[353] Frederic H. Chase, *Saint John of Damascus, Writings*, New York 1958, https://archive.org/stream/fathersofthechur009511mbp#page/n5/mode/2up
[354] O listare a tuturor părinților, printre care și cei siriaci poate fi găsită la adresa:
http://www.saint-mary.net/books/abonaTadrosNew/5-3%20Patrology%20Panoramic%20simplified%20%202.pdf
[355] J. B. Morris, *Select Works of S. Ephrem the Syrian,* Oxford, http://www.preteristarchive.com/ChurchHistory/0360_ephrem_the_syrian_1847.pdf

- CONSTANTIN din ASSIUT, † 640.
- IOAN din ASHMANEIN.
- RUFUS din SHOTEP.
- IOAN din PARALOS.

5145 Părinţi şi alţi autori „latini”.
- sfântul ILARIU (Hilarius), episcop din Poitiers, † 367:
> opere doctrinale: *De trinitate, De synodis* [care tratează despre Sfânta Treime];
> opere istorice: *Împotriva lui Auxenţiu, Liber ad Constantinum*;
> opere exegetice: *Comentarii despre Matei, Comentarii despre Psalmi, De mysteriis;*
> imnuri.[356]
- sfântul AMBROZIU, episcop din Milano, † 397:
> scrieri exegetice, în special omelii despre Vechiul Testament;
> opere dogmatice;
> diferite scrieri: discursuri, scrisori, imnuri.
- sfântul IERONIM (Sofronius Eusebius Hieronymus), † 420.
> traduceri, mai ales Biblia, (devenită „Volgata”);
> opere exegetice: comentarii;
> opere polemice: *Împotriva lui Iovinian, Împotriva lui Vigilantiu, Dialoguri împotriva adepţilor lui Pelagius*, etc.;
> opere istorice: *De viris inlustribus*, etc..[357]
- sfântul AUGUSTIN, episcop de Ippona, anii 354 – 430, „învăţătorul Occidentului”:
> opere apologetice: *Oraşul lui Dumnezeu, Prevestirea demonilor, Împotriva iudeilor*;
> opere dogmatice: *Credinţa şi simbolul, Sfânta Treime*, etc.;

[356] Philip Schaff, *Hilary of Poitiers, John of Damascus,* http://www.basilica.org/pages/ebooks/John%20of%20Damascus-Exposition%20of%20the%20Faith.pdf
[357] Andrew Cain, *The Letters of Jerome Asceticism, Biblical Exegesis, and the Construction of Christian Authority in Late Antiquity,* Oxford 2009, http://ixoyc.net/data/fathers/619.pdf

> opere polemice împotriva maniheismului, adepţilor lui Donatus, adepţilor lui Pelagius, arienilor;
> opere exegetice;
> opere de etică: *Abstinenţa, Binele căsătoriei*, etc.;
> predici, poezii;
> altele (*Mărturiile* !).
- sfântul LEON papa I, CEL MARE, †461:
> SCRISORI;
> PREDICI.[358]
- BOETHIUS (Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius), † 524, „ultimul roman, primul scolastic":
> manuale introductive;
> opere logice;
> scrieri teologice: *Sfânta Treime,* etc.;
> *Consolarea filosofiei*.[359]
- CASSIODOR (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorius), † 580:
> *Istoria goţilor*;
> *Varia;*
> *Institutiones divinarum litterarum*.[360]

---

[358] Toate scrierile papei Leon cel Mare pot fi găsite la adresa: http://www.documentacatholicaomnia.eu/01_01_0440-0461-_Leo_I,_Magnus,_Sanctus.html

[359] Erik C. Kenyon (traducere), *Boethius, On the Holy Trinity (De Trinitate)*, http://pvspade.com/Logic/docs/BoethiusDeTrin.pdf,
W. V. Cooper (traducere)*, The Consolation of Philosophy By Anicius Manlius Severinus Boethius,*
http://www.exclassics.com/consol/consol.pdf,
Henry Chadwick, *Boethius, The Consolations of Music, Logic, Theology, and Philosophy,*
http://14.139.206.50:8080/jspui/bitstream/1/1652/1/Chadwick,%20Henry%20-%20The%20Consolations%20of%20Music,%20Logic%20,%20Theology,%20andPhilosophy.pdf,
Nathan Basik, *The Guilt of Boethius*, 2000,
http://pvspade.com/Logic/docs/GuiltOfBoethius.pdf

- sfântul GRIGORE papa I, CEL MARE, † 604:
> scrisori;
> predici;
> opere ascetice: *Comentarii despre Iob*.[361]
- sfântul ISIDOR, episcop din SEVILLA, † 636, „ultimul părinte al Bisericii latine":
> *Etymologie*;[362]
> multe alte opere.
- SFÂNTUL BEDA VENERATUL, † 735:
> comentarii exegetice;
> *Istoria ecleziastică a poporului „englez".*[363]

5120 Alte texte importante pentru studiul perioadei.

5121 Apocrifele.
Pe lângă apocrifele Vechiului Testament, se află apocrifele Noului Testament: Evanghelii, Fapte, Epistole, Apocalipse.

5122 Faptele Martirilor.
Este vorba despre rapoartele proceselor şi execuţiilor.

5123 Scrierile gnosticilor.

---

[360] Toate operele lui Cassiodor pot fi găsite în limba latină la adresa: http://www.documentacatholicaomnia.eu/30_10_0490-0583-_Cassiodorus_Flavius.html
Arne Soby Christiansen: *Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths*. Studies in a Migration Myth. Museum Tusculanum Press, København 2002, http://www.historisktidsskrift.dk/pdf_histtid/103_2/465.pdf

[361] Brian Kerns (traducere), „Gregory the Great: Moral Reflections on the Book of Job" în Cistercian Studies Series, nr. 249, Minnesota 2014, https://www.cistercianpublications.org/Products/GetSample/CS249H/9780879071493

[362] Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof, *The Etymologies of Isidore of Seville*, Cambridge 2006, http://sfponline.org/Uploads/2002/st%20isidore%20in%20english.pdf

[363] Vedeți nota 104

5124 Textele liturgice.

5125 Texte de tip „legislativ”.
- *Didahia* „Doctrina celor Doisprezece Apostoli”, anii 80 – 100, (Asia Mică).
- HIPOLIT, † 235, *Tradiţia apostolică* (Egipt)
- *Explicaţia sau doctrina catolică a celor doisprezece apostoli*, înainte de anul 250, Siria septentrională.
- *Organizarea ecleziastico-apostolică*, în jurul anului 300, Egipt.
- *Structuri apostolice* (principii apostolice), către anul 380;
conţin variaţii din
Explicaţie (cărţile 1 – 6);
Didahia (cartea 7);
Tradiţia apostolică (cartea 8);
Principiile apostolice (cartea 8);
(ale unor sinoade de la jumătatea secolului).

5200 Discuţii, doctrine şi dogme

5210 Primele probleme teologice:

5211 Neverificarea judecăţii din urmă.
- Se trăieşte în speranţa iminentei întoarceri glorioase a lui Dumnezeu.
> Texte din jurul anului 50: 1 Tesaloniceni 4, 15: noi, cei vii, care vom rămâne până la venirea Domnului, nu vom trece înaintea celor morţi. 1 Tesaloniceni 5, 1: cât despre timpul şi momentul acela, fraţilor, nu aveţi nevoie ca să vi se scrie; căci voi înşivă ştiţi prea bine că ziua Domnului va veni ca un hoţ în timpul nopţii. Conform 1 Corinteni 16, 22.
> Texte din jurul anului 100: Apocalipsa 22, 17: duhul şi mireasa spun: „vino”; cel care aude să spună: „vino”.Apocalipsa 22, 20: vino, Doamne Isuse. Didahia 10, 6: să vină bunăvoinţa şi să treacă această lume.
> Texte din jurul anului 130: „Barnaba”, *Scrisoarea*, 4.
- Se experimentează „întârzierea” Domnului ca problemă.

2 Tesaloniceni 2, 1 – 3: acum vă rugăm, fraţilor, referitor la venirea Domnului nostru Isus Cristos şi la adunarea noastră împreună cu el, să nu vă lăsaţi aşa uşor tulburaţi sau înspăimântaţi, nici de vreun duh, nici de vreun cuvânt, nici de vreo scrisoare ce pare a fi de la noi, cum că ziua Domnului ar fi aproape …Înainte va veni renegarea credinţei.
Faptele apostolilor 1, 6 – 8: Doamne, în acest timp vei restaura împărăţia lui Israel? Dar el le-a zis: vouă nu vă este dat să cunoaşteţi timpurile şi momentele pe care Tatăl le-a stabilit prin propria alegere, dar veţi primi o putere de la Duhul Sfânt care va coborî asupra voastră şi îmi veţi fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea şi Samaria şi până la marginile pământului (= Roma?).
2 Petru 3, 3 – 4: mai întâi de toate, să ştiţi că vor veni în zilele de pe urmă batjocoritori sarcastici care se comportă după propriile lor pofte şi vor spune: unde este promisiunea venirii lui? Din ziua în care părinţii noştri au închis ochii, totul rămâne aşa cum era la începutul creaţiei.
Clement din Roma, *Scrisoare*, 23, 3: să nu ni se poată aplica nouă scrierea care spune: nefericiţi aceia care au un suflet înşelător şi un duh nesigur şi care spun: aceste lucruri le-am auzit încă din timpul părinţilor noştri şi iată, am îmbătrânit şi nimic din acestea nu s-a întâmplat.
- Soluţia problemei: Domnul ne lasă încă timp pentru convertire.
Hermas, *Păstorul,* Viziunea 3, 8, 9: turnul este încă în construcţie.
Iustin, *Apologia*, 28, 2: În beneficiul fiinţei omeneşti există o amânare din partea lui Dumnezeu pentru a face acest gest. El prevede de fapt, că se vor mântui unii care trebuie să se nască şi alţii care încă nu s-au născut.

5212 Legătura între mântuirea creştină şi identitatea naţională iudaică (adică: cineva trebuie să devină iudeu pentru a fi creştin?).
În Noul Testament (Galateni, Faptele apostolilor) se vede diferenţa dintre Paul, pe de o parte şi comunitatea din Ierusalim din jurul lui Iacob, de cealaltă parte (deci două Biserici, una cu

legea şi cealaltă fără aceasta?). Cunoaştem răspunsul: convertirea la iudaism nu este necesară.

5213 Este posibilă reconcilierea creştinului care păcătuind, se desparte de comunitate (şi de Dumnezeu)?
Problema este „discutată" în Hermas, *Păstorul*, Preceptele 4, 3, 1-5. Răspunsul la întrebare este pozitiv (a se vedea seria 3600).

5214 Problemele pentru apologeţi şi pentru Irineu:
- De discutat cu Iudeii despre problema: Isus este mai mult decât un profet?
- De răspuns atacurilor păgânilor:
> Tacitus, Suetonius, Epictet, Crescens, Frontes;
> Lucian din Samosta, † 180, "Moartea Pelerinului Proteus";
- De protejat creştinii împotriva seducţiilor gnosticismului.
- De luptat în interiorul creştinismului.
> mişcarea lui Montanus, † 179 ?[364] Montanus însoţit de două profetese, Maximila şi Prisca (sau Priscila), este activ în Frigia, cu un mesaj escatologico - riguros, determinant anti ierarhic şi anti sacramental; episcopii se tem de subiectivismul său exaltat.

---

[364] John S. Whale, „The Heretics of the Church and Recurring Heresies: Montanus", *Expository Times* 45 (1934), pp. 496-500, http://earlychurch.org.uk/pdf/whale_montanism.pdf,
Christine Trevett, *Montanism. Gender, Authority and the New Prophecy,* Cambridge 1996, http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/95008503.pdf
David Farnell, „The Montanist Crisis: A Key to refuting Third-Wave Concepts of NT Prophecy" în *The Master's Seminary Journal*, 14/2 (2003) 235-262, https://www.tms.edu/m/tmsj14i.pdf,
W. H. C. Frend, *Montanism: A Movement of Prophecy and Regional Identity in Early Church*,
https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:1m2196&datastreamId=POST-PEER-REVIEW-PUBLISHERS-DOCUMENT.PDF,
Alistair Stewart-Sykes, „The Original Condemnation of Asian Montanism" în *Journal of Ecclesiastical History,* vol. 50, nr. 1, 1999, https://www.researchgate.net/publication/231808864_The_Original_Condemnation_of_Asian_Montanism

> „biserica„ lui Marcion;[365]
Marcion, ± 85 - ± 160, fiu al episcopului din Sinope şi armator bogat, om cult şi instruit, prezintă o interpretare a creştinismului care se bazează numai pe evanghelia lui Luca şi pe scrisorile (sobre) ale lui Paul şi neagă continuitea între Vechiul şi Noul Testament. Contează numai evanghelia, nu legea: doar iubirea, nu pedeapsa. Dumnezeul Vechiului Testament, un Dumnezeu al dreptăţii, foarte sever, nu este identic cu Dumnezeul Noului Testament, Tatăl Domnului nostru Isus Cristos, un Dumnezeu al caritătii. De altfel, numai puţini vor fi mântuiţi: este nevoie de botez, de asceză şi de desprinderea de lume.
Iniţial, Marcion are contacte cu Biserica din Roma, căreia îi donează mulţi bani; dar ideea sa va fi refuzată şi banii restituiţi. Marcion va organiza propria sa biserică. Biserica din acel timp vede în Marcion cel mai mare pericol. Iustin se opune lui Marcion: *Apologia* 26, 3; 58.

5220 Dogma trinitară.[366]

---

[365] Daniel L. Gard, „The Church's Scripture and Functional Marcionism", *Concordia Theological Quarterly*
74 (2010), 209-224
http://www.ctsfw.net/media/pdfs/GardScriptureandfunctionalMarcionism.pdf
,
Gilles Quispel, „Marcion and the Text of the New Testament", *Vigiliae Christianae,* vol. 52, nr. 4, (1998), pp. 349-360,
http://khazarzar.skeptik.net/books/marcionq.pdf,
Victor Garcia, *Marcion of Sinope*,
http://iglesiacaminonuevo.com/iccn/english/vg-39en.pdf,
Adolf Harnack*, History of Dogma* - Volume I, (cap. 5 *Marcion's attempt to set aside the Old Testament foundation of Christianity, to purify tradtion and to reform christendom on the basis of the Pauline Gospel)*,
http://www.ccel.org/h/harnack/dogma1/cache/dogma1.pdf
Robert I. Bradshaw, *Marcion: Portrait of a Heretic*, 1998,
http://earlychurch.org.uk/pdf/marcion.pdf

[366] Richard N. Davies, *Doctrine of the Trinity. The Biblical Evidence*, New York 1891,
http://yoel.info/davies.pdf,

5221 Dezbaterea până în anul 300.
Prezentată în mod mai mult schematic, nu cronologic.
Întrebarea fundamentală este: cum să pui de acord monoteismul biblic cu credinţa în Sfânta Treime exprimată în formule liturgice?
Câteva soluţii:

5221/1 Monarhia absolută: împotriva oricărei forme de Triteism, trebuie menţinută dogma unui singur Dumnezeu, dar aceasta poate duce la o discuţie despre Cristos care pare să nege realitatea Sfintei Treimi; aici sunt două modele.
A. – **Modalismul** (numit şi Noetism şi Sabelianism):[367] Cristos nu ar fi o persoană diferită de Tatăl, ci numai un alt mod în care El se dezvăluie (deci Tatăl este acela care suferă pe cruce). Ar fi soluţia „poporului”; exceptând deplina divinitate a lui Cristos. Exponenţi ar fi Noetus la Smirne (către anul 200); Cleomenes şi

---

Ludwig Ott, *Fundamentals of Catholic Dogma*, Charlotte 1974, http://www.essan.org/SignumMagnum/e%20Books/Fundamentals%20Of%20Catholic%20Dogma.pdf,
Robert Butterworth, *Theological Trends. The doctrine of the Trinity*, http://www.theway.org.uk/back/24Butterworth.pdf,
Raoul Dederen, *Reflections on the Doctrine of the Trinity,* https://www.andrews.edu/library/car/cardigital/Periodicals/AUSS/1970-1/1970-1-01.pdf,
Joseph Pohle, *The Divine Trinity. A Dogmatic Treatise,* Freiburg/Londra 1916, https://ia902303.us.archive.org/16/items/dogmatictheology02pohluoft/dogmatictheology02pohluoft.pdf

[367] B. B. Edwards, *The Biblical Repository and Quarterly Observer*, Volum 15, Boston 1835, https://books.google.ro/books?id=XKo3AAAAMAAJ&pg=RA1-PA38&lpg=RA1-PA38&dq=epiphanius+haeres&source=web&ots=IC_2T0PoRH&sig=fVpckXrkX-aMBMnnyW8tW6pdpSg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Prassea la Roma; Sabelius din Libia, care se află la Roma în jurul anului 215.
Modalismul şi Triteismul au fost condamnate: DS 112 – 115.
B. – *Adopţianismul* sau Monarhismul dinamic:
Cristos este numai un om plin de puterea lui Dumnezeu. Luca 1, 35: Sfântul Duh va coborî asupra ta. Acela care se va naşte, va fi deci sfânt şi va fi numit fiul lui Dumnezeu.
Ar fi soluţia „intelectualilor"; exceptând monoteismul.
Exponenţi ar fi Teodot senior, din Bizanţ (în jurul anului 190 alungat din Roma de papa Victor); Asclepiodor; Teodot junior; Artemon la Roma (în jurul anului 235); Paul din Samosata, † 272; poate şi Lucian din Antiohia, † 312, considerat însă de unii, subordinaționist.[368]
5221/2 Monarhia relativă: subordonare. Împotriva oricărei forme de Triteism, trebuie să se menţină dogma unui singur Dumnezeu şi pentru aceasta se declară că Tatăl, singurul care trebuie să fie originea şi începutul, este incomparabil. Dar Fiul poartă şi Numele divin. Ceva, ca o pluralitate în divinitate, trebuie să fie admisă; dar este clar că Fiul este diferit de Tatăl – este Dumnezeu, dar „pe un plan inferior".
Reprezentanţi ar fi (şi aici ar trebui făcute multe deosebiri) Iustin, Tatian, Atenagora, Teofil din Antiohia, Irineu, Tertulian, Hipolit, Clement din Alexandria, Origene, Dionisiu din Alexandria.
Sunt multe textele care spun că Tatăl este mai mare decât Fiul (Proverbe 8, 22; Matei 19, 16; Marcu 10, 17; Luca 18, 18; Iob

[368] St. Alphonsus M. Liguori, *The History of Heresies and their Refutation; Or, the Triumph of the Church* (traducere din italiană, John T. Mullock), Dublin 1857,
https://ia601308.us.archive.org/18/items/TheHistoryOfHeresiesAndTheirRefutation/TheHistoryOfHeresiesAndTheirRefutation.pdf,
Henry Wace, *A Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies,*
http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/Henry%20Wace%20Christian%20Bio%20&%20Lit%206th%20Century.pdf

14, 28; Faptele apostolilor 2, 36; 1 Corinteni 15, 20-28; Filipeni 2, 5-11; Evrei 1, 4; 3, 1; 5, 1-10), însă trebuie să se facă distincţie între economia mântuirii şi ontologie.

5222 Naşterea crezului nostru, anii 300 – 400.

5222/1 Observaţii introductive.
A. – Problema denumirii de „criza ariană”.[369]
În istoriografia tradiţională, se vorbeşte adesea despre criza ariană şi astfel aproape toată atenţia este îndreptată spre rolul doctrinei lui Arie, un preot născut în Libia, probabil înainte de anul 280, care munceşte în Alexandria. Dar a atribui întreaga vină lui Arie, înseamnă a urmapropaganda (foarte reuşită de altfel) a oponentului său Atanasiu din Alexandria.

---

[369] H. M. Gwatkin*, Studies of Arianism. Chiefly Referring to the Character and Cronology of the Reaction Which Followed the Council of Nicea*, Cambridge 1900,
http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/Studies%20of%20Arianism%20-%20Gwatkin.pdf,
Idem, *The Arian Controversy*, Londra 1889,
http://earlychurch.org.uk/pdf/e-books/arian-controversy_gwatkin.pdf,
Ronald Hanko, *The Arian Controversy*, http://www.the-highway.com/arian_Hanko1.html,
John Henry Newman, *The Arians of the Fourth Century*, Londra 1871,
https://archive.org/stream/ariansA2d187100newmuoft#page/n3/mode/2up,
Martin F. Connell, *Heresy and Heortology in the Early Church: Arianism and the Emergence of the Triduum,*
https://www.csbsju.edu/Documents/Theology/12%20Heresy%20and%20Heortology.pdf,
Donald Macleod, „God or god? Arianism, Ancient and Modern”, *The Evangelical Quarterly* 68.2 (1996),
pp. 121-138,
http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1996-2_macleod.pdf,
La crisi ariana dall’ inizio al Concilio di Nicea (325),
http://www.lettere.uniroma1.it/sites/default/files/278/Magistrale%20Crisi%20ariana.pdf

> Înainte de toate nu cunoaştem cu exactitate tot ceea ce a spus Arie; depindem mult de ceea ce spun alţii că a spus.
> Apoi, chiar dacă Arie ar fi spus cu adevărat ceea ce se spune că a predicat, nu ar fiun caz izolat ; de unul singur nu ar fi putut avea o astfel de influenţă, încât să răscolească întreaga Biserică; ceea ce a spus nu trebuie să fi fost complet nou şi pentru a fi important, trebuia să fi fost împărtăşit de ceilalţi; iar în cazul episcopilor „ariani" nu ar fi fost vorba să-l urmeze pe Arie.
Episcopii „ariani" nu doresc să fie numiţi ariani pentru nimic; un episcop nu adoptă ideile unui simplu preot.
* Pentru a o spune în mod paradoxal: existau „ariani" înainte de Arie şi în mod autonom.
> Găsim şi în alte părţi aceleaşi preocupări doctrinare în jurul transcendenţei şi a libertăţii absolute a lui Dumnezeu Tatăl. Adică, dacă se admite un Logos la acelaşi nivel cu cel al Tatălui, pare să existe şi necesitatea Tatălui de a-l fi creat pe Fiu, care ar limita libertatea sa şi ar diminua transcendenţa sa.
O elaborare a acestui aspect teologic o oferim în:
B. – Fondul teologic.
S-ar putea sistematiza problematica teologiei ca şi contrastul între două tradiţii teologice: între modelul *duo* şi acel *mia.*
Ipostaza aici are semnificaţie de: esenţă, natură. [mai târziu vor avea o semnificaţie diferită].
> Primul model subliniază diferenţa dintre Tată şi Fiu.
(Într-un raţionament abstract, potrivit principiilor teoretice; de exemplu în Eusebiu din Cezareea).
. Se vede Tatăl ca un început, care nu depinde de un alt început, nu este născut, nu este creat. Este o primă ipostază, esenţă, natură.
. Se vede Fiul, Logos, ca Înţelepciunea lui Dumnezeu, ca şi Chip al său, ca Primul născut, ca subordonat, ca mediator.
1 Timotei 2, 5: „Unul singur, de fapt, este Dumnezeu şi unul singur mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, omul Cristos Isus".
Este deci o a doua ipostază, o a doua natură, o a doua esenţă, diferită de prima. În acest model, Cuvântul ne mântuieşte prin intermediul învăţăturii sale şi prin exemplul său; nu prin

intermediul unei participări a divinităţii, deoarece Cuvântul nu este pe deplin Dumnezeu; mântuirea deci, este un proces de luare de cunoştinţă; întruparea nu schimbă din punct de vedere ontologic, lumea; cu alte cuvinte: Cuvântul este un Dumnezeu de un rang secundar şi mântuirea se realizează prin intermediul moralizării.Adică: Cristos mă mântuieşte prin influenţa sa asupra voinţei mele, prin intermediul fascinaţiei sale [regăsim aceasta în pelegianism].
Trebuie să spunem că din punct de vedere biblic, se poate încerca uşor această viziune şi că aceasta este în armonie cu viziunea (neo)-platonică a gradaţiei între fiinţe.
Poziţia *duo-ipostatică* se exprimă între anii 318 şi 325 în scrisorile celor doi Eusebiu şi ale altora.
> Celălalt model are un punct de plecare diferit: se bazează pe unitatea, esenţa, natura Tatălui şi a Fiului.
. Fiul, Logos este Dumnezeu în acelaşi mod cum este Tatăl (cu singura excepţie că Tatăl nu este Fiul şi că Fiul nu este Tatăl).
* În ce priveşte mântuirea se ajunge la constatarea că în Întrupare întreaga omenire s-a schimbat (omenirea este văzută ca o colectivitate, deci într-un punct, se atinge întreaga realitate).
Textele biblice care vorbesc despre o subordonare, arată numai realitatea Cuvântului întrupat, nu a Cuvântului în sine însuşi (în procesul de mântuire, Fiul se supune Tatălui, este slab, etc,).
Mântuirea este divinizare şi deci o realitate ontologică.
> J. Lienhard*, " The "Arian" Controversy: Some Categories reconsidered",* în *Theological Studies* 48 (1987), 415 – 438.
C. – Factorii personali.
Universalitatea crizei se explică şi prin cauza aspectelor personale.
> S-ar putea spune că această criza, dacă o luăm în considerare sub aspectul factorilor personali, este mai mult „Eusebiană" decât Ariană", adică la mijloc se află chiar Eusebiu din Nicomedia, † 341/342. Eusebiu din Cezareea, † 339, este considerat câteodată un aliat al său, câteodată un membru al grupului intermediar între opozanţii şi adepţii lui Atanasiu [conform # 522273].

> Nu ar trebui să se înţeleagă în mod greşit unitatea dintre Arie (simplu preot) şi episcopul Eusebiu.
> Nu trebuie să ne gândim la un curent sau la o mişcare organizată; ceea ce leagă diferitele persoane, este mai curând ceva negativ: sunt contrare unor vorbe sau predici, care par să nege unicitatea lui Dumnezeu Tatăl. Discursurile pozitive însă, se bazează pe diferite idei: se vorbeşte în diferite feluri despre Cuvânt (Logos), chiar în negarea divinităţii sale depline.
> În afară de aceasta, sunt contrare formulei din Nicea, care pare periculoasă. Această opoziţie se dezvoltă în mod gradat: primul care se opune este Arie; alţii nu combat formula din Nicea înainte de anul 355.
> În sfârşit, sunt împotriva persoanei şi acţiunii lui Atanasiu, mare potrivnic al lui Arie (şi pe plan personal).
D. - Dimensiunea ecleziastică.
Acţiunea împotriva lui Arie are şi un element ecleziastic.
> În anul 313, Alexandru, † 328, devine patriarh al Alexandriei, după o perioadă de confuzii; acum vrea să restabilească autoritatea episcopală şi prin intermediul unui control al ortodoxiei diferiţilor preoţi, între care şi Arie.
Atanasiu se situează pe aceeaşi linie: vrea să salveze ortodoxia, dar să-şi menţină şi autoritatea sa (aceasta îl face câteodată să fie mai rigid în gândire).
> La un nivel universal, trebuie să se ţină cont de schimbările care au avut loc în Biserică, acolo unde autoritatea episcopilor în faţa preoţilor şi a teologilor, a crescut: nu mai există prea mult posibilitatea de muncă teologică academică fără interferenţe ierarhice. În acest sens Arie este o persoană care nu a înţeles timpurile noi.
E. – Dimensiunea politică.
Situaţia Bisericii s-a schimbat după convertirea lui Constantin: împăratul este interesat de-acum de lucrurile dogmatice, pentru că vede consecinţele politice ale unei divizări a Bisericii; în afară de aceasta, există mereu preocuparea pentru ortodoxie în interesul imperiului, în măsura în care acesta depinde de bunăvoinţa lui Dumnezeu; problema *mia-ipostazei* şi a *duo-*

ipostazei, poate avea consecinţe pentru autoritatea împăratului (unul sau doi împăraţi).
Vedem deci o implicare a împăratului; din păcate el nu are harul infailibilităţii, nici al *magisteriului* şi amestecul lui nu a promovat întotdeauna doctrina ortodoxă.
F. – Importanţa existenţială.
Lupta înverşunată în jurul lui Arie şi a celorlalţi, se explică şi prin preocuparea pentru mântuire. Este o problemă de fond care este mereu actuală şi care se explică cu maxima: *quod non est assumptum, non est sanatum.* Este vorba aşadar, despre realitatea mântuirii noastre: omenirea este mântuită numai dacă Logos, Cuvântul, Fiul devine în mod real trup, în mod real om: numai aşa omenirea intră în sfera divinului; dar o asemenea mântuire rămâne la jumătatea drumului dacă Logos, Cuvântul, Fiul nu este la rândul său cu adevărat şi în mod complet, Dumnezeu; altfel, omenirea nu intră în mod real în sfera divinului, ci numai în ceva intermediar … şi tocmai aceasta este concluzia pe care cineva ar putea-o trage, de exemplu, din doctrina lui Arie (sau cel puţin din „Arie").

5222/2 Către Nicea.
A. – Criza explodează în mod concret cu Arie, preot libian, † 336, care activează ca predicator, cu mare succes, în Alexandria. Este un conservator, nu un inovator sau revoluţionar: vrea să menţină doctrina dintotdeauna, împotriva noului mod de a vorbi.
> Fiind mai mult teolog decât filosof, pentru el Scriptura este mai importantă decât filosofia; Arie doreşte să fie credincios mesajului biblic, dar în vorbirea sa se mişcă din planul economiei mântuirii în acela cosmologic; nu doreşte să explice cine este persoana istorică a lui Isus, ci, ce înseamnă Logos pentru realitatea a tot ceea ce există, pentru univers, pentru creaţie; nu ia în consideraţie atât ce face Isus pentru mine, ci mai degrabă care este semnificaţia lui cosmică, ontologică; nu se interesează de Isus istoric, ci de ceea ce este Logos dintotdeauna.

> Intenţia lui Arie nu este de a diminua importanţa Logos-ului, ci de a salva transcendenţa lui Dumnezeu şi monoteismul; acum, a vorbi despre Logos ca Dumnezeu, a te ruga la Cristos ca la Dumnezeu (lucru care se întâmplă în practica Bisericii), îi pare lui Arie o luare a caracteristicilor biblice ale lui Dumnezeu şi a consecinţelor filosofice ale acestor caracteristici, adică faptul că Dumnezeu este în mod suprem liber şi că:

. nu poate fi cunoscut,
. nu poate fi condiţionat,
. nu poate fi ne-unic.

> A admite că Logos, Fiul, fiind în acelaşi plan cu Tatăl, i-ar lua libertatea Tatălui, că aşa ar fi trebuit să creeze pe cineva asemănător lui însuşi, i-ar lua unicitatea sa: un altul ar avea aceeaşi slavă; în afară de aceasta, ar exista cineva care l-ar cunoaşte pe Tatăl, dar nimeni nu-l poate cunoaşte pe Dumnezeu!

> Pentru a exclude adevărata şi deplina divinitate a Logos-ului, a Fiului, (care pare oricum afirmată în Scriptură), argumentul principal al lui Arie este că numai Tatăl este fără început; pentru aceasta, este singurul care poate fi Dumnezeu. Fiul însă, este creat, potrivit Coloseni 1, 15 („creat înainte de orice fiinţă", „primul născut din toată creaţia") sau, pentru a spune încă şi mai bine, este chiar creat, potrivit Proverbe 8, 22 („Domnul m-a creat la începutul lucrării sale").

În această viziune, „creat" este preferabil cuvântului „născut", deoarece prin „creat" se evită conceptul de emanaţie de factură platonică; „născut" ar putea indica în afară de aceasta, o diminuare a Tatălui. Dar chiar dacă se vorbeşte de „născut", pare să se arate că a existat un timp în care Logos nu exista. Cu alte cuvinte: Logos nu este pe deplin Dumnezeu, pentru că nu este dintotdeauna; Isus Cristos, întruparea Logos, nu este pe deplin Dumnezeu. Pentru Arie apoi, nu este nici pe deplin om, pentru că este lipsit de suflet omenesc, dar aceasta este o altă problemă.

B. la Alexandria se încearcă să se dea un prim răspuns.

Episcopul Alexandru afirmă că Logosul este născut, a devenit, dar dintotdeauna şi în acest sens, are aceeaşi veşnicie ca Tatăl şi există deci o egalitate în divinitate. Dar sprijinul pe care Arie îl

găseşte în altă parte, chiar şi printre episcopi, nu pune capăt discuţiilor; o mediere imperială între Arie şi Alexandru, eşuează. La sfârşit, împăratul convoacă un sinod universal, un Conciliu Ecumenic (aceasta este şi dorinţa episcopilor).
Există o discuţie între istorici asupra datelor reacţiilor din Alexandria, mai ales dacă diferitele sinoade împotriva lui Arie, au început în anul 318 sau în anul 321. Dacă ultima ipoteză este cea corectă, înseamnă că problemele s-au dezvoltat cu rapiditate enormă şi Constantin a acţionat cu rapiditate, aproape imediat şi nu după câţiva ani.[370]
5222/3 Conciliul din Nicea şi Simbolul Niceii.[371]
A. – Conciliul se adună în palatul împăratului, în prezenţa şi sub controlul său. Se discută dacă data de deschidere să fie 20 mai sau 18 iulie a anului 325; se presupune că au fost prezenţi 300 de preoţi; numărul preoţilor occidentali este punct de discuţie.
Nu dispunem de actele Conciliului şi deci nu putem cunoaşte ce s-a discutat; discuţiile care au fost între diferitele grupuri:
> există apărătorii lui Arie: Eusebiu din Nicomedia, † 341
> există opozanţii expliciţi:
. Alexandru din Alexandria, † 328
. diaconul său/secretarul Atanasiu, † 373
. Eustaţiu din Antiohia, † 337
. Marcel (Markellos) din Ancira, † 374
. Osius din Cordoba, † 357/8.

---

[370] O istorie a dogmelor: Bernard John Otten, *A manual of the history of dogmas,* Londra 1922, Volumul I, https://ia800306.us.archive.org/28/items/manualofhistoryo00bern/manualofhistoryo00bern.pdf,
Idem, 1918, Volumul II: https://ia600305.us.archive.org/6/items/amanualhistoryd00ottegoog/amanualhistoryd00ottegoog.pdf

[371] Paolo Lissoni, *Il Concilio di Nicea del 325 d. C*., *La ferita ancora insanata della Chiesa cristiana. Teologia sistematica cristiana ariana,* Milano 2012, https://www.idealandia.it/img/cms/anteprima_libri/preview_concilio_nicea_lissoni.pdf

> există şi cei ne-implicaţi, „*Tiers-parti*”, paşnici, care vor mai ales unitatea – aşa cum o doreşte împăratul – şi care cu uşurinţă îl va urma pe împărat atunci când el va propune o soluţie (reprezentant tipic: Eusebiu din Cezareea, † 339).
* Rezultatul este o profesiune, un simbol de credinţă; se pare că Eusebiu din Cezareea a propus un simbol de origine antiohiană („născut, iar nu creat”). [DS 125 – 126]
B. – Ce se spune despre a doua Persoană a Sfintei Treimi?
> „cred într-un singur Dumnezeu, Isus Cristos, primul născut din Tatăl, adică din substanţaTatălui, născut, iar nu creat.
Această distincţie arată că între cele două semnificaţii ale cuvântului, a fost ales acela de a fi născut, în contrast cu a fi creat.
> „De o fiinţă cu Tatăl”,
din aceeaşi *substanţă.*
> În afară de aceasta se spune (printre adepţii anatemei):
„Nu se poate spune că a existat un timp în care Logos nu a fost”.
* Cuvântul cheie este evident *subtanţa.* Se pare că şi Constantin l-a sugerat, sau, după el, Osius. Este o expresie care există încă şi trebuie să provină de la o Biserică care are autoritate. Nu provine din Alexandria, adică de la primii opozanţi ai lui Arie; Atanasiu o va accepta atunci când nu va găsi o soluţie mai bună şi mai ales când va şti că Arie este împotrivă; dar chiar dacă o acceptă ca pe o soluţie, nu o foloseşte frecvent, cel puţin nu în primele decenii după Nicea. Se pare că provine de la biserica din Roma.
Trebuie observat totuşi, că nu este un termen biblic; dar fără a putea reflecta asupra tuturor problemelor şi consecinţelor, Părinţii au avut curajul să menţină în deplinătatea sa tradiţia biblico-ecleziastică a „Fiului lui Dumnezeu”, în deplinătatea sa, dacă este necesar cu cuvinte ne biblice.
> Deocamdată, introducerea termenului a creat mai multe probleme, decât să le rezolve.
. Cuvântul poate avea multe semnificaţii şi interpretări.
. Cuvântul *substantia* poate sugera şi materialitate.

. Părinţii nu au putut da o interpretare pozitivă; scopul este negativ: a spune că ceea ce Arie afirmă, nu este adevărat; adică: Fiul nu se naşte din voinţa Tatălui (ar fi prea mare distanţă), ci din natură însăşi şi fără îndoială, nu este fiinţă, nu este o parte a universului, nu o emanaţie platonică, nu există o gradaţie.

DS 125 = Nicea	DS 150 = Constantinopol
(1)Credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl Atotputernicul, creatorul cerului şi al pământului, al tuturor văzutelor şi nevăzutelor.	(1) Credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl Atotputernicul, creatorul cerului şi al pământului, a tuturor văzutelor şi nevăzutelor.
(2)şi într-un singur Domn Isus Cristos,	(2) şi într-un singur Domn Isus Cristos,
(3)unul născut din Tatăl, adică de o fiinţă cu Tatăl,	(3) fiu unul născut din Dumnezeu, născut din Tatăl, înainte de toţi vecii,
(4) Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, şi nu creat, de o fiinţă cu Tatăl;	(4) Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, şi nu creat, de o fiinţă cu Tatăl;
(5) prin care toate s-au făcut, în cer şi pe pământ.	(5) prin care toate s-au făcut.
(6) Pentru noi oamenii şi pentru mântuirea noastră s-a coborât	(6) Pentru noi oamenii şi pentru mântuirea noastră s-a coborât din cer,
(7) s-a întrupat şi s-a făcut om.	(7) şi prin acţiunea Duhului Sfânt s-a întrupat în sânul fecioarei Maria şi s-a făcut om.
(8) a pătimit	(8) s-a răstignit sub Ponţiu Pilat, a murit şi s-a îngropat.
(9) şi a treia zi a înviat din morţi	(9) a treia zi a înviat din morţi, după Scripturi.
(10) s-a suit la cer.	
(11) Şi va veni, să judece pe cei vii şi pe cei morţi.	

(12) Şi în Duhul Sfânt.	(10) s-a suit la cer, stă la dreapta Tatălui. (11) Şi din nou va veni, în slavă, să judece pe cei vii şi pe cei morţi, şi împărăţia lui nu va avea sfârşit. (12) Şi în Duhul Sfânt, (13) care este Dumnezeu şi dă viaţă şi provine din Tatăl (14) Cu tatăl şi cu Fiul este adorat şi preamărit şi a grăit prin proroci. (15) Credem în Biserică, una, sfântă, catolică şi apostolică. Mărturisim un botez pentru iertarea păcatelor. Aşteptăm învierea morţilor şi viaţa lumii ce va veni. Amin. ***(*)*** „şi din Fiul" (în latină „*Filioque*") nu se găseşte deci în profesiunea de credinţă originară.

5222/4 Eusebiu & Arie împotriva lui Atanasiu & Marcel din Ancira, anii 328 – 341.
Aceasta ar fi o altă fază a crizei; titlul arată că este vorba mai ales de factori personali.
Foarte curând, Arie se regăseşte în serviciu pe lângă împărat;
Atanasiu însă, este de multe ori exilat.
- Atenţia acordată lui Arie se explică prin diferite raţiuni:
> ajutorul lui Eusebiu din Nicomedia, prieten al surorii vitrege a lui Constantin;

> nenorocirea potrivnicului principal al lui Arie, Eustaţiu din Antiohia, care a insultat-o pe mama împăratului şi este exilat (327);
- Atanasiu, episcop de Alexandria din 8 iunie 328, împiedică întoarcerea lui Arie în oraşul său; Eusebiu din Nicomedia începe un fel de război civil:
> în anul 331, îl împinge pe împărat să intenteze proces lui Atanasiu deoarece ar fi ridicat taxele prin propria autoritate şi ar fi corupt alţi funcţionari (Atanasiu va fi absolvit);
> în anul 333, se formulează acuzaţia: „l-a omorât pe episcopul Arsenie" (dar Atanasiu ştia unde s-a ascuns Arsenie);
> în anul 335, împăratul ţine un sinod la Tiro (Ierusalim) unde este prezent şi Arie; sunt atacaţi Atanasiu şi Marcel;
Atanasiu este îndepărtat cu acuzaţia de a nu fi participat la un sinod anterior; împăratul îl exilează la Treveri (Trier);
> în anul 337, după moartea lui Constantin, Atanasiu se poate întoarce în Alexandria;
> din anul 339 în anul 346, Atanasiu este exilat la Roma, pentru că Eusebiu a ales ca „anti -episcop" al Alexandriei, pe Grigore din Cappadocia, † 345.
În următoarea fază a crizei, vor exista încă alte trei perioade de exil pentru Atanasiu:

- 9.02.356 – 21.02.362, în deşertul din Egipt;
- octombrie 362 – 26.06.363, în Thebaida;
- 5.10.365 – 1.02.366, lângă Alexandria.

5222/5 Mijlocirea/amestecul împăratului Constanţiu, † 361.
Este vorba despre o fază mai mult politico-teologică, în care împăratul Constanţiu, singur stăpânitor începând din anul 350, încearcă să restabilească unitatea dintre „niceanieni" şi „ariani" pentru binele împărăţiei. Cu convingerea că „arianii" sunt în majoritate, împăratul face totul pentru a propune un simbol de credinţă acceptabil pentru ei. Există o succesiune de sinoade şi de simboluri.

* Seria sinoadelor şi simbolurilor arată ce însemnă să ai un împărat „creştin”, dar şi truda Bisericii pentru a clarifica dogma de credinţă.
A. – Sinodul din Antiohia, în 341, cu ocazia Dedicării unei bazilici.
> Primul „simbol”: A – I.
(1) [credem] într-un singur Dumnezeu …
(2) şi într-un singur Fiu al lui Dumnezeu, unul născut,
(3) care există dinainte de veci şi coexistă cu Tatăl <nu este prea „arian” să spui aceasta> care L-a născut;
(4) prin mijlocul Lui [Fiul] toate s-au creat,
(5) cele văzute şi cele nevăzute.
(6) La sfârşit <Evrei 1, 2> s-a coborât (din cer) … (etc.)
(7) şi va veni să judece pe cei vii şi pe cei morţi, şi va rămâne rege şi Dumnezeu pentru totdeauna < = şi împărăţia lui nu va avea sfârşit; împotriva lui Marcel din Ancira>
> Al doilea Simbol <simbolul oficial>: A – II.
(1) credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic …
(2) şi într-un singur Domn, Isus Cristos,
(3) Fiul său, Dumnezeu unul născut,
(4) - prin care toate sunt [există] -,
(5) născut din Tatăl înainte de veci,
(6) Dumnezeu din Dumnezeu, absolutul din absolut, unicul din unic, perfectul din perfect, Regele din Rege, Domnul din Domn, Cuvântul viu, Înţelepciunea vie, adevărata Lumină, Calea, Adevărul, Învierea, Păstorul, Poarta,
(7) stabil şi neschimbat <împotriva lui Arie>, imaginea credincioasă <exactă> a naturii divine, voinţa, puterea şi slava Tatălui,
(8) primul născut înainte de orice fiinţă,
(9) care la început era lângă Dumnezeu, Cuvântul lui Dumnezeu
(10) prin mijlocul Lui toate s-au făcut,
(11) La sfârşit s-a coborât (din cer)
- dacă cineva spune că a fost sau este un timp sau un moment sau un secol înainte de naşterea Fiului, „anathema sit” < împotriva lui Arie”! >

- dacă cineva spune că Fiul este o fiinţă ca celelalte fiinţe … „anathema sit”
< formularea este ambiguă; un arian ar putea-o accepta>
Al treilea „Simbol”: A – III.
(1) [cred] în Dumnezeu, Tatăl atotputernic …
(2) şi în Fiul său unul născut, Cuvântul divin, Puterea şi Înţelepciunea,
(3) Domnul nostru Isus Crisros,
(4) - prin mijlocul Lui toate sunt <există> -
(5) născut din Tatăl înainte de veci,
(6) Dumnezeu perfect din Dumnezeu perfect
(7) şi care există „în mod ipostatic” cu Dumnezeu
(8) şi la sfârşit s-a coborât (din cer)
(9) … şi va veni cu slavă şi putere să judece pe cei vii şi pe cei morţi şi va rămâne în veci < împotriva lui Marcel din Ancira >
Al patrulea „simbol”: A – IV.
(1) credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic
(2) şi în Fiul său unul născut
(3) Domnul nostru Isus Cristos,
(4) născut din Tatăl mai înainte de toţi vecii,
(5) Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină,
(6) prin care toate s-au făcut în cer şi pe pământ. Cele văzute şi cele nevăzute;
(7) El este adevăratul Cuvânt şi Înţelepciunea şi Puterea şi Calea şi Viaţa
(8) La sfârşit s-a făcut om pentru noi …
(9) … şi va veni la sfârşitul veacurilor pentru a judeca pe cei vii şi pe cei morţi … şi împărăţia lui nu va avea sfârşit; va rămâne pentru totdeauna; pentru că El stă la dreapta Tatălui nu numai acum, dar şi în veacurile viitoare.
- cine spune că Fiul provine din nefiinţă < că ar fi fost creat >, sau dintr-o substanţă <ipostază> diferită [de aceea a Tatălui] şi că a existat un timp în care nu era: [o astfel de persoană nu aparţine Bisericii catolice] < reia anatema din Nicea împotriva lui Arie> !

B. **– Sinodul din Sardica „al Orientalilor”, în anul 343.**

Reia A-IV cu câteva adăugiri împotriva lui Marcel din Ancira < „Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, nu sunt un singur lucru” >
C. – **Sinodul din Sirmium, în anul 351**.
Primul simbol: S – I;
reia A-IV cu adăugiri împotriva lui Marcel din Ancira.
D. **– Sinodul din Arles, în anul 353.**
E. **– Sinodul din Milano, în anul 355.**
Îl condamnă în marea majoritate pe Atanasiu.
Membrii minorităţii sunt exilaţi, între care Ilariu, episcop de Poitiers.
F. – **Sinodul din Sirmium, în anul 357.**
Al doilea „Simbol”: S – II.
(1) Există un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic
(2) şi fiul său unic
(3) Domnul Isus Cristos, Mântuitorul nostru,
(4) născut din El înainte de veci.
(5) Dar nu putem sau nu trebuie să predicăm că sunt doi Dumnezei
(6) pentru că mulţi sunt tulburaţi cu privire la (folosirea termenelor de) substanţă
< natura, *substantia* >, în greceşte ousia
(7) Tatăl este mai mare decât Fiul
(8) sunt două persoane: Tatăl şi Fiul;
(9) Tatăl este mai mare, Fiul este subordonat
(10) Tatăl nu are o origine
(11) Fiul a fost născut de Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină.
(12) cu privire la naşterea Fiului, nimeni nu ştie nimic în afară de Tatăl < asemenea formulare nu exclude o „creare” a Fiului >.
G. – **Sinodul din Ancira, în anul 358**.
Scrisoare sinodală:
Împotriva S – II, cu o serie de anateme;
> nu se poate spune că fiul este diferit de Tatăl;
> în mod pozitiv: Fiul este **asemenea** Tatălui **în substanţă**.
H. – **Sinodul din Sirmium, în anul 358.**
„Al treilea simbol”: S – III.

Se reia S – I (= A – IV).

J. – **Sinoadele din Seleucia şi Rimini, în anul 359.**

Al patrulea Simbol din Sirmium: S – IV.

(formula a fost pregătită la Sirmium).

„Simbolul datat" (în introducere se face menţiunea împăratului, a consulilor şi a datei din 28 mai – se pare că adevărul a fost descoperit numai atunci).

(1) Credem într-un singur şi adevărat Dumnezeu, Tatăl atotputernic

(2) Şi în unicul Fiul al lui Dumnezeu, unul născut,

(3) născut – în mod impasibil – din Dumnezeu înainte de veci şi înainte de orice început şi înainte de orice timp imaginabil şi înainte de orice substanţă comprehensibilă,

(4) – prin care veacurile au fost prevăzute şi toate create –

(5) născut unic, numai din Tatăl, Dumnezeu din dumnezeu,

(6) **asemănător** Tatălui,

(7) care l-a născut după Scripturi.

(8) Văzând faptul că termenul substanţă adoptat de părinţi în simplitate, dar necunoscut poporului, provoacă neînţelegere, pentru că nu este cuprins în Scriptură, nu ar trebui să mai fie folosit în raport cu Dumnezeu.

(9) Să spunem că Fiul este asemănător Tatălui în toate aşa cum spun şi învaţă Sfintele Scripturi.

K. – **Sinodul din Constantinopol, în anul 360**

(1) Credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic

(2) Şi în Fiul lui Dumnezeu, unul născut,

(3) născut din Dumnezeu înainte de veci şi înainte de orice început,

(4) – prin care toate s-au făcut, cele văzute şi cele nevăzute –

(5) născut unic, numai din Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu,

(6) **asemănător** Tatălui

(7) care l-a născut după Scripturi.

(8) Văzând faptul că termenul substanţă adoptat de părinţi în simplitate, dar necunoscut poporului, provoacă neînţelegere, pentru că nu este cuprins în Scriptură, nu ar trebui să mai fie

folosit. Nici termenul ipostază nu ar mai trebui să fie folosit în legătură cu Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh.
(9) Să spunem că Fiul este asemănător Tatălui în toate aşa cum spun şi învaţă Sfintele Scripturi.

5222/6 Către Constantinopol I: discuţia despre Duhul Sfânt şi contribuţia Capadocienilor.
După anul 361, se intră într-o nouă fază:
Arianismul este discreditat din cauza tuturor tentativelor de compromis: Constanţiu moare; Este interludiul unui împărat necreştin: Iulian Renegatul, 361 – 363.
Cu toate acestea, discuţia se lărgeşte acum şi la a treia persoană a Sfintei Treimi: Duhul Sfânt.
A. – Discuţia despre Duhul Sfânt.
În anul 362, un sinod din Alexandria a definit în mod explicit divinitatea Duhului Sfânt (divinitate care se profesa de mult timp în liturghie). Dar există opoziţie din partea lui Macedoniu din Constantinopol (îndepărtat în anul 360), Eustaţiu din Sevasta, Vasile din Ancira, Eleusio din Kyzikos, Maratoniu din Nicomedia; opozanţii sunt numiţi *pneumatomahi* (aceia care combat Duhul) sau Macedonieni (discipoli ai lui Macedon).
Discuţia cere o decizie calitativă.
B. – Contribuţia părinţilor capadocieni (Vasile cel Mare, Grigore din Nisa, Grigore din Nazianz).
Din discuţiile ce privesc Sfânta Treime, izvorăsc probleme între latini şi greci din cauza unei confuzii terminologice.
> O primă problemă priveşte semnificaţia cuvântului *substanţă* . De fapt poate avea mai mult decât o semnificaţie.
(1) în general: „baza”, „fundamentul”;
(2) din punct de vedere moral: „încredere”, ca în 2 Corinteni 9, 4; Evrei 3, 14; 11, 1;
(3) în limba greacă clasică: realitatea în contrast cu ceea ce este numai aparenţă, deci *substanţă* sau *consistenţă* în contrast cu întâmplarea (conform lui Aristotel). Traducerea latină a acestei semnificaţii este *substantia*, cuvânt mai mult sau mai puţin identic cu grecescul *ousia*, pentru aceasta este posibilă şi

traducerea *essentia* (aşa cum este în Seneca). Cu alte cuvinte, doi termeni pot fi folosiţi ca sinonime, aşa cum se întâmplă de fapt la Nicea, DS 126: *substantia =essentia.*
Aceeaşi sintagmă se găseşte în Atanasiu care vorbeşte numai de o singură *substanţă* în Dumnezeu, ca o singură *essentia*, pentru a arăta egalitatea dintre două persoane;
(4) Se naşte însă o altă semnificaţie: *substanţa* nu este ceea ce este real în faţa aparenţei, ci ceea ce este concret, independent, individual, personal, autonom din punct de vedere metafizic; deci ceea ce există în sine; în traducere latină *subsistentia*; aplicată fiinţelor spirituale: ceea ce este o persoană.
O a doua problemă priveşte cuvântul latin *persona.*
Grecii îl traduc în mod tradiţional cu *prosopon* (mască, faţă).
Deci, când un latin vorbeşte despre *tres personae* în Dumnezeu, un grec s-ar putea gândi la trei măşti, adică un fel de modalism.

5222/7 Simbolul Conciliului din Constantinopol.
Circumstanţa teologico-politică pentru ultima luptă împotriva arianilor, se prezintă cu Teodosiu, † 395, nou împărat în Orient din anul 379; în anul 380, el declară că religia sa este cea ţinută în Roma şi în Alexandria, adică poziţia pro-Nicea şi anti-Arie.[372] În anul 381, un mare sinod oriental la Constantinopol – recunoscut mai târziu ca al doilea Conciliu ecumenic – în Simbolul său [DS 150] confirmă Nicea.[373]

5230 **Dogma cristologică.[374]**

[372] Dragoş Boicu, „Teodosie cel Mare şi Edictul de la Tesalonic (28 februarie 380) Circumstanţe, comentariu, receptare", *Revista Teologica*, nr. 2/2012, pp. 186-207,
http://revistateologica.ro/vechi/articol.php?r=76&a=4702
[373] Norman P. Tanner, *Decrees of the Ecumenical Councils, Volume I. Nicaea I to Lateran V*, 1990,
http://faculty.cua.edu/pennington/Canon%20Law/Councils/Constantinople%20381.pdf
[374] *La Divinita di Cristo nei primi secoli della Chiesa,*

http://www.studiodomenicano.com/testi/lezioni_dattiloscritte/Nicea-Efeso-Calcedonia_Tyn.pdf,
Sergio Zañartu, „Historia del dogma de la Encarnacio desde el siglo IV hasta el Constantinopolitano III", *Dogma Trinitario Cristologico. Antiguedad II,* http://www.jesuitas.cl/files/documentos/szanartu/Apuntes/HistDogmaII.pdf,
David Hocking, *Christology The Doctrine of Jesus Christ*, http://www.ntslibrary.com/Christology%20The%20Doctrine%20of%20Jesus%20Christ.pdf,
H. D. McDonald, „Development and Christology", *Vox Evangelica* 9 (1975), pp. 5-27, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/vox/vol09/christology_mcdonald.pdf
Daniel L. Akin, „The Never-Changing Christ For An Ever-Changing Culture", *Southern Baptist Journal of Theology* 1.1 (1997), pp. 32-41, http://www.sbts.edu/wp-content/uploads/sites/5/2010/02/sbjt_011_spr97_akin.pdf,
Peter Toon, „Truly Man, but more than Man: Reflections on Christology", *A Quarterly Journal for Church Leadership*, Volume 8, Number 4, 1999, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/ref-rev/08-4/8-4_toon.pdf,
P. J. Baldwin, „The Human Nature of Christ", *The Evangelical Quarterly* 36.2 (1964), pp. 68-77, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1964-2_068.pdf,
Francis J. Beckwith, „Of Logic and Lordship: The Validity of a Categorical Syllogism Supporting Christ's Deity", *Journal of the Evangelical Theological Society* 29.4 (1986), pp. 429-430, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/29/29-4/29-4-pp429-430_JETS.pdf,
John Blanchard, „The Humanity of Christ", *Reformation & Revival* 2:2 (1993), pp. 55-66, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/ref-rev/02-2/2-2_blanchard.pdf,
F.F. Bruce & W.J. Martin, *The Deity of Christ*, Manchester, North of England Evangelical Trust, 1964, pp. 3-24, http://theologicalstudies.org.uk/pdf/ffb/deity_bruce.pdf,
James Patrick Callahan, „The Convergence of Narrative and Christology: Hans W. Frei on the Uniqueness of Jesus Christ", *Journal of the Evangelical Theological Society* 38.4 (1995), pp. 531-547, http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/38/38-4/38-4-pp531-547_JETS.pdf,
Robert G. Crawford, „The Relation of the Divinity and the Humanity in Christ", *The Evangelical Quarterly* 53.4 (1981), pp. 237-240, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1981-4_237.pdf,

5230/1 Fondul rămâne întotdeauna: *quod non est assumptum, non est sanatum*. Aceasta explică logica ordinii problemei: mai întâi a trebuit să se stabilească deplina divinitate a Logos-ului, a Fiului, pentru a salva deplinătatea mântuirii; ca urmare, se pune problema dacă întruparea acelui Logos cu adevărat divin, este o realitate deplină. Este vorba de cum să înţelegi şi să explici în Isus Cristos, relaţia dintre divinitatea şi umanitatea sa, dintre a fi Dumnezeu şi a fi om.
5230/4 Problematica cristologică centrală este contrastul dintre o cristologie de unire şi o cristologie de separare/distincţie.
Aceasta se traduce în căutarea unei teologii care:

- în mărturia adevăratei divinităţi a lui Cristos şi
- fără a nega unitatea lui Cristos (ar fi *nestorianism)*,
- menţine, împotriva puternicei tendinţe de „distrugere" de către Logosul divin a fiinţei umane a lui Cristos, adevărata umanitate a lui Cristos (Calcedon).

5231 Prima fază: împotriva echilibrului din Calcedon.

Cristologia e Antropologia: Centralidade de Cristo e Salvação da Pessoa Humana,
http://www.maxwell.vrac.puc-rio.br/9739/9739_5.PDF,
Christopher Peppler, *The Christocentric Principle: A Jesus - Centred Hermeneutic*,
http://www.sats.edu.za/userfiles/Peppler,%20The%20Christocentric%20Principle-A%20Jesus-Centred%20Hermeneutic.pdf,
Joseph Pohle, *Christology. A Dogmatic Treatise on the Incarnation,* Londra 1916,
https://ia902306.us.archive.org/22/items/dogmatictheology04pohluoft/dogmatictheology04pohluoft.pdf,
Christology and the historical Jesus,
http://www.sunypress.edu/pdf/53771.pdf

5231/1 Tentaţia adepţilor lui Apollinar:
Un punct indiscutabil (după Nicea) este acela că CRISTOS ESTE DUMNEZEU, DAR pentru unii NU ESTE PE DEPLIN OM. Ar fi poziţia lui Apollinar,[375] episcop din Laodicea, † între 385 – 390.
Se bazează pe o interpretare a lui Ioan 1, 14 („Cuvântul devine *Trup*"); presupune că Logos se uneşte numai cu un trup omenesc (însufleţit), excluzând prezenţa unui duh omenesc; Logos funcţionează ca duh. Pentru Apollinar, problema era următoarea: nu poate exista o adevărată unitate între două fiinţe cu un duh propriu, adică două naturi sau două substanţe complete nu pot deveni o singură fiinţă; în afară de aceasta, prezenţa duhului omenesc (şi deci a voinţei) ar include în mod necesar prezenţa păcatului; acesta trebuie exclus din Mântuitor.
Doctrina este condamnată la Roma, sub Damasus I, 374 = DS 146 (deoarece umanitatea lui Isus într-o asemenea viziune nu este completă, nu există o adevărată întrupare); condamnarea este reluată, în anul 381, la Constantinopol I, în canonul 1 (DS 151) şi la Sinodul roman din anul 382, c.7 (DS 159).

5231/2 Tentaţia nestoriană:[376]
Un punct indiscutabil (după Nicea) este acela că CRISTOS ESTE DUMNEZEU, dar dacă este şi pe deplin OM (împotriva lui Apollinar), se poate spune că este O SINGURĂ PERSOANĂ?

---

[375] Peter Gemeinhardt, „Apollinaris of Laodicea: A Neglected Link of Trinitarian Theology between East and West?", *ZAC*, vol. 10, pp. 286-301, http://www.degruyter.com/dg/viewarticle.fullcontentlink:pdfeventlink/$002fj$002fzach.2007.10.issue-2$002fzac.2006.021$002fzac.2006.021.pdf?t:ac=j$002fzach.2007.10.issue-2$002fzac.2006.021$002fzac.2006.021.xml,
Mai multe scrieri ale lui Apollinar pot fi găsite la adresa:
http://www.fourthcentury.com/apollinaris-of-laodicea/

[376] Endre V. Ivanka, *Elenic şi creştin în viaţa spirituală a Bizanţului timpuriu*, (traducere din lb. germană V. A. Carabă), Bucureşti 2013, https://www.scribd.com/doc/307322568/Endre-v-Ivanka-Elenic-Si-Crestin

Unitatea persoanei lui Cristos pare să fie negată în terminologia „nestorienilor", care se opun acelora care, admiţând prezenţa duhului omenesc în Cristos, spun că cele două naturi din Cristos sunt amestecate şi astfel se dovedeşte a fi o singură natură, aceea divină. Terminologia păstrează deplinătatea umanităţii lui Cristos, dar nu unitatea sa şi în acest fel se neagă o adevărată întrupare.

5231/3 Răspunsul pentru Nestor: dogma din Efes.
Un punct nediscutat (după Nicea) este acela că CRISTOS ESTE DUMNEZEU, dar chiar dacă este în întregime OM (împotriva lui Apollinar), trebuie să se menţină faptul că este O SINGURĂ PERSOANĂ (şi Maria este deci Născătoare de Dumnezeu) (Împotriva lui Nestor).
Această *dogmă* este formulată în unele documente.

A. – În 430, Chiril, patriarh de Alexandria, † 444:[377]

a)aşa zisa a II-a scrisoare către Nestor [DS 250]: în Cristos există o „uniune potrivit ipostazei"; există „un singur Dumnezeu".
[DS 2511 Maria este Născătoare de Dumnezeu.
b) aşa zisa a III-a scrisoare către Nestor [DS 252 – 263]: „cele douăsprezece anateme" care conţin formulări puţin unilaterale, între care teza că există „*o singură natură* întrupată în Logos divin".
B. – În anul 431, Conciliul din EFES confirmă reacţia lui Chiril, dar mulţi episcopi (Antiohienii) nu sunt de acord.
Trebuie să se observe că în reacţia lui Chiril, sunt două elemente:

> formula pozitivă (a doua sa scrisoare către Nestor)

[377] *Hotărârile Sfintelor Sinoade Ecumenice. Anatematismele Sfântului Chiril al Alexandriei*, București 2005, http://www.hexaimeron.ro/Hexaimeron/Hotararile_Sfintelor_Sinoade_Ecumenice.pdf

- formula negativă a celor douăsprezece anateme (a treia scrisoare către Nestor).

Acum părinţii din Efes nu dau celei de-a III-a scrisori aceeaşi greutate ca celei de-a II-a, ca doctrină „oficială".
(Formula de Uniune din anul 433 face aceeaşi diferenţiere).
Desfăşurarea Conciliului este agitată, pentru că înainte de sosirea trimişilor papali şi imperiali şi a episcopilor „antiohieni", Chiril deschide Conciliul, care-l condamnă şi-l îndepărtează pe Nestor. Mai târziu împăratul îi va aresta pe Chiril şi Nestor; dar Chiril fuge şi reuşeşte – şi prin intermediul darurilor – să atragă curtea de partea sa.
C. – În 433 „Formula de Uniune" dintre Chiril şi „Antiohieni" [DS 271 – 272]:
> doctrina pozitivă din Efes este exprimată prin cuvintele: „două naturi, dar un singur Cristos", „Maria, Mama lui Dumnezeu".
> anatemele lui Chiril nu sunt menţinute; se explică diferenţa dintre natură şi persoană.[378]

5231/4 Tentaţia monofizită.[379]

---

[378] Giovanni Costa, *Il Monofisismo di S. Cirillo di Alessandria,* http://www.enricopantalone.com/files/ILMONOFISISMODISCIRILLO2014.pdf

[379] „Monophysitism", *The Coptic encyclopedia, volume 5*, http://ccdl.libraries.claremont.edu/cdm/compoundobject/collection/cce/id/1960/show/1958,
Jayoung Che, „The Political and Social Conflict between Orthodox Christianity (Constantinople and Rome) and Eastern Monophysitism", *Athens Journal of History*, Vol. X, nr. Y, http://www.atiner.gr/journals/history/2014-1-X-Y-Che2.pdf
Monophysites and Monophysitism, http://www.newadvent.org/cathen/10489b.htm,
Visarion Moldoveanu, *Despre ereziile necalcedonienilor*, Bacău 2007, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Visarion%20Moldoveanu%20-%20Despre%20ereziile%20nacalcedonienilor.pdf,
„Il Monofisismo della Chiesa Copta visto alla luce delle sue testimonianze liturgiche", *Quaderni del dipartimento di filologia, linguistica e tradizione classica Augusto Rostagni,* Università di Torino, Bologna, XIII (1999),

Un punct indiscutabil (după Nicea) este acela că CRISTOS ESTE DUMNEZEU, că este pe deplin OM (împotriva lui Apollinar), şi (după Efes) că este O SINGURĂ PERSOANĂ, în care însă, potrivit unora, UMANITATEA LUI CRISTOS chiar nu contează, pentru că aceasta este ABSORBITĂ DE DIVINITATEA SA**.**

În parte, din fidelitate față de memoria lui Chiril („Chirilismul"), în parte pentru motive personale (împărăteasa Eudossia, soţia lui Teodosiu al II-lea), în parte pentru alte motive (puterea tradiţiei alexandrine), se ajunge la expresii care interpretează doctrina din Efes în mod unilateral:

„după întrupare, natura omenească este absorbită de natura divină (ca o picătură în ocean) şi pentru aceasta în Cristos se poate vorbi numai de o singură persoană şi de o singură natură (aceea divină)".

Reprezentanţii unei asemenea teologii, sunt *monofiziţii.*

- abatele Eutichie la Constantinopol:

Aceasta spune că nu vrea să meargă dincolo de Nicea şi Efes şi deci nu acceptă formularea din anul 433 şi implicita retractare a anatemelor lui Chiril de partea lui însuşi, şi pentru aceasta continuă în chirilismul pur. (Interpretează fraza sa doar pe natură, în mod unilateral). Spune Eutichie: cele două naturi care sunt înainte de uniunea întrupării, devin o natură; „Mărturisesc că Domnul nostru înainte de uniune, era constituit din două naturi, după uniune eu mărturisesc una singură". (Aceea divină)

- Dioscur, patriarh din Alexandria (444 – 451), † 455;
- Conciliul/Sinodul din Efes din anul 449.

---

pp. 451-463,
https://iris.unito.it/retrieve/handle/2318/83530/11819/Il%20monofisismo%20della%20Chiesa%20copta.pdf,
Rashad Odetallakh Khouri, *Heresies in the early Byzantine Empire: Imperial policies and the Arab conquest of the Near East,*
http://www.uco.es/investiga/grupos/hum380/collectanea/sites/default/files/Odetallah.pdf,
http://www.atiner.gr/journals/history/2014-1-X-Y-Che2.pdf

Este convocat potrivit regulilor împăratului, dar sunt excluşi opozanţii lui Eutichie, care sunt îndepărtaţi, ca patriarhul Flavian din Constantinopol (papa Leon I: nu era un *iudicium*, ci un *latrocinium* [= sinod al tâlharilor] .

5231/5 Răspunsul către monofiziţi: dogma din Calcedon.[380]
CRISTOS: pe deplin DUMNEZEU, pe deplin OM, O SINGURĂ PERSOANĂ.
După moartea lui Teodosiu al II-lea (450), soţul surorii sale Pulcheria, Marcian devine împărat; acesta convoacă un Conciliu (papa Leon I nu-i vedea prea mult necesitatea).
În anul 451, Conciliul din Calcedon formulează, sub presiunea împăratului, *dogma* cristologică, ce se bazează pe o scrisoare a papei Leon I către patriarhul Flavian din 449 [DS 290 – 295].
Dogma din Calcedon [DS 300 – 302] spune:

noi învăţăm şi profesăm

UN SINGUR ŞI ACELAŞI CRISTOS

ÎN DOUĂ NATURI

neamestecate şi netransformate

nedivizate şi inseparabile

pentru că uniunea naturilor nu a suprimat diferenţa dintre ele, dimpotrivă, fiecare natură a păstrat proprietăţile sale şi s-a unit cu cealaltă

ÎNTR-UN SINGUR SUBIECT ŞI PERSOANĂ.

[380] Matthias F. Wahba, „The Chalcedon Crisis and Monophysitism", *Coptic interpretations of the Fourth Ecumenical Council*, http://www.zeitun-eg.org/Coptic_interpretations_of_the_Fourth_Ecumenical_Council_%28Chalcedon%29.pdf

5232 A doua fază: „Calcedon” ameninţată de tentative imperiale de reuniune cu monofiziţii.
Problema se pune dat fiind faptul că, grupuri importante de monofiziţi nu acceptă formula din Calcedon; consecinţele sunt diviziuni ecleziastice şi implicit politice. Problema se pune în diferite locuri: la Antiohia, la Ierusalim şi mai ales la Alexandria.
Problemele la Alexandria, după Calcedon.
Numele subliniate: persoane de tendinţă monofizită (sau cel puţin acuzate de aşa ceva).

451: Dioscur este exilat († 545), poreclit Proterie **(** = intervenţie imperială).

457: Timotei Elur este ales ca „anti-patriarh”; Proterie este ucis de popor.

460: Timotei Elur este exilat; este numit Salofakalios (= intervenţie imperială).

475: Împăratul Basiliskos emite o Enciclică ce reneagă Calcedon, astfel că Timotei Elur este din nou patriarh; este îndepărtat Salofakalios, (= intervenţie imperială).

477: Petru Mongos este ales ca „anti-patriarh”, (= acţiunea „bazei”).

482: Salofakalios moare; este ales Ioan Talaia împotriva voinţei împăratului care îl îndepărtează. Acachie din Constantinopol propune să fie recunoscut ca patriarh Petru Mongos, cu condiţia să semneze Henotikonul, lucru care se și întâmplă: Petru Mongos este recunoscut de împărat.

483: Papa îl recunoaşte pe Talaia şi nu pe Petru Mongos (dar nu atât pentru teologie, cât din cauza alegerii canonice). Acachie este excomunicat de papă (deoarece intervine într-un alt patriarhat) [schisma va dura până în 519].

490: după moartea lui Petru Mongos, are loc alegerea unui alt patriarh „monofizit”.
Se pot indica trei tentative imperiale majore: aceea a Henotikonului (sfârşitul secolului V), aceea a celor Trei Capitole (jumătatea secolului VI) şi aceea a Monotelismului (jumătatea secolului VII).

5232/1 Tentativa Henotikonului (Edictul de Uniune).[381]
În anul 482, pentru a regăsi unitatea, împăratul Zenon şi patriarhul Constantinopolului, Acachie, propun ca profesiune de credinţă comună „Credinţa noastră: Nicea, Constantinopol, Efes". Nu se spune nimic despre Calcedon; aceasta echivalează cu o negare. Astfel, împăratul îl recunoaşte pe Petru Mongos ca patriarh al Alexandriei, dar nu există o soluţie adevărată: „adevăraţii" monofiziţi nu acceptă Henotikonul şi în afară de aceasta se naşte o schismă între Constantinopol şi Roma (pentru raţiuni de jurisdicţie, nu de teologie). Diviziunea rămâne. Roma îi va reproşa lui Acachie amestecul său în afacerile Bisericii din Alexandria; Acachie se sprijină pe canonul „28" din Calcedon, dar Roma nu îl recunoaşte; Acachie neagă faptul că papa îl poate excomunica: numai un Conciliu Ecumenic poate judeca un patriarh.

5232/2 Tentativa celor Trei Capitole.[382]
Pentru a găsi unitatea şi poate şi din cauza propriilor simpatii monofizite, împăratul Iustinian, † 565, lansează o altă tentativă; se dovedeşte a fi antinestorian şi condamnă cele „Trei Capitole" la Conciliul din Constantinopol II (553) [DS 421 – 438]. Cele

---

[381] Karl Baus, Hans Georg-Beck et. al., *Storia della Chiesa: La Chiesa tra oriente e occidente: la Chiesa imperiale in oriente – l'incontro della Chiesa con i barbari. Il monachesimo latino V-VII secolo,* („Enotikon e scisma acaciano"), Milano 1972, https://books.google.it/books?id=giBGcRPt_U0C&pg=PA10&dq=Pietro+Mongo&hl=it&sa=X&ei=KfERVYXNF4XvUqPrgPgB&ved=0CDUQ6AEwBDgU#v=onepage&q=Pietro%20Mongo&f=false

[382] „The Second Council of Constantinople (553) and the condemnation of „the three chapters", (Jules Grisham, „An examination of the condemnation of the grammatico-historical method of interpreting Scripture, as it was developed in the exegetical school of Antioch"*), IIIM Magazine Online, Volume 4, Number 30, November 13-20, 2002,* http://reformedperspectives.org/newfiles/jul_grisham/CH.Grisham.theodore.mopsuestia.pdf

Trei Capitole: scrieri ale unor persoane care erau importante în Efes şi în Calcedon; prin intermediul condamnării lor, se atacă indirect Calcedon. Este vorba despre:

a) o scrisoare a lui Ibas din Edessa;
b) operele lui Teodor din Mopsuestia;
c) unele scrieri ale lui Teodor din Cir.

Nici de data aceasta „adevăraţii" monofiziţi nu sunt împăcaţi. În Occident nu se acceptă politica împăratului, care l-a constrâns pe papa Virgil I, † 556 să semneze decretele.

5232/3 Tentativa monotelistă.
Împăratul Heracliu, † 641, încearcă într-un alt fel să-i împace pe monofiziţi.

- Patriarhul Sergiu din Constantinopol propune formula „unei singure energii" în Cristos; într-o corespondenţă din anul 634, cu papa Onoriu I, ultimul preferă să vorbească despre „o singură voinţă" în Cristos [DS 487]. Ori, asemenea expresie poate fi interpretată în sens monofizit: în Cristos se află numai voinţa divină (cea omenească este absorbită). Este posibilă şi o altă interpretare: cele două voinţe, în Cristos vor întotdeauna acelaşi lucru şi există deci, din punct de vedere moral, o singură dorinţă a celor două facultăţi şi operaţii *voluntare.*
- În anul 638, împăratul face din aceasta o lege.
- În anul 649, un sinod roman sub papa Martin I, confirmă doctrina celor două voinţe în Cristos [DS 500]. Împăratul îl va pedepsi pe papă; după câţiva ani va fi arestat şi-şi va sfârşi viaţa în exil, după un tratament foarte dur (655).
- Un alt împărat poate anunţa: o altă teologie! Conciliul din Constantinopol III, 680 – 681, condamnă monotelismul, pe Sergiu şi pe Onoriu [DS 550 – 559]. Condamnarea unui papă de către un Conciliu – condamnare confirmată şi de papa Leon al II-lea – a devenit un punct de discuţie începând cu secolul XV,

cu un moment intens în jurul Conciliului Vatican I din 1869 – 1870, care a definit infailibilitatea papală.[383]
> Georg Kreuzer*, Die Honoriusfrage im Mittelalter und Neuzaeit,* Stuttgart 1975.

5240 Problematica donatismului.[384]
Problema centrală: de la cine vine bunăvoinţa?

5241 Începutul discuţiei.
- Consacrarea episcopală a lui Cecilian din Cartagina în 311, din partea episcopilor-traditores (adică a acelora care au dat în păstrare Cărţile Sfinte în timpul ultimei persecuţii) este considerată *nulă* din partea lui Donatus şi a celorlalţi.
Dincolo de această problemă teologică mai existau şi altele.
- Opozanţii lui Cecilian aleg un alt episcop la Cartagina, pe Maiorin, şi după moartea sa (313) pe acelaşi Donatus († 355). Episcopatul nord-african este de acum divizat în două partide.
- Împăratul Constantin îl sprijină pe Cecilian, dar lasă soluţia problemei papei Miltiade [a se vedea # 4325/2]; în anul 313, un sinod roman îl condamnă pe Donatus. În anul 314, un sinod de la Arles repetă condamnarea [DS 123].

---

[383] Cartea scrisă de Georg Kreuzer, *Die Honoriusfrage im Mittelalter und Neuzaeit,* Stuttgart 1975, poate fi descărcată de la adresa: http://www.saintgermainfreedom.com/die-honoriusfrage-im-mittelalter-und-in-der-neuzeit-papste-und-papstt-cgs/

[384] „Augustine, Evil and Donatism: Sin and Sanctity before the Pelagian Controversy", *Theological Studies* 51 (1990), http://cdn.theologicalstudies.net/51/51.1/51.1.7.pdf,
Darryl J. Pigeon, *Cyprian, Augustine and the Donatist Schism*, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/ashland_theological_journal/23-1_37.pdf,
William C. Weinrich, "Cyprian, Donatism, Augustine, and Augustana VIII: Remarks on the Church and the Validity of Sacraments", *Concordia Theological Quarterly* 55, No. 4, 1991), 267-296, http://www.ctsfw.net/media/pdfs/weinrichcypriandonatism.pdf

5242 Intensificarea în timpul celui de-al IV-lea secol.
Dar problema rămâne şi se intensifică; în Africa de Nord se dezvoltă două Biserici, cea catolică şi cea donatistă; Biserica donatistă, cu 270 episcopi, este cea mai mare din cauza politicii nestatornice a lui Constantin şi a succesorilor lui. Într-un prim moment, Constantin îi persecută pe donatişti, apoi îi tolerează (din anul 321). În anul 347, Constanţiu îi exilează pe episcopii donatişti. În anul 361, sub Iulian Renegatul donatiştii pot acţiona chiar cu violenţă împotriva catolicilor. Situaţia rămâne ambiguă pentru restul secolului.

5243 Condamnarea definitivă.
După câteva tentative de reunire prin intermediul dialogului (de exemplu marea conferinţă din anul 411), în anul 412 Statul trece la intoleranţă şi persecuţie. Donatismul supravieţuieşte însă, în mai multe locuri. Intoleranţa este aprobată de sfântul Augustin; Scrisoarea 93, 105 şi 185 = Textul VI).[385]

5244 Clarificarea teologică a lui Augustin.
Bunăvoinţa depinde numai de Cristos; sfinţenia susţinătorilor nu are niciun amestec. Pentru a obţine efectul bunăvoinţei este necesară implicarea Bisericii. Trebuie să se facă distincţie între Biserica de acum şi cea viitoare.

5240 Problematica pelagianismului.
Esenţa problematicii – prezentă în toate secolele – priveşte relaţia dintre om cu libertatea (liberul arbitru) şi păcatele sale pe

[385] Carles Buenacasa, „The Letters Ad Donatistas of Augustine and their Relevance in the Anti-Donatist Controversy", *Studia Patristica* LXX, (2013), 439-447,
http://www.ub.edu/grat/grat164.pdf,
Giovanni Catapano, „La giustificazione dei provvedimenti antidonatisti di Costantino nel primo libro del Contra epistulam Parmeniani di Agostino", *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XVI, 2014, 1, pp. 472-486,
http://www2.units.it/etica/2014_1/CATAPANO.pdf

de o parte şi Dumnezeu atotputernicul, de a cărui bunăvoinţă depinde totul, de cealaltă parte. (De ţinut cont că este vorba de o cunoaştere a experienţei: eu ştiu că sunt liber, dar şi că sunt păcătos şi dependent de Dumnezeu). Cu alte cuvinte: cum să împaci libertatea omului – care-l face om – cu necesitatea bunăvoinţei pentru a putea face bine? Problematica este discutată intens puţin după anul 400 şi rezultatul acestei discuţii va condiţiona puternic discuţiile următoare în materie; este necesar pentru aceasta să cunoaştem unele nume, teorii şi soluţii.

5351 Teoria lui Pelagius şi a urmaşilor săi.[386]
- Ascetul britanic Pelagius, † 422, - care are experienţa personală ca mărturie a faptului că prin intermediul ascezei se poate ajunge la sfinţenie – predică la Roma (din anul 390) şi în Palestina (din anul 410), pentru a-i aduce pe creştini la o viaţă morală, doctrina conform căreia toţi au posibilitatea – şi deci obligaţia – de a ajunge la o viaţă perfectă, pentru că păcatul lui Adam nu a blocat libertatea noastră de a face bine (chiar dacă ne aflăm într-o istorie de păcate care este seducătoare); avem

[386] Un site dedicat studiului pelagianismului poate fi găsit la adresa: http://www.pelagius.net/;
Mai multe materiale despre scrierile pelagianiste în format pdf la adresa: http://www.libraryoftheology.com/pelagianismwritings.html,
A Simplified History of Pelagianism and Semi-Pelagianism, http://gospelhour.info/pdf/History_of_Pelagianism_and_SemiPelagianism.pdf,
Philip Scaff, „The Pelagian Controversy – A Historical Essay", *Bibliotheca Sacra and Theological Review*, nr. XVIII, 1848, http://biblicalstudies.org.uk/pdf/bsac/1848_205_schaff.pdf,
Henry Krabbendam, *Sovereignity and Responsability (A Reexamination of the Pelagian Controversy and its Implications in Historical Perspective),* http://www.churchcouncil.org/iccp_org/Documents_ICCP/English/White_Papers/06_Pelagian_Paper.pdf,
Stuart Squires, *Pelagius,* https://stuartsquires.files.wordpress.com/2014/12/pelagius-encyclopedia-article-copy.pdf

nevoie de bunăvoinţa lui Cristos, care însă nu ne poate constrânge şi care constă în „fascinaţia" lui Cristos asupra noastră pentru a face binele şi astfel pentru a realiza mai mult libertatea noastră. Este nevoie de colaborarea noastră; nu există un „automatism" între sacramente, etc.
- Ex - avocatul Celestius face propaganda acestei doctrine, exagerând-o, în Africa de Nord (condamnat la Cartagina în anul 411) şi apoi în Asia Mică.
- Pelagius şi Celestius vor găsi un apărător în episcopul Iulian din Eclanio († după 454), care va fi înlăturat şi exilat. Acesta face să pătrundă, chiar puternic, elementul personal în polemica cu Augustin.

5252 Reacţia lui Augustin.[387]
Puternica reacţie a lui Augustin este condiţionată de câţiva factori: scăderea numărului de botezuri la copii, situaţia nord-africană atât de delicată în faţa sacramentelor din cauza donatismului, caracterul polemic al discuţiei şi propria experienţă existenţială (numai forţa irezistibilă a bunăvoinţei l-a

[387] G. F. Wiggers, *An Historical Presentation of Augustinism and Pelagianism from the Original Sources,*
New York 1840,
http://www.romancatholicism.org/pdf/augustinismandpelagianism.pdf,
Philip Schaff, *St. Augustin: Anti-Pelagian Writings,* New York 1886,
https://www.monergism.com/thethreshold/sdg/augustine/Anti-Pelagian_Writings.pdf,
Matthew A. Schumacher, Saint Augustine against Julian, New York 1957,
http://www.romancatholicism.org/pdf/augustineagainstjulian.pdf
Herbert McGonigle, „Augustine v. Pelagius on original sin"*, European Explorations in Christian Holiness* (2), 2001*,*
http://didache.nazarene.org/pdfs/Eu2000-03_McGonigle_Augustine.pdf,
John Hendryx, *Pelagianism vs. Augustinianism in Church History,*
https://www.monergism.com/thethreshold/sdg/augustine/pelagianism.pdf,
J. Tiggert, *Systematic Theology: Complete Body of Wesleyan Arminian Divinity consisting of Lectures on the Twenty-five Articles of Religion*,
Nashville 1888, (cap. 1. „Pelagianism, Augustinanism, Arminianism"),
http://www.smcollege.edu/pdf%20files/Summers-Th-2-T.pdf

făcut pe Augustin să treacă de la păcate, la virtute – mai ales la castitate -). Foloseşte pentru aceasta „mijloace discutabile”: „daruri” pentru curtezani pentru a face presiune asupra împăratului pentru o acţiune împotriva lui Pelagius şi termeni „exageraţi”, neinterpretându-l întotdeauna corect pe Pelagius.
- Augustin, cu ajutorul textului latin din Romani 5, 12 (*sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit ... in quo omnes peccaverunt*), se opune unei doctrine optimiste asupra posibilităţii omului de a putea atinge o viaţă perfectă; este necesară mântuirea pe care ne-o aduce Cristos (*De natura et gratia*, 415); din constatarea necesităţii mântuirii pentru toţi (inclusiv pentru copii), există dezvoltarea doctrinei păcatului originar: Adam a stricat condiţia întregului neam omenesc, în care există o mare dezordine şi o tendinţă către rău (dorinţă pătimaşă) care printre altele se demonstrează în sfera sexuală. Au fost luate libertatea şi puterea: numai prin puterea bunăvoinţei, omul poate decide pentru bine; dacă există o asemenea bunăvoinţă, cineva nu poate rezista.
- În afară de aceasta, spune (*De gratia e libero arbitrio*, 426) că o asemenea bunăvoinţă şi libertate sunt date numai unui număr mic de aleşi (aplicaţia lui Matei 22, 14: „mulţi sunt chemaţi, dar puţini cei aleşi”, fără a da un răspuns problemei care provine din 1 Timotei 2, 4: „Dumnezeu, mântuitorul nostru, care vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi să ajungă la cunoaşterea adevărului”); Augustin vede mai ales mulţimea osândită, cu o rigoare crescândă.

5253 Discuţia ulterioară.
- „În favoarea libertăţii” vor fi Ioan Casian, Vicenţiu din Lerins († 450), Faustin din Riez († 500), [argumentul: dacă există predestinare, nu este nevoie de un efort moral].
- „În favoarea bunăvoinţei”, vor fi Prosper din Aquitania († după 455), Cezar din Arles († 542), Fulgenţiu din Ruspe († 532).
Sinodul din Orange din anul 529 [DS 370 – 397, mai ales 389 – 390] respinge pelagianismul şi-l urmează pe Augustin în exagerarea sa asupra necesităţii bunăvoinţei pentru a putea face

bine; însă nu-l urmează pe Augustin în rigorismul său privitor la predestinarea cerului numai pentru cei puţin aleşi. Ca doctrină asupra bunăvoinţei, Sinodul din Orange a fost repede uitat; dar în timpul Conciliului din Trento (1545 – 1563) va fi din nou reluat.[388]
- Grigore cel Mare († 604) va răspândi ideile lui Augustin, subliniind aspectul pesimist, mai ales pentru dimensiunea sexuală; practica spirituală şi pastorală, va fi marcată de aceasta pentru tot restul istoriei.

5300 Elenizarea creştinismului?
Să reluăm întrebarea care a fost pusă mai înainte [a se vedea 1321].

5310 Nu se poate nega că mulţi termeni elenistici au fost adoptaţi de creştini; în textele teologice se pot găsi elemente ale diferitelor filosofii. Dar trebuie observate şi două procese de discernământ.

5311 Nu toate filosofiile sunt prezente în aceeaşi măsură, deci nu este vorba de o influenţă pozitivă.
- Aristotel[389] este prezent în mod limitat şi adesea, dar nu întotdeauna pentru a fi criticat.

---

[388] *I decreti del Concilio di Trento*, Roma 2005, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1545-1563-_Concilium_Tridentinum,_Canones_et_Decreta_%28Testo_divulgativo%29,_IT.pdf,
Dogmatic canons and decrees: authorized translations of the dogmatic decrees of the Council of Trent, the decree on the Immaculate Conception, the Syllabus of Pope Pius IX, and the decrees of the Vatican Council, New York 1912, https://ia600201.us.archive.org/11/items/dogmaticcanonsan00unknuoft/dogmaticcanonsan00unknuoft.pdf

[389] B. B. Edwards, E. A. Park, *Bibliotheca Sacra and Theological Review,* Vol. 1, Londra 1844, „Life of Aristotel" (partea I), http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/bsac/1844_38-84_park.pdf,

> D. Runia, *„Festugiere Revisited: Aristotle in the Greek Patres",în Vigiliae Christianae* 43 [1989], 1 – 34.
- Mult mai prezent este (neo-) platonismul.
> Conceptul biblic al transcendenţei lui Dumnezeu, în sensul sfinţeniei sale, (şi neimplicând un raport negat cu lumea) este manifestat (şi îmbogăţit) cu terminologia „teologiei negative" a culturii greceşti: Dumnezeu este unic, nemuritor, veşnic, incoruptibil, nu are nevoie de nimic, superior oricărei angoase, inexprimabil, de neschimbat, invizibil, de neînţeles, infinit.
> Se subliniază că toate lucrurile provin de la un singur Izvor, că formează un întreg organizat; totul participă în mod proporţional la Bine; duhul omenesc este imaterial şi se înrudeşte cu Dumnezeu; adevărata patrie a sufletului, este cerul.

5312 Filosofiile „preferate" sunt integrate într-un mod autonom, schimbându-le anumite adrese şi creând astfel o nouă sinteză; criteriul rămâne Revelaţia care este prezentă în Sfânta Scriptură.
Toma de Aquino descrie procesul în Augustin: „Sfântul Augustin, care a fost format în doctrinele platonicilor, când găsea în scrierile lor lucruri conforme credinţei, le menţinea; însă le substituia cu doctrine mai bune când le confrunta cu lucruri contrare credinţei noastre" (Summa Theologica[390], I, q. 84, a. 5, Resp.).
- Rămâne central conceptul despre Dumnezeu ca iubire ce se dăruieşte (agape) şi legat de el, doctrina creaţiei (împotriva conceptului aristotelic al veşniciei lumii).
- Dogma Fiului preexistent care se face trup, nu este deloc un gând elenistic şi exclude o interpretare a imutabilităţii divine în sensul filosofic grecesc (imutabilitatea este înţeleasă de părinţi ca fidelitate la alianţă).

Idem, partea a II-a, http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/bsac/1844_280-309_park.pdf
[390] *Summa Theologica by Saint Thomas Aquinas*, http://www.basilica.org/pages/ebooks/St.%20Thomas%20Aquinas-Summa%20Theologica.pdf

- Subordonarea Fiului şi a Duhului faţă de Tată, descrisă în planul economiei mântuirii, *pare* conformă cu o schemă platonică; dar doctrina asupra Sfintei Treimi, comportă în sine o revizuire radicală a concepţiei filosofice a unităţii şi a unicităţii lui Dumnezeu; *omoousios* rupe orice structură platonizantă (Fiul – se evită în simbolul din Nicea cuvântul *Logos* – se află la acelaşi nivel cu singurul Tată; există o diferenţiere în fiinţa lui Dumnezeu, dar nu o gradaţie) [s-ar putea vorbi de „de-elenizare"].
- Şi expresia „lumină din lumină", la Nicea este o corectare a conceptului platonic: nu este numai o reflexie a luminii veşnice (conform Înţelepciunea 7, 26).
- Grigore din Nisa refuză o doctrină a preexistenţei sufletului.
- Augustin doreşte „eliberarea" sufletului, ca Platon; dar de păcat, nu de trup.

5320 Ar trebui adăugată o deosebire: când este vorba despre dogmă şi despre morală (ca doctrină în esenţialitatea sa), platonismul nu este în măsură să schimbe mesajul biblic, în ciuda folosirii unei noi terminologii; când este vorba de speculaţie (în măsura în care este liberă) şi a practicii morale şi spirituale (pluriforme), forma platonizantă poate avea mai mare influenţă asupra conţinutului, de exemplu, într-un dualism care dispreţuieşte materia, trupul, sexualitatea.[391]

[391] Michael J. Vlach, *Platonism'S Influence on Christian Eschatology*, http://theologicalstudies.org/files/resources/Platonism_and_Eschatology_article_%28PDF%29.pdf

PARTEA A DOUA

BISERICA ÎN IMPERIUL BIZANTIN (700 - 1453)

Capitolul VI

Imperiul „Romeilor” (700-1453)

6100 Dezvoltare generală

6110 Perioada iconoclastiei, anii 730 – 850.

- Guvernarea tiranicului Iustinian al II-lea (685-695; 705-711), a avut totuşi şi efecte pozitive, precum: creşterea clasei sociale a ţăranilor liberi ca bază de stabilitate economică; se sfârşeşte cu o perioadă de anarhie.
- Arabii încearcă să profite de aceasta: Africa de Nord este pierdută, dar Constantinopolul nu poate fi cucerit datorită lui Leon al III-lea (717 – 741).
- Sub Leon al III-lea şi succesorii săi (Constantin al V-lea, 741 – 775; Leon al IV-lea, 775 – 780; Constantin al VI-lea, 780 – 797; Irina, regent apoi „împărat” 797 – 780, etc.) Imperiul pierde domeniile sale în Italia septentrională şi centrală şi în Sicilia. În Balcani este ameninţarea Bulgarilor. Dar este posibilă o expansiune către Orient, semn de putere pentru Imperiu.
- Totuşi, iconoclastia (se va studia într-un alt loc) comportă răsturnări politice.

6120 Perioada de ***mărire***, anii 850 – 1050.
- Sub împăraţi puternici (Vasile I, 867 – 886; Leon al VI-lea, 886 – 912; Roman I, 920 – 944; Constantin al VII-lea, 945 – 959; Vasile al II-lea, 976–1025) Imperiul recuperează teritoriile, de exemplu în Balcani, în detrimentul Bulgarilor.
- Este o perioadă de înflorire culturală.
- Către sfârşitul perioadei se conturează din nou o criză, de data aceasta la nivel politico-social; aristocraţia devine mai puternică (luând ţăranilor liberi pământurile lor) şi slăbeşte puterea împăratului.

6130 Perioada noilor invazii, anii 1050 – 1250.
- Reîncep presiunile asupra graniţelor: în Asia Mică din partea Selgiuchilor (Turcilor), în Italia meridională din partea Normanzilor. Către anul 1100, Imperiul se extinde doar în Balcani şi într-o mică parte din Asia Mică.
- Un moment de criză puternică este a patra Cruciadă; pentru câteva decenii (1204 – 1261), un împărat latin, Balduin din Flandra, este succesor şi ocupă scaunul de domnie la Constantinopol.[392]

6140 Către sfârşit, anii 1250 – 1453.
- În anul 1261, Mihai al VIII-lea Paleologul recucereşte Constantinopolul şi-l îndepărtează pe împăratul latin. Dar de-acum Imperiul este foarte redus şi slăbit.
- Începând cu anul 1300, Osmanii (Turci) cuceresc treptat ceea ce a mai rămas din el (1329: Nicea; 1337: Nicomedia; 1356: Adrianopole; 1387: Salonic).
- Sfârşitul: 30 mai 1453 cade Constantinopolul.[393]

---

[392] Johannes Preiser-Kapeller, „Complex historical dynamics of crisis: the case of Byzantium", *Working Paper "Historical Dynamics of Byzantium"* 4 (Versiunea Noiembrie 2010),
http://www.oeaw.ac.at/byzanz/repository/Preiser_WorkingPapersIV_ComplexCrisis.pdf,
Un studiu care cuprinde și hărți privind evoluția Imperiului: Angeliki E. Laiou, „Political History: An Outline", (Extras din *The Economic History of Byzantium:From the Seventh through the Fifteenth Century*),
http://www.doaks.org/resources/publications/doaks-online-publications/economic-history-of-byzantium/EHB02-Political%20history.pdf

[393] Edwin Pears, *The Fall of Constantinople Being the Story of the Fourth Crusade,* New York 1886,
http://brittlebooks.library.illinois.edu/brittlebooks_open/Books2009-08/peared0001falof/peared0001falof.pdf,
Idem, „The Ottoman Turks to the Fall of Constantinople [1453]", *The Cambridge Medieval History, Volumul IV. The Eastern Roman Empire, (717-1453),* Cambridge 1923,
https://archive.org/stream/TheOttomanTurksToTheFallOfConstantinople1453/CMH4_21#page/n0/mode/2up,

6200 Sistemul politic.[394]

Împăratul este văzut ca singura autoritate în Imperiu; este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ. În mod formal, fiecare împărat trebuie să fie ales de armată, de senat şi de popor.

Există multe lovituri de stat: când una dintre acestea reuşeşte, este considerată ca voinţă divină.

Centrul administraţiei este Curtea imperială (cu intrigile sale); extinderea iniţială a Imperiului, apoi întărirea aristocraţiei, limitează influenţa administraţiei centrale.

Marios Philippides, *The Fall of Constantinople: Bishop Leonard and the Greek Accounts*,
http://deremilitari.org/wp-content/uploads/2014/08/philippides.pdf
John Melville-Jones (traducere, New York, 1969), *The Siege of Constantinople (1453), according to Nicolo Barbaro,*
http://domin.dom.edu/faculty/dperry/hist267crusade/calendar/1453/Barbaro.pdf,
Geoffrey de Villehardouin [b.c.1160-d.c.1213]: Memoirs or Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople,
http://legacy.fordham.edu/halsall/basis/villehardouin.asp,
Diverse scrisori referitoare la căderea Constantinopolului pot fi găsite la adresa:
https://apps.carleton.edu/curricular/mars/Translations/primary_sources/

[394] Velichko A.M., *Political and legal status of the Byzantine Emperors (historical and ideological evolution of their powers),*
http://vizantolog.ru/wp-content/uploads/2015/02/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81-%D0%92%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%B8%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2.pdf

* Împăratul are o poziţie predominantă în Biserică; este mai important decât patriarhul care depinde de favoarea imperială. Dar Împăratul este strâns legat de Tradiţie. [A se vedea # 2360].

6300 Patriarhatul din Constantinopol.
După anul 650, când Ierusalimul, Antiohia şi Alexandria se vor afla sub dominaţia Arabilor, patriarhul din Constantinopol predomină în viaţa ecleziastică a Imperiului Roman (Bizantin). Câteva informaţii asupra structurii şi funcţionării patriarhatului.

6310 Împăratul are o responsabilitate foarte mare în lucrurile ce țin de credinţă, inclusiv în cele ale Bisericii.
- Chiar dacă nu defineşte credinţa, trebuie să o apere.
- Chiar dacă nu este episcop (preot), selecţionarea patriarhului depinde de el, după alegerea a trei candidaţi de către sinodul mitropoliţilor.
- Chiar dacă nu-l consacră pe patriarh, îi dă însemnele.
- Chiar dacă nu participă la Concilii (deși este prezent), trebuie să aplice deciziile acestora.

6320 Patriarhul are responsabilităţi importante.
- Pentru Marea Biserică (Hagia Sofia) cu sute de clerici. Pentru propria dieceză.
- În mod general, pentru ortodoxie şi disciplină.
- Pentru numeroasele bunuri ale Bisericii.
- Pentru cauzele juridice în care este instanţa supremă de apel.
- Pentru familia imperială.

6330 În jurul patriarhului există o curie.
Se indică membrii mai importanţi nu cu titlurile formale, adesea intraductibile, ci potrivit conţinutului funcţiilor lor.
- Responsabilul Economic, care gestionează numeroasele bunuri ale diecezei (funcţie mai puţin importantă după 1261).
- Responsabilul de Ceremonii (ceremoniile au o importanţă specifică la Constantinopol).

- Responsabilul pentru Mănăstiri la Constantinopol (din anul 1100).
- Responsabilul pentru Bisericile parohiale şi cele private (mult mai numeroase) la Constantinopol (nu înainte de anul 1000).
- Responsabilul pentru Tribunalul de Disciplină şi de Căsătorii (tot mai important).
- Responsabilul pentru Cancelarie (la început este numai arhivar, începând din secolul al IX-lea devine „Secretar de Stat").

6340 Sinodul Permanent.[395]
Alături de patriarh este Sinodul „permanent", înţeles ca „cel care se află la" Constantinopol.
Participă la acesta episcopii care locuiesc permanent la Constantinopol şi aceia în trecere; se întruneşte de trei ori pe săptămână şi ia decizii importante; în probleme doctrinare pentru întregul imperiu, în probleme disciplinare ce țin de același patriarhat.
> J. Hajjar*, Le synod permanent dans l'Eglise byzantine des origines au X-e siecle,* Roma 1962.

6350 Mitropoliţi, episcopi, cler.
- Mitropoliţii sunt aleşi de sinodul permanent.

[395] Frederick Lauritzen, „Synod decrees of the eleventh century (1025 – 1081), A classification of the documents of the *Synodos endemousa*", *Byzantinische Zeitschrift*, nr. 105/1, 2012: I. Abteilung, http://www.degruyter.com/dg/viewarticle.fullcontentlink:pdfeventlink/$002fj$002fbyzs.2012.105.issue-1$002fbz-2012-0007$002fbz-2012-0007.pdf?format=INT&t:ac=j$002fbyzs.2012.105.issue-1$002fbz-2012-0007$002fbz-2012-0007.xml,
Johannes Preiser-Kapeller, „Die hauptstädtische Synodevon Konstantinopel (Synodos endemusa). Zur Geschichte und Funktion einer zentralen Institution der (spät) byzantinischen Kirche", *Historicum* nr. 96, 2007, http://www.oeaw.ac.at/byzanz/repository/Preiser_Synodosendemusa_Hist96.pdf

- Episcopii care depind de un mitropolit, sunt aleşi de mitropolit de o treime prezentată de aceiaşi episcopi din provincia ecleziastică respectivă.
- Clerul oriental nu formează, precum în societatea feudală şi post-feudală în Occident, un „stat"; nu face parte „qualitate qua" din senat sau din consiliul imperial; membrii clerului nu sunt mari demnitari ai statului sau ai curţii; nu există principii ecleziastice (cum se întâmplă îndeosebi în Sfântul Imperiu Roman din Occident).

6400 Viaţa internă.

6410 Viaţa monastică.
- Este moştenirea diferitelor tradiţii ale Egiptului, Palestinei şi ale lui Vasile cel Mare. Egiptul are un mare prestigiu datorită scrierilor clasice ale lui Pahomie şi a altor părinţi; Palestina îşi poate exercita influenţa datorită caracterului cristocentric al ţării[396], vizitate de pelerini. Vasile cel Mare oferă soluţiile pentru multe probleme practice ale vieţii monastice şi se bucură de o mare autoritate.
- Conciliile ecumenice şi legislaţia imperială pun viaţa monastică sub controlul episcopilor.
- Există o mare flexibilitate în privinţa diferitelor probleme concrete; este nevoie numai de un minim de 3 călugări pentru a forma o comunitate; există forma în care călugării trăiesc singuri, pentru a se întâlni numai sâmbăta şi duminica, există chiar mănăstiri mari, unde este loc pentru o bibliotecă (adresată însă nu vieţii intelectuale, ci celei liturgice şi evlavioase).
Două instituţii foarte renumite: mănăstirea fondată de Teodor Studitul († 826) la Constantinopol (pentru aceasta numită

[396] L. Perrone, *„FOUR GOSPELS, FOUR COUNCILS" – ONE LORD JESUS CHRIST. The Patristic Developments of Christology within the Church of Palestine,*
http://www.christusrex.org/www1/ofm/sbf/Books/LA49/49357LP.pdf

Stoudion) şi ansamblul de mănăstiri de pe Muntele Athos,[397] a cărui temelie în anul 963, a Grande Lavră reprezintă un eveniment important. (Existau deja călugări în acest loc dinainte). Mai ales Teodor a avut o mare influenţă datorită alor sale *Mici Cateheze* şi *Mari Cateheze*. Nu este o regulă adevărată şi proprie, dar serveşte ca bază pentru o viaţă monastică reformată, săracă şi spirituală, evitând formele extremiste. [Teodor ca sfântul „Benedict al Orientului"].
Popularitatea mănăstirilor le face câteodată bogate; bogăţia poate provoca probleme (autonomie în faţa episcopului, slăbirea disciplinei, amestec al laicilor); în mod regulat există apeluri pentru a restabili rigoarea. Dar însumând totul, mănăstirile au contribuit profund la spiritualitatea orientală şi mai ales la liturghie.

6420 Spiritualitatea.
De subliniat este poziţia centrală a Divinei Liturghii, adică Euharistia, şi liturgia orelor. Totul stă sub climatul „divinizării" omului la care contribuie şi cântecul, icoanele şi mozaicurile (biserica, precum cerul pe pământ).[398]
Participarea cere însă un continuu efort ascetic pentru a fi demni de bunăvoinţa divină.
Câţiva autori spirituali renumiţi:

- Vasile cel Mare, † 379;
- Grigore din Nazianz, † 390;
- Grigore din Nisa, † 394;

[397] Nicolae Iorga, „Muntele Athos în legătură cu țerile noastre", extras din *Analele Academiei Române*, Seria II, Tom. XXXVI, Memoriile Secțiunii Istorice, București 1914, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Nicolae_Iorga_-_Muntele_Athos_%C3%AEn_leg%C4%83tur%C4%83_cu_%C5%A2erile_noastre.pdf
[398] Irénée-Henri Dalmais, *Las Liturgias orientales*, Bilbao 1991, http://www.traditio-op.org/Liturgica%20Rito%20Latino/DALMAIS-I-H-Las-liturgias-orientales-Desclee-de-Brouwer-1991.pdf

- Evagrie Ponticul, † 399;
- Pseudo-Macarie, sec.V;
- Marcu Călugărul, sec. V;
- Diadoh, † 486;
  (propune deja aşa-zisa rugăciune a lui Isus);
- Ioan „Scărarul" (sec.VII);
- Maxim Mărturisitorul, † 662;
- Ioan Damaschinul, † 750;
- Simon, noul teolog, † 1022.

6430 Controversa asupra icoanelor.
Va fi tratată în capitolul următor.

6440Controversa asupra isihasmului (palamism și antipalamism)
O caracteristică a spiritualităţii orientale se poate observa şi prin intermediul uneia dintre crizele ce privesc rugăciunea (existenţa unei asemenea crize trebuie văzută ca semn de vitalitate; rugăciunea era atât de importantă că putea să fie punct de luptă). Împlinirea unei vieţi spirituale (asceză şi rugăciune) este unirea cu Dumnezeu.
- Încă din timpul lui Evagrie Ponticul, un punct de controversă era: ce anume din om este în uniune cu Dumnezeu? Numai duhul – într-un fel de iluminare platonică – sau omul în întregime? Biserica acţionează împotriva viziunii dualiste care separă prea mult spiritul şi trupul, ca negare a misterului Întrupării. Dumnezeu s-a făcut om, omul în întregime va intra în comuniune cu Dumnezeu.
- În secolul al XIV-lea izbucneşte o altă controversă: un curent mistic, numit *isihasm,* propune o „tehnică mistică" pentru a se ajunge la o asemenea comuniune, până în punctul în care Dumnezeul transcendent poate fi experimentat în mod imanent. [399]

[399] Tomàs Spidlìk, *Piccolo compendio teorico-pratico sull'esicasmo e la preghiera di Gesù*,
http://www.gianfrancobertagni.it/materiali/meditazione/spidlik.pdf,

Stăpânirea de sine şi liniştea pot fi atinse prin intermediul folosirii respiraţiei în aşa-zisa rugăciune a lui Isus şi astfel va exista viziunea luminii divine a lui Dumnezeu („lumina Taborului"). Este necesară şi o asceză riguroasă. În cadrul unei discuţii care privea şi unirea cu Biserica din Roma şi diferite puncte teologice şi politice, izbucnite între călugărul calabrez Varlaam, † 1350 şi Grigore Palama, † 1359**,** călugăr de pe Athos, isihasmul devine un punct central. Varlaam respinge *isihasmul* lui Palama, care - făcând distincţie între natura divină inaccesibilă şi energiile divine accesibile [distincţie problematică] - subliniază că se poate ajunge la „lumina Taborului". Iniţial Biserica din Bizanţ îl condamna pe Palama (anul 1342); o schimbare a împăratului duce însă la triumful său (anul 1351).[400]

Byzantine Hesychasm in the 14th and 15th Centuries, http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p291911/pdf/1.-Byzantine-Hesychasm-in-the-14th-and-15th-Centuries.pdf,
Michel Vâlsan, *Sufismo ed Esicasmo, Esoterismo islamico ed esoterismo cristiano,* Roma 2000, https://vk.com/doc257003332_372229805?hash=8d93f0a89e94841e56&dl=d5493714b061dd0e77

[400] J. N. Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford 1986, http://www.holytrinitymission.org/books/english/orthodox_church_byzantine_empire_j_hussey.htm,
Archibishop Chrysostomos, *Orthodox and Roman Catholic Relations from the Fourth Crusade to the Hesychastic Controversy,* (Etna, CA: Center for Traditionalist Orthodox Studies, 2001), pp. 199–232, http://faculty.washington.edu/ewebb/R327/Hesychastic_Controversy.pdf,
Hierotheos, *Sfântul Grigorie Palama Aghioritul*, Bacău 2000, http://www.hexaimeron.ro/Hexaimeron/Sf_Grigorie_Palama.pdf,
John Meyendorff (editor)*, Gregory Palamas, The Triads,* New Jersey 1983, https://arcaneknowledgeofthedeep.files.wordpress.com/2014/02/triads.pdf,
The Distinction between God's Essence and Energy: Gregory Palamas' idea of Ultimate Reality and Meaning, http://catholic-church.org/grace/ecu/v/4.pdf,

> J. N. Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire,* Oxford 1986; G. Pedalto*, Le Chiese d'Oriente da Giustiniano alla caduta di Constantinopoli,* Milano 1984.

Capitolul VII

Iconoclasmul[401]

[401] David Freedberg, *The Structure of Byzantine and European Iconoclasm,* http://www.columbia.edu/cu/arthistory/faculty/Freedberg/Structure-byzantine-european-iconoclasm.pdf,
Idem, *Iconoclasts and their motives*,
http://www.columbia.edu/cu/arthistory/faculty/Freedberg/iconoclasts-and-their-motives.pdf,
Patricia Wilson-Kastner, „A Note on the Iconoclastic Controversy: Greek and Latin Disagreements about Matter and Deification", *Andrews University Seminary Studies*, 1980, Vol. XVIII, No. 2, pp. 139-148, https://www.andrews.edu/library/car/cardigital/Periodicals/AUSS/1980-2/1980-2-02.pdf,
Eduard Eugen Gegiu, *La disputa iconoclasta e la crisi del culto delle immagini religiose nell' Oriente cristiano,*
http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2015/05/06_gegiu_-_la_disputa_iconoclasta.pdf
Antonio Calisi, *Iconoclastia e Concilio di Nices II (787),*
http://www.iconecristiane.it/wp-content/uploads/2013/01/Iconoclastia-e-Concilio-Niceo-II.pdf,
Natalie Naomi May, *Iconoclasm and Text Destruction in the Ancient Near East,* Chicago 2012, (The University of Chicago, Oriental Institute Seminars nr. 8),
http://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/ois8.pdf,
Jan N. Bremmer, *Iconoclast, Iconoclastic, and Iconoclasm: Notes Towards a Genealogy,* http://www.rug.nl/research/portal/files/14437636/Bremmer-Iconoclasme.pdf,
Gaetano Passatelli, „Tra storia e teologia: l'Iconoclasmo", *Porphyra*, nr. 6, 2005, http://www.porphyra.it/Porphyra6.pdf
J. E. B. Paiva, „Repercusiones de la Querella Iconoclasta en el Imperio Bizantino (717-843). Consecuencias en los ambitos religiosos, artisticos e politicos", *Revista Electronica Historias del Orbis Terrarum*, nr. 02, Santiago,
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=20&ved=0ahUKEwiQt7Tz2Y7NAhWDuhQKHWuHC4o4ChAWCFowCQ&url=https%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F3621470.pdf&usg=AFQjCNFumZaXF5T5ht08L8OJYUF8_JsVCA&cad=rja

Să arătăm „faptele”, adică cronologia crizei şi ca urmare fondul său, adică discuţia politico-teologică în jurul venerării imaginilor. Vor fi menţionate unele consecinţe.

7100 „Faptele”

7110 Prima iconoclastie[402]
- În anii 720, unii episcopi din Asia Mică încep să scoată icoanele din biserici; în anul 726, împăratul Leon al III-lea († 741), scoate o foarte venerată icoană a lui Cristos din poarta palatului imperial la Constantinopol; poporul omoară pe unii dintre soldaţii care execută ordinul imperial.
- În anul 730, o lege imperială impune scoaterea din biserici a icoanelor, vopsirea din nou a pereţilor, arderea relicvelor; patriarhul care protestează trebuie să renunţe.
- În anul 754, împăratul Constantin († 775) convoacă un sinod de 338 de episcopi la Hiereia, care condamnă venerarea icoanelor, comandă distrugerea acestora şi excomunicarea celor care se opun.[403]
- În anul 765, începe o adevărată persecuţie a veneratorilor de icoane, între care mulţi călugări.

7120 Prima restaurare.
Schimbare de guvern, schimbare de teologie!
- În anul 786, împărăteasa Irina (regentă pentru fiul său) face prima încercare de restaurare a venerării icoanelor, dar garda

[402] Vito Sibilio, „Dall' Aipetik o ΣΒΑΣΙΛΕΥΣ all'orthodoxus imperator: La prima iconoclastia vista da Roma e la nascita dell’ Occidente latino”, *Porphyra* VIII, nr. 15, 2011,
http://www.porphyra.it/Porphyra15-2.pdf
[403] Benjamin Moulet, „Évêques, canons et liturgie face à l’hérésie (Byzance, VIIIe-XIe siècles)”, *Revue belge de philologie et d'histoire*, tome 87, fasc. 3-4, 2009. pp. 519-531,
http://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_2009_num_87_3_7692

imperială, credincioasă memoriei lui Constantin al V-lea, risipeşte sinodul convocat la Constantinopol.
- În anul 787, a doua tentativă reuşeşte: Conciliul Ecumenic din Nicea II declară iconoclastia o erezie.

7130 A doua iconoclastie.
Schimbare de guvern, schimbare de teologie!
- În anul 815, sub împăratul Leon al V-lea († 820) un sinod la Constantinopol respinge Nicea II, ordonă distrugerea icoanelor şi-l îndepărtează pe patriarhul care se opune; din nou va exista o perioadă de persecuţii.

7140 A doua şi definitiva restaurare.
Schimbare de guvern, schimbare de teologie!
- În anul 843, sub împărăteasa Teodora (regentă pentru fiul său), un sinod din Constantinopol va restaura venerarea icoanelor (celebrată și în prezent ca sărbătoare a Ortodoxiei).[404]
7200 Fondul, mai ales discuţia politico-teologică.
Criza se explică cu o serie de factori, dar nu toţi au avut aceeaşi greutate; ne interesează mai ales problemele teologice şi rezolvarea lor.

7210 Factorii „externi”.
- Politica externă.
Iconoclastia începe atunci când Arabii, cu interzicerea absolută a Coranului de a face imagini, au cucerit o parte a imperiului şi constituie totodată o ameninţare pentru restul lui; Leon al III-lea doreşte să se întoarcă la o religie mai austeră şi tradiţională pentru a întări imperiul.
Arabii sunt deci un factor, dar trebuie să se observe că politica lui Leon al III-lea nu doreşte să fie o favoare în direcţia

[404] Vito Sibilio, „Il ricordo degli imperatori iconoclasti: tra empietà e tirannia”, *Porphyra* VIII, nr. 15, 2011, http://www.porphyra.it/Porphyra15-2.pdf

Arabilor; se interzice numai venerarea imaginilor religioase, nu a imaginilor împăratului, etc.
- Politica internă.
> Chiar dacă interzicerea *veterotestamentară* a imaginilor va fi invocată, politica lui Leon al III-lea nu este inspirată de o tentativă de a face un gest către Iudei. Ar fi în contradicţie cu politica de a-i constrânge pe Iudei la botez.[405]
> Nu pare ca un *anti-monasticism* să stea în spatele politicii lui Leon al III-lea şi nici în spatele aceleia a lui Constantin al V-lea, adică nu este vorba de a lua călugărilor un izvor de venituri provenit din producţia de icoane, pentru ca astfel să submineze presupusa lor putere.
. Nu toţi călugării sunt veneratori de icoane.
. Este adevărat că nici Constantin al V-lea nu este în favoarea vieţii monastice, dar persecuţia are loc numai după rezistenţa împotriva legilor iconoclaste.
. Poziţia puternică a călugărilor după anul 843, nu trebuie să fie reproiectată în timpurile lui Leon al III-lea.
- Motivele personale.
În anul 786, garda imperială rămâne iconoclastă prin lealitate faţă de memoria lui Constantin al V-lea. Leon al V-lea doreşte să-l imite pe Leon al III-lea, după o perioadă a cărei împăraţi veneratori de icoane, au suferit înfrângeri militare.

7220 Factorii intrinseci: problemele pastorale şi teologice.

7221 Prima problemă priveşte interzicerea *veterotestamentară* (Exodul 20, 4) şi tradiţia creştină a primelor secole.
Biserica trebuie să menţină interzicerea şi din cauza idolatriei lumii păgâne; adevărata adoraţie se face „în spirit şi adevăr” (Ioan 4, 24). Iniţial, creştinii se limitează la folosirea simbolurilor.

[405] John Tolan, Nicholas de Lange et al., *Jews in Early Christian Law: Byzantium and the Latin West, 6th-11th centuries*, Turnhout 2014, https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01130816/document

7222 A doua problemă priveşte creşterea uzanţelor superstiţioase, când în secolul al VII-lea venerarea icoanelor se intensifică. Încă dinainte existau tensiuni în jurul venerării imaginilor.
-Sinodul din Elvira (306/312) se pronunţă împotriva imaginilor în biserici [canonul 36: *placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depungatur*] (textul este deschis diferitelor interpretări).
-Se demonstrează a fi împotrivă episcopii Eusebiu din Cezareea, † 339, şi Epifaniu din Salamis în Cipru, † 403.
-Augustin admite pericolul superstiţiei (*De moribus ecclesiae catholicae* 34).
-Episcopul Seren din Marsilia (către anul 600) este împotrivă.
Intensificarea folosirii – şi abuzului – icoanelor, are loc atunci când, mai mult decât în trecut, este nevoie de siguranţă, de exemplu, protecţia unui oraş împotriva Arabilor; icoanele „miraculoase" par să ofere o astfel de siguranţă.
Însăşi materia icoanelor este văzută ca plină de putere şi tratată ca relicvă, într-un concept magic.

7223 A treia problemă priveşte dimensiunea teologică.
De un caracter foarte special, este raţiunea teologică a lui Constantin al V-lea şi a sinodului din anul 754, care văd icoana ca aceeaşi substanţă a celui reprezentat.[406]

---

[406] Nicola Bergamo, Costantino V, Imperatore di Bisanzio 743-775, *Storia del mondo* nr. 38, 2006,
http://www.storiadelmondo.com/38/bergamo.costantinov.pdf,
Idem, „La famiglia dannata: Leone III e Costantino V, vita di due empi tiranni, imperatori di Bisanzio",
Porphyra VIII, nr. 15, 2011,
http://www.porphyra.it/Porphyra15-2.pdf,
Nicola Bergamo, „Iconoclastia, Leone III e Costantino V", *Storia del mondo*, nr. 17, 2003,
http://www.storiadelmondo.com/17/bergamo.iconoclastia.pdf,

-Există o problemă cristologică: cum poate o icoană să fie imaginea completă a lui Cristos, care este o persoană în două naturi?
> Spunând că icoana reprezintă numai ceea ce este vizibil în Cristos, adică umanitatea sa, se neagă că este prezentă în aceasta divinitatea sa şi se cade în nestorianism.
> Spunând că umanitatea reprezentată în icoană este amestecată cu divinitatea sa, se ajunge la discuţia monofizită.
În fiecare caz ar fi o blasfemie; din acest motiv, pentru ei singura imagine adevărată a lui Cristos, este euharistia [acesta din urmă, este un gând profund, dar aici este folosit în context polemic].
-Există o problemă escatologică: cum se poate reprezenta trupul lui Cristos înviat, care traversează uşile? Cum se pot picta cu materiale pământeşti, sfinţii care acum sunt în slava cerească?

7230 Soluţionarea problemelor teologice [conform DS 601].
Soluţionarea problemelor teologice se datorează mai ales lui:
- Ioan Damaschinul, † 750;
- Teodor Studitul, † 826;
- Nichifor, patriarh al Constantinopolului, † 828;
- Conciliul din anul 787 (Nicea II);
- Sinodul din anul 843;
- Conciliul din anul 870 (Constantinopol IV).

Să lăsăm de o parte indicarea fiecărei contribuţii specifice.

7231 Împotriva interzicerii *veterotestamentare* se invocă tradiţia Bisericii.

7232 În ceea ce priveşte superstiţia, se face distincţie între veneraţie şi adoraţie.
În Occidentul lui Carol cel Mare, nu se va înţelege bine limba greacă şi se vor traduce cuvintele prin concepte opuse; va urma o discuţie neplăcută. În afară de aceasta se arată că veneraţia se îndreaptă nu către icoană, ci către cel care este reprezentat.

7233 În ceea ce priveşte problema cristologică: din cauza întrupării, este imaginea lui Dumnezeu şi trebuie să fie reprezentată.

7234 În ceea ce priveşte problema escatologică: materia pământească este răscumpărată şi există deja o legătură cu cerul; desigur: „este ca o vedere în oglindă" (1 Corinteni 13, 12), dar şi un pas către *eschaton* (care deja a început).[407]
7240 Alte consecinţe.
- După victoria finală, icoana îşi reia mai mult ca niciodată locul său în viaţa ecleziastică.; criterii strict teologice decid producerea ei.
-Teologia asupra euharistiei va fi întreruptă din cauza condamnării „tezei" că aceasta este singura imagine a lui Cristos.
-Călugării, adevăraţii eroi ai persecuţiei, îşi măresc influenţa.
-Împăraţii vor fi de-acum mai „controlaţi" de Biserică.

[407] G. I. Williamson, *A Study of Biblical Eschatology*, http://www.reformed.org/eschaton/EschatologyPages.pdf,
Craig Blomberg, *Eschatology and the Church: Some New Testament Perspectives*, Themelios 23.3 (1998), pp. 3-26, http://theologicalstudies.org.uk/pdf/eschatology_blomberg.pdf,
"The Eschatological Aspect of the Pauline Conception of the Spirit", *Biblical and Theological Studies*, pp. 209-259, (1912), http://www.biblicaltheology.org/eapcs.pdf,
Joseph Pohle, *Eschatology: or, The Catholic doctrine of the last things: a dogmatic treatise,* Londra 1918, https://ia802205.us.archive.org/32/items/eschatology00pohluoft/eschatology00pohluoft.pdf

Capitolul VIII

Controversele între Constantinopol şi Roma

Mai mult decât pentru fiecare altă perioadă istorică, simpla înşiruire a câtorva fapte, cere un comentariu şi o interpretare.

8100 Prima fază (anii 330 – 800): unitate, cu tensiuni şi incidente.

8110 Unitatea de fond.
Este de primă importanţă – pentru a combate o interpretare „fatalistă" – să se ţină seama de unitatea de fond a Bisericii în Occident şi în Orient.
Se profesează aceeaşi Credinţă, se celebrează aceleaşi Sacramente, se citeşte aceeaşi Sfântă Scriptură; oricum, există preocuparea pentru ortodoxie şi Conciliile Ecumenice sunt expresia privilegiată a acesteia.
Multe sunt apelurile Orientului către Sfântul Scaun al Romei. Se observă chiar prezenţa multor papi „orientali" în perioada 678 – 752 (11 din cei 13 papi sunt sicilieni, greci sau sirieni) şi a mănăstirilor greceşti la Roma; urmarea este introducerea, în jurul anului 700, a multor sărbători „greceşti"; 2 februarie, 25 martie, 15 august, 8 septembrie, 4 septembrie.

8120 Tensiunile.
Există însă *tensiuni*, cauzate de factori diferiţi.

8121O sursă de probleme este poziţia împăratului creştin în Biserică [# # 2360, 6150, 6211, 7100]. Este vorba nu numai de un amestec, ci de un amestec adesea nemotivat, de interese spirituale. Însă, pentru o lungă perioadă de timp, la Constantinopol o Biserică fără împărat, nu mai poate fi gândită.

8122 Legată de punctul precedent este pretenţia Constantinopolului la rangul de al doilea Scaun, după Roma.[408]
- La Conciliul din Nicea din anul 325, nu se poate încă face menţiunea despre Constantinopol, oraşul fiind fondat în anul 330.
- Conciliul din Constantinopol I din anul 381 însă, stabileşte în cel de-al treilea canon al său: Episcopul de Constantinopol va avea primatul de onoare după episcopul Romei, pentru că acest oraş este Noua Romă. Papa Damasus nu acceptă motivaţia politică a acestui rang, nici autoritatea conciliară în materie: Roma îşi datorează rangul lui însuşi Dumnezeu. [DS 350].
Totuşi canonul al treilea nu este o ameninţare pentru Roma – recunoscută întotdeauna ca primul scaun - , dar este pentru Antiohia şi Alexandria. Roma doreşte să protejeze Alexandria, foarte legată de ea.
- Conciliul din Calcedon din anul 451, confirmă în canonul „28", canonul al 3-lea al Conciliului din Constantinopol:… şi noi aprobăm şi luăm aceeaşi decizie în ceea ce priveşte privilegiile prea sfintei biserici din Constantinopol, noua Romă. Pe bună dreptate, părinţii au acordat privilegii scaunului antic al Romei, pentru că acest oraş era oraşul imperial. Din acelaşi motiv, cei 150 de venerabili episcopi, au acordat privilegii egale prea sfântului scaun al noii Rome, judecând pe drept că oraşul, onorat de prezenţa împăratului şi a senatului şi bucurându-se de privilegii civile egale cu acelea ale vechiului oraş imperial al

---

[408] John R. Melville-Jones, *Constantinople as „New Rome",* (Institute of Historical Research, Section of Byzantine Research, National Hellenistic Research Foundation), Atena 2014, http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/bz/article/viewFile/3848/3669.pdf,
Lorenzo Bianchi, „Roma e nuova Roma. Impero ed ecumene cristiana. Il significato storico-politico e storico-religioso delle traslazioni di corpi santi all'Apostoleion di Costantinopoli negli anni 356-357", *Chaos e Kosmos X*, 2009, http://www.chaosekosmos.it/pdf/2009_01.pdf,
Daniel S. Hamilton, *Did the Ancient Fathers Give the Primacy to Rome?* http://anglicanuse.org/AngEmb-3-01_Hamilton-Primacy.pdf

Romei, va trebui să apară la fel de mare în domeniul ecleziastic, fiind al doilea după Roma.
Papa Leon I nu acceptă acest canon dintr-o dublă raţiune. Există aici o problemă formală: canonul a fost decis în timpul unei sesiuni la care nu erau prezenţi nici trimişii papali, nici cei imperiali. Sesiunea a fost aceea din 29 octombrie; a doua zi, trimişii au protestat. Există şi o problemă de conţinut: Nicea decisese deja ca al doilea scaun să fie Alexandria. În afară de aceasta: a accepta argumentul importanţei politice a unui scaun, dacă ar fi fost acceptat în Italia, ar fi fost ales Milano înainte de Roma. Se pot consulta scrisorile lui Leon 104 – 107, 114 – 117, 119, 127, 129, 134 – 136.

8123 Caracterul concret al primatului roman după anul 350.
Este vorba de faza procesului luării de conştiinţă deja descris în # 4325/3. Ar mai fi de adăugat în acest cadru, că viziunea bizantină dă mai multă greutate conceptului de comuniune sacramentală şi mai puţină dimensiunii jurisdicţiei.

8124 Circumstanţe negative.
Tensiunile relatate – care aparţin vieţii şi nu trebuie să ducă în mod necesar la diviziune - pot deveni mai puternice din cauza situaţiilor politice şi culturale.
- Diviziunea imperiului în anul 395.
În timp ce se menţine ficţiunea unicului Imperiu (se ridică statui ambilor împăraţi şi un număr de legi sunt emanate de cei doi), se creează două State, fiecare cu propria organizare militară şi administrativă. Iar amestecul imperial în afacerile Bisericii, se împarte potrivit celor două State.
Sigur, experienţa este de scurtă durată: în anul 476 se revine la împăratul unic, care însă nu exercită o putere reală în Occident (domnia lui Iustinian, † 565, comportă o recuperare numai parţială şi nu de lungă durată în Occident). Din punct de vedere politic, Orientul şi Occidentul nu mai sunt unite.
- Grecizarea Imperiului începând cu anul 600.

Procesul a fost deja descris în # 1352. În combinaţie cu diviziunea politică, ne aflăm în faţa unei înăspriri de contraste culturale deja existente.
La Greci este vorba de un sentiment de superioritate faţă de latini, care la rândul lor îi suspectează pe Greci de prea multă subtilitate. Lipsa cunoaşterii respectivelor limbi, face dificilă şi comunicarea (papa Leon I cel Mare nu ştie greaca).

8130 Incidentele.
Pe fondul tensiunilor şi a circumstanţelor negative, există incidente care - luate în sine – nu sunt dramatice, dar devin rând pe rând o greutate şi în totalitatea lor, un factor decisiv.

8131 „Schisma lui Acaciu" (484 – 519)
Cu ocazia tentativei Henotikonului [a se vedea # 5232/1], patriarhul Constantinopolului, Acaciu, este implicat în înlocuirea patriarhului Ioan Talaia cu Petru Mongus. Papa condamnă acest amestec, care ar fi de altfel legitim conform „canonului 28" din Calcedon, acceptat de Acaciu, dar nu de Roma. Acaciu, care nu vrea să se supună (ca patriarh cere o judecată din partea Conciliului ecumenic), este excomunicat de papă. În timpul acestui conflict, papa Gelaziu I, † 496, se exprimă în mod dispreţuitor faţă de Acaciu. În acest cadru iau naștere şi textele DS 347 şi 350. Schisma durează şi după moartea lui Acaciu: succesorii săi îi rămân leali. Abia în 519 papa Ormisda, † 523 şi împăratul Iustin ajung la un acord: *formula Hormisdae* [DS 363 – 365].[409]
> C. Capizzi, „*Fallimento di un negioziato fra Ormisda ed Anastasio I (518 – 519)*", în *Critica storica* 17 (1980), 21 – 54.

[409] Adrian Fortuescue, *The Reunion Formula of Hormisdas*, 1955, https://ia600209.us.archive.org/26/items/reunionformulaof00fort/reunionformulaof00fort.pdf

8132 Umilirea papei Vigiliu de către împăratul Iustinian în problema condamnării celor „Trei Capitole” [a se vedea # 5232/2].

8133 Problemele în jurul titlului de „patriarh ecumenic”.
Când patriarhul Constantinopolului, Ioan Ajunătorul (Postitorul), 582 – 595, adoptă titlul de „patriarh ecumenic”, papa Grigore I cel Mare protestează.[410] Expresia nu este sigur, o pretenţie exagerată.

8134 Martiriul papei Martin I, † 655.
Papa se opune monotelismului; împăratul îl supune unui exil atât de dur, încât acesta moare. (# 5232/3).

8135 Problemele în jurul „Quinisextum” adică „Trullanum II”(692) [a se vedea # 4312].
- Canoanele sunt parţial anti-romane: Canonul 2 este polemic, pentru că recunoaşte ca valabile toate cele 85 de canoane Apostolice [#5125], în timp ce Roma recunoaşte numai primele 50. Canonul 13 dezaprobă legea romană a celibatului preoţesc. Canonul 36 reia contestatul canon 28 din Calcedon. Canonul 55 dezaprobă legea romană a postului de sâmbătă. Canonul 82 interzice reprezentarea lui Cristos sub forma unui miel.
- Papa Sergiu I, † 701, refuză să semneze documentul Quinisextum; împăratul vrea să-l aresteze, dar populaţia din Ravena şi Roma îl împiedică.
- Timidul papă Ioan al VII-lea, † 707, a semnat însă; papa Constantin, † 715, se duce la Constantinopol în 710/711, la comanda imperială.

[410] George E. Demacopoulos, „Gregory the Great and the Sixth-Century Dispute Over the Ecumenical Title”, *Theological Studies* 70 (2009), http://cdn.theologicalstudies.net/70/70.3/10.1177.004056390907000304.pdf

8136 Problema taxelor.

Papa Grigore al II-lea, 715 – 731, se opune în anul 725 dublării taxelor asupra proprietăţii ţăranilor în Italia, pentru că aceasta ar lovi puternic şi Biserica din Roma.

8137 Condamnarea romană a iconoclastiei în anul 731.

8138 Reducerea ariei jurisdicţiei romane.
În anul 732, împăratul, drept răzbunare, transferă Iliria, Grecia şi Macedonia din jurisdicţia romană în cea bizantină. Iniţial nu este niciun protest din partea Romei; se naşte totuşi un alt punct de divergenţă.

8139 Legătura între papalitate şi Franci, mai ales începând cu anul 751.
- În anul 739, Liutprand al Longobarzilor asediază Roma; papa, care se află în conflict cu împăratul, cere ajutor majordomului (= autoritatea efectivă) Francilor, Carol Martel, care trimite un intermediar.
- În anul 742, papa Zaharia nu trimite notificarea alegerii sale împăratului sau patriarhului, din cauza iconoclastiei.
- În anul 751, papa Ştefan al II-lea permite majordomului Pepin să-l îndepărteze pe regele Francilor şi să devină la rândul său, rege.
- În anul 752, Longobarzii cuceresc Ravena şi ameninţă Roma; papa Ştefan al II-lea cere ajutor împăratului; acesta nu trimite ajutor militar, ci numai un diplomat (împăratul doreşte ca papa să negocieze). Atunci papa se adresează regelui Francilor, care-l invită să vină în Franţa. Acesta se duce acolo în octombrie 753; Pepin îl ajută pe papă, întâi din punct de vedere diplomatic, apoi militar.
- În anul 756, Aistulf al Longobarzilor asediază Roma; Pepin la rândul său asediază Pavia („capitala” Longobarzilor) şi-l constrânge pe Aistulf la un tratat. Pepin pune teritoriile Romei şi

ale Ravenei – dependente de împărat, care rămâne recunoscut ca suveran (pe monede şi documente) – sub administraţia papei.
- În anul 781, papa Adrian I nu mai foloseşte pentru datarea documentelor sale anul domniei împăratului, ci anul pontificatului său.

8200 A doua fază (anii 800 – 1200): diferenţele devin antagonisme.

8210 În anul 800, papa îl încoronează pe Carol cel Mare, împărat. [A se vedea # 11.311]. La Constantinopol, aceasta este considerată ca o insultă. În anul 800, la Constantinopol domneşte o împărăteasă, a cărei legitimitate este discutabilă; în anul 802, când îi succede un împărat, recunoaşterea lui Carol ca împărat este foarte dificilă; se întâmplă abia în anul 812, dar ca un titlu personal, nu ca Împărat Roman; pentru a sublinia că adevăratul împărat se află la Constantinopol, acesta este numit de-acum „Împăratul Romeilor".

8220 Problema *Filioque.*[411]

---

[411] Gerald Bray, „The *Filioque* Clause in History and Theology", *Tyndale Bulletin* 34 (1983), pp. 91-144,
http://www.tyndalehouse.com/tynbul/library/TynBull_1983_34_04_Bray_FilioqueInHistory.pdf,
Mark J. Bonocore, *FILIOQUE: A Response To Eastern Orthodox Objections*,
http://www.catholicbridge.com/downloads/response_on_the_filioque.pdf,
Avery Dulles, „The Filioque: What Is at Stake?", *Concordia Theological Quarterly*, Volume 59, Numbers 1-2, 1995,
http://www.ctsfw.net/media/pdfs/dullesthefilioque.pdf,
Nick Needham, „The Filioque Clause: East or West", *Scottish Bulletin of Evangelical Theology*,
http://biblicalstudies.org.uk/pdf/sbet/15-2_142.pdf,
Robert Letham, „East is East and West is West? Another Look at the Filioque", *Mid-America Journal of Theology*, 13 (2002) pp. 71-86 ,
http://www.midamerica.edu/uploads/files/pdf/journal/13-lethamEast.pdf,

8221 Prezenţa în teologie.
Crezul niceno-constantinopolitan spune doar că Duhul Sfânt *provine din Tatăl*, dar în teologia dinainte şi de după Conciliu, se găsesc elemente ale doctrinei care atribuie şi fiului un rol în „purcederea" Duhului Sfânt.
- Ilariu de Poitiers, *De trinitate* II, 29: „Patre et Filio auctoribus"

Vittorio Peri, *Il Filioque divergenza dogmatica? Origine e peripezie conciliari di una formulazione teologica,*
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwioy-DLlJjNAhXJEiwKHTb3DV4QFggcMAA&url=https%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F233596.pdf&usg=AFQjCNELb1th3ETk4TJ8soY-EVfDPm01vw&cad=rja,
Johannes Grohe, „Storia del Filioque prima del 1014 e il suo inserimento nel Credo", *Il Filioque. A mille anni dal suo inserimento nel Credo a Roma (1014-2014),* Mauro Gagliardi, editor, *Atti del Convegno di Studi Ateneo Pontificio «Regina Apostolorum»*, Roma (27-28 novembre 2014),
http://bib26.pusc.it/teo/storia/grohe/Artikel/Grohe,%20'Filioque'.pdf,
Jean-Claude Larchet, *La questione del Filioque nella recente Chiarificazione del Consiglio Pontificale per la promozione dell'Unita' dei Cristiani,*
http://oodegr.co/italiano/tradizione_index/dogmatica/FilioqueLarchet1.pdf,
Paul Henry, „Sobre el Filioque", traducere în spaniolă a articolului „Contre le „Filioque", *Irenikon*, 48 (1975),
pp. 170-177,
http://www.seleccionesdeteologia.net/selecciones/llib/vol16/62/062_henry.pdf,
A Edward Siecienski, *The Filioque: History of a Doctrinal Controversy,* Oxford 2010,
https://books.google.ro/books?id=auT8VbgOe48C&printsec=frontcover&dq=the+filioque+edward+siecienski&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjU0aGlhrLNAhXQzRoKHe-jB28Q6AEIGjAA#v=onepage&q=the%20filioque%20edward%20siecienski&f=false,
Traian Ciorbă, *Filioque sau despărţirea Apusului de Ortodoxie,* Oradea 2002,
ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Traian%20Ciorba%20-%20FILIOQUE%20sau%20despartirea%20Apusului%20de%20Ortodoxie%20.pdf

- Marius Victorinus, † 362, *De trinitate hymnis I*
- Ambroziu, *De spirito sancto* I, 11, 120 „procedit a Patre et Filio".
- Prudenţiu, † 405, *Liber Cathemerinon*, VI, 8: „Deus ex utroque missus"
- Augustin, *De trinitate,* V, 14, 15; IV, 20, 29; XV, 17, 29; *In Ioannis evangelium*, XCIX 8 – 9
- papa Leon I, *Scrisoarea* 15: „Alius qui de utroque processit".[412]

---

412 Michel René Barnes, "The Visible Christ and the Invisible Trinity: Mt. 5:8 in Augustine's Trinitarian Theology of 400", *Visible Christ and Invisible Trinity* – Modern Theology, 2003,
http://www.marquette.edu/maqom/augustine.pdf,
Mary T. Clark, „De Trinitate", *Cambridge Companions Online*, 2006,
https://www2.bc.edu/~blackta/Master's%20Comps/DeTrinitateSummary.pdf
Stephen R. Holmes, „Trinitarian Missiology: Towards a Theology of God as Missionary", *International Journal of Systematic Theology*, Volum 8, Nr. 1, 2006,
http://imissional.org/wp-content/uploads/2010/07/Trinitarian-Missiology-Holmes.pdf,
Mai multe studii despre dogma Trinității în *The Master's Seminary Journal,* volum 24, nr. 2, 2013, https://www.tms.edu/m/msj24.2.pdf,
Steve Lewis, „The Doctrine of the Trinity", *Journal of Dispensational Theology*, 2008,
http://www.spiritandtruth.org/teaching/documents/articles/35/35.pdf?x=x,
John Owen, *A Brief Declaration and Vindication of The Doctrine of the Trinity,* 1669,
http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/John%20Owen%20Vindication%20Doctrine%20of%20Trinity.pdf,
Vincent Battaglia, „An Examination of Karl Rahner's Trinitarian Theology", *Australian eJournal of Theology* 9
(2007),
http://aejt.com.au/__data/assets/pdf_file/0010/378604/AEJT_9.17_Battaglia_Examination.pdf,
Antonio Barcelona, „The Metaphorical and Metonymic Understanding of the Trinitarian Dogma", *International Journal of English Studies*, volum 3 (1), 2003, pp. 1-27,
https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=26&ve

> D. Ramos-Lisson, *Die synodalen Ursprunge des „Filioque" im romisch-westgotischen Hispanien*", în *Annuarium Historiare Conciliorum* 16, (1984), 286 – 299.

8222 Introducere în simbolurile de credinţă în Spania.
- Prima jumătate a secolului al V-lea: Pastore episcop de Palencia, Libellus in modum symboli parvus: „Filioque".
- A doua jumătate a secolului al V-lea: simbolul Quicumque: „Spiritus Sanctus a Patre et Filio, non factus nec creatus ne genitus, sed procedens"[DS 75].
- În secolul al VI-lea, la Toledo cel puţin în anul 589 (dar cu adevărat în simbol), dar ar fi putut fi în uz încă dinainte. Quicumque Spiritum Sanctum non credet aut non crederit a Patre et Filio procedere, eumque non dixerit coaeternum essere Patri et Filio et quo essentialem, anathema sit.
- În anul 638, Al Şaselea Conciliu din Toledo: „de Patre Filioque procedentem utrisque esse Spiritum".

8223 Introducerea în crezul niceno-constantinopolitan în lumea latină şi primele conflicte cu orientalii.
- În jurul anului 800, Carol cel Mare introduce expresia în liturghia din capela sa la Aquisgrana [Aachen]. În anul 808, când călugării latini fac acelaşi lucru la Betleem, izbucnesc incidente violente.
- În anul 810, papa Leon al III-lea, fiind interpelat, răspunde: expresia, din punct de vedere dogmatic, este corectă, dar ar fi mai bine să nu fie introdusă în liturghie. Totuşi, la Roma nu va fi introdusă înainte de anul 1013 şi atunci doar la dorinţa împăratului occidental.
* De observat cele două probleme ale orientalilor.

---

d=0ahUKEwju_sfG-YPNAhVIxRQKHT_7DZo4FBAWCD4wBQ&url=https%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F713344.pdf&usg=AFQjCNHvI9JD0MHf2Yc7p5k_mbWBN3F-kw&cad=rja

Problema formală: nu este corect să se folosească în mod unilateral un text decis de Biserica universală într-un Conciliu Ecumenic.
Problema de conţinut: expresia pare să micşoreze principiul că numai Tatăl este origine în interiorul Trinităţii.

8230 Problema Bulgarilor în timpul papei Nicolae I († 867)

8231 Boris, principe al Bulgarilor, doreşte creştinismul pentru el şi pentru poporul său. Primele contacte le are cu misionarii patriarhatului din Constantinopol; botezul lui Boris are loc în anul 864.
În anul 866, Boris îşi exprimă dorinţa de a avea pentru regatul său un patriarh propriu; dar patriarhul de atunci al Constantinopolului, renumitul Foție,[413] de care depinde jurisdicţia asupra Bulgariei, nu permite aceasta.

8232 Atunci Boris scrie papei Nicolae I: ar dori să treacă sub jurisdicţie romană [în falsa speranţă că apoi Roma va permite autonomia ecleziastică] şi pune o întreagă serie de probleme cu privire la practica vieţii creştine. Papa acceptă cu plăcere să ia Bulgaria sub jurisdicţia sa; ba chiar vede aceasta ca un drept: Illiria, adică partea occidentală a Balcanilor, cade din punct de vedere tradiţional sub jurisdicţia romană şi Nicolae gândeşte (greşit) că întreaga Bulgarie este ilirică. În măsura în care

[413] Immanuelis Bekkeri, *Photii Bibliotheca*, Berolini 1824, (limba greacă) https://ia800202.us.archive.org/14/items/bibliothecaexrec00photuoft/bibliothecaexrec00photuoft.pdf,
J. H. Freese, The Library of Photius, Volume I, New York 1920, (limba engleză)
https://ia801407.us.archive.org/0/items/libraryofphotius00phot/libraryofphotius00phot.pdf,
Viața și nevoințele celui între sfinți părintelui nostru Fotie cel mare, Patriarhul Constantinopolei, ediția electronică Apologeticum 2006, ftp://ftp.logos.md/Biblioteca/_Colectie_RO/Fotie_cel_mare.pdf

Bulgaria nu este ilirică, actul papei este împotriva tradiţiilor şi trebuie să fi supărat, pe bună dreptate, Constantinopolul.

8233 Cu această ocazie, papa răspunde problemelor ce privesc practica creştină, în renumita sa scrisoare din 16.11.866: Responsa ad consulta bulgarorum.[414]
- Trebuie să se observe că papa doreşte să-i ajute pe Bulgari din punct de vedere pastoral şi nu doreşte să impună mai mult decât necesarul; pentru aceasta, anumite uzanţe ale călugărilor greci, sunt judecate în lumina întregii tradiţii şi apoi văzute ca nefiind valabile în mod general. Papa nu a dorit să arunce situaţia ridicolă asupra uzanţelor greceşti, dar la Constantinopol scrisoarea va fi interpretată în acest sens; în afara acestui lucru, aceasta se va vedea ca un amestec într-o Biserică care depinde de Constantinopol.

8234 În anul 870, Boris alege din nou legătura cu Constantinopolul; în anul 927, Constantinopolul va recunoaşte patriarhatul din Bulgaria.

8235 Scrisoarea către Bulgari este importantă pentru că face referire la unele puncte doctrinare şi disciplinare ale Bisericii catolice, cum sunt forma căsătoriei şi a botezului, libertatea religioasă şi interzicerea torturii. [A se vedea DS 643-648, mai ales 648]
> L. Heiser, *Die responsa ad consulta bulgarorum des Papstes Nikolaus I (858-867). Ein Zeugnis papstlicher Hirtensorge und ein Dokument unterschiedlicher Entwicklungen in den Kirchen von Rom und Konstantinopel*, Trier 1979.

8240 Aşa zisa schismă a lui Foție[415]

414 *Medieval Sourcebook: The Responses of Pope Nicholas I to the Questions of the Bulgars A.D. 866 (Letter 99),*
https://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/866nicholas-bulgar.asp

Este vorba de intervenţia Scaunului Roman în problemele patriarhatului din Constantinopol.
8241 În anul 858, patriarhul Ignaţiu din Constantinopol – considerat prea sever cu iconoclaştii, ceea ce din punct de vedere politic, este inoportun – este constrâns să-şi dea demisia; îi succede Foție. La începutul anului 859, adepţii lui Ignaţiu încearcă să-l restaureze şi ca răspuns, Foție îl îndepărtează formal pe Ignaţiu.

8242 Papa, înainte de a recunoaşte noul patriarh, dorește să se informeze despre situaţie şi trimite delegaţi la Constantinopol. În acest timp, împăratul a invitat pe trimişii romani la un sinod, pentru a rezolva ultimele probleme ale iconoclasmului.

În anul 871, ajunşi la Constantinopol, trimişii romanii aprobă noua situaţie. Dar în anul 863, papa – informat de adepţii lui Ignaţiu – dezaprobă aprobarea trimişilor săi. În anul 865, papa face o comunicare lui Foție în termeni duri, la care Foție răspunde în anul 867, la fel de dur, inclusă fiind şi excomunicarea papei; deci schisma. Schisma durează însă pentru scurt timp, pentru că în acelaşi an Foție este îndepărtat de către împărat (pentru raţiuni total diferite) şi Ignaţiu va redeveni patriarh.

---

[415] Francis Dvornik, *The Photian Schism, History and Legend*, Cambridge 1948, http://ftoub.ro/dmdocuments/1.9%20F.%20Dvornik.pdf,
Philip Zymaris, „Neoplatonism, the Filioque and Photius' Mystagogy", *Greek Orthodox Theological Review*, 46:3-4, 2001,
http://www.academia.edu/5151522/Neoplatonism_the_Filioque_and_Photius_Mystagogy
Tia M. Kolbaba, „Byzantine Perceptions of Latin Religious „Errors": Themes and Changes from 850 to 1350", *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, (editori: Angeliki E. Laiou, Roy Parviz Mottahedeh), Washington D. C. 2001,
http://www.doaks.org/resources/publications/doaks-online-publications/crusades-from-the-perspective-of-byzantium-and-the-muslim-world/cr09.pdf

8243 După moartea lui Ignaţiu în anul 877, Foție a redevenit patriarh, recunoscut şi de papă; va fi îndepărtat de împărat în anul 886 şi moare în anul 891. Din cauza tuturor acestor întâmplări, Foție a fost descris într-un mod prea negativ; trebuie să i se recunoască totuşi ştiinţa şi activitatea sa pastorală. Schisma, atât de scurtă, a devenit importantă în secolul al XII-lea, când va fi văzută ca şi campioană a rezistenţei împotriva Romei.

8250 A patra căsătorie a împăratului Leon al VI-lea, † 912.[416]
Patriarhul Nicolae I Misticul (901 – 907; 912 – 925) refuză să binecuvânteze a patra căsătorie a împăratului; nici cea de a treia căsătorie nu este legitimă potrivit legii canonice bizantine. Împăratul se adresează papei care recunoaşte căsătoria şi trimite delegaţi care să-l îndepărteze pe patriarh. După moartea împăratului, patriarhul se întoarce, dar Roma nu vrea să renege decizia sa anterioară; din anul 913 în anul 923, nu este menţionat papa în rugăciunile de la Constantinopol.

8260 Teoria „pentarhiei”.[417]
Teza acestei teorii teologice ar fi: Biserica universală este reală acolo unde cele cinci patriarhate – Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim – acţionează în sintonie şi autoritatea asupra Bisericii este dată tuturor celor cinci la acelaşi

---

[416] J. M. Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford 1986, pp. 102-108,
http://church-state.s3.amazonaws.com/HusseyOrthodoxByzantine.pdf

[417] Milton V. Anastos, *The theory of the pentarchy and Byzantine arguments against the Roman primacy,*
http://www.myriobiblos.gr/texts/english/milton1_21.html,
Cyril Hovorun, „Evolution of Church Governance: From the Diaspora-model to Pentarchy”, *Iuria Orientalia* IX (2013), pp. 91-99,
http://www.iuraorientalia.net/IO/IO_09_2013/III_04_Hovorun.pdf

nivel (neexcluzând o întâietate de onoare a unuia în faţa celuilalt).

8261 Teoria ia naştere pentru a putea stăvili consecinţele doctrinei Primatului Roman şi în afară de aceasta, este perioada în care Alexandria, Antiohia şi Ierusalimul se află sub dominaţia Arabilor şi deci sunt, din punct de vedere spiritual, dependente de Constantinopol; în fond, este vorba aşadar, de contrastul dintre Constantinopol şi Roma.

8262 Teoria cere justificări teologice.
- Înainte de toate, este nevoie de numărul cinci pentru a putea include Constantinopolul, care este ultimul sosit; dar de ce sedii mai recente, nu vor putea fi adăugate guvernului Bisericii universale? Răspunsul este că trebuie să existe cinci patriarhate, pentru că sunt patru evanghelii şi în afară de aceasta este Ierusalimul.
- Mai mult decât atât, aceste cinci sedii trebuie să aibă ceva în comun care să le facă atât de speciale. Acum ar avea în comun apostolicitatea, adică faptul că sunt fondate de un Apostol.
Ierusalim, Antiohia şi Roma au o legătură evidentă cu Petru; pentru Alexandria este acceptată tradiţia legăturii cu Marcu; dar cu care Apostol are legătură Constantinopolul?
> O primă tradiţie (în timpul lui Foție, ± 870) arată legătura cu Ioan, care ar fi mutat scaunul său din Efes în Bizanţ (unde va fi construit Constantinopolul).
> Altă tradiţie – care apoi va fi învingătoare – îl leagă pe Apostolul Andrei de Bizanţ (Constantinopol).[418]
De ce Andrei? Din anul 356 se găsesc relicvele lui Andrei la Constantinopol, aduse atunci acolo nu pentru a transforma scaunul într-un scaun apostolic sau pentru a mări rangul

[418] Lorenzo Bianchi, „Roma e nuova Roma, impero ed ecumene cristiana. Il significato storico-politico e storico-religioso delle traslazioni di corpi santi all'Apostoleion di Costantinopoli negli anni 356-357", *Chaos e Kosmos* X, 2009, http://www.chaosekosmos.it/pdf/2009_01.pdf

episcopului, ci pentru a proteja împăratul, care este la fel cu apostolii. Tradiţia fondării diecezei din partea lui Andrei, o găsim pentru prima oară ca o legendă, în timpul schismei lui Acaciu, deci în jurul anului 500 [a se vedea # 5232/1] (ne aflăm într-un moment în care şi patriarhii sunt îngropaţi în biserica în care se găsesc relicvele sale). Dar când, puţin după anul 600, Constantinopolul spune că este şi un scaun apostolic, nu se foloseşte încă povestea lui Andrei; apostolicitatea este dedusă din egalitatea politică cu Roma; s-ar împărţi toate privilegiile şi caracteristicile, inclusiv aceea religioasă a apostolicităţii.

În jurul anului 750, avem o istorie scrisă referitoare la fondarea din partea lui Andrei a Bisericii din Bizanţ (se pot folosi Faptele apocrife ale lui Andrei, deja cunoscute încă înainte de anul 300, mai întâi în Occident [Grigore din Tours] şi apoi şi în Constantinopol). În jurul anului 800, este compusă lista episcopilor încă de la început (problema era perioada dinainte de anul 306, când nu exista o listă exactă); pentru al treilea secol, erau numai trei nume: primul în anul 211; nu se ştia nimic despre perioada precedentă (aceasta spune ceva despre fondarea Bizanţului). Către anul 900 se acceptă tradiţia unei fondări din partea lui Andrei, care, ca frate a lui Petru, este al doilea dintre apostoli; astfel, după Roma, Constantinopolul ar fi al doilea scaun apostolic. Şi la Roma se acceptă tradiţia cu privire la Andrei; la Constantinopol, aceasta oferă baza pentru a evita amestecul Romei în propriile afaceri şi pentru a pretinde o participare pe picior de egalitate, în gestiunea problemelor Bisericii universale.

Mai ales după anul 1200, unii din Constantinopol nu pretind doar o egalitate completă cu Roma, ci o întâietate; potrivit lui Ioan I, 40 – 41, Andrei a fost chemat de Cristos înaintea lui Petru şi ar fi deci „Petru" înaintea lui Petru.

> F. Dvornik, *The idea of apostolicity in Byzantium and the legend of the Apostle Andrew*, Cambridge (Mass.) 1958.

8270 Conflictul dintre patriarhul Mihail Cerularie[419] şi Humbert de Moyenmoutier, cardinal de Silva Candida (excomunicarea din iulie 1054).
Ar trebui să se ţină cont de situaţia politică a momentului: imperiul bizantin se află într-o perioadă de forţă, dar de cealaltă parte împăratul occidental controlează papalitatea. Încă din 1049, papa era desemnat de împărat. Ar trebui să se ţină cont şi de faptul că papalitatea sprijină pe Normanzii care fondează principate şi regate în Sicilia şi în Miazăzi, care formal este teritoriu bizantin. În sfârşit, nu trebuie să se uite că diferitele tradiţii liturgice, sunt de-acum mult diversificate.
8271 Provocarea din partea lui Mihail Cerularie.
Patriarhul Mihail Cerularie (1043 – 1058), acuzat pe nedrept de multe defecte, dar fără îndoială un om ambiţios şi implicat în politică, doreşte să evite (poate din cauza animozităţii personale împotriva guvernatorului bizantin din Italia Argyros) o alianţă a celor doi împăraţi şi a papei împotriva Normanzilor care, din anul 1016 pătrund în Italia bizantină. Provoacă pentru aceasta un conflict cu latinii, închizând în oraşul Constantinopol bisericile latine, condamnând uzul latin al postului sâmbăta,[420] filioque, neglijând aleluia în timpul postului mare şi folosirea azimei în timpul liturghiei. În afară de aceasta, scrie mitropolitului oriental, Leon din Ochidar, episcopului din Trani o scrisoare negativă despre ritualurile latine, pentru a provoca o reacţie romană (scrisoarea devine publică).

---

[419] Mirko Rizzotto, „Michele Cerulario: l'uomo, il religioso, il politico", *Porphyra* VI, nr. XIII, 2009, http://www.porphyra.it/Porphyra13.pdf
[420] Radiša Antic, „The Controversy over Fasting on Saturday between Constantinople and Rome", *Andrews University Seminary Studies*, Vol. 49, No. 2, pp. 337-352,
http://www.auss.info/auss_publication_file.php?pub_id=1672&journal=1&type=pdf,
R. L. Odom, *The Sabbath in the Great Schism of A.D. 1054*,
https://www.andrews.edu/library/car/cardigital/Periodicals/AUSS/1963-1/1963-1-10.pdf

8272 Reacţia romană.
În timp ce însuşi papa, Leon al IX-lea, se află în mâinile Normanzilor ca prizonier, Humbert din Moyenmoutier, cardinal de Silva Candida, † 1061, - persoană cu un caracter violent – răspunde în numele pontifului. Scrie că, în mod originar, Biserica avea numai trei „coloane”: Roma, Antiohia şi Alexandria şi prin urmare, Constantinopolulul îşi datorează importanţa bunătăţii Romei; spune că papa este suveran asupra Italiei meridionale (nu este adevărat) şi în afară de aceasta că Grecii sunt la originea a 90 de erezii.

8273 Excomunicarea din iulie 1054.
Împăratul bizantin doreşte o reconciliere şi trimite o scrisoare papei; Roma trimite o legaţie, dar sub conducerea lui Humbert. Contactul dintre cardinal şi patriarh este foarte dificil şi cardinalul sfârşeşte, în 6 iulie 1054, cu depunerea pe altarul Hagiei Sofia a unei bule papale de excomunicare a lui Cerularie, numindu-l pseudo-patriarh. Acuză pe Greci de multe lucruri, cum ar fi căsătoria preoţilor; privitor la filioque spune: „voi aţi scos-o din crez”! Împăratul, neatins de excomunicare (ruptura deci, nu este completă), încearcă din nou o reconciliere; Cerularie face să eşueze tentativa şi excomunică cardinalul în 24 iulie (nu pe papă; Scaunul Roman este, de altfel, vacant în acel moment).

8274 Consecinţele.
Pe termen scurt, este vorba numai de o luptă personală şi continuă communio in sacris între Roma şi Constantinopol; participarea alternativă la sacramente, căsătorii între latini şi orientali, schimbul de călugări, recunoaşterea succesivă a noilor sfinţi. Pe termen lung, incidentul este perceput ca începutul unei schisme de lungă durată.

8280 Sprijinul papal acordat noilor state normande stabilite în teritoriul bizantin (Sicilia şi Italia Meridională). În anul 1060, papa dă în feudă lui Robert Guiscard, Italia meridională.

Împăratul din Constantinopol, învins de Turci la Manzikert în anul 1071 şi pentru aceasta slăbit, este gata să recunoască, mai mult sau mai puţin, situaţia: fiul împăratului, Nichifor al III-lea (1078 – 1081) anulează însă tratatul de căsătorie şi din acest motiv, papa îl excomunică. O reconciliere are loc în anul 1089.

8290 Problemele de la Prima Cruciadă (1096) la a Patra (1204) [a se vedea şi ## 10.126 şi următoarele].

8291 Prima Cruciadă (1096 – 1099).[421]

---

[421] Edward Peters, *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials*, Philadelphia 1998, (ediția a doua), http://users.clas.ufl.edu/sterk/practicum/fulcher.pdf,
August C. Krey, *The first crusade; the accounts of eyewitnesses and participants*, Princeton 1921,
https://ia801408.us.archive.org/13/items/firstcrusadeacco00kreyuoft/firstcrusadeacco00kreyuoft.pdf,
Claude Cahen, „An Introduction to the First Crusade", *Past & Present*, Nr. 6 (1954), pp. 6-30,
http://online.sfsu.edu/mroozbeh/CLASS/H-604-pdfs/15-Cahen-Intro1stCrusade.pdf,
Marshall W. Baldwin, „The First Crusade: Antioch to Ascalon", *A History of the Crusades*, *Volume I. The First Hundred Years,* Londra 1969,
http://images.library.wisc.edu/History/EFacs/HistCrus/0001/0001/reference/history.crusone.i0025.pdf,
Hussain Othman, „Islamophobia, the First Crusade and the Expansion of Christendom to Islamic World",
World Journal of Islamic History and Civilization, 4 (3), pp. 89-106, 2014,
http://idosi.org/wjihc/wjihc4(3)14/3.pdf,
T. S. Asbridge, „The 'Crusader' Community at Antioch: The Impact of Interaction with Byzantium and Islam",
*Transactions of the Royal Historical Societ*y, 6th Ser., Vol. 9. (1999), pp. 305-325,
http://www.rogerlouismartinez.com/wp-content/uploads/2015/01/crusader-communities.pdf
Iris Shagrir, „The Visitatio Sepulchri in the Latin Church of the Holy Sepulchre in Jerusalem", *Al-Masa q̄,* Vol. 22, No. 1, April 2010,

Începe ca o colaborare între Bizantini şi Latini, dar degenerează curând într-un antagonism. Cruciaţii, care nu primesc prea mult ajutor de la împărat („perfidia grecească"), se comportă fără să ţină seama de suveranitatea imperială. Fondează o serie de principate în ţinuturile cucerite şi impun aici o ierarhie latină.

8292 Alte incidente.
Secolul este tulburat de o serie de probleme politice. Foarte gravă este întâmplarea din anul 1182: masacrarea latinilor la Constantinopol, inclusiv a trimisului papei.

8293 A patra Cruciadă şi fondarea Imperiului Latin (1204).[422]

Împotriva voinţei papei, marele Inocenţiu al III-lea (1198 – 1216),[423] Veneţienii, care plătesc destul de mult pentru acea cruciadă, merg primii la Constantinopol; iniţial, este vorba de a da ajutor împăratului îndepărtat, dar în final – nefiind plătiţi pentru ajutor – ocupă oraşul şi-l impun pe contele Balduin din Flandra, ca nou împărat. Odată stabilit împăratul latin, papa

---

http://www.openu.ac.il/personal_sites/iris-shagrir/download/ShagrirAlMasaq.pdf

[422] Natasha Hodgson, „Honour, Shame and the Fourth Crusade", *Journal of Medieval History,* Vol. 39, Nr. 2, 2013,
pp. 220–239,
https://www.researchgate.net/publication/283912185_Honour_Shame_and_the_Fourth_Crusade,
Chris Breyer, *Culpability and Concealed Motives: An Analysis of the Parties Involved in the Diversion of the Fourth Crusade,* Western Oregon University, 2007,
http://www.wou.edu/history/files/2015/08/Chris-Breyer.pdf,
Jonathan Harris, *The Debate on the Fourth Crusade*,
http://pure.rhul.ac.uk/portal/files/1216326/harriscompass.pdf
Geoffrey de Villehardouin, *Memoirs or Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople,*
http://www.encyclopaedia.com/ebooks/61/100.pdf

[423] Joseph Clayton, *Pope Innocent III and His Times*, Milwaukee 1940,
http://www.strobertbellarmine.net/books/Clayton--Innocent_III.pdf

vede în aceasta un act al providenţei şi aprobă că de acum, patriarhul va fi latin. Acest ultim fapt, mai mult decât schimbarea dinastiei, este cauza multor amărăciuni între Bizantini; într-un al doilea moment, papa deplânge aprobarea sa.
* Trebuie spus că este vorba de un adevărat imperialism „religios - cultural"; ruptura emoţională între Bizanţ şi Roma, este completă.
La Est de Imperiul latin, se stabileşte noul împărat bizantin, care rând pe rând, recucereşte teritoriul pierdut. În anul 1261, ia sfârșit Imperiul latin.

8300 A treia fază (1200 – 1453): tentative de reunire.
Pentru a înţelege procesul, trebuie să se ţină cont de pluralitatea motivelor:

- sincera dorinţă de unitate religioasă;
- nevoia crescândă a împăratului bizantin de ajutor moral; şi – către sfârşitul imperiului tot mai mult – militar;
- dorinţa Occidentului de a continua Cruciadele;
- interesul papalităţii în întărirea propriei poziţii în interiorul Bisericii catolice.

Pluralitatea motivelor – care nu au întotdeauna aceeaşi urgenţă – explică de ce tentativele nu sunt continui şi eventualele acorduri adăugate, nu au un rezultat adevărat. Altă mare dificultate: obstacolul psihologic al neîncrederii „credincioşilor simpli", care nu urmează politica imperială în domeniul reunirii.

8310 Unirea din anul 1274.

8311 Pe plan teologic, este vorba de a găsi o soluţie referitoare la Filioque, primatul roman şi valabilitatea ritualurilor atât de diferite. De-a lungul secolului al XIII-lea, se adaugă problematica purgatoriului, a cărui nouă doctrină s-a dezvoltat în Occident.[424]

[424] Ludwig Ott, *op.cit*, (Cartea a V-a, Capitolul I, Secțiunea 5. „Purgatory") pp. 482-485,

8312 Dezbaterile teologice nu lipsesc; prezenţa unui cler latin în teritoriul bizantin, în timpul Imperiului latin (1204 – 1261), le face posibile din punct de vedere material. Dar rezultatele nu există.[425]

8313 Se doreşte un împărat şi un papă excepţional.
A. – Împăratul Mihai al VIII-lea Paleologul (1258 – 1282) este acel împărat excepţional. Suveran sever, dar diplomat subtil, el încearcă – după ce a recucerit în anul 1261 Constantinopolul – unirea cu Occidentul pentru a-şi întări poziţia împotriva opoziţiei politice interne (centrul: patriarhul Arsenie) şi pentru a apăra imperiul împotriva Turcilor şi a Slavilor.[426]
B. – Cu papa Clement al IV-lea (1265 – 1268) contactul este dificil: pontiful spune că oferă o alianţă militară numai după Unirea religioasă realizată şi pentru a-l împinge pe împărat la reconciliere (supunere) foloseşte un mijloc politic; permite lui Carol de Anjou, fratele Regelui Franţei, să cucerească Constantinopolul. Împăratul nu cedează.
C. – Este diferită situaţia cu un papă excepţional precum Grigore al X-lea (1271 – 1276), ales după o sedisvacatio de trei (!) ani. El doreşte sincer Unirea şi face tot posibilul în acest sens.

---

http://www.essan.org/SignumMagnum/e%20Books/Fundamentals%20Of%20Catholic%20Dogma.pdf,

425 John Meyendorff, *Theology in the Thirteenth Century: Methodological Contrasts*, http://jbburnett.com/resources/meyendorff_theol-e&w.pdf

426 Alice Mary-Talbot, „The Restoration of Constantinople under Michael VIII", *Dumbarton Oaks Papers*,
Vol. 47 (1993), pp. 243-261,
https://courses.marlboro.edu/pluginfile.php/62082/mod_page/content/6/Talbot,%20Alice-Mary,%20The%20Restoration%20of%20Constantinople,.pdf,
Vassiliki Foskolou, *"In the Reign of the Emperor of Rome...": Donor Inscriptions and Political Ideology in the Time of Michael VIII Paleologos*,
Volum KZ, Atena 2006, pp. 455-462,
http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltion/article/viewFile/4294/4069.pdf

> În martie 1272, papa convoacă pentru anul 1274 un Conciliu Ecumenic (care se va ţine la Lion) ca mijloc de reconciliere; un Conciliu corespunde dorinţelor Bizantinilor care nu doresc tratative diplomatice, ci discuţii teologice într-un climat de colegialitate;[427]
> Pentru a face posibilă participarea epicopilor bizantini, papa pune condiţii minime: numai împăratul ar trebui să semneze înainte de Conciliu, Profesiunea de Credinţă cu Filioque, dar ca delegaţi ai Consiliului pot fi admişi episcopi care promit să recunoască după Conciliu, Credinţa catolică drept cea adevărată sau măcar să-şi dea consimţământul.; într-o a doua instanţă, papa se mulţumeşte cu simple declaraţii că ei au dorinţa de a fi uniţi în Credinţa catolică.
> Papa este gata chiar să ducă tratative asupra unui ajutor militar, îndată ce vor începe discuţiile teologice (deci fără a aştepta un rezultat pozitiv ale acestora din urmă).
D. – Împăratul are probleme în a găsi episcopi şi teologi gata să facă declaraţia cerută; dar în final, în februarie 1274, 44 semnează un document în care declară că vor recunoaşte Unirea, insistând însă că vor să rămână „orientali".
La acelaşi Conciliu se amână Profesiunea de Credinţă a împăratului [DS 851 – 861]; Actul de Unire este semnat la 29 iunie 1274; o serie de orientali prezenţi, îl recunosc. În mod tacit se fac concesii referitoare la Filioque (ar putea fi omisă când se recită Crezul) şi la ritualuri (nicio schimbare); clerul lipsit de importanţă nu trebuie deocamdată să facă un act public de supunere. Acceptarea în Orient este problematică: patriarhul Iosif îşi dă demisia şi mulţi episcopi acceptă Unirea doar în urma presiunii imperiale.

---

[427] Grado Giovani Merlo, „Il pontificato di Gregorio X è il Concilio Lionese II", *Gregorio X pontefice tra Occidente e Oriente*, a cura di M. Bassetti, E. Menestò, Spoleto 2015, http://www.academia.edu/14766268/Il_pontificato_di_Gregorio_X_%C3%A8_il_Concilio_Lionese_Ii_in_Gregorio_X_pontefice_tra_Occidente_e_Oriente_a_cura_di_M._Bassetti_E._Menest%C3%B2_Spoleto_2015

E. – Unirea eşuează pentru următoarele motive:
-a fost impusă de împărat;
-papii Inocenţiu al V-lea (1276) şi Ioan al XXI-lea (1276 – 1277) pun noi condiţii: împăratul trebuie să renege public schisma (forma implicită a Profesiunii sale de Credinţă din anul 1274 nu mai este suficientă) şi să determine tot clerul să facă la fel; Filioque trebuie inclusă în Crez;
-papa Nicolae al III-lea (1277 – 1280) se dovedeşte a fi nerăbdător în faţa împăratului care în anul 1277 face tot posibilul pentru a determina clerul la adeziunea publică a Unirii (îi pedepseşte pe aceia care nu o fac), dar nu reuşeşte;
-în anul 1281, papa Martin al IV-lea (1281 – 1285) îl excomunică pe împărat pentru raţiuni pur politice: pontiful doreşte să sprijine casa de Anjou în Napoletano.
* Există un aspect foarte tragic: împăratul Mihail, cel care a iniţiat parcursul către Unire pentru raţiuni politice, era de-acum convins de adevărul doctrinar al catolicismului.

8320 Tentativele în secolul al XIV-lea.

8321 Succesorul lui Mihai al VIII-lea, împăratul Andronic al II-lea (1283 – 1328) repudiază Unirea din anul 1274, dar pentru raţiuni politice (ameninţarea Turcilor) vor exista apropieri cu papa (în anul 1311 şi în anul 1324) şi vor avea loc uneori discuţii teologice.
8322 Misiunea lui Varlaam.
În 1339, teologul Varlaam, călugăr calabrez de rit grec, vizitează curtea papală la Avignon. Spune că obstacolul pentru Unire este ura poporului împotriva latinilor; discuţiile teologice nu vor putea opri aceasta, un ajutor militar occidental însă, da. Cardinalii răspund că un ajutor militar, odată acordat, va face să treacă interesul într-o Unire; ei adaugă că nu ar mai trebui să se discute într-un Conciliu adevărurile stabilite şi că Orientalii au nevoie numai de instrucţiuni. Varlaam răspunde că se poate întotdeauna aprofunda cunoaşterea adevărului.

8232 Distanţa dintre Orient şi Occident se poate constata atunci când convertirea personală la catolicism a împăratului Ioan al V-lea (1355 – 1390), petrecută la Roma în anul 1369, nu are efect printre supuşii săi.

8340 Tentativele în secolul al XV-lea şi Unirea din anul 1439.

8341 În timpul perioadei aşa - zise de Conciliarism, se redeschide posibilitatea de a ţine un Conciliu de Unire, aşa cum Bizantinii doresc şi de a se ţine pe cât posibil, la Constantinopol. Conciliarism: Conciliul din Konstanz (1514 – 1517) care pune capăt scandalului schismei occidentale - sunt trei papi în acelaşi timp - decide să se ţină frecvent Concilii, cu o autoritate superioară celei papale.

8342 Papa Martin al V-lea (1417 – 1431), cu toate că doreşte un Conciliu de Unire, doreşte şi ca Bizantinii să semneze, fără discuţii, Actul de Unire; este gata de altfel să-l ţină la Ancona (uşor de ajuns acolo pentru Bizantini), să plătească cheltuielile şi în acelaşi timp, să trimită un ajutor militar. Nu se face nimic din toate acestea.

8343 Unirea din anul 1439.
A. – Cu ocazia Conciliului care începe în anul 1431, la Basel[428] se deschide o altă posibilitate: atât „conciliariştii", cât şi papa Eugen (1431 – 1447), - în luptă între ei - speră să-şi întărească poziţiile prin intermediul Unirii cu Constantinopolul.
Papa „învinge":
> navele sale, pentru a-i aduce pe delegaţii bizantini la Conciliu, sosesc la Constantinopol înaintea acelora ale „conciliariştilor";

[428] Inigo Bocken, „The Third Party is Necessarily Involved in the Conflict. Reform between the Council of Basel and the Fall of Constantinople", *Acta Histriae*, nr. 22, 2014, 1, http://zdjp.si/wp-content/uploads/2015/08/bocken.pdf

> Constantinopolul nu poate alege pentru „conciliarişti” împotriva papei, fără de care nu există pentarhia completă;
> în afară de aceasta, papa mută Conciliul de la Basel, loc inacceptabil pentru Bizantini, la Ferrara (1437), acolo unde „conciliariştii” nu vor să meargă (se naşte astfel un conciliu schismatic).
B. – Înainte de participarea Bizantinilor, conduşi de împăratul Ioan al VIII-lea, la Conciliu trebuie să se rezolve multe probleme.
> În lungi discuţii teologice, latinii pot dovedi că părinţii au folosit atât Filioque cât şi per Filium şi că este vorba de sinonime.
> Sunt importante problemele de ceremonial: modul în care patriarhul trebuie să-l salute pe papă în locurile din aula conciliară.
C. – În sfârşit, la 6 iulie 1439, la Florenţa (unde papa a mutat Conciliul de la Ferrara), bula Laetentur caeli poate fi promulgată. [DS 1300 – 1308].
* Papa se arată foarte flexibil şi Bizantinii nu se simt puşi sub presiune.
D. – La Constantinopol, promulgarea se dovedeşte a fi dificilă şi este amânată: există semnatari care-şi retrag adeziunea şi nu este acceptată de popor. Doar succesorul lui Ioan al VIII-lea, împăratul Constantin al XI-lea (1448 – 1453) promulgă Unirea; suntem în 12 decembrie 1452. În 29 mai 1453, Constantinopolul cade în mâinile Turcilor, Imperiul Romeilor se sfârşeşte şi de Unire nu se mai aude vorbind.[429]

[429] „Acte du Saint et Ecumènique Concile de Florence pour la Réunion des Églises”, *Revue de l’Orient Chrétien*,
nr. 3, Paris 1896,
http://archive.org/stream/revuedelorientch11896pari#page/n331/mode/2up
sau în format pdf:
https://ia800300.us.archive.org/18/items/revuedelorientch11896pari/revuedelorientch11896pari.pdf,

Charalambos Dendrinos, *Reflections on the failure of the Union of Florence,* https://pure.royalholloway.ac.uk/portal/files/16794212/Dendrinos_Florence.pdf,
J. Gill, „The Council of Florence”*, Byzantinische Zeitschrift*, München 1961, http://byzantinorossica.org.ru/sources/vizant/BZ/BZ_54(1961).pdf
John N. Karmiris, *The Schism of the Roman Church*, http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1950_4_5_karmiris2.pdf,
Jose Orlandis, „Oriente y Occidente Cristianos (1054-2004), Novecientos Cinquenta Anos de Cisma”, *Anuario de Historia de la Iglesia* nr. 13, (2004), pp. 247-256, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=16&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwit-Jn9npjNAhWEZpoKHWzCDig4ChAWCD0wBQ&url=https%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F893814.pdf&usg=AFQjCNGy5uFsn8sTZyEmTkUSCOZFVQmdtw&bvm=bv.124088155,d.bGg,
Oriente ed Occidente iniziano un cammino disgiunto – 1054, *Quaderni Mariani* nr. 1, http://www.culturamariana.com/pubblicazioni/Quaderni/capitoli/V.%20Oriente%20ed%20Occidente%20iniziano%20un%20cammino%20disgiunto.%20%201054.pdf,
Barbara Crostini, „Riflessi del Contrasto con l’Occidente nei manoscritti studiti miniati del dopo-scisma (1054)”, *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici*, N. S. 47 (2010), http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:611929/FULLTEXT01.pdf,
Concilio di Basilea – Ferrara – Firenze – Roma, http://www.chiesadicefalu.it/wp-content/uploads/2012/08/Concilio-di-Basilea.pdf
Despre bula *Laetentur coeli* și bula *Cantate Domino* în Justo Collantes, *LA FE DE LA IGLESIA CATÓLICA. Las ideas y los hombres en los documentos doctrinales del Magisterio,* Madrid 2001, https://53a52b541927de08c8fb94d15b0eef8e5c2913f0.googledrive.com/host/0B-iHtde6SS1RbjJlSnVHMk9VdlU/Collantes%20Justo%20-%20La%20Fe%20De%20La%20Iglesia%20Catolica.pdf,
Pietro Ciavarella, *Gli ecumenismi del XX secolo*, Ed. ADV, Impruneta 2007, „Capitolo 2. Le divisioni storiche: Scisma orientale e Riforma”, http://pietrociavarella.altervista.org/wp-content/uploads/2015/07/Le-divisioni-storiche.-Scisma-orientale-e-Riforma-blog-sito.pdf

PARTEA A TREIA

CREŞTINĂTATEA LATINĂ MEDIEVALĂ (700 – 1300)

Capitolul IX

Dezoltarea externă și cadrul politic

9100 Experimentul carolingian (750 – 850)[430]
În anul 800, regele Francilor de atunci, Carol cel Mare, care stăpâneşte cea mai mare parte a Europei occidentale, primeşte de la papa coroana imperială; creşte prestigiul regelui, nu puterea sa. Creştinismul se extinde între Saxoni (impus cu violenţă), în Moravia, Croația, în Scandinavia (misiunea sfântului Oscar/Ansgar).[431]
Personaje importante sunt:

- regele Pepin cel Scurt, † 768,

---

[430] Jean Dhondt, „Élection et hérédité sous les Carolingiens et les premiers Capétiens", *Revue belge de philologie et d'histoire*, Tome 18, fasc. 4, 1939, pp. 913-953,
http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/b/b072160.pdf,
Janet L. Nelson, „Kingship and empire in the Carolingian world", extras din Rosamond McKitterick, *Carolingian culture: emulation and innovation,* Cambridge University Press,
http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a055364.pdf,
Nicoletta Isar, *CELICA IHERUSALEM CAROLINA: Imperial Eschatology and Light Apocalypticism in the Palatine Chapel at Aachen*,
http://hierotopy.ru/contents/NewJerusalems_14_Isar_PalatineChapel_2009_EngRus.pdf,
Inheritors and Builders :
James Ferguson, „From the Fall of Rome to Charlemagne (An Overview)", *Journey to the West: Essays in History, Politics and Culture,*
http://www.international-relations.com/History/Charlemagne.pdf

[431] „Saint Ansgar, the Apostle of the North", *BULLETIN, Saint Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York,* nr. 25, (1926),
http://www.saintansgars.com/download/pdf/1926%20-%20Bulletin%20No.%2025.pdf,
Paul C. Sinding, *History of Scandinavia, From the Early Times of the Norsmen and Vikings to the Present Day*, (ediția a II-a), New York 1859,
http://www.electricscotland.com/history/vikings/historyscandinav00sind.pdf,

- regele - împărat, Carol cel Mare, † 814,
- regele - împărat Ludovic I Piosul, † 840.

9200 Diviziuni şi incursiuni (850 – 950)
Imperiul carolingian se destramă în părţi după anul 843; titlul imperial nu mai are valoare. Anglia suferă din cauza incursiunilor şi a ocupaţiilor parţiale din partea Danezilor. Franţa suferă din cauza incursiunilor Normanzilor (care formează aici şi un ducat: Normandia). În Sardinia, Sicilia şi Italia meridională, Sarazinii (Arabi) se substituie autorităţii bizantine. Ungurii ameninţă Germania, dar în anul 955 sunt definitiv opriţi de regele germanic, care se pregăteşte de:

9300 *Experimentul Renovatio imperii* (950 – 1100)[432]

În anul 962, regele de atunci al Germaniei, Otto I, devine şi rege al Italiei (include şi Roma) şi primeşte coroana imperială. După anul 1000, şi regatul Burgundiei sau a Arelate („Elveţia" + actuala Franţă de sud-est) vor face parte din imperiul refăcut. Nu mai există pretenţia unui domeniu universal, dar rămâne legătura specială cu Roma şi cu Biserica. Experimentul, după un iniţial succes, a eşuat dintr-o serie de raţiuni.
- Existe lupte între împărat şi papă.

---

[432] Volker Riedel, „Germany and German-Speaking Europe", Originalveröffentlichung in: W. Briggs - J. Gaisser - C. Martindale (Hg.) *A companion to the classcal tradition*, Malden 2007, pp. 169-191, http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/propylaeumdok/1280/1/Riedel_Germany_and_German_Speaking_Europe_2007.pdf
Maria Pia Guermandi, Silvia Urbini, *IMPERIITURO. Renovatio imperii. Ravenna nell'Europa ottoniana*, Bologna 2014, http://online.ibc.regione.emilia-romagna.it/I/libri/pdf/Imperiituro.pdf,
W. Ohnsorge, Die Anerkennung des Kaisertums Ottos I. durch Byzanz, *Byzantinische Zeitschrift*, München 1961, http://byzantinorossica.org.ru/sources/vizant/BZ/BZ_54(1961).pdf

Împotriva papei, Imperiul va fi numit începând cu anul 1157, *Sacrum imperium.* Către anul 1200 Statul Pontifical „iese" din Imperiu, dar pretenţia de stăpânire rămâne: din anul 1250 se vorbeşte despre *Sacrum imperium romanum*. Se dovedeşte, de altfel, imposibil să se exercite în Italia o autoritate imperială în sens real, în ciuda numeroaselor şi costisitoarelor eforturi.

- În aceeaşi Germanie, autoritatea regelui – împărat este redusă din cauza marilor nobili (duci, conţi, etc.), de care depinde şi alegerea împăratului (formal, nu va fi niciodată un monarh moştenitor, chiar dacă în timpul ultimelor secole există aproape întotdeauna un împărat Habsburg).
- „Sfântul Imperiu Roman" devine mai mic în decursul istoriei, iar Imperiul German tot mai mare, dar nu în mod exclusiv [între anul 1512 şi 1600 este numit şi Sfântul Imperiu Roman al naţiunii Germane, din punct de vedere politic împotriva Franţei].[433] - De altfel, ultimul împărat depune coroana în 6 august 1806.

Personaje importante sunt:

- împăratul Otto I cel Mare, † 973;
- împăratul Henric al IV-lea, † 1105;
- împăratul Frederic al II-lea şi rege al Siciliei, „*stupor mundi*", † 1250.

9310 Extinderea creştinismului în timpul perioadei.

- În Germania centrală (dar mulţumită unei prezenţe militare): se fondează diecezele de Brandemburg (948) şi de Magdeburg (967).
- În Boemia, sub ducele Venceslav, † 929; se fondează dieceza de Praga (973).

---

[433] Jürgen Petersohn, Rom und der Reichstitel „Sacrum Romanum Imperium", Stuttgart 1994,
http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/0/098030.pdf
James Bryce, *The Holy Roman Empire*, New York 1911,
http://files.libertyfund.org/files/2337/Bryce_1513_EBk_v6.0.pdf

- În Ungaria, sub regele Ştefan † 1083; se fondează dieceza de Esztergom (1000).
- În Danemarca, sub regele Knut, † 1035.
- În Norvegia, sub regele Olaf, † 1030.[434]
- În Islanda, care devine creştină către anul 1000 şi se fondează dieceza de Skatholt după anul 1080.
- În Polonia se fondează diecezele de Poznan (968), de Gniezno şi de Cracovia (1000).

9400 Către Statele „moderne”.
- În Franţa, regii îşi întăresc încet puterea în faţa nobilimii; devine astfel, naţiunea cea mai puternică din Europa.
Personaje importante:
- Filip al II-lea August, † 1223;
- Sfântul Ludovic al IX-lea, † 1270;[435]
- Filip al IV-lea cel Frumos, † 1314.

- În Anglia, în anul 1066, ducele de Normandia cucereşte coroana; succesorii săi întăresc puterea regală.
Personaj important:
- Henric al II-lea, † 1189, prieten/duşman al sfântului Thomas Becket.[436]

---

[434] Hjalmar H. Boyessen*, The History of Norway*, Londra 1886, http://www.thechristianidentityforum.net/downloads/History-Norway.pdf
[435] Marius Sepet, *Saint Louis*, Londra 1899, https://ia902609.us.archive.org/10/items/saintlouis00sepeiala/saintlouis00sepeiala.pdf
[436] John Morris, *The life and martyrdom of Saint Thomas Becket*, Londra/New York 1885, https://ia601406.us.archive.org/15/items/lifemartyrdomofs00morrrich/lifemartyrdomofs00morrrich.pdf,
Donald S. Prudlo, *Martyrs on the Move: The Spread of the Cults of Thomas of Canterbury and Peter of Verona,* http://peregrinations.kenyon.edu/vol3_2/current/Prudlo_v1/Martyrs%20on%20the%20Move%203.pdf,
Tiberiu Alexandru Ciorbă, *Impactul cultului sfântului Thomas Becket în Anglia şi Europa de Vest*

9500 Expansionismul european.
- În peninsula Iberică, procesul de „recucerire" continuă: în timp ce emiratul (islamic) din Cordoba se împarte, se extind domniile catolice (Castilla, Leon, Aragon, Portugalia).
- În Sicilia şi în Italia meridională, Normanzii pun capăt dominaţiei sarazinilor şi Bizantinilor şi stabilesc regatele lor (începând cu anul 1071).
- O altă formă de expansiune sunt Cruciadele (în sens restrâns):
> prima porneşte în anul 1096; se fondează Regatul Ierusalimului şi alte principate latine;
> a patra (1202 – 1204) cucereşte Constantinopolul şi fondează aici un Imperiu Latin (până în anul 1261).
> în anul 1291, ultimii occidentali sunt expulzaţi din Palestina [a se vedea # 10.126 şi următoarele].
* Creştinismul se extinde după anul 1100 în Suedia, Groenlanda, Finlanda, Germania Orientală, ţările Baltice (în această regiune, prin adevărate cruciade – deci cu violenţă – din partea cavalerilor teutoni).

9600 De la feudalism la apariţia oraşelor.

9610 Feudalismul.
Sub Carolingieni se dezvoltă sistemul feudal, care apoi va marca sistemul politico-social.
- În sens restrâns, este vorba de legături de credinţă (prin jurământ) între oameni liberi, dintre care cel mai puternic, în primă instanţă Regele (apoi alţi seniori), aşteaptă de la celălalt un ajutor, în principal militar, şi dă „cu împrumut" (deci nu ca proprietate) un teren (produsele ca sursă de intrare) sau, şi o funcţie, şi o feudă. Aceste feude devin în practică ereditare (dar fiul trebuie să reînnoiască jurământul) şi tot mai mult îmbogăţite de privilegii administrative şi juridice, punând astfel în pericol

---

(secolele XII-XIII),
http://crisia.mtariicrisurilor.ro/pdf/2015/005_Ciorba%20T.pdf

autoritatea regelui (principelui, ducelui, etc.). Se naşte, în afară de aceasta, practica conform căreia un vasal „împarte" feuda sa între vasali dependenţi, etc.; legăturile se încrucişează şi devin complicate. Regii încearcă să desfiinţeze aceste privilegii.[437]
- În sens larg, este vorba de un sistem de dependenţă a tuturor: fiecare în „pătura sa socială", ţăranii, adesea semi- liberi, au multe obligaţii faţă de Seniorul local. Aceste drepturi „feudale" se păstrează şi atunci când sistemul feudal în sens restrâns, nu mai există; în Franţa sunt abolite în renumita noapte de 4 către 5 august 1789.[438]În oraşe, legăturile feudale nu există, însă se creează alte forme de dependenţă şi de „pături sociale" (de exemplu, corporaţiile).

9620 Apariţia oraşelor.
Creşterea populaţiei şi dezvoltarea comerţului „internaţional" suscită o nouă vitalitate pentru oraşe:
-vechile oraşe îşi reiau importanţa;
-în jurul castelelor sau mănăstirilor se formează aglomerări de comercianţi şi meşteşugari;
-regele şi principii formează oraşe cu totul noi. Din punct de vedere social, dar şi cultural, această dezvoltare marchează o schimbare pentru creştinătatea medievală în Europa occidentală.

---

[437] John S. Romanides, „Franks, Romans, Feudalism and Doctrine", *An Interplay between Theology and Society*, (Patriarch Athenagoras Memorial Lectures 1981 Holy Cross Orthodox Press), http://www.romanity.org/htm/rom.03.en.franks_romans_feudalism_and_doctrine.01.htm
[438] A. F. Mignet, *History of the French revolution, from 1789 to 1814*, Londra 1826, https://ia802606.us.archive.org/30/items/historyoffrenchr01mign/historyoffrenchr01mign.pdf,

Capitolul X

Viața internă

10.100 Religiozitatea medievală: sacramente şi devoţiuni
Suntem într-o perioadă şi o cultură în care persoanele, prin botez (şi alte sacramente) aparţin lui Cristos, dar nu formează o comunitate ecleziastică; idealul nu este de a fi Biserică, ci de a găsi protecţia harului asupra unităţii sociale existente (familia, neamul, etc.).
Unii aparţin doar comunităţii politico-sociale care este voită de Dumnezeu şi care pregăteşte pentru cer.
Harul nu este perceput atât ca un raport personal cu Dumnezeu, cât ca o putere care poate fi mărită cu mijloace (ritualuri, obiecte) vizibile.
O putere extrem de necesară, pentru că omul se recunoaşte a fi păcătos în faţa unui Dumnezeu puternic, judecător drept, dar şi sever (ordinea trebuie să fie menţinută, îndeosebi de El).
Pentru euharistie, celelalte sacramente, devoţiuni şi practica creştină, sunt multe consecinţe.

10.110 **Sacramentele.** [439]

---

[439] J. F. Bethune- Baker, *An Introduction the the Early History of Christian Doctrine to the Time of the Council of Calcedon*, Londra 1903, (Cap. X. The Sacraments-Baptism, Cap. XI. The Sacraments-The Eucharist), https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/40/An_introduction_to_the_early_history_of_Christian_doctrine_to_the_time_of_the_Council_of_Chalcedon.pdf,
Peter Julian Eymard, *The Divine Eucharist* (Colecția „Fathers of the Blessed Sacrament"), New York 1912, http://www.saintsbooks.net/books/St.%20Peter%20Julian%20Eymard%20-%20The%20Divine%20Eucharist.pdf,
Alphonsus de Liguori, *The Ascetical Works*, Volumul 6. „The Holy Eucharist", New York 1887,

Liturghia nu înseamnă a fonda şi a trăi comunitatea, ci un eveniment cultural pentru transmiterea harului – în special în prezenţa reală a lui Cristos, singurul punct important – deci de repetat adesea. Preotul este mediatorul acestui har, nu păstorul sufletelor.
Pocăinţa nu mai este în funcţie de comunitate, ca în Biserica antică. În mijloc stă harul individului, care trebuie să plătească cu pocăinţa pentru încălcarea poruncilor. Tendinţa va fi dezvoltarea pocăinţei particulare către forma de confesiune actuală (absolvirea este dată înainte de a face pocăinţa impusă), procesul realizându-se către secolele XI – XII.

10.120 **Devoţiunile.**
10.121 Devoţiunea pentru Cristos.[440]
Dezvoltarea între anii 800 şi 1300 este însemnată.
A. – În perioada Carolingienilor, Cristos este reprezentat ca Dumnezeul puternic: adevăratul împărat. Ca şi Crucificat, este îmbrăcat, încoronat, cu ochii deschişi. Crucea însăşi este stindardul victoriei asupra păcatului, a demonilor şi a morţii.
B. – Dezvoltarea rugăciunii *Ave Maria*.
> Salutul Îngerului (Luca 1, 28: bucură-te Marie, plină de har, Domnul este cu tine) şi exclamaţia Elisabetei (Luca 1, 42: binecuvântată eşti tu între femei şi binecuvântat este rodul sânului tău) le găsim deja în textele şi inscripţiile celui de-al V-lea şi de-al VI-lea secol.
> După anul 1000, este cu siguranţă o rugăciune populară.
> După anul 1200, se adaugă „Isus" sau chiar „Isus Cristos" şi „Amin".

---

https://ia801405.us.archive.org/21/items/alphonsusworks06alfouoft/alphonsusworks06alfouoft.pdf
[440] F. Pinatelli, „Teologia della devozione del Sacro Cuore di Gesù. Orientamenti odierni", *Studi Rogazionisti*, XIV 1993, 41, pp. 6 – 82, http://spazioinwind.libero.it/rogate/frammento/teologia/sacrocuore0.htm

> În secolele al XIV-lea şi al XV-lea, întâlnim forma cu adăugarea „sfântă Marie, Mama lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi păcătoşii”.
> În secolul al XIV-lea, „acum şi în ceasul morţii noastre”.
> În breviarul lui Pius al V-lea din anul 1568 găsim forma actuală, dar nu este încă generală.
C. – Devoţiunea **Rozariului**.
În timpul Cruciadelor, occidentalii văd folosirea musulmană a „şirului de mătănii”; imitată iniţial pentru rugăciunea unei serii de Tatăl Nostru, este folosită după anul 1200 şi pentru rugăciunea Ave Maria.[441]
10.123 Relicvele.
Devoţiunea continuă fără încetare; continuă şi abuzurile falsificării, ale comerţului şi ale superstiţiei.

10.124 Pelerinajele.
Această formă de devoţiune, începută încă din Biserica antică, rămâne mereu actuală în Biserica medievală; după anul 1000, circumstanţele permit şi o organizare a lor. „Toţi” fac în timpul vieţii un pelerinaj, măcar regional, de una sau câteva zile; dar cine poate, merge mai departe.
- **Țara Sfântă** ocupă, evident, un loc cu totul special.
Carol cel Mare încheie un contract cu califul Bagdadului pentru a garanta libertatea de mişcare a creştinilor; problemele pe care le experimentează pelerinii, formează una din cauzele Cruciadelor.
- **Roma** rămâne foarte importantă, mai ales din cauza mormintelor apostolilor **Petru şi Paul.**

[441] Michael Martin, Rosarium de Beata Virgine Maria (Rosary of the Blessed Virgin Mary),
http://www.preces-latinae.org/Libelli/RosariumBooklet.pdf

- **Compostela** (Spania) este un alt centru apostolic, când puţin după anul 800, se crede că s-a descoperit mormântul lui **Iacob**.[442]
- Mormântul lui **Martin din Tours** devenise, imediat după moartea sfântului, centru de devoţiune. **Bari** se transformă într-un astfel de loc, când în anul 1087 sunt aduse aici relicvele **Sfântului Nicolae.** După o apariţie a **Sfântului Mihai Arhanghelul** în secolul al VI-lea la **Muntele Santangelo** (Gargano), locul devine un obiectiv de pelerinaj; la fel Padova după moartea, în anul 1231, a **Sfântului Anton[443]** (originar, de altfel, din Lisabona).

10.125 Indulgenţele.[444]

---

[442] Mercedes López-Mayán, "Origen y desarrollo de Santiago en época medieval: del locus Sancti Iacobi a la ciudad de Compostela", *Historia de Santiago de Compostela* (B. Castro Díaz/M. López-Mayán, coords.), A Coruña: Vía Láctea, 2011, pp. 40-127,
https://www.academia.edu/3233194/_Origen_y_desarrollo_de_Santiago_en_%C3%A9poca_medieval_del_locus_Sancti_Iacobi_a_la_ciudad_de_Compostela_en_Historia_de_Santiago_de_Compostela_B._Castro_D%C3%ADaz_M._L%C3%B3pez-May%C3%A1n_coords._A_Coru%C3%B1a_V%C3%ADa_L%C3%A1ctea_2011_40-127
Xerardo Estévez Fernández, „Santiago de Compostela, conservación y transformación", *Arbor* CLXX, 671-672 (2001), pp. 473-488,
http://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/viewFile/941/948
[443] *Les Sermons de saint Antoine de Padoue. Antoine de Padoue, théologien, prédicateur et saint,*
http://www.bibliothequefranciscaine.org/IMG/pdf/les_sermons_de_st_Antoine-conf.pdf,
Thomas F. Ward, *Saint Anthony, The Saint of the Whole World*, New York 1898,
http://catholicapologetics.info/library/onlinelibrary/anthony.pdf,
Servais Dirks*, Life of Saint Antony of Padua of the Order of Friars-Minor*,
http://www.strobertbellarmine.net/books/Dirks--Antony_of_Padua.pdf
[444] Alexius M. Lepicier, *Indulgences, their origin, nature, and development*, Londra 1895,

- Începând cu secolul al XI-lea, unii episcopi spanioli şi francezi, în diferite ocazii (în cadrul pelerinajelor la Compostella) oferă indulgenţe foarte limitate.
- Papii oferă apoi o indulgenţă plenară acelora care luptă împotriva musulmanilor şi ereticilor (primul caz: anul 1063; caz apoi foarte cunoscut: prima Cruciadă din anul 1096).
- În timp ce Conciliul Lateran al IV-lea (1215)[445] limitează din nou autoritatea episcopilor în materie, papa Inocenţiu al IV-lea (1243 – 1254) acordă câteodată o indulgenţă acelora care nu participă la o „cruciadă" (o singură dată în viaţă, însă).
- Către anul 1300, începe „inflaţia"; după anul 1320, se pot obţine scrisori papale care oferă o indulgenţă. Condiţia unui act special de pocăinţă, nu va mai fi; intră elementul financiar şi în afară de aceasta formularea înşeală: se pare că nu numai pedeapsa, dar şi vina este luată. („Se cumpără iertarea păcatelor).
- O a doua indulgenţă plenară într-o viaţă, va fi posibilă numai în secolul al XV-lea, dar se pot acumula multe indulgenţe limitate; un lucru secundar devine foarte central.

10.126 Cruciadele.[446]

---

https://ia600206.us.archive.org/20/items/cu31924029399080/cu31924029399080.pdf

[445] Ken Pennington, *The Fourth Lateran Council, its Legislation, and the Development of Legal Procedure,*
http://faculty.cua.edu/pennington/Fourth%20Lateran%20Council/PenningtonLateranIV.pdf

[446] J. F. Michaud, *The history of the Crusades*, New York 1853, (3 volume),
Volumul I:
https://ia800303.us.archive.org/18/items/historyofcrusade01mich/historyofcrusade01mich.pdf,
Volumul II:
https://ia802606.us.archive.org/6/items/historycrusades04robsgoog/historycrusades04robsgoog.pdf,

Terminologia: la origine, se spune iniţial *peregrinatio*, apoi şi *iter in terram sanctam*, sau şi *expeditio* (1210): *expedicio ierusalimitana*; în secolul al XIII-lea şi *cruciata*. Termenul cruciadă este folosit şi pentru acţiuni militare împotriva duşmanilor credinţei: în mod deosebit împotriva musulmanilor care ocupă peninsula Iberică, mai târziu şi împotriva prusacilor păgâni şi din anul 1209 împotriva Catarilor, în Franţa meridională.

- În măsura în care Cruciadele privesc Ţara Sfântă, ele trebuie legate de devoţiunea pentru Pământul Sfânt şi de practica pelerinajelor, în general.

A. – Fenomenul pelerinajelor.

Ocupaţia arabă din anul 638 a Ţării Sfinte creează probleme, dar nu întrerupe pelerinajele şi nici nu împiedică prezenţa mănăstirilor orientale şi latine. După anul 1000, pelerinajele se înmulţesc în cadrul creşterii generale a fenomenului chiar şi în Europa; este o pocăinţă impusă asasinilor şi liber aleasă de mulţi

---

Volumul III:https://ia600403.us.archive.org/20/items/bub_gb_mAcMAAAAYAAJ/bub_gb_mAcMAAAAYAAJ.pdf

Susan Balderstone, „La Edad Media y las Cruzadas – The Middle Ages and the Crusades", *Mirabilia* 10, 2010, http://www.revistamirabilia.com/sites/default/files/pdfs/2010_01_07.pdf,

Giles Constable, „The Historiography of the Crusades", *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World* (editori: Angeliki E. Laiou, Roy Parviz Mottahedeh), Washington D. C. 2001, http://www.doaks.org/resources/publications/doaks-online-publications/crusades-from-the-perspective-of-byzantium-and-the-muslim-world/cr01.pdf,

Paul F. Crawford, „Four Myths about the Crusades", *The Intercollegiate Review*, 2011, http://www.mmisi.org/ir/46_01/crawford.pdf,

Răzvan Timofte, „Interferenţe islamico-creştine (politico-religioase) în perioada cruciadelor", *Revista Teologica*, nr.3/2009, pp. 79-97, http://revistateologica.ro/vechi/articol.php?r=33&a=3507

alţii. Mii de persoane din Franţa, Anglia, Germania, etc., vizitează în fiecare an Țara Sfântă.
Selgiucizii-Turci, care din anul 1070 ocupă Pământul Sfânt, încep să creeze probleme pelerinilor.
B. – Prima Cruciadă.
La Constantinopol, împăratul (Alexios I Comnenul, 1081 – 1115) decide să recucerească partea imperiului, mai ales Țara Sfântă şi cere ajutor şi în Occident, gândindu-se la mercenari. Occidentul răspunde cu o pornire de mase! În timpul sinodului din Clermont, din 27.11.1095, papa Urban al I-lea (1088 – 1099) invită lumea să elibereze Pământul Sfânt, adică să facă un pelerinaj armat; promite acelora care-l vor face doar din devoţiune, iertarea tuturor păcatelor. Lumea răspunde: Dumnezeu o vrea (*Deus le volt*). Participanţii înfing o cruce pe hainele lor, sunt deci cruciaţi şi expediţiile lor, cruciade.
Dincolo de grupurile de oameni obişnuiţi care se mişcă (o parte încep să-i ucidă pe iudei din oraşele de pe Rin, o parte ajunge la Constantinopol fără ca apoi să fie utili împăratului), se organizează o armată de nobili. Aceasta porneşte la 15 august 1096, pentru a ajunge la Constantinopol la sfârşitul anului.
Din cauza conduitei lor indisciplinate, nobilii creează probleme împăratului.
Ierusalimul este cucerit în 19 iulie 1099; are loc un mare masacru. Pe pământul cucerit, sunt stabilite regatul Ierusalimul şi alte principate feudale, după modelul occidental (cu lupte continue); mari greşeli sunt instalarea unui patriarh latin la Ierusalim şi substituirea patriarhului grec din Antiohia.[447]

[447] Konrad Hirschler, *The Jerusalem Conquest of 492/1099 in the Medieval Arabic Historiography of the Crusades: From Regional Plurality to Islamic Narrative,*
https://www.academia.edu/3522981/The_Jerusalem_Conquest_of_492_1099_in_the_Medieval_Arabic_Historiography_of_the_Crusades_From_Regional_Plurality_to_Islamic_Narrative,
Tahsin Siddique, *Locating Jerusalem in Theology and Practice during the Crusades*,

C. – Celelalte cruciade.
A existat o întreagă serie de expediţii (numărarea a „şapte cruciade” este discutabilă); câteodată şi principi mari au participat la acestea, dar un succes durabil nu a existat. În anul 1291, occidentalii sunt expulzaţi din Palestina.[448]
Foarte deosebită este aşa-zisa A Patra Cruciadă (1202 – 1204) care se limitează la cucerirea occidentală a Constantinopolului şi la fondarea Imperiului Latin (până în anul 1261) [a se vedea # 8293].
D. – Observaţii finale.
Dorinţa unei cruciade va rămâne vie de-a lungul multor secole şi tentativele concrete nu vor lipsi.
Cruciadele au intensificat contactele Occidentului cu cultura orientală, dar au creat şi probleme în relaţiile cu Bisericile orientale.
Problema cea mai mare este aceea a violenţei în numele lui Dumnezeu.
Pentru rolul cruciadelor în funcţionarea papalităţii: a se vedea # 11.323.

10.200 Viaţa consacrată.
În Biserica bizantină, călugării au o mare importanţă, dar în Biserica latină a Antichităţii târzii şi a Evului Mediu, au avut un rol esenţial:

---

http://history.ucsc.edu/undergraduate/undergraduate-research/electronic-journal/journal-pdfs/Siddique2009.pdf
Philip de Souza, John France, *War and Peace in Ancient and Medieval History*, Cambridge 2008, http://home.lu.lv/~harijs/Macibu_materiali/Gramatas_Seno_Laiku_Vesture/War%20and%20Peace%20in%20Ancient%20and%20Medieval%20History.%20Ed.%20De%20Souza%202008.pdf
[448] Schein Sylvia, „The Image of the Crusader Kingdom of Jerusalem in the Thirteenth Century”, *Revue belge de philologie et d'histoire*, Tome 64 fasc. 4, 1986, Histoire - Geschiedenis. pp. 704-717 http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/b/b072177.pdf

-au garantat continuitatea şi extinderea creştinismului în Europa occidentală;
-au păstrat ceea ce a rămas din viaţa culturală după anul 500;
-au dus înainte mare parte din administraţia pastorală;
-au contribuit în mod regulat la reînnoirea vieţii ecleziastice.
Se pot indica trei perioade: după „supremaţia" benedictină (800 – 1000) se petrece îmbogăţirea din anul 1100 (cistercensi, certozini, preoţi canonici, *premonstratenzi*) şi noutatea cerşetorilor din anul 1200.

10.210 „Supremaţia" benedictină, 800 – 1100.[449]

10.211 Reforma lui Carol cel Mare şi a lui Ludovic cel Pios.
Într-o primă instanţă, regula benedictină este numai una dintre celelalte (ca aceea a lui Columban).
- Episcopul Crodegang din Metz, † 766, se inspiră din aceasta când doreşte să aducă clerul său la o viaţă obişnuită; Benedict, abate de Aniane (lângă Marsilia), † 821, va încerca să-l impună clerului din interiorul imperiului prin dorinţa lui Ludovic cel Pios (816).
- Aceeaşi regulă este impusă de Carol cel Mare şi Ludovic cel Pios în toate mănăstirile; din nou, Benedict de Aniane trebuie să ajute la realizarea proiectului.
> K. Hallinger, *„Benedikt von Monte Cassino. Sein Aufstieg zur Geschichte, zu kult und Verehrung*", în *Regulae Benedicti Studia* 10/11 (1981), 77 – 89.

10.212 Reforma lui Cluny.[450]

---

[449] Jordan Aumann, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition,* (5. „Benedictine Spirituality"),
http://www.catholicdeacon.org/PDF%20Files/Christian%20Spirituality%20in%20the%20Catholic%20Tradition.pdf
[450] Chun-Chul Chang, *A Debate on the Cluniac Relationsip to Gregorian Reform,*
http://medsociety.or.kr/layouts/MLT_Simple_sub/file/1994-05-5.pdf,

Situaţia dificilă din Europa după anul 900, are efecte negative asupra vieţii mănăstirilor, care sunt prea dependente de principi. Se naşte dorinţa unei reforme în diferite locuri, precum:

- Gorze (în împrejurimile Metz-ului),
- Brogne (în actuala Belgie),
- Bec (în Normandia),
- Monte Cassino (între Roma şi Napoli).

Simbolic pentru mişcare este Cluny (din împrejurimile Macon Burgundia). Mănăstirea, fondată în anul 909, devine importantă în a doua jumătate a secolului; independent de atribuţiile laicilor, se dezvoltă viaţa monahală în toată bogăţia ei, cu mare atenţie pentru liturghie; atrage multe vocaţii (şi multe bogăţii); multe mănăstiri vor depinde de abatele Cluny, ca de un general al unui ordin religios.

* Există o legătură între mişcare lui Cluny şi reforma gregoriană a papalităţii [a se vedea # 11.325]: papalitatea a început să-l protejeze pe Cluny, care astfel devine „Cluny" şi poate colabora la reforma gregoriană.

> H. E. J. Cowdrey, *The Cluniacs and the Gregorian Reform*, Oxford 1970.

10.220 Îmbogăţirea din anul 1100: cistercensi, certozini, preoţi canonici, premonstratenzi.

Aengus Kerrin, *Cluniac and Papal Reform in the Eleventh Century*, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwi3_tqu4KXNAhVMsBQKHSoPA68QFggrMAM&url=http%3A%2F%2Fibrarian.net%2Fnavon%2Fpaper%2FCLUNIAC_AND_PAPAL_REFORM.pdf%3Fpaperid%3D14071650&usg=AFQjCNFLw0kkciHTGih0xAAGXQLDCSclKg&cad=rja,

Gerd Telenbach, „Il Monchesimo riformato ed i laici nei secoli XI e XII", extras din volumul *I laici nella «societas christiana» dei secoli XI a XII.* Atti della terza Settimana internazionale di studio, Mendola, 21-27 august 1965, http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a149626.pdf

José Sánchez Herrero, *Historia dela Iglesia II: Edad media*, Madrid 2005, pp. 180-194, http://www.mercaba.org/mediafire/alvarez,%20jesus%20-%20historia%20de%20la%20iglesia%2002.pdf

10.221 Cistercinii.[451]

Între benedictini există unii care doresc o aplicare mai textuală a regulii lui Benedict; Cluny nu este în declin, dar marele succes a făcut complicată viaţa mănăstirilor. În anul 1098, are loc fondarea unei mănăstiri benedictine „reformată" la **Cîteaux** (în împrejurimile Dijon-ului, Burgundia); de aici numele de **cistercini (**dar regula este tot a lui Benedict). În anul 1112, intră aici cu un grup de prieteni, **Bernard**, care în anul 1115 trăieşte la **Clairvaux**.

Forma cistercină – mai multă muncă manuală, o liturghie mai sobră, o spiritualitate mai Isus – centrică – are un succes enorm: în anul 1153, vor exista deja 300 de mănăstiri de acest tip (în comuniune între ele, dar independente).

10.222 Certozinii.[452]

Idealul călugăresc, care rămâne mereu prezent în Biserică, îşi găseşte numeroase expresii.

- În anul 1012, se naşte în tradiţia benedictină o formă mixtă călugărească – austeră, la **Camaldoni.**

---

[451] Henry Collins (traducere), *The cistercian fathers, or, Lives and legends of certain saints and blessed of the Order of Cîteaux*, Londra 1872, https://ia601403.us.archive.org/6/items/cistercianfathe00cistgoog/cistercianfathe00cistgoog.pdf,
Western Monasticism - After A.D. 900,
https://legacy.fordham.edu/Halsall/sbook1s.asp#Western%20Monasticism%20-%20After%20A.D.%20900

[452] L. E. Whatmore, *The Carthusians under King Henry the Eighth*, Salzburg 1983,
http://www.thomasmorestudies.org/docs/Carthusians_Under_HenryVIII.pdf,
Traditions of Spiritual Guidance. The Carthusians,
http://www.quies.org/traditions_spiritual_guidance_carthusians.pdf,
Un site dedicat certozinilor (limba olandeză, dar cu materiale și în limba engleză): http://www.cartusiana.org/, William Wordsworth, *„Silence Visible", Carthusian Devotional Reading and Meditative Practice,*
http://www.cartusiana.org/files/Silence%20visible_tekst.PDF

- În anul 1084, Bruno din Köln, † 1101, stabileşte Marea Chartreuse [Certosa, deci certozini]. Se doreşte să fie călugări împreună; nu există o regulă proprie (se trăieşte într-un anumit sens în tradiţia benedictină); abia mai târziu sunt fixate „Ritualurile".

10.223 Preoţii canonici.
Idealul secular al unei reforme a clerului, chiar mereu prezent în Biserică, găseşte în secolele al XI-lea şi al XII-lea diferite realizări.
- Mai ales la capitolul catedralelor şi a altor biserici, se va urma regula lui Augustin şi se va duce o viaţă apostolică: o viaţă în comun, scandată de rugăciunea în cor şi fără proprietate privată.
- Sub influenţa cistercensilor, se naşte un număr (cel puțin 23) de ordine/congregaţii, etc.
Aceste comunităţi adesea sunt angajate în munca pastorală şi mai puţin izolate sau distanţate, spre deosebire de benedictini, cestercensi, certozini.

10.224 Premonstratensi *(norbertini).*
Idealul de a merge şi de a predica Evanghelia este împărtăşit de mulţi. Norbert din Xanten, † 1134,[453] îl combină la un moment dat cu organizarea potrivit regulii lui Augustin şi cu fondarea mănăstirilor ca **Premontre** (în împrejurimile Lion-ului, Champagne). În anul 1220 există deja 600 de comunităţi, centre de ajutor spiritual.
* Se vede deci prezenţa continuă a lui Benedict şi a lui Augustin.

10.130 Noutatea anului 1200: cerşetorii.
Trebuie să se ţină seama de dezvoltările din Biserică şi din societate:

[453] *St. Norbert, Confessor*,
http://jesus-passion.com/saint_norbert.pdf

- prezenţa unor mişcări (nu numai de indivizi) eretice, cu consecinţe pentru organizarea politico-socială.
- importanţa crescândă a oraşelor, mai ales în regiunile în care există mai mult comerţ [a se vedea # 9620]; este vorba de unităţi mici, în care se observă contrastele dintre bogăţie şi sărăcie.

10.131 Dominicanii.[454]

Idealul de a merge şi de a predica Evanghelia, îşi găseşte un exponent eminent în **Dominic** de Guzman, † 1221, preot canonic la origine, care pentru ordinul său (1216) urmează regula lui Augustin. Să observăm mobilitatea, prezenţa în oraş (în care se află ereticii) şi o sărăcie măsurată potrivit nevoilor apostolice (mari proprietăţi leagă prea mult şi fac prea puţin

---

[454] Ulrich Horst*, The Dominicans and the Pope. Papal Teaching Authority in the Medieval and Early Modern Thomist Tradition,* Indiana 2006, http://www3.nd.edu/~undpress/excerpts/P01110-ex.pdf,
William A. Hinnebusch, *The Dominicans. A Short History*, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.7968&rep=rep1&type=pdf
Congregation of St. Catharine of Siena, *Short Lives of the Dominican Saints,* Londra 1901, https://ia802305.us.archive.org/27/items/shortlivesofdomi00conguoft/shortlivesofdomi00conguoft.pdf,
R. S. Alemany, *The life of St. Dominic and a sketch of the Dominican Order*, New York 1867, https://ia600206.us.archive.org/2/items/lifeofstdominica00alemrich/lifeofstdominica00alemrich.pdf,
H. D. Lacordaire, *Life of Saint Dominic*, Londra 1883, https://ia802702.us.archive.org/6/items/lifesaintdomini00domigoog/lifesaintdomini00domigoog.pdf,
Augusta Theodosia Drane, *The History Of St. Dominic Founder Of The Friars Preachers,* Londra 1891, https://ia600306.us.archive.org/5/items/TheHistoryOfStDominic/TheHistoryOfStDominic.pdf,
Jean Guiraud, *Saint Dominic*, Londra 1909, https://ia800303.us.archive.org/7/items/saintdominic00guirrich/saintdominic00guirrich.pdf

eficientă mărturia). În anul 1300, există deja 600 de comunităţi şi mai mult de 12.000 de membri.

10.132 Franciscanii.[455]
Idealul de imitare a lui Isus în sărăcia sa, își găseşte exponentul cel mai celebru şi mai iubit în Francisc Bernardone de Assisi, † 1226. În spiritualitatea sa există prezenţa lui Bernard de Clairvaux;[456] este o critică a bogăţiei, dar nu o adresă anti -

[455] Un site dedicat ordinului franciscanilor, https://franciscan-archive.org/index2.html,
R. Washbourne, *Works of the Seraphic Father St. Francis of Assisi,* Londra 1882,
http://www.saintsworks.net/books/St.%20Francis%20of%20Assisi%20-%20Writings.pdf,
Candide Chalippe, *The Life and Legends of Saint Francis of Assisi*, Paris 1727,
http://www.consciouslivingfoundation.org/ebooks/new2/LifeOfStFrancis-frnss.pdf,
St. Bonaventure, *The Life of St. Francis de Assisi*, Londra 1868,
http://www.saintsbooks.net/books/St.%20Bonaventure%20-%20The%20Life%20of%20St.%20Francis%20of%20Assisi.pdf,
Léopold de Chérancé, *Saint Francis of Assisi*, Londra,
https://ia801400.us.archive.org/12/items/saintfrancisofas00laeouoft/saintfrancisofas00laeouoft.pdf,
Maximilian Pal, *Regula franciscană: «fundamentum vitae et legislationis». Unele precepte care obligă „sub gravi”,* http://ofmconv.ro/wp-content/uploads/2013/01/reg-franc-mp-2008.pdf,
Ilia Delio, „Franciscan Intellectual Tradition: Contemporary Concerns”, *The Franciscan Intellectual Tradition*, Washington Theological Union Symposium Papers, (editor: Elise Saggau), The Franciscan Institute, New York 2001, https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/71fSukWnWmL.pdf
The Mendicant Orders,
https://legacy.fordham.edu/Halsall/sbook1s.asp#The%20Mendicant%20Orders

[456] Kilian McDonnell, „Sprit and Experience in Bernard of Clairvaux”, *Theological Studies* 58 (1997),
http://cdn.theologicalstudies.net/58/58.1/58.1.1.pdf

instituţională (în regulă: supunere papei). Fraternitatea originară devine un ordin (regulile: 1221, 1223), cu o anumită „călugărire”; se pune idealul sărăciei, dar va exista loc pentru studiu. În anul 1300, există deja 1400 de comunităţi şi 35.000 de membri.
* Francisc aduce singura noutate adevărată între Benedict şi Ignaţiu.

10.133 Carmeliţii; augustinienii.[457]
- Idealul contemplativ îşi găseşte în timpul cruciadelor una dintre multele sale expresii, într-un grup de călugări de pe Muntele **Carmel**[458] (deci: „Ilie este fondatorul nostru”) în jurul lui Brocard din Calabria († 1159). Patriarhul Ierusalimului dă o regulă (1207), confirmată ca urmare de papa (1226). Se organizează ca ordin de cerşetori, care exercită pastorala populară în oraşe.
- În anul 1256, Sfântul Scaun uneşte diferite grupuri de călugări în ordinul de cerşetori al augustinienilor.
BERNARDUS VALLES, COLLES BENEDICTUS AMABAT OPPIDA FRANCISCUS, CELEBRES IGNATUIS URBES.

[457] Frances Andrews, *The Other Friars, The Carmelite, Augustinian, Sack and Pied Friars in the Middle Ages,* Woodbridge 2006, https://medii-aevi.ru/books/312.pdf,
The Carmelite Order, http://www.newadvent.org/cathen/03354a.htm
[458] St. John of the Cross, *Ascent of Mount Carmel*, http://www.ccel.org/ccel/john_cross/ascent.pdf

Capitolul XI

Structurile

11.100 Nivelul local
La acest nivel, observăm dependenţa Bisericii de nobilime.

11.110 **Biserica proprie** sau privată[459].
În viaţa ecleziastică, sistemul „bisericilor proprii" face numirea clerului mult dependentă de seniorii locali, care sunt proprietari ai clădirilor ecleziastice. Episcopii nu au niciun control asupra clerului.

11.120 Simonia.[460]
Multe funcţii ecleziastice cu rentă sunt la dispoziţia laicilor şi sunt încredinţate unor persoane ca o favoare (beneficiu), după criterii nu întotdeauna spirituale şi cu implicarea unor tranzacţii financiare (simonie). Dacă persoana numită este un laic sau un preot absent, eventualele obligaţii pastorale trebuie să fie achitate de un mercenar. Acelaşi lucru se întâmplă atunci când cineva are mai mult decât o funcţie. O persoană poate avea mai multe beneficii în acelaşi timp, ceea ce reprezintă un abuz.

---

[459]http://universal_lexikon.deacademic.com/254323/Investiturstreit%3A_Sein_Ursprung_in_der_Eigenkirche

[460] Jean Leclercq, *Simoniaca Heresis* (traducere a unui articol din *Studi Gregoriani* I, Roma, 1947), pp. 523-530
https://apps.carleton.edu/curricular/mars/assets/Simoniaca_heresis.pdf,
Andrea Hakari, *Corruption and Controversy: Simony, lay investiture, and clerical marriage and celibacy in the Catholic Church during the eleventh and twelfth centuries,*
http://www.kingssing.com/papers/c_and_c.pdf,
Întrebări și răspunsuri despre Simonie:
http://www.newadvent.org/summa/3100.htm

11.130 Învestitura laică[461].
Dependenţa este la fel de mare în cazul multor episcopi.
- Episcopatele au adesea o dotare temporară iar episcopii, importanţi din punct de vedere social pentru rolul lor spiritual, sunt implicaţi în administrarea domniei (ca episcopi - conţi).
- Împăratul şi regele impun candidatul lor clerului şi poporului, care aleg episcopul şi în afară de aceasta introduc o învestitură cu inel şi pastorală, înainte de prima consacrare.
Cu toate că un rege uns este un laic ca şi ceilalţi, episcopii par să primească propria jurisdicţie din mâinile autorităţii temporare. Învestitura era numai pentru aspecte temporare, dar în acea epocă această diferenţă nu era prea bine percepută. Se va tinde să se considere învestitura laică a episcopilor ca rădăcină a tuturor relelor Bisericii, ca simonia, nerespectarea celibatului şi nivelul cultural şi pastoral scăzut, al clerului. Aceasta conduce la o luptă pentru *libertas ecclesiae*[462]: o luptă pentru valori spirituale exprimate în termeni juridici.

11.200 Nivelul regional.
La acest nivel, ar trebui să se analizeze îndeosebi activitatea sinodală. Sinoadele sunt frecvente; mai frecvente decât în secolele care urmează.

700 – 800:	150
800 – 900:	400
900 – 1000:	220
1000 – 1100:	550
1100 – 1200:	600
1200 – 1300:	640
1300 – 1400:	520
1400 – 1500:	400
1500 – 1600:	450
1600 – 1700:	440

[461] http://newadvent.org/cathen/08084c.htm
[462] http://www.europinione.it/gregorio-vii-la-riforma-per-la-libertas-ecclesiae/

1700 – 1800: 120
1800 – 1900: 400

11.300 Nivelul universal: papalitatea.[463]
La începutul perioadei au loc două întâmplări care vor avea influenţă mult timp asupra istoriei papalităţii: se naşte Statul Pontifical şi se „descoperă", adică se scrie *Donatio Constantini.*

11.301 Se naşte Statul Papal[464] sau Statul Bisericii.

Încă de la slăbirea autorităţii imperiale în Occident, în secolul al V-lea, episcopul Romei, ca şi alţi episcopi, trebuia să se ocupe de bunăstarea materială a oraşului său. Deţinătorul Scaunului Sfântului Petru devine de fapt guvernator al Romei şi a regiunii din apropiere. La jumătatea secolului al VIII-lea, plecând de la Roma ultimul guvernator imperial şi încredinţând regelui Francilor parte din Italia centrală din grija administrativă a papei (756), succesorul Sfântului Petru devine un adevărat domnitor temporar. Până în anul 1200, sub suveranitatea nominală a împăratului occidentului, se restabileşte aceasta funcţie [a se vedea #9100 şi 9300].
> Th. Noble, *The republic of St. Peter. The Birth of the Papal State 680 - 825,* Philadelphia 1984; G. Arnaldi, *Le origini dello Stato della Chiesa,* Torino 1987.

11.302 Donatio Constantini.[465]

[463] O cronologie a tuturor papilor (până în secolul al XIX-lea) poate fi găsită la F. Brancaccio di Carpini, *Nuova Cronologia dei Papi*, Roma 1895, http://booksnow1.scholarsportal.info/ebooks/oca9/29/nuovacronologiad00bran/nuovacronologiad00bran.pdf
[464] http://it.cathopedia.org/wiki/Stato_Pontificio
[465] *Medieval Sourcebook: The Donation of Constantine (c.750-800),* http://legacy.fordham.edu/halsall/source/donatconst.asp, http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Constitutiones/donatioc.htm (*DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS FACTA SYLVESTRO PAPAE* varianta latină)

În jurul anului 750, papalitatea fiind în conflict cu împăratul de la Constantinopol din cauza impozitelor, a iconoclastiei şi a lipsei de protecţie împotriva Longobarzilor, cancelaria papală „descoperă", adică fabrică Donatio Constantini: un document „oficial" în care se scrie că împăratul Constantin, lăsând în anul 330 Roma pentru Constantinopol, a cedat suveranitatea asupra Occidentului, Scaunului Sfântului Petru.
Documentul serveşte, înainte de toate, pentru a exclude amestecul imperial din viaţa ecleziastică, dar oferă şi (poate post factum) justificarea exerciţiului de responsabilităţi politice în circumstanţe neobişnuite, precum:
-permisiunea papală, fără precedent, de schimbare de dinastie în regatul Francilor (751),
-acceptarea din partea papei, din mâinile regelui Francilor, a autorităţii administrative asupra unor părţi ale Italiei, care erau formal, sub jurisdicţia Constantinopolului (756),
-concesionarea coroanei imperiale lui Carol cel Mare (800).
Până ce nu este denunţat ca fals, în secolul al XV-lea, documentul va servi pentru o serie de revendicări papale, dintre care unele vor ajunge să-l declare pe papă suveranul autentic al lumii, reducând regii la simpli vasali, deşi aceasta depăşeşte cu mult intenţiile originare. Perioada ar putea fi subdivizată în trei perioade:

Christopher B. Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, New Haven, Yale University Press, 1922, https://ia600209.us.archive.org/14/items/cu31924029363706/cu31924029363706.pdf,
Imre Boba, *The Donatio Constantini and Valla's Oratio Confronted,* http://faculty.washington.edu/ewebb/BobaDonatioConstantini.pdf,
Franco Motta, „Costantino e la teologia 'romana'. Figure della gerarchia dei poteri nella pubblicistica di parte papale (secoli XV-XVIII)", *Enciclopedia Costantiniana*, http://www.treccani.it/enciclopedia/costantino-e-la-teologia-romana-figure-della-gerarchia-dei-poteri-nella-pubblicistica-di-parte-papale_%28Enciclopedia-Costantiniana%29/

papalitatea modestă (800 – 1000), papalitatea în ascensiune (1000 – 1150), papalitatea dominantă (1150 – 1300).

11.310 Papalitatea modestă (800 – 1000).[466]

11.311 În timp ce papi ca Paul I (757 – 767) şi Adrian I (772 – 795) fac să se înţeleagă că sunt conştienţi de vasta responsabilitate a funcţiei lor şi exercită o mare autoritate, cu pontificatul lui Leon al II-lea (795 – 816) începe perioada unei papalităţi modeste. Leon trebuie să fie apărat împotriva duşmanilor lui locali de Carol cel Mare, adevăratul lider al creştinătăţii occidentale, care este mult implicat în guvernarea Bisericii. Începe o perioadă cu numeroase pontificate, adesea scurte; frecventele schimbări nu sunt datorate numai relei situaţii sanitare a perioadei.

Câteva date:

800 – 1000: 46 papi
1000 – 1200: 35
1780 – 1980: 15

	Papi	(antipapi)
50 – 150	10	-
150 - 250	10	1
250 - 350	15	1
350 - 450	10	3
450 - 550	14	2
550 - 650	15	-
650 - 750	17	2
750 - 850	12	3
850 - 950	26	2
950 – 1050	21	3
1050 - 1150	15	10
1150.- 1250	13	4

[466] H. W. C. Davis, „The Papacy before Gregory VII", *Medieval Europe,* 2002, http://hudsoncress.net/hudsoncress.org/html/library/history-travel/Davis,%20HWC%20-%20Medieval%20Europe.pdf

1250 - 1350	18	1
1350 - 1450	10	5
1450 - 1550	12	-
1550 - 1650	16	-
1650 - 1750	11	-
1750 - 1850	8	-
1850 - 1950	5	-

11.312 Aproape toţi papii perioadei sunt nesemnificativi sau nedemni din punct de vedere al importanţei, precum Sergiu al III-lea (904 – 911) despre care se spune că a asasinat doi precursori de-ai săi, sau Ioan al XII-lea (955 – 964), care a fost făcut papă la vârsta de 18 ani de către tatăl său (adevăratul dominator al Romei) şi care a trebuit să fie îndepărtat de împărat din cauza conduitei imorale.

11.313 Au existat doar doi papi puternici ai perioadei: Nicolae I (858 – 867) şi Silvestru al II-lea (999 – 1003).
- Nicolae I subliniază puternic jurisdicţia sa universală şi este capabil să îndepărteze arhiepiscopi puternici. Aceasta se întâmplă tocmai în momentul în care în Franţa sunt „descoperite", adică fabricate, Bulele pseudo - isidoriene (culegere de texte canonice „ale trecutului"); Bulele oferă justificarea unor acţiuni, în acel moment şi mai târziu.
- Silvestru al II-lea (Gilbert d'Aurillac) este un filosof pe Scaunul Sfântului Petru. Este unul dintre studioşii cei mai renumiţi ai timpului său; ca papă, colaborează cu împăratul Otto al III-lea, căruia îi datorează papalitatea [Ca şi Silvestru I cu Constantin]. Organizează Biserica în Polonia şi Ungaria; trimite o coroană regelui Ştefan.

11.320 Papalitatea în ascensiune (1000 – 1150).

11.321 În a doua jumătate a secolului al IX-lea, începe un lung proces de consolidare a autorităţii regilor şi de renaştere culturală. Şi Papalitatea va recâştiga putere şi autoritate, dar într-un proces dialectic: dependenţa de nobilimea romană are efecte

atât de negative, încât trebuie să intervină regele din Germania; acest fapt cauzează o altă dependenţă, dar duce în acelaşi timp la desemnarea unor papi care pot restaura independenţa.
- Prin urmare, Henric al III-lea al Germaniei intervine în anul 1045, într-o situaţie foarte complicată. (Aminteşte de Otto I în anul 962). Un papă a vândut funcţia sa altuia (este legitim şi valabil?) şi în acelaşi timp o a treia persoană este antipapă. Două sinoade, sub preşedinţia regelui-împărat, îi îndepărtează pe toţi trei; suveranul își arogă desemnarea succesorului Sfântului Petru! Primii pe care îi numeşte, mor repede; îl alege atunci pe vărul său Bruno de Tours care va deveni papa Leon al IX-lea (1049 – 1054).
- Cu Leon al IX-lea se sfârşeşte epoca papalităţii modeste. Leon insistă în necesitatea unei alegeri canonice, negând legitimitatea desemnării imperiale. Se duce în Franţa şi în Germania şi creşte prestigiul funcţiei sale.

11.322 Important este şi rolul atribuit **cardinalilor**[467] de a-l asista pe papă în conducerea Bisericii. Din anul 500, se foloseşte cuvântul cardine pentru a indica biserica episcopului, catedrala; în multe dieceze preoţii catedralei sunt deci numiţi „cardinali”; în dieceza din Roma au un rol deosebit în liturgia papală la Sfântul Ioan din Lateran. La Roma, grupul cunoaşte o dezvoltare: în secolul al XI-lea sunt cardinali şi 7 episcopi aflaţi în afara Romei, 28 de preoţi (7 pentru fiecare dintre cele 4 mari bazilici), 12 sau 19 diaconi. Din anul 1057, chiar şi ne-romanii devin cardinali, dar aceştia trebuie să părăsească diecezele lor; un cardinal care devine episcop în afara Romei, trebuie să abandoneze cardinalatul; numai din anul 1160, vor exista cardinali (episcopi-) rezidenţi în altă parte; după anul 1250, sunt puţini cardinali străini; din anul 1350, există din nou o internaţionalizare. În anul 1059, cardinalii primesc un rol important (dar nu exclusiv) în desemnarea papei; în anul 1179, doar cardinalii îl vor alege pe papă; de-acum funcţionează ca

[467] http://newadvent.org/cathen/03333b.htm

senat al Bisericii: papa ia deciziile cele mai importante în consistoriu (nu existau încă Congregaţiile). Câteodată cardinalii erau puţini, în jur de zece, de exemplu; Sixt al V-lea, în anul 1586, stabileşte numărul de 70 (ca maxim). Nu se ştie când roşul (care este şi culoarea papală) devine culoarea specifică de cardinal; toca roşie (beret, ţuchet) este în folosinţă din anul 1246, iar titlul „eminenţă" din anul 1630.

11.323 Reforma Gregoriană.[468]

- Figura centrală a epocii, este Grigore al VII-lea (1073 – 1085). Bogat în talente şi cu o voinţă de fier, este papa care conduce lupta pentru Libertas Ecclesiae ca punct central al pontificatului său. Grigore doreşte înainte de toate, să pună capăt amestecului regilor în alegerile episcopale şi învestiturii laice. Sunt bine cunoscute problemele cu Henric al IV-lea din Germania (Canossa).[469]În timpul pontificatului său este elaborat un document, aşa-zisul Dictatus Papae[470] (textul V): ar fi un indice

[468] Yves Congar, *The Place of the Papacy in the Ecclesial Piety of the 11th-century Reformers*,
https://apps.carleton.edu/curricular/mars/assets/Place_of_the_Papacy_in_the_Ecclesial_Piety_of_the_Gregorian_for_MARS_website_.pdf,
Ugolino Giugni, „Ci rivedremo a Canossa... San Gregorio VII e la sua epoca", *Sodalitium* nr. 31 (1992),
http://www.sodalitium.biz/sodalitium_pdf/31.pdf,
E. Wilmot Buxton, *The story of Hildebrand, St. Gregory VII,* New York 1920,
https://ia601402.us.archive.org/18/items/thestoryofhildeb00buxtuoft/thestoryofhildeb00buxtuoft.pdf

[469] U. R. Blumenthal, *Gregory VII and the Investiture Controversy*,
http://www.wou.edu/history/files/2015/08/Sam-Dollarhide1.pdf

[470] Hubert Mordek, „Dictatus Papae e proprie Auctoritates Apostolice Sedis. Intorno all'idea del Primato Pontificio di Gregorio VII", Rivista di Storia della Chiesa in Italia, anul XVIII, nr. 1, 1974,
http://www.archiviocapitolaredipistoia.it/downloads/Mordek_Dictatus_papae.pdf,
Horst Fuhrmann, *„Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae". Randnotizen zum Dictatus Papae,* Sigmaringen 1977,

pentru o culegere de texte canonice care privesc primatul papal. Din document înţelegem că numai papa are autoritate în ceea ce-i priveşte pe episcopi şi că, în caz de necesitate, el poate dezlega subiecţii de obligaţia de supunere faţă de principele lor – atunci când sunt ameninţate valorile spirituale.

- Procesul „eliberării", emancipării Bisericii, început în mod dramatic sub Grigore al VII-lea, va dura mult timp; obstacolul nu este reprezentat numai de rege, dar uneori şi de episcopii înșiși, care tind să fie de partea suveranului lor. Oricum, la sfârşit, obstacolul major al învestiturii laice este eliminat; la începutul secolului al XII-lea, în Franţa şi Anglia şi în anul 1122, în Germania (Acordul sau Concordatul de la Worms[471]). Diferenţa între funcţia ecleziastică şi responsabilitatea temporară este acum mai bine înţeleasă (Grigore al VII-lea considera chiar ca bunuri spirituale toate bunurile temporare încredinţate unui episcop) şi învestitura cu acestea din urmă trebuie să se întâmple cu un sceptru şi nu cu inelul şi pastorala. Cu toate că alegerea – formal vorbind – trebuie să fie liberă, influenţa principilor nu numai că se păstrează, dar va și creşte.

- În lupta pentru libertatea Bisericii, papalitatea este, în cele din urmă victorioasă, dar şi înainte de această victorie, dă dovada unei recuceriri leadership spirituale şi morale. Nu împăratul, ci papa este acela care conduce cruciadele [a se vedea # 10.126]; această responsabilitate, care se adaugă acelora pe care papalitatea le are deja, se va repercuta asupra următoarelor secole – mai ales în perioadele de ameninţări majore. Încă din anul 1683, papa este în centrul coaliţiei pentru a apăra Viena împotriva Turcilor. Cruciadele, chiar dacă aveau rădăcini diferite şi nu toate spirituale, erau expresia adevăratului idealism

---

http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a080997.pdf,
Dictatus Papae (varianta în limba engleză):
http://www.sjsu.edu/people/james.lindahl/courses/Hum1B/s4/Dictatussm.pdf
Idem (varianta în limba italiană):
http://www.matteotti.it/NS/docs/dispense/DICTATUS%20PAPAE%20.pdf

[471] http://it.cathopedia.org/wiki/Concordato_di_Worms

al creştinătăţii medievale şi întăresc unitatea acestuia, punând astfel în valoare rolul papei ca tată obişnuit. Trebuie menţionate şi abuzurile: unele războaie, pentru care papa impune o taxă specială, sunt prezentate ca şi cruciade, dar au scopul, de exemplu, de a restabili autoritatea papală asupra Italiei centrale, ca în timpul papei Ioan al XXII-lea (1316 – 1334).

11.324 În perioada dintre anii 1000-1150, se consolidează autoritatea papalităţii mai ales faţă de împărat şi faţă de regi, dar au loc numeroase crize.
- Grigore al VII-lea suferă sub împăratul Henric al IV-lea.
- Pascal al II-lea (în anul 1111) şi Gelasiu al II-lea (în anul 1118) sub Henric al V-lea.
- Alegerea papală din anul 1119 trebuie să aibă loc la Cluny, în Franţa.
- Alte probleme sunt cauzate de domnii normanzi din Italia meridională şi din Sicilia. Papa Leon al IX-lea, învins într-un război, este prizonierul lor pentru trei luni în anii 1053 – 1054.
- A fi suveran temporar are preţul său: de mai multe ori, populaţia romană se dovedeşte a fi de nesubordonat şi câteodată papa este alungat din oraş.
  - Benedict al IX-lea trebuie să părăsească Roma în anul 1044.[472]
  - Grigore al VII-lea în anul 1084.
  - Pascal la II-lea în anul 1117.
  - Ca şi în alte oraşe italiene, mişcarea dei Comuni??? doreşte să ia puterea temporară din mâinile episcopului local.

. În anul 1144 aceasta duce la proclamarea Republicii romane şi la o serie de dezorganizări.

[472] J. F. Böhmer, REGESTA IMPERII, *Salisches Haus 1024 –1125 Fünfte Abteilung Papstregesten 1024-1058,*
1. Lieferung: 1024 –1046, Viena 2006,
http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/RI_III_5_1_ms.pdf

. În anul 1145 Papa Lucius al II-lea este ucis, lovit de o piatră, în cursul ciocnirilor din Campidoglio.
. Eugen al III-lea (1145 – 1153) trebuie să părăsească Roma şi în oraş se stabileşte „guvernul carismatic" al lui Arnaldo din Brescia.

- O nouă serie de dificultăţi se naşte odată cu influenţa crescândă a Colegiului Cardinalilor. În anul 1130, un colegiu divizat, alege doi papi în aceeaşi zi. În timp ce anti – Anaclet al II-lea poate locui la Roma, Inocenţiu al II-lea (1130 – 1143) trebuie să meargă în Europa, dar procedând aşa, pune în valoare vizibilitatea papalităţii.

11.330 Papalitatea dominantă (1150 – 1300).

11.331 Dreptul ca şi câmp de luptă.

Lupta dintre sacerdotium şi regnum (este greşit spus „Biserică" şi „Stat", pentru că în acea epocă acestea nu se disting încă prea bine) continuă şi problemele sunt considerate încă probleme juridice.

- Exagerarea asupra acestui aspect se intensifică, pentru că regii, pentru a-şi consolida autoritatea lor, folosesc tot mai mult „redescoperirea" Dreptului Roman care subliniază prerogativele suveranilor.
- De altfel, în anul 1140, cu Decretum Gratiani[473] - o culegere de legi ecleziastice existente – se conferă Dreptului Canonic o

[473] «DECRETUM GRATIANI», Corpus Iuris Canonici Pars Prior, Excerptum Æ. Friedberg, 1879, (limba latină), http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1139-1150,_Gratianus_de_Clusio,_Concordantiam_Discordantium_Canonum_seu_Decretum_Gratiani_(Friedberg_1879),_LT.pdf,
Anders Winroth, „The Making of Gratian Decretum", *Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, Fourth Series,* Cambridge 2000, http://faculty.cua.edu/pennington/Canon%20Law/WinrothMakingDecretum.pdf
La această adresă pot fi găsite decretalii, surse de drept canonic din perioada medievală:

sistematizare importantă şi deci o eficienţă mai mare. Cu toate că atenţia este îndreptată în principal către luptele dintre sacerdotium şi regnum din Imperiu din timpul domniilor lui Frederic I Barbarossa (1152 – 1190)[474] şi Frederic al II-lea (1215 – 1250) – caracterizate în special prin ideea reînnoită a dominaţiei universale, care se credea că aparţine instituţiei imperiale;
-în alte părţi există aceleaşi conflicte, dintre care cel mai renumit este acela dintre Henric al II-lea din Anglia şi Sfântul Thomas Becket (asasinat în anul 1170).

11.332 Poziţia papei în interiorul Bisericii.
Decretum Gratiani nu este util doar în conflictele cu *regnum*, ci creşte şi eficienţa drepturilor care ţin de primat în sânul Bisericii, acestea fiind acum mai bine definite.
- Papa este judecător suprem în toate cazurile, deci, un număr mereu crescând de persoane supune conflictele locale tribunalului Curiei romane. Papa Celestin al III-lea, 1191 – 1198, invită pe toţi aceia care se simt ameninţaţi să facă la fel şi importanţa autorităţii pontificale creşte.
- Papa are dreptul să trimită delegaţi şi se poate deci vedea, cum în numele său şi cu autoritatea sa, problemele sunt rezolvate pe loc; este o altă prezenţă reală a papalităţii în viaţa cotidiană a Bisericii.
- Papa Adrian al IV-lea, 1154 – 1159, gândeşte în termeni juridici şi pontificatul lung al lui Alexandru al III-lea, 1159 – 1181, elev al lui Graţian, este o acumulare de jurisprudenţă, care va avea influenţă mult timp asupra vieţii Bisericii.

The Medieval Canon Law Library,
http://web.colby.edu/canonlaw/tag/rufinus/
[474] Karl J. Leyser, „Frederick Barbarossa and the Hohenstaufen Polity”, *Viator. Medieval and Renaissance Studies*, Volumul 19, 1988, http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a149730.pdf

11.333 Apogeul: pontificatul lui Inocenţiu al III-lea (1198 – 1216).[475]

Figura centrală a perioadei este Inocenţiu al III-lea (la fel ca şi Grigore al VII-lea în perioada precedentă). Subliniind autoritatea deosebită a papei ca Vicar al lui Isus Cristos (acest titlu a căpătat acum o uzanţă specifică pentru papi), el aprofundează şi extinde autoritatea pontificală.

- În interiorul Bisericii:

> Privitor la episcopi, toate cazurile deosebite, ca schimbarea scaunului, înlăturarea sau renunţarea, sunt tratate în mod exclusiv de Roma, ca şi, firește, toate alegerile episcopale discutate (care sunt foarte numeroase).

> Autoritatea care ţine de primat este exercitată şi în acordarea dispenselor ordinelor religioase în dieceze. Aceasta limitează

---

[475] Sandro Carocci, „Patrimonium beati Petri e fidelitas in Innocenzo III", *Vassalli del papa. Potere pontificio, aristocrazie e città nello Stato della Chiesa (XII-XV sec.)*, 2010, http://didattica.uniroma2.it/assets/uploads/corsi/144579/Carocci_2._Patrimonium_beati_Petri_e_fidelitas_in_Innocenzo_III_.pdf,
Maria Pia Alberzoni, „Innocenzo III, il IV concilio lateranense e Vallombrosa", *Papato e monachesimo „esente" nei secoli centrali del Medioevo*, a cura di Nicolangelo D'Acunto, Firenze 2003, http://www.rm.unina.it/rmebook/dwnld/ebookvari/q0204-alberzoni.pdf,
Eckhard Müller-Mertens, „Imperium und Regnum im Verhältnis zwischen Wormser Konkordat und Goldener Bulle. Analyse und neue Sicht im Lichte der Konstitutionen", *Historische Zeitschrift*, München 2007, http://www.mgh-bibliothek.de/dokumente/a/a138341.pdf,
Earle E. Cairns, *Creştinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii creştine,* Dallas 1992, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&ved=0ahUKEwik59j6-ebMAhVIVRoKHQQxCJ0QFghIMAc&url=http%3A%2F%2Fmedia0.webgarden.ro%2Ffiles%2Fmedia0%3A4bfad55c39a25.doc.upl%2F28793720-Earle-E-Cairns-Crestinismul-de-A-Lungul-Secolelor.doc&usg=AFQjCNFZE0LcHM9i6X2_7KFo9swAyjE2Rw&cad=rja

autoritatea episcopală, dar papa o consolidează în dieceze la alte nivele.
> Împreună cu această valorificare a puterii jurisdicţionale, se atinge atât un mare prestigiu spiritual (datorat şi extraordinarei personalităţi a lui Inocenţiu), cât şi o profundă reînnoire pastorală. Conciliul al IV-lea din Lateran (1215) ratifică tot ce a fost afirmat mai sus.
- În creştinătate:
Circumstanţe politice, precum numeroasele probleme dinastice, fac din acest papă şi un adevărat monarh spiritual al creştinătăţii occidentale. El rezolvă o serie de probleme şi este chiar recunoscut *suzeran* al unor regate.
Suzeran: termen tehnic francez, care nu are echivalent italian, pentru a arăta legătura (feudală) dintre suveran/stat – „domn" şi suveran/stat – „vasal".
Acţionează astfel pentru că se consideră păstor al principiilor, nu numai în ceea ce priveşte persoanele particulare, cât şi în privinţa funcţionarilor publici. Cu toate că papa este acela care acordă coroana imperială, nu este considerat adevăratul împărat şi când foloseşte termenul „deplinătate de putere", înţelege numai puterea ecleziastică. Doar circumstanţe extraordinare duc la intervenţia în aceste probleme politice.
* Pontificatul acestui papă va avea influenţă mult timp asupra imaginii funcţiei papale. *Leadership* universal este acum văzut ca funcţia sa ideală.[476]

---

[476] Alonzo Trevier Jones, *Ecclesiastical Empire*,
https://www.whitehorsemedia.com/docs/ECCLESIASTICAL_EMPIRE.pdf,
O istorie a papilor, realizată pe baza arhivelor secrete ale Vaticanului și din alte surse originale, în 40 de volume,
(Frieherr von Ludwig*, The history of the popes, from the close of the middle ages),*
poate fi descărcată de la adresa:
http://www.obrascatolicas.com/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=70&Itemid=29

11.334 Exagerări şi crize.

Acum Sfântul Scaun şi-a reluat rolul său în Biserică şi reuşeşte încă să-l dezvolte.Celebrarea Conciliilor Generale şi creşterea corespondenţei, oferă o ilustrare asupra acestora.

Concilii Ecumenice Medievale.[477]

Lateran	I	1123
	II	1139
	III	1179
	IV	1215
Lion	I	1245
	II	1247
Vienne		1311 – 1312

Scrisori trimise de la Roma.

Grigore cel Mare (590 – 604). Cel puţin 854 de scrisori pentru întregul pontificat.[478]

Anul	
1000	10
1040	1
1130	35
1142	72
1155	130
1175	179
1200	280
1250	730
1325	3646

[477] Clement Raab, *The Twenty Ecumenical Councils of the Catholic Church,* Toronto 1937, http://obrascatolicas.com/livros/Historia/d-The%20Twenty%20Ecumenical%20Councils%20of%20the%20Church-%20Raab%20OFM.pdf
Philip Hughes, *History of Church General Councils 325-1870*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/sine-data,_Hughes._Philip,_A_History_Of_Church_Councils._From_325_To_1870,_EN.pdf

[478] Caitlin Stapleton, „The Legal Legacy of Pope Gregory I: in Life and in Letters" în *Ave Maria Law Review*, vol. 9:2, (2011), http://lr.avemarialaw.edu/Content/articles/V9i2.stapleton.pdf

Succesorii lui Inocenţiu al III-lea vor continua pe urmele lui, subliniind încă şi mai mult superioritatea *sacerdotium* asupra *regnum*. Dar apar semnele unei crize iminente.

A. – Inocenţiu al IV-lea, 1243 – 1254, este mai curând extrem în formulările sale, ca şi cum autoritatea suveranilor ar deriva direct de la papa. Pontificatul său este văzut ca unul extrem de benefic şi totuşi papa locuieşte pentru mulţi ani la Lion, departe de Roma.

B. – La Lion se ţin două concilii, în anii 1245 şi în 1274. Amândouă valorifică autoritatea papalităţii, chiar dacă în anul 1245 se aud critici asupra excesivei interferenţe romane în acordarea beneficiilor.

C. – Există lungi perioade de *sedisvacatio*

Din 1241 în 1243,
din 1264 în 1265,
din 1268 în 1271,
din 1287 în 1288,
din 1291 în 1294.

D. – „*Suzeranitatea*" asupra Italiei meridionale şi asupra Siciliei, aduce papalităţii o serie de necazuri. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea o *mera???* problemă politică îşi aruncă umbra asupra *leadershipului* spiritual, mai ales a papilor care pentru acele regiuni, doresc ca suveran un principe francez.

E.- Perioada se termină cu Bonifaciu al VIII-lea (1294 – 1303).[479]

> Prestigiul Sfântului Scaun este încă mare: foarte mulţi pelerini vin la Roma în anul 1300, primul An Sfânt. Papa, persoană energică, revendică o ulterioară centralizare în sânul Bisericii, extinzând, de exemplu, dreptul papal de a numi anumiţi episcopi, în loc să fie aleşi de colegiile locale.

[479] Louis Tosti, *History of Pope Boniface VIII and his times: with notes and documentary evidence, in six books*, New York 1911, https://ia800206.us.archive.org/35/items/historyofpopebon00tostiala/historyofpopebon00tostiala.pdf

> Totuşi, prea sigur pe puterile sale, se angajează într-o luptă cu *regnum* (pe atunci puternicul rege al Franţei) şi o pierde. Era vorba înainte de toate, de o impunere reală asupra clerului, dar la un nivel mai profund, de drepturile regilor faţă de Biserică şi de autoritatea papilor asupra regenţilor temporari.
În bula *Unam Sanctam* (1302) [DS 870 – 875] papa face o declaraţie puternică: „este necesar ca autoritatea temporară să fie supusă autorităţii spirituale"; „declarăm, spunem şi definim că este absolut necesar, pentru salvarea sufletului, ca fiinţele omeneşti să fie supuse fiecărui pontif roman".[480]Regii nu sunt tulburaţi de aceasta; prea multe pretenţii duc papalitatea la o criză profundă.

11.335 O dezvoltare negativă: inchiziţia.[481]

---

[480] *Documents Related to Papal Supremacy,*
http://www.hope-aurora.org/docs/PapalSupremacy.pdf
[481] Jean-Baptiste Guiraud, *Elogio dell'Inquisizione*,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1866-1939,_Guiraud._Jean,_Baptiste-Elogio_Dell'Inquisizione,_IT.pdf,
Gabriela Zanella, *L'inquisizione medievale: tra ideologia e metodologia,*
http://www.gabrielezanella.it/Pubblicati/MonterealeWeb/Montereale.pdf,
Marina Benedetti, „Inquisizione (Eta' Medievale) e la Chiesa in Italia",
Dizionario Storico Tematico La Chiesa in Italia, Volume I - Dalle Origini All'Unità Nazionale, Roma 2015,
http://www.storiadellachiesa.it/glossary/inquisizione-medievale-e-la-chiesa-in-italia/?print=pdf,
William Thomas Walsh, *Characters of the Inquisition*, New York 1940,
https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015008589536;view=1up;seq=6,
Jean-Claude Dupuis, *Defense of the Inquisition*,
http://archives.sspx.org/against_sound_bites/defense_of_the_inquisition.htm,
Marian Horvat, *The Holy Inquisition: Myth or Reality*,
http://www.catholicapologetics.info/apologetics/protestantism/holinquisit.htm,
The Historiography of the Inquisition,
http://www.blackwellpublishing.com/content/BPL_Images/Content_store/Sample_chapter/0631205993/0631205993_4_001.pdf,
Jospeh de Maître, *Letters on the Spanish Inquisition*, Londra 1838,

A. – Procesul se explică, dar nu se justifică pe fundalul mişcărilor radicale care se nasc, mai ales în secolul al XII-lea: **Catarii** (= purii) în Franţa meridională (acolo numiţi Albigenzi), în Italia Septentrională, de-a lungul Rinului în Germania, etc; **Valdensii (**fondator Petru Valdes din Lion, + 1217); şi alţii.[482] Societatea se simte ameninţată de oamenii care nu sunt catolici ca toţi ceilalţi.
B. – Până în secolul al XII-lea, măsurile Bisericii împotriva ereticilor, erau pedepse spirituale. Ca urmare, se impun şi pedepse fizice.
> În anul 1184, la sinodul din Verona, papa şi împăratul decid că episcopii trebuie să caute în mod activ ereticii şi că tribunalele civile trebuie să-i pedepsească. (Doresc în acest fel să limiteze şi violenţa spontană a poporului împotriva ereticilor).
> În anul 1208, papa Inocenţiu al III-lea duce o cruciadă împotriva Albigenzilor (război crud, 1209 – 1229). [483]
> În anul 1229, sinodul din Toulouse stabileşte procedura inchiziţională.
> În anul 1231, papa sancţionează procedura şi încredinţează inchiziţia Dominicanilor.
> În anul 1251, papa Inocenţiu al IV-lea permite tortura în timpul procesului.

---

https://ia801403.us.archive.org/15/items/lettersonspanis00maisuoft/lettersonspanis00maisuoft.pdf

[482] LeRoy Edwin Froom, „Ancient Roots of the Waldenses of Italy", *Profetic Faith of our Fathers*,
http://www.biblestudentarchives.com/documents/Waldo.pdf,
Jeremy McCool, *Peter Waldo and the First Reformation: The Waldensian Influence on the Protestant Reformation,*
https://www.academia.edu/10232410/Peter_Waldo_and_the_First_Reformation_The_Waldensian_Influence_on_the_Protestant_Reformation

[483] William Percy, *Feudal Monarchy in France and England,* („Relations of the French Kings with the Church and the Holy See 1202-1270. The Crusades against the Albigensias, and in the East"),
http://www.williamapercy.com/wiki/images/Pages_255-287.pdf

Capitolul XII

Teologia

Se face distincţie între teologia monastică şi teologia scolastică.[484]Teologia monastică se naşte din dorinţa de a hrăni contemplaţia şi pentru aceasta se prezintă ca o meditaţie a misterelor divine, într-o lectură spirituală a Bibliei şi a Părinţilor, ca o cunoaştere a realităţii; scopul este experienţa, nu cunoaşterea. Teologia scolastică urmează dorinţa exprimată în maxima *fides quaerens intellectum*; se prezintă ca o *disputatio*, o adresare de întrebări – în timp ce ia de la Aristotel teoria critică a învăţăturii, argumentarea dialectică şi interpretarea raţională a realităţii; preocuparea este de a se ajunge la un progres în inteligenţa credinţei. Teologia devine ştiinţifică şi speculativă. Prima formă predomină până în anul 1100, dar rămâne prezentă şi în timpul scolasticii, într-un raport critic cu aceasta;

---

[484] Daniel Klimek, „Monastic and Scholastic Thought: Reconciling Theological Traditions of Medieval Culture", *Glossolalia* 2.1 (2010), pp. 65-81,
http://www.academia.edu/234825/Monastic_and_Scholastic_Thought_Reconciling_Theological_Traditions_of_Medieval_Culture,
Papa Benedict XVI, „Monastic and Scholastic Theology", *L'Osservatore Romano,* Weekly Edition in English,
4 November 2009, p. 12,
https://www.ewtn.com/library/PAPALDOC/b16ChrstChrch94.htm,
MONASTICISM VS. SCHOLASTICISM, (A conference given to the Friends of Mt. Saviour on Febr. 2, 1997 by Br. Pierre),
http://www.msaviour.org/2010/mon_sch.htm,
Maria tra teologia monastica e teologia scolastica: S. Pier Damiani e S. Bonaventura, http://www.culturamariana.com/pdf/05-02-2011.pdf,
Teologia monastica e teologia scolastica, La Santa Sede, Benedetto XVI, Udienza generale, octombrie 2009,
https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20091028.pdf

dimensiunea „ştiinţifică” nu este absentă înainte de anul 1100; se presupune numai faptul că textele culturii clasice sunt prezente în mănăstiri. Prezenţa „raţionalismului” şi înaintea scolasticii, i-a îndemnat pe cei studioşi la folosirea terminologiei prescolastice şi a primei scolastici. Poate că în acest fel istoria este concepută într-un mod prea finalist.

12.100 Supremaţia teologiei monastice (până în anul 1100).[485]

12.110 Centre.
În această perioadă, mănăstirile (cele mari) sunt centrele cele mai importante de cultură; în timpul secolului (780 – 880) Renaşterii carolingiene se adaugă acestora, Curtea cu şcoala sa; către sfârşit apar şcolile catedralelor.

12.120 Autori.
> ALCUIN din York, † 804; organizator al formaţiei culturale şi teologice:
- comentarii biblice;
- *De fide sanctae et individuae Trinitatis*;
- manuale de gramatică şi dialectică;
- cel puţin 300 de scrisori.[486]

---

[485] Stephen Edmondson*, „Let Wisdom Speak to your heart...”: A Monastic Theological Epistemology,*
https://theo.kuleuven.be/uploads/file/lest/ppseniors/edmonson.pdf,
Towards a New Monastic Theology,
https://static1.squarespace.com/static/54c7cca3e4b090b74410c5db/t/54d784f7e4b0a80ddb27e6b8/1423410423988/Final+Towards+a+New+Monastic+Theology+%282%29.pdf,
John Meyendorff, „Theology in the Thirteenth Century: Methodological Contrasts”, *Kathigitria: Essays Presented to Joan Hussey*, Porphyrogenitus Publishing, 1988,
http://jbburnett.com/resources/meyendorff_theol-e&w.pdf
[486] Rolph Barlow Page, *The Letters of Alcuin*, New York 1909,
https://ia601407.us.archive.org/13/items/lettersofalcuin00pageuoft/lettersofalcuin00pageuoft.pdf

Înţelegerea datei revelate stă în centru, dar aceasta trebuie să se folosească de cultură („ştiinţă”).
* Fără el, Carol cel Mare, ar fi fost mai puţin „mare”.
> RABAN MAURUL, † 856, arhiepiscop de Mainz, *primus praeceptor Germaniae:*

- comentarii biblice,
- multe alte scrieri (autor al *Veni Creator*).[487]

A fost student al lui Alcuin.
> WALFRED STRABO, † 849:

- comentarii biblice,
- *Libelus de exordiis et incrementis rerum ecclesiasticarum*,
- alte scrieri (şi de horticultură).[488]

A fost student al lui Raban Maurul.
> PASCASIU RADBERT, † 860:

- *Expositio in Matthaeum*,
- *De corpore et sanguine Domini,*
- opere mariologice (naşterea virginală, înălţarea).[489]

> RATRAMM, † 868:

- *De corpore et sanguine Domini,*
- *De praedestinayione,*[490]
- *De nativitate Christi,*
- *De anima,*

---

[487] Mare parte din scrierile lui Raban Maurul, în limba latină, pot fi găsite la adresa: http://www.documentacatholicaomnia.eu/20_40_0788-0856-_Rabanus_Maurus.html
[488] *Idem* Walfred Strabo: http://www.documentacatholicaomnia.eu/30_10_0780-0849-_Walafridus_Strabo_Fuldensis.html
[489] *Idem* Pascasiu Radbert, http://www.documentacatholicaomnia.eu/30_10_0790-0865-_Paschasius_Radbertus_Corbeiensis_Abbas.html
[490] Ratramni, *De praedestinayione Dei*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0800-0868,_Ratramnus_Corbeiensis,_De_Praedestinatione_Dei_Libri_Duo,_MLT.pdf

- *Contra grecorum opposita.*

> GODESCALCUS, † 867/9.

> IOAN SCOTUS ERIGENA (Eurigena), † 877:

- *De divina peadestinatione,*
- *De divisione naturae.*[491]

Oferă o interpretare a dogmei, folosind, în afara scrierilor Părinţilor, concepţia metafizică a lumii gânditorilor greci. Este clar că reprezintă dimensiunea speculativă.

> PETRU DAMIAN, † 1072:

- *Liber gratissimus,*
- *Liber gomorrhianus*,
- Predici, scrisori.[492]

Reprezintă o instanţă critică faţă de apropierea dialectică, care nu respinge complet.

> BERENGARIU din TOURS, † 1088:

- *De sacra coena adversum Lanfrancum*,
- Scrisori.[493]

> ANSELM din AOSTA, arhiepiscop de CANTERBURY, † 1109:

- *Cur deus homo*,
- Alte opere importante.[494]

---

[491] „John Scotus Eriugena", *The Cambridge History of Philosophy in Late Antiquity*,
http://www.dal.ca/content/dam/dalhousie/pdf/fass/Classics/Hankey/John%20Scotus%20Eriugena.pdf

[492] Patricia Mcnulty, *St Peter Damian Selected Writings On The Spiritual Life Translation With An Introduction,* New York 1959,
https://ia802300.us.archive.org/26/items/stpeterdamiansel012952mbp/stpeterdamiansel012952mbp.pdf

[493] *Berengarius of Tours*, http://newadvent.org/cathen/02487a.htm

[494] St. Anselm, *Proslogium; Monologium; An Appendix in Behalf of the Fool by*
Gaunilon; and Cur Deus Homo,
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1033-1109,_Anselmus_Cantuariensis,_Proslogium_et_Monologium,_EN.pdf

Este foarte important pentru spaţiul pe care-l acordă exerciţiului raţiunii în interiorul credinţei.

12.130 Teme.
- Iconoclasmul [a se vedea capitolul VII].
- *Filioque* [a se vedea # 8220 şi următoarele]
- Adoptarea „spaniolă".
Folosirea termenului „adoptare" de la episcopii Elipandus de Toledo, † după anul 800 şi Felix d'Urgel, † 818, în intenţia de a arăta o legătură foarte strânsă între divinitatea şi umanitatea lui Cristos, duce de altfel la suspectarea de nestorianism; trebuie făcută o clarificare a termenilor: DS 610 – 615.
- Predestinarea.
Godescalcus, † 870, este foarte rigid: există predestinarea pentru mântuire şi pentru condamnare; nu toţi vor fi mântuiţi. Un sinod la Quierzy (853) sub arhiepiscopul Hincmar de Reims, formulează o doctrină mai echilibrată. [DS 621 – 624; a se vedea şi DS 625 – 633].
- Euharistia.
Pascasiu Radbert subliniază mult prezenţa reală; Ratramm, într-o interpretare a sa despre Augustin, o reduce la o prezenţă „exclusiv" spirituală; Berengariu din Tours radicalizează această teză, dar este constrâns la o corectare [DS 700].

12.200 Supremaţia teologiei scolastice (din 1100).[495]

12.210 Centre.

[495] Joseph Rickaby, *Scholasticism*, Londra 1911, https://ia802703.us.archive.org/35/items/scholasticism00rickrich/scholasticism00rickrich.pdf,
Alain Boureau, Irène Rosier-Catach, „Droit et Théologie dans la Pensée Scolastique", *Revue de Synthèse*, nr. 4, (2008), pp. 1-11, https://www.researchgate.net/publication/225722102_Droit_et_Theologie_Dans_la_Pensee_Scolastique

Pe lângă mănăstiri şi şcolile catedralelor, universităţile devin tot mai importante.
12.220 Autori.
> ANSELM de LAON, † 1117:
- *Glossa interlinearis et ordinaria* (comentarii la psalmii şi scrisorile pauline).[496]

A fost discipol al lui Anselm de Canterbury; în şcoala din Laon se strâng sententiae *în mod sistematic.*
> ABELARD, † 1141, profesor foarte popular (sau chiar prea mult: Eloise !):
- *De unitate et trinitate divina,*
- *Theologia christiana,*
- *Sic et non,*
- Comentarii biblice,
- Opere filosofice,
- Imnuri,
- Istoria cu Eloise. [497]

A fost discipol al lui Anselm din Laon.
> HUGO de S. VICTOR, † 1141:
- *Didascalion,*
- *De sacramentis christianiae fidei,*
- comentariu la *Hierarhia coelestis.*[498]

> BERNARD de CLAIRVAUX, † 1153.
- *Sermones,*

---

[496] Franz Pl. Bliemetzrieder, *Anselms von Laon. Systematiche Sentenzen*, Münster 1919, http://capricorn.bc.edu/siepm/DOCUMENTS/Anselm%20de%20Laon_Sent.pdf

[497] Domenica Parisi, „Quaestio, rationem reddere e mythologia nel Metodo Filosofico e Teologico di Pietro Abelardo", *Revista Internacional d'Humanitats* (2010), http://hottopos.com/rih19/3parisi.pdf

[498] Aelred Squire, *Hugh Of Saint Victor Selected Spiritual Writings,* New York/Evanston 1962, https://ia801407.us.archive.org/24/items/hughofsaintvicto012978mbp/hughofsaintvicto012978mbp.pdf

- *Opuscula, (De baptismo, Contra errores Abaelardi*, etc.),
- Scrisori.[499]

Reprezintă dimensiunea anti-dialectică.

> GILBERT PORRETAN (din Poitiers), † 1154.[500]

A fost discipolul lui Anselm de Laon; susţine folosirea dialecticii în teologie.

Specialiştii în dreptul canonic.

> YVES, episcop de CHARTRES, † 1116:

- *Tripartita,*
- *Decretum,*
- *Panormia*.[501]

Este vorba despre culegeri de canoane.

> GRAŢIAN, † 1158, părintele dreptului canonic:

- *Concordia discordantium canonum = Decretum*

[a se vedea # 11.331 şi 11.332]

> PETRU LOMBARDUL, † 1160, episcop de Paris în anul 1159, *Magister Sententiarum*:

- *Commentarius in psalmos,*
- *Collectanae in epistolas Pauli,*
- *Sermones, Libri IV Sententiarum* (din secolul al XIII-lea, până în secolul al XVI-lea, „manualul de teologie".

Contribuie mult la doctrina sacramentelor.[502]

> RICHARD de S. VICTOR, † 1173:

---

[499] *Some Letters of Saint Bernard, Abbot of Clairvaux,*
http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1090-1153,_Bernardus_Claraevallensis_Abbas,_Some_Letters,_EN.pdf,
Vedeți și nota 451, p. 339.

[500] Lauge Nielsen, *On the Doctrine of Logic and Language of Gilbert Porreta and his Followers,*
http://cimagl.saxo.ku.dk/download/17/17Nielsen40-69.pdf

[501] Un site dedicat lui Ivo de Chartres în care se găsesc toate scrierile acestuia:
https://ivo-of-chartres.github.io/

[502] Andrew Hoffecker, *Peter Lombard, Master of the Sentences,*
http://www.ligonier.org/learn/articles/peter-lombard-master-of-the-sentences/

- comentarii biblice,
- opere teologice (*De potestate ligandi et solvendi, De Emmanuele, DeTrinitate* etc.)
- predici,
- scrisori.[503]

> WILHELM de AUXERRE, † 1231:

- *Summa aurea.*

> FILIP CANCELARUL, † 1236,

- *Summa quaestionum theologicarum (Summa de bono)*.

Dominicanii.

> Sfântul ALBERT cel MARE, † 1280, *doctor universalis*:

- comentarii biblice,
- comentariu asupra *Libri IV sententiarum*.
- *Summa de creaturis,*
- *Summa theologiae*,
- Multe alte opere (ştiinţe naturale, folosofie).[504]

Importanţa sa fundamentală, constă în restaurarea făcută de el a filosofiei aristotelice.

> Sfântul TOMA D'AQUINO, † 1274, *doctor angelicus, doctor communis*:

- comentariu asupra *Libri IV sententiarum*,
- *Questiones disputatae,*

---

[503] G.S.M. Walker, „Richard of St. Victor: an Early Scottish Theologian?", *Scottish Journal of Theology*,
Nr. 11 (1958), pp. 37-52,
http://www.alastairmcintosh.com/general/resources/2010-Richard-of-St-Victor-Walker.pdf,
Andrew Kraebel, *Richard of St. Victor, On the Four Degrees of Violent Love,*
https://www.academia.edu/1563989/Richard_of_St._Victor_On_the_Four_Degrees_of_Violent_Love,
Richard of St. Victor, *On the Trinity*, (traducere: Jonathan Couser),
http://pvspade.com/Logic/docs/StVictor.pdf

[504] Joachim Sigart, *Albert The Great Of The Order Of Friar Preachers: His Life And Scholastic Labours*, Londra 1876,
https://ia800305.us.archive.org/13/items/AlbertTheGreatOfTheOrder/AlbertTheGreatOfTheOrder.pdf

- *Summa contra gentiles*,
- *Summa theologiae*[505],
- *Compendium theologiae (De fide et spe ad reginaldum),*
- comentarii biblice,
- multe alte opere.[506]

---

[505] http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274,_Thomas_Aquinas,_Summa_Theologiae_(p_Centi_Curante),_IT.pdf

[506] Pius Cavanaugh, *The life of the Angelic Doctor, St. Thomas Aquinas,* New York 1881, https://ia601406.us.archive.org/20/items/lifeofangelicdoc00cavauoft/lifeofangelicdoc00cavauoft.pdf,
Roger Bede Vaughan, Jerome Vaughan, *The Life and Labours of Saint Thomas of Aquin*, New York 1890, https://ia902703.us.archive.org/11/items/lifeandlabourss01vauggoog/lifeandlabourss01vauggoog.pdf,
Jospeh Rickaby, *Of God and his Creatures: an annotated translation (with some abridgement) of the Svmma contra gentiles of Saint Thos. Aqvinas,* Londra 1905, https://ia802600.us.archive.org/8/items/OfGodAndHisCreatures/OfGodAndHisCreatures.pdf,
Hugh Pope, *On Prayer and the Contemplative Life (S. Thomas Aquinas),* Londra 1914, http://catholicapologetics.info/library/onlinelibrary/contemplative.pdf
Contra Errores Graecorum (St. Thomas Aquinas), http://dhspriory.org/thomas/ContraErrGraecorum.htm,
Rawes, *The Bread of life: or St. Thomas Aquinas On the Adorable Sacrament of the Altar: arranged as meditations with prayers and thanksgivings for Holy Communion*, Londra 1879, https://ia801407.us.archive.org/11/items/breadoflifeorstt00thomuoft/breadoflifeorstt00thomuoft.pdf,
R. P. Thomas Pegues, *Catechism of the Summa Theologica of St. Thomas Aquinas,* New York 1922, http://www.saintsbooks.net/books/Fr.%20R.P.%20Thomas%20Pegues,%20O.P.%20-%20Catechism%20of%20the%20Summa%20Theologica%20of%20St.%20Thomas%20Aquinas.pdf,
H. P. J. Bebthier, *L'Étude de la Somme Theologique de Saint Thomas d'Aquin,* Paris 2014,

Este persoana care după sfântul Augustin, a avut cea mai mare influenţă asupra teologiei occidentale.

Franciscanii.

> ALEXANDRU de HALLES, † 1245, *doctor irrefragabilis*:

- *Glossa in IV libros sententiarum,*
- *Summa theologica,*
- alte opere.[507]

> Sfântul BONAVENTURA, † 1274, *doctor seraphicus*:

- comentariu asupra *Libri IV sententiarum*,
- *Breviloquium,*
- *Itinerarium mentis ad Deum*,
- *Questiones disputatae*,
- *De reductione artium ad theologiam,*
- *Collationes in Exameron,*
- alte opere.[508]

> IOAN DUNS SCOTUS, † 1308, *doctor subtilis, doctor marianus*:

---

http://www.liberius.net/livres/L_etude_de_la_somme_theologique_de_saint_Thomas_d_Aquin_000001171.pdf

[507] Rega Wood, „Distinct Ideas and Perfect Solicitude: Alexander of Hales, Richard Rufus and Odo Rigaldus”, *Franciscan Studies*, Volume 53, 1993, pp. 7-31,
http://rrp.stanford.edu/DistinctIdeas1997FS53.wood01.pdf,
Alexander of Hales, http://www.newadvent.org/cathen/01298a.htm

[508] Henri Namur, *Saint Bonaventure (1217-1274), La théologie comme chemin vers la sainteté*, Paris 2011,
http://www.franciscainstoulouse.fr/franclaire/ecolespi/201011/Conf%E9rence%20St%20Bonaventure.pdf,
Saint Bonaventure of Bagnoregio, *The Journey of the Mind into God,* (limba engleză),
http://www.basilica.org/pages/ebooks/St.%20Bonaventure%20of%20Bagnoregio-The%20Journey%20of%20the%20Mind%20into%20God.pdf,
Letterio Mauro, *Bonaventura da Bagnoregio, Itinerario della mente in Dio*, Milano 1996, (limba italiană),
http://lamelagrana.net/wp-content/uploads/downloads/2012/02/Bonaventura-Litinerario-della-mente-in-Dio.pdf

- *Opus Oxoniense* (comentariu asupra *Libri IV sententiarum*),
- *Reportata parisientia,*
- *Quaestiones quodlibetales,*
- *Quaestiones in metaphysicam,*
- *De primo principio.*[509]

12.230 Teme.

Scolastica oferă primele sinteze ale întregii teologii, tratând toate misterele revelate şi toate dimensiunile existenţei creştine. Se acordă multă atenţie teologiei sacramentelor.

[509] Toate scrierile lui Ioan Duns Scotus pot fi găsite la adresa: http://www.franciscan-archive.org/scotus/
Philip Tonner, „Haecceitas and the Question of Being: Heidegger and Duns Scotus", Kritike, Vol. 2, nr. 2, (2008) pp. 146-154, http://www.kritike.org/journal/issue_4/tonner_december2008.pdf,
Peter King, „Duns Scotus on the Common Nature", *Philosophical Topics* 20 (1992), pp. 50–76, http://individual.utoronto.ca/pking/articles/Scotus_on_Common_Nature.pdf,
*Idem, „*Duns Scotus on Mental Content", *Duns Scotus à Paris, 1302–2002*, Brepols 2004,
Idem, „Duns Scotus on Singular Essences", *Medioevo*, (în curs de apariție), http://individual.utoronto.ca/pking/articles/Scotus_on_Singular_Essences.pdf

ANEXE

TEXTUL I

Ciprian din Cartagina, Scrisoarea 55, 8,
(anul 251, adresată episcopului Anton).

Îmi permit acum să mă refer, dragă frate, la Corneliu, colegul nostru. Tu îl vei putea cunoaşte mai bine decât îţi vom spune noi. Nu trebuie să-l apreciezi prin minciunile calomniatorilor perverşi, ci în baza judecăţii lui Dumnezeu care l-a ales episcop şi datorită mărturiei tuturor episcopilor din lumea întreagă, care au acceptat de comun acord, alegerea sa. Dragul nostru Corneliu nu a ajuns pe neaşteptate la episcopat; şi aceasta îl recomandă atenţiei tuturor, lui Dumnezeu, lui Cristos şi Bisericii sale. El a trecut prin toate funcţiile ecleziastice şi a îndeplinit de mai multe ori sarcini religioase, câştigând bunăvoinţa lui Dumnezeu. A urcat până la ţinta cea mai înaltă a preoţiei, după ce a dus la bun sfârşit toate gradele funcţiilor religioase. Nu a cerut, nici nu a căutat episcopatul. Nu s-a lăsat luat pe neaşteptate, aşa cum s-a întâmplat cu ceilalţi, de vanitatea propriei aroganţe şi de propriul orgoliu. Liniştit şi modest, cum visează să fie aceia care sunt aleşi de harul divin pentru această îndatorire, a rămas credincios rezervei şi castităţii sale, umilinţei lui naturale şi modestiei de care a ştiut să aibă grijă.
Nu a făcut uz de violenţă, cum au făcut unii pentru a deveni episcopi, ci a suportat-o pentru că a fost constrâns să accepte episcopatul. Şi a fost ales episcop de foarte mulţi colegi ai noştri, care se aflau atunci în oraşul Roma. Aceştia ne-au trimis o frumoasă scrisoare şi aprecieri însemnate asupra persoanei sale. Corneliu a devenit episcop pentru că a fost ales de Dumnezeu şi de Cristosul său, pentru că a fost considerat demn de aproape toţi preoţii şi de poporul care atunci era prezent cu sufragiul său. A fost aprobarea colegiului format din persoane în vârstă şi foarte stimate. Nu a fost ales nimeni înaintea lui şi locul lui Fabian, adică locul lui Petru şi tronul episcopal era vacant. Dacă acest loc a fost ocupat şi dacă Corneliu a fost acceptat prin aprobarea

noastră a tuturor, oricine doreşte să devină episcop se află în mod necesar, în afara Bisericii; nu primeşte hirotonisire ecleziastică cine nu primeşte unitatea Bisericii. Chiar dacă cineva se laudă foarte mult şi invocă o mulţime de drepturi, rămâne întotdeauna străin şi în afara Bisericii. Este imposibil, în acest caz, să poată exista un altul ca inferior în aceeaşi datorie. Odată selectat acela care este ales primul, oricine este ales după, trebuie să rămână singur, nu mai este al doilea, ci nimic.

TEXTUL II

Edictul lui Galeriu (311) – 30 aprilie

„Împăratul Cezar Galeriu Valeriu Maximilian, Invincibil August, Pontif Maxim, învingător absolut al Germanilor, învingător absolut al Egiptenilor, învingător absolut al Tebei, de cinci ori învingător absolut al Sarmaţilor, de două ori învingător absolut al Perşilor, de şase ori învingător absolut al Carpilor, învingător absolut al Armenilor, învingător absolut al Mezilor, învingător absolut al Adiabenilor, de douăzeci de ori distins cu titlul puterii de tribun, de nouăsprezece ori Împărat, de opt ori Consul, Părinte al Patriei, Proconsul.

„Este împăratul Cezar Flavian, Valeriu, Constantin, Pios, Fericit, Invincibil, August Pontif Maxim, distins cu titlul puterii de tribun, Împărat de cinci ori, Consul, Părinte al Patriei, Proconsul.

„Între celelalte măsuri inventate de noi pentru binele şi în folosul Statului, s-a numărat imediata manifestare a voinţei noastre ca totul să fie reformat potrivit vechilor legi şi disciplinei publice a Romanilor şi deci, să se aibă grijă ca, acei Creştini care au părăsit secta religioasă a mai marilor lor, să vină cu intenţii mai bune.

„Pentru nu se ştie care motiv şi-au luat un astfel de spirit de aroganţă, căci nu au mai urmat uzanţele vechi introduse corect de părinţii lor, dar potrivit dispoziţiilor şi capriciului fiecăruia, s-au făcut legi şi s-au respectat, iar în diferite locuri au ţinut diferite adunări.

„Şi deci, promulgând noi un edict, pentru ca ei să se reîntoarcă la obiceiurile mai marilor lor, au suferit în număr mare procesul, au fost îngrijoraţi şi au trebuit să ispăşească în diferite moduri pedeapsa capitală.

„Dar, pentru că cea mai mare parte a lor persistă în aceeaşi nebunie, văzând că ei nici nu aduc adorările meritate zeilor cereşti, nici nu sunt credincioşi Dumnezeului Creştinilor, pentru aceasta amintindu-ne de filantropia noastră şi de constanta noastră practică de a acorda iertarea tuturor oamenilor, am stabilit cu destulă bucurie să facem uz şi în cazul prezent, de obişnuita indulgenţă. Creştinii pot, deci , din nou să trăiască şi să reclădească casele în care îşi vor ţine adunările lor, cu această condiţie, însă, să nu facă nimic care să fie contrar ordinii publice. Cu altă scrisoare vom comunica judecătorilor normele pe care ei vor trebui să le respecte.

„În schimbul actului nostru de clemenţă, ei vor trebui să se roage Dumnezeului lor pentru bunăstarea noastră, a Statului şi a lor înşişi, pentru ca lucrul public să fie prosper şi pentru ca ei să poată trăi fără grijă lângă familiile lor”.

TEXTUL III

Aşa-zisul Edict din Milano (313*)*

„Considerând că libertatea religioasă nu trebuie să fie negată, dar că la discreţia şi voinţa fiecăruia trebuie să se permită să se trateze lucrurile religioase, potrivit preferinţelor proprii, deja am poruncit de multă vreme ca şi Creştinii să păstreze credinţa sectei şi a cultului lor.

„Dar, pentru că în acel ordin prin care le era permisă lor această libertate, păreau clar adăugate numeroase şi diferite condiţii, se pare că unii dintre ei, puţin după aceea, s-au abătut de la această poruncă.

„Când eu, Constantin August, şi eu, Liciniu August, am venit bucuroşi la Milano şi am examinat tot ceea ce se referea la avantajul şi utilitatea Statului, între celelalte măsuri de prevedere, care păreau în multe privinţe conforme binelui societăţii, decidem, cu preferinţă şi antecedenţă, de a reglementa ceea ce priveşte respectul şi onoarea

divinităţii şi deci, de a da creştinilor şi tuturor oamenilor, libera alegere de a-şi urma religia pe care ei o doresc, până când fiecare divinitate şi fiecare putere cerească poate fi propice nouă şi tuturor acelora care trăiesc sub autoritatea noastră.

„Aşadar, atunci, cu intenţie salutară şi dreaptă, promulgăm această voinţă a noastră, căci absolut nimănui nu i-a fost negată permisiunea de a urma şi de a alege porunca sau cultul creştinilor şi că fiecăruia îi era dată libertatea de a-şi îndrepta inima către acel cult pe care-l considera corespunzător, astfel ca divinitatea să ne poată acorda în toate, preocuparea obişnuită şi bunăvoinţa.

„Drept urmare, a fost considerat coerent să arătăm prin intermediul acestui ordin consimţământul nostru şi că acele condiţii privitoare la Creştini, conţinute în scrierile noastre anterioare adresate Devoţiunii sale, sunt total desfiinţate, că în măsura în care ceva apare cu totul inoportun şi contrar bunătăţii noastre trebuie dat deoparte şi că acum fiecare dintre aceia care au luat hotărârea de a profesa cultul Creştinilor, să-l profeseze liber şi simplu fără tulburarea destinului.

„Am hotărât să facem cunoscute aceste măsuri, în toată extinderea lor, Atenţiei tale, pentru ca tu să ştii că am acordat Creştinilor, libera şi nelimitata capacitate de a exercita cultul lor.

„Deoarece Devoţiunea ta vede că aceasta este acordată de noi Creştinilor în manieră absolută, va înţelege că şi altora le este permisă capacitatea de a respecta propriile uzanţe religioase, după placul lor. Este evident că este convenabil pentru liniştea timpurilor noastre, ca fiecare, în materie de religie, să aibă dreptul de a o alege şi de a o practica după voinţa sa. A fost stabilit de noi aceasta, pentru ca să nu pară că diminuăm vreo onoare sau vreun cult.

„În ceea ce-i priveşte pe Creştini, poruncim în afară de aceasta, ca acele case unde ei doreau să se adune iniţial şi în privinţa cărora, în scrierile mai înainte adresate Devoţiunii tale, a fost fixată deja o altă normă, de către aceia care le-au achiziţionat de la perceptorul nostru sau din altă parte, să fie restituite Creştinilor fără a le cere bani şi fără rambursarea preţului de cumpărare, fără întârziere şi argumente. Şi aceia care prin titlu de donaţie au intrat în posesia acestor case, trebuie să le redea cât mai repede Creştinilor.

„Dar proprietarii acestor ambiente, dobândite atât prin cumpărare, cât şi prin donaţie, care cer bunătăţii noastre vreo compensaţie [pentru cesiune] să se adreseze tribunalului superior local. Totul trebuie însă să fie restituit congregaţiei Creştinilor prin intervenţia ta, fără întârziere.

„Şi pentru că, aşa cum este ştiut, aceiaşi Creştini au avut nu numai case, unde se adunau, dar şi altele care aparţineau fiecăruia dintre ei, însă în stăpânirea congregaţiei lor, adică aceea a Creştinilor, le vei porunci ca, privitor la legea spusă mai înainte, toate acestea să fie restituite fără nicio plângere Creştinilor înșiși, adică congregaţiei lor şi adunării [unice] cu respectarea - se înţelege - a clauzei mai sus arătate, astfel încât aceia care vor restitui, cum deja s-a spus, să nu primească vreun preţ, pot spera de la generozitatea noastră, o indemnizaţie.

„În toate acestea, tu trebuie să adresezi așa-zisei congregaţii a Creştinilor, atenţia ta în modul cel mai eficient, pentru ca ordinul nostru să fie urmat cât mai curând posibil; şi astfel şi în această problemă să fie, prin bunătatea noastră, pentru liniştea comune şi publică.

„În vederea acestui lucru, aşa cum s-a spus, divina bunăvoinţă, pe care am experimentat-o deja în multe circumstanţe, să poată dura în fiecare loc stabil, pentru totdeauna.

„Pentru ca tot conţinutul acestei legi datorată generozităţii noastre, să poată ajunge la cunoştinţa tuturor, aşa cum este logic, această scriere a noastră din dispoziţia ta va fi publicată în fiecare loc şi adusă la cunoştinţa tuturor, astfel încât nimănui să nu-i poată rămâne ascunsă măsura de prevedere inspirată de generozitatea noastră”.

TEXTUL IV

Toleranță și intoleranță

- Tertulian, *Scrisoare către Scapula* (guvernator al Africii), anul 212, cap. 2:

Noi adorăm un singur Dumnezeu, acela pe care voi toţi îl cunoaşteţi prin naştere, de ale cărui fulgere şi tunete voi vă temeţi, de a cărui

beneficii voi vă bucuraţi. Pe toţi ceilalţi, voi îi consideraţi zei, în timp ce noi ştim că sunt demoni. Totuşi, aparţine dreptului omenesc şi libertăţii naturale a fiecăruia adorarea celui ce se doreşte; nici nu poate păgubi sau folosi cuiva un alt sentiment religios al unuia. Şi nici nu poate fi considerat sentiment religios constrângerea la religie, care trebuie să fie acceptată spontan, nu cu forţa, din moment ce şi sacrificiile sunt cerute unui suflet care le oferă de bunăvoie.
- Lactanțiu, *Instituțiile divine*, între anii 303 – 313, Cartea V, cap. 21:
… Dar noi creştinii, însă, nu dorim ca cineva, împotriva voinţei noastre, să respecte, să venereze, să recunoască pe Domnul nostru care este Dumnezeul tuturor şi nu ne supărăm deloc dacă nu va dori să-l adore. Noi avem încredere că maiestatea Lui va şti să răzbune corect dispreţul faţă de el …
- Atanasiu, *Istoria Arienilor*, anul 358, cap. 33:
… Adevărul nu trebuie să fie predicat prin spade, lănci sau soldaţi, ci prin convingere şi sfat. Dar ce fel de convingere există acolo unde domină teama pentru împărat sau ce fel de sfat, când acela care rezistă, primeşte exilul sau moartea? …
- Ilariu de Poitiers, *Împotriva lui Auxenţiu*, anul 364, cap. ¾:
[se plânge că] „Biserica ameninţă cu exilul şi închisoarea: doreşte să suscite credinţa prin intermediul puterii …
- Firmicus Maternus, *Greşeala religiei păgâne*, anii 346/349, cap. 38, § 6:
Luaţi, luaţi fără ezitare, o, prea sfinţi împăraţi, ornamentele de pe temple. Ca focul monetăriei şi flacăra topitoriei „să coacă” aceşti „zei”. Renunţaţi la toate ofertele şi confiscaţi-le.
Cap. 39, § 1:

Voi, prea sfinţi împăraţi, aveţi obligaţia să interveniţi împotriva acestui rău şi să-l reprimaţi, (adică idolatria). Legea Dumnezeului suprem impune severităţii voastre să acţionaţi cu toate mijloacele împotriva crimei idolatriei.
- Ambroziu, *La moartea lui Teodosiu*, anul 395, n. 38:
Cine l-a celebrat [Paştele] mai splendid decât acela care a eliminat cultele profanatoare, a închis templele, a distrus simulacrele zeilor?
- Augustin, *Scrisoarea 93*, anul 407 sau 408, n. 17:

De la început, am fost de părere că nimeni nu ar trebui condus cu forţa la unitatea lui Cristos, ci ar trebui să acţioneze singur cu cuvântul, să combată cu discuţia, să convingă cu dreptatea, pentru a evita de a avea între noi ca şi catolicii prefăcuţi, pe aceia pe care i-am cunoscut deja între noi drept critici declaraţi. Această opinie a mea, trebuie însă să o cedaţi …

Scrisoarea 105, anul 409 sau 410, n. 10:

Deci, dacă voi (donatiştii) cu aroganţa voastră, constrângeţi atât de violent persoanele să cadă sau să rămână în greşeală, cu atât mai mult avem noi datoria să ne folosim de autorităţile pe deplin legitime care, potrivit profeţiei sale, Dumnezeu le-a supus lui Cristos, pentru a rezista mâniei voastre?

Scrisoarea 185, anul 417, n. 19:

Ei bine, în ce mod suveranii îl pot sluji pe Dumnezeu cu teamă, dacă nu cu interzicerea şi pedepsirea cu severitate religioasă a delictelor comise împotriva poruncilor sale? De fapt, un rege îl slujeşte pe Dumnezeu în două moduri diferite: în măsura în care este om, îl slujeşte trăind în credinţă, însă în măsura în care este şi rege, îl slujeşte promulgând şi respectând cu rigoare potrivită legile care prescriu ceea ce este corect şi interzice contrariul.

n. 21:

Cine s-ar putea îndoi că este cu siguranţă mai bine să conduci oamenii la iubirea lui Dumnezeu cu instruirea şi cu convingerea, decât să-i constrângi cu teama şi cu durerea pedepsei? Dar pentru faptul că unii sunt mai buni, nu înseamnă că ceilalţi trebuie să fie abandonaţi, că este folositor multora ca mai întâi să fie zguduiţi de teamă şi de durere, pentru ca apoi să fie dispuşi să fie instruiţi sau să practice ceea ce au învăţat deja prin cuvinte.

n. 23:

Pentru care raţiune deci, Biserica nu ar trebui să folosească puterea pentru a conduce în sânul său fiii pe care ea i-a pierdut, din moment ce aceşti fii pierduţi au folosit ei înşişi puterea pentru a-i menţine pe alţii în pierzanie?

TEXTUL V

Dictatus Papae (1075)

1. Quod Romana ecclesia a solo Domine sit fundata.
2. Quod solus Romanus pontifex iure diocatur universalis.
3. Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare.
4. (A) Quod legatus eius omnibuz episcopis presit in concilio etiam
   inferioris gradus.
5. Quod absentes papa possit deponere.
6. Quod cum excommunicatis ab illo inter caetera nec in eadem dono
   debemus manere.
7. (A) Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere,
   (B) novas plabes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra,
   divitem episcopatum dividere et inopes unire.
8. Quod solus possit uti imperialibus insigniis.
9. Quod solius papae pedes omnes principes deosculentur.
10. Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur.
11. Quod hoc unicum est nomen in mundo.
12. Quod illi liceat imperatores deponere.
13. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopos
    transmutare.
14. Quod de omniecclesia quocunque voluerit clericum valet ordinare.
15. Quod ab illo ordinatus alii ecclesiae presse potest, sed non limitare; et
    quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere.
16. Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari.

17. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque
illius auctoritate.
18. Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus
retractatre possit.
19. Quod a nemine ipse iudicare debeat.
20. Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem apellantem.
21. Quod maiores causae cuiuscunque ecclesiae ad eam referri debeant.
22. Quod Romana ecclesia numquam erravit nec imperpetuum sciptura
testante errabit.
23. Quod Romanus pontifex, si canonicae fuerit ordinatus, meritis beati Petri
indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio papiensi episcopo ei
multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis Symachi pape continetur.
24. Quod illius precepto et licentia subiecti liceat accusare.
25. Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare.
26. Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae.
27. Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere.

TEXTUL VI

Pretenții de stăpânire universală

Papa Inocenţiu al IV-lea, 1243 – 1254

Chrisus Filius Dei dum fuit in hoc saeculo, et etiam ab aeterno dominus naturalis fuit, et de jure naturali in imperatores et quoscumque alios.

Sententiaas depositionis erre potuisset et damnationes et quascumque alias, utpote in personas quas creaverat et donis naturalibus et gratuitis donaverat et in esse consrvaverat.

Eadem ratione et vicarius ejus potest hoc.

Nam non videretur discretus dominus fuisse, (cum reverentia ejus loquar) nisi unicum post se talem vicarium reliquisset qui haec omnia posset. Fuit autem iste vicarius ejus Petrus, (Matthaeus 16 ultra medium). Et item dicendum est de successoribus Petri. cum eadem absurditas sequeretur, si post mortem Petri humanam naturam a se creatum sine regimine unius personae reliquisset.

Papa Bonifaciu al VIII-lea, 1294 – 1303

Denzinger – Schönmetzer=DS, 873.

Împăratul Henric al VIII-lea, 1308 – 1313

Magnus Dominus et laudabilis valde, qui in excelso divinitatis suae solio residens universis, quae suae maiestatis ineffabilipotentis condidit clementer et suaviter imperat, tanto dignitatis honore ac decore gloriae hominem quem inter universa creaverat extulti, ut cui imaginem principatum et ut creatura tam nobilis a caelestium hierarchia non differret similitudine ordinis, cum quibus convenit grandi parilitate naturae voluit,

ut quemadmodum sub se Deo uno omnes ordines caelestium agminum militant, sic universi homines distincti regnis e provincilis separati uni principi manarchae subessent,

quatenus eo consurgeret machina mundi praeclarior,

quo ad uno Deo suo factore progrediens,

sub uno principe moderata,

et in se pacis ac unitatis augmenta susciperet

et in unum Deum et Dominum per amoris gressus ed devotae fidei stabilimenta rediret.

Cuprins

Partea I: BISERICA ÎN IMPERIUL ROMAN ŞI ÎN REGIUNILE LIMITROFE (30 – 700) **5**

Cap I: Lumea cu care se confruntă Biserica, până în anul 700 ..... **6**

Cap II: Atitudinea Bisericii în fața lumii, până la anul 700 ..... **50**

Cap III: Viața internă **106**

Cap IV: Funcții ierarhice și structuri **142**

Cap V: Teologia **208**

Partea II: BISERICA ÎN IMPERIUL BIZANTIN (700-1453) **261**

Cap VI: Imperiul „Romeilor" (700-1453) **262**

Cap VII: Iconoclasmul **272**

Cap VIII: Controversele între Constantinopol și Roma **279**

Partea III: CREŞTINĂTATEA LATINĂ MEDIEVALĂ(700-1300) **306**

Cap IX: Dezoltarea externă și cadrul politic **307**

Cap X: Viața internă **313**

Cap XI: Structurile **328**

Cap XII: Teologia **346**

ANEXE **357**